

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

*Moldavian Journal
of International Law
and International Relations*

*Молдавский журнал
международного права
и международных отношений*

**Nr. 4
2008**

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică
fondată de Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova
și Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova

ISSN 1857-1999

Apare de 4 ori pe an

Nr. 4, 2008

CONSILIUL REDACȚIONAL:

Alexandru BURIAN

doctor habilitat în drept, profesor universitar
(președinte)

Natalia CHIRTOACĂ,

doctor în drept, conferențiar universitar
(secretar științific)

Cristina CEBAN

doctor în drept, conferențiar cercetător
(secretar de redacție)

Victoria ARHILIUC

doctor habilitat în drept, profesor cercetător

Oleg BALAN

doctor în drept, conferențiar universitar

Valentin BENIUC

doctor habilitat în politologie

Jose Luis IRIARTE ANGEL

doctor în drept, profesor universitar (Spania)

Anatolii KAPUSTIN

doctor habilitat în drept, profesor universitar (Rusia)

Sergiu NAZARIA

doctor habilitat în politologie

Dumitra POPESCU

doctor în drept, profesor universitar (România)

Alla ROȘCA

doctor habilitat în politologie, profesor universitar

Alexandru ROMAN

doctor habilitat în istorie, profesor universitar

Vasilii SACOVICI

doctor habilitat în politologie, conferențiar universitar (Belarusi)

Iurie SEDLEȚCHI

doctor în drept, profesor universitar

Leonid TIMCENCO

doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina)

Consilier editorial: *Serghei MARAR*

Lector: *Cristina BREAZU-URSU*

Tehnoredactare computerizată: *Cristina BREAZU-URSU*

ADRESA NOASTRĂ:

str. 31 august 1989, nr. 82, Chișinău, Republica Moldova, MD 2012,

Tel. (37322) 23.33.10

Fax: (37322) 23.45.41

e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com

© Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, 2008

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**
Научно-теоретический и информационно-практический журнал

Соучредители:

Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы,
Европейский Университет Молдовы,
Молдавский государственный институт международных отношений,
Ассоциация международного права Республики Молдова

ISSN 1857-1999

Выходит 4 раза в год

№. 4, 2008

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

Александр БУРИАН

доктор юридических наук, профессор
(председатель)

Наталья КИРТОАКЭ

кандидат юридических наук, доцент
(ученый секретарь)

Кристина ЧЕБАН

кандидат юридических наук, доцент
(редакционный секретарь)

Виктория АРХИЛЮК

доктор юридических наук, профессор

Олег БАЛАН

кандидат юридических наук, доцент

Валентин БЕНЮК

доктор политических наук

Хосе Луис ПРИАТИ АНХЕЛ

доктор права, профессор (Испания)

Анатолий КАПУСТИН

доктор юридических наук, профессор (Россия)

Сергей НАЗАРИЯ

доктор политических наук

Думитра ПОПЕСКУ

доктор права, профессор (Румыния)

Алла РОШКА

доктор политических наук, профессор

Александр РОМАН

доктор исторических наук, профессор

Василий САКОВИЧ

доктор политических наук, доцент (Беларусь)

Юрий СЕДЛЕЦКИЙ

кандидат юридических наук, профессор

Леонид ТИМЧЕНКО

доктор юридических наук, профессор (Украина)

Редактор консультант: *Сергей МАРАП*

Редактор: *Кристина БРЯЗУ-УРСУ*

Компьютерная верстка: *Кристина БРЯЗУ-УРСУ*

НАШ АДРЕС:

str. 31 august 1989, nr. 82, Chişinău, Republica Moldova, MD 2012,

Tel. (37322) 23.33.10

Fax: (37322) 23.45.41

e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com

© Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM , 2008

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS**

**Academic and informative-practical periodical publication founded by
the Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova,
European University of Moldova**

**The Moldavian State Institute of International Relations and
the Association of International Law from the Republic of Moldova**

ISSN 1857-1999

Issues 4 times a year

Nr. 4, 2008

EDITORIAL BOARD:

Alexandru BURIAN

Doctor Habilitat in Law, Professor
(head)

Natalia CHIRTOACĂ,

Doctor in Law, Associate Professor
(learned secretary)

Cristina CEBAN

Doctor in Law, Associate Professor
(editing secretary)

Victoria ARHILIUC

Doctor Habilitat in Law, Professor
Oleg BALAN

Doctor in Law, Associate Professor
Valentin BENIUC

Doctor Habilitat in Politology

Jose Luis IRIARTE ANGEL

Doctor in Law, Professor (Spain)

Anatolii KAPUSTIN

Doctor Habilitat in Law, Professor (Russia)

Sergiu NAZARIA

Doctor Habilitat in Politology

Dumitra POPESCU

Doctor in Law, Professor (Romania)

Alla ROȘCA

Doctor habilitat in Politology, Professor

Alexandru ROMAN

Doctor Habilitat in History, Professor

Vasilii SACOVICI

Doctor Habilitat in Politology, Associate Professor (Belarus)

Iurie SEDLEȚCHI

Doctor in Law, Professor

Leonid TIMCENCO

Doctor Habilitat in Law, Professor (Ukraine)

Consulting editor: *Serghei MARAR*

Lecturer: *Cristina BREAZU-URSU*

Computerized technical editing: *Cristina BREAZU-URSU*

OUR ADDRESS:

str. 31 august 1989, nr. 82, Chișinău, Republica Moldova, MD 2012,

Tel. (37322) 23.33.10

Fax: (37322) 23.45.41

e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com

© **Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM 2008**

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

<i>Alexandru BURIAN</i> . Unele aspecte privind reglementarea relațiilor interstatale în domeniul aviației civile	11
<i>Vitalie GAMURARI</i> . Răspunderea persoanelor ce se bucură de imunități și privilegii pentru comiterea crimelor internaționale în baza obligațiilor <i>ERGA OMNES</i>	18
<i>Diana CUCOȘ</i> . Bipatridia și natura reclamațiilor înaintate în procesul de acordare a protecției diplomatice	27

DREPT EUROPEAN

<i>Argyris G. PASSAS</i> . Administrarea statului: provocările legate de statutul de membru al Uniunii Europene	34
<i>Anatolii KAPUSTIN</i> . Principiile de bază în relațiile statelor membre ale UE	40

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

<i>Cristina Filip</i> . Instituția posesiunii statutului (La possession d'état)	45
---	----

RELATII INTERNAȚIONALE

<i>Alexandru BURIAN, Natalia KOVALEVA</i> . Organizațiile internaționale ca instrument al politicii externe.	53
--	----

TRIBUNA DOCTORANDULUI

<i>Tatiana BICHERSCHI, Ruslana GROSU</i> . Edificarea societății informaționale în statele Orientului Arab	64
<i>Aliona CARA</i> . Specificul admiterii în activitatea notarială în Republica Moldova și alte țări	71
<i>Natalia BEREGOI</i> . Prioritățile audiovizualului autohton în contextul Planului de acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova	79
<i>Rodica NICHIFOR</i> . Abordări teoretice ale conceptelor de partener și parteneriat strategic: evoluție istorică	84
<i>Maricela COBZARIU</i> . Legislația și practici naționale privind combaterea spălării banilor	91
<i>Oleana KINDIBALIUC</i> . Regiunea Caspică în contextul curentelor geopolitice moderne	100
<i>Alexandru CAUIA</i> . Statutul Juridic al Personalului Medico-Sanitar în cadrul Conflictului Militar.	106
<i>Aliona BEZVERHNII</i> . Etapele istorice de apariție și dezvoltare a ideii integrării europene	112
<i>Natalia OSOIANU</i> . Probleme de ordin specific în dreptul internațional privat al Republicii Moldova	118
<i>Corina DODI</i> . Principiile dreptului internațional umanitar care reglementează conflictele cu caracter neinternațional.	126
<i>Olga BENEȘ</i> . Aplicabilitatea tratatelor în materia drepturilor omului în ordinea juridică internă a statelor.	131
<i>Svetlana BÎRLEA</i> . Tendințe actuale în evoluția pieței de capital	138

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

<i>Sergei NAZARIA</i> . Conferința din Crimeea și discuțiile privind însemnătatea ei istorică	142
<i>Maria MOUSMOUTI</i> . Cercetările și inovațiile într-un context contemporan	149

NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE

Susținerea tezelor de doctor în drept la specialitatea 12.00.10 - dreptul internațional public	152
Cerințele privind publicațiile în Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale.	152
Date despre autori	154

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

<i>Александр БУРИАН</i> . Некоторые аспекты регулирования межгосударственных отношений в области гражданской авиации	11
<i>Виталий ГАМУРАБЬ</i> . Ответственность лиц, пользующихся иммунитетом и привилегиями в совершении международных преступлений, предусмотренными <i>ERGA OMNES</i>	18
<i>Диана КУКОШ</i> . Двойное гражданство и сущность требований полученных в процессе предоставления дипломатической защиты	27

ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРАВО

<i>Анатолий КАПУСТИН</i> . Принципы отношений государств-членов и Европейского Союза	34
<i>Аргирис Г. ПАССАС</i> . Государственное управление: проблемы членства в Европейском Союзе	40

МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

<i>Кристина ФИЛИП</i> . Институт статуса принадлежности	45
---	----

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

<i>Александр БУРИАН, Наталья КОВАЛЕВА</i> . Международные организации как инструменты внешней политики	53
--	----

Трибуна молодых ученых

<i>Татьяна БИКЕРСКАЯ, Руслана ГРОСУ</i> . Становление информационного общества в государствах Арабского Востока	64
<i>Алена КАРА</i> . Специфика принятия в нотариальную деятельность в Республике Молдова и других странах	71
<i>Наталья БЕРЕГОЙ</i> . Приоритеты местного радиовещания в контексте Плана действий Европейский Союз – Республика Молдова.	79
<i>Родика НИКИФОР</i> . Теоретические концепции партнерства и стратегическое партнерство: историческая эволюция	84
<i>Маричела КОБЗАРИУ</i> . Законодательство и государственная практика в борьбе с отмыванием денег	91
<i>Оляна КИНДЫБАЛЮК</i> . Касийский регион в контексте современных геополитических течений	100
<i>Александр КАУЯ</i> . Правовое положение медицинского персонала во время вооруженного конфликта	106
<i>Алена БЕЗВЕРХНИЙ</i> . Исторические этапы появления и развития идеи европейской интеграции	112
<i>Наталья ОСОЯНУ</i> . Специфические проблемы международного частного права Республики Молдова	118
<i>Корина ДОДИ</i> . Принципы международного гуманитарного права, регулирующие конфликты немеждународного характера	126
<i>Ольга БЕНЕШ</i> . Применение договоров в области прав человека во внутреннем правовом порядке государств	131
<i>Светлана БЫРЛЯ</i> . Актуальные тенденции эволюции рынка капитала	138

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

- Сергей НАЗАРИЯ*. Крымская конференция и дискуссии о её историческом значении 142
Мария МОУСМУТИ. Исследования и инновации в современном контексте 149

НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА

- Защита диссертаций на соискание ученой степени доктора права
(кандидата юридических наук) по специальности 12.00.10 – международное публичное право. . 152**
Требования к оформлению рукописей направляемых для опубликования в журнале
Молдавский журнал международного права и международных отношений 152
Наши авторы 154

SUMMARY/CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

<i>Alexandru BURIAN</i> . Some aspects concerning the settling of the interstate relations in the field of the Civil Aviation	11
<i>Vitalie GAMURARI</i> . The persons liability that beneficiate of immunities and privileges for comiting international crimes in base of the obligations: ERGA OMNES	18
<i>Diana CUCOȘ</i> . Double Citizenship and the Nature of Claims Brought in the Process of Granting Diplomatic Protection	27

EUROPEAN LAW

<i>Argyris G. PASSAS</i> . Managing the State: the Challenges of European Union Membership	34
<i>Anatolii KAPUSTIN</i> . The principles of the European Union member states relations	40

PRIVATE INTERNATIONAL LAW

<i>Cristina FILIP</i> . The institution of state's possession	45
---	----

INTERNATIONAL RELATIONS

<i>Alexander BURIAN, Natalia KOVALEVA</i> . Organizațiile internaționale ca instrument al politicii externe	53
---	----

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

<i>Tatiana BICHERSCHI, Ruslana GROSU</i> . The Building of the Information Society in the States of the Arab Orient	64
<i>Aliona CARA</i> . The specific of admission at notary activity in the Republic of Moldova and other countries	71
<i>Natalia BEREGOI</i> . The priorities of the local media in the context of the European Union Action Plan in the Republic of Moldova	79
<i>Rodica NICHIFOR</i> . Theoretical trends of the strategic partne and partneship: historical evolution	84
<i>Maricela COBZARIU</i> . The national legislation and practice concerning the money laundering	91
<i>Oleana KINDIBALIUC</i> . Caspian region in the context of modern geopolitical approaches	100
<i>Alexandru CAUIA</i> . The Legal Statute of Medical and Sanitary Personnel in Time of Armed Conflict	106
<i>Aliona BEZVERHNII</i> . Hystorical Stages of Appearance and Development of the Idea of European Integeration	112
<i>Natalia OSOIANU</i> . The specific problems in the international private law of Republic of Moldova	118
<i>Corina DODI</i> . The principes of the Humanitarian International Law in the resolution of the non international armed conflicts	126
<i>Olga BENEȘ</i> . The application of Treaties in the field of Human Rights in the Legal Internal Order of the States	131
<i>Svetlana BÎRLEA</i> . Actual trends of evolution of the Capital Market.	138

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

<i>Serghei NAZARIA</i> . The Crimean conference and the discussion concern its historical significance	142
<i>Maria MOUSMOUTI</i> . Research and Innovation in a contemporary context	149

SCIENTIFIC NEWS

Defense of the doctoral theses in Law at the specialty 12.00.10 – Public International Law	152
The requirements regarding the publications in the Moldavian Journal of International	
Law and International Relations	152
About authors	154

UNELE ASPECTE PRIVIND REGLEMENTAREA RELAȚIILOR INTERSTATALE ÎN DOMENIUL AVIAȚIEI CIVILE

Alexandru BURIAN
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

SOME ASPECTS CONCERNING THE SETTLING OF THE INTERSTATE RELATIONS IN THE FIELD OF THE CIVIL AVIATION

The interstate relations in the area of exploring and using of the aerial space are ruled by the international aerial law. The international aerial law is a branch of the international public law and constitutes ensemble of the legal norms and principles of law that have the goal to settle the relations between its subjects; relations, which appear as consequence of exploring and using of the aerial space by the civil aviation.

The problem of the state sovereignty of the aerial space acquired a practical significance only at the end of the XIX th century and the beginning of the XX th century, in the same period with appearance and developing of the aerial navigation, which initiated a battle between states regarding the air domination. At that period existed two theories concerning the aerial space: the freedom of the air and the sovereignty on the aerial space. Thus, at the Grand Session of the International Law Institute in 1906, it was formulated a thesis “L’air est libre”, the state have only auto defense rights. At the Congress in Vienna from 1910, it is considered that the atmosphere above the terrestrial space it is liable to the state sovereignty and that above the free sea constitute the free space.

After the First World War, the battle between the two principles had finished with the definitive triumph of the sovereignty state principle above the air space. According to this principle, the state is sovereign on the aerial column in the limits of its territory, including the aerial space above the territorial sea.

The principle of state sovereignty above the air space has been dedicated in a series of international conventions, as the Paris Convention from 1919, Havana Convention from 1928, and Chicago Convention from 1944.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В ОБЛАСТИ ГРАЖДАНСКОЙ АВИАЦИИ

Отношения между государствами в области использования и пользования воздушным пространством, регулируются международным воздушным правом. Международное воздушное право является отраслью международного публичного права и представляет собой совокупность правовых норм и принципов права, направленных на регулирование отношений между его субъектами, отношений, которые возникают в связи с использованием воздушного пространства гражданской авиацией.

Вопрос о суверенитете над воздушным пространством получил свое практическое значение лишь в конце XIX века начале XX в., вместе с появлением и развитием авиации, которая инициировала битву между государствами за господство в воздухе.

На данном этапе существовали две теории воздушного пространства: свобода воздуха и суверенитета над воздушным пространством. Таким образом, на Великой сессии Института международного права в 1906 году, была сформулирована тема исследования “Воздух является свободным», причем государство имело только строго необходимые права самозащиты. На конгрессе в Вероне, в 1910 году, предусматривалось, что воздушное пространство над землей принадлежит государственному суверенитету, а то, которое над открытым море считалось открытым пространством.

После Первой мировой войны, в борьбе между этими двумя принципами в конечном итоге одержал побед принцип государственного суверенитета над воздушным пространством. Согласно этому принципу, государство обладает суверенитетом над воздушной колонией, взятой в пределах своих границ, охватывая и воздушное пространство над территориальным морем.

Принцип государственного суверенитета над воздушным пространством был закреплен в ряде международных конвенций, таких, как Парижская конвенция 1919 года, Гаванская конвенции 1928 года, Чикагская конвенция 1944 года.

Relațiile interstatale în domeniul explorării și utilizării spațiului aerian sunt guvernate de dreptul internațional aerian. Dreptul internațional aerian este o ramură a dreptului internațional public și constituie un ansamblu de norme juridice și principii de drept destinate reglementării relațiilor dintre subiectele sale, relații care iau naștere ca urmare a explorării și folosirii spațiului aerian de către aviația civilă¹.

O altă definiție a acestei ramuri de drept: dreptului internațional aerian cuprinde normele juridice care reglementează folosirea de către oameni a spațiului aerian, statutul juridic al aeronavelor și regulile referitoare la circulația aeriană².

Dreptul aerian a început să se dezvolte doar începând cu secolul XX, când, ca urmare a progreselor rapide în domeniul aviației, a apărut necesitatea reglementării navigației aeriene, a creării unor norme de drept internațional, care să guverneze activitatea statelor în aer.

De menționat, că unele reguli juridice, cu privire la spațiul aerian au fost formulate înaintea apariției și a dezvoltării aviației. Dreptul roman, spre exemplu, privea spațiul aerian ca *res communis omnium* (lucru care aparține tuturor). În evul mediu, spațiul aerian era privit ca aparținând proprietarului pământului.

Problema suveranității asupra spațiului aerian a căpătat o însemnătate practică abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, odată cu apariția și dezvoltarea navigației aeriene, care a inițiat o luptă între state pentru dominația aerului. Existau la acea etapă două teorii privind spațiul aerian: *libertatea aerului* și *suveranitatea asupra spațiului aerian*. Astfel, la sesiunea de la Grand a Institutului de Drept Internațional în 1906, se formula teza "L'air est libre", statul având numai drepturi strict necesare autoapărării. La Congresul de la Verona, din 1910, se considera că atmosfera deasupra spațiului terestru este supusă suveranității statului, iar cea de deasupra mării libere constituie spațiu deschis³.

După primul război mondial, lupta dintre cele două principii s-a terminat cu triumful definitiv al principiului suveranității statului asupra spațiului aerian. Potrivit acestui principiu, statul este suveran asupra coloanei de aer cuprinsă în limitele frontierelor sale, cuprinzând și spațiul aerian de deasupra mării teritoriale.

Principiul suveranității statului asupra spațiului aerian a fost consacrat într-o serie de convenții internaționale, cum ar fi Convenția de la Paris din 1919, Convenția de la Havana din 1928, Convenția de la Chicago din 1944.

Convenția de la Paris din 1919 a intrat în vigoare în 1922, fiind ratificată până în 1939 de 39 de state, cu excepția SUA, URSS și Chinei.

Prin Convenția de la Paris din 1919, „înaltele părți contractante recunosc că fiecare putere are suveranitatea completă și exclusivă asupra spațiului aerian de deasupra teritoriului său”. Spațiul aerian de deasupra largului mării este liber. Statele contractante admit însă, în relațiile dintre ele, în condiții de egalitate și reciprocitate, *libertatea de trecere*, pe baza căreia fiecare stat se obligă să acorde în timp de pace — și fără o autorizație specială — aeronavelor civile ale celorlalte părți contractante libertatea de trecere pașnică pe deasupra teritoriului său, în condițiile stabilite de convenție.

Convenția de la Paris cere ca fiecare avion să aibă o naționalitate, care este determinată de înmatricularea sa într-un stat, și de naționalitatea proprietarului aeronavei. În baza prevederilor Convenției de la Paris a fost înființată „Comisia internațională pentru navigația aeriană”, cu funcția de a asigura aplicarea prevederilor convenției⁴.

Convenția de la Paris nu se aplica decât în timp de pace. În caz de război, ea se mărginea să proclame «libertatea de acțiune» a statelor beligerante.

Convenția de la Havana din 1928 conține numeroase dispoziții care coincid cu prevederile Convenției de la Paris.

După cel de-al doilea război mondial a fost convocată la Chicago, în 1944, o conferință care a adoptat mai multe convenții privind spațiul aerian.

Prima convenție, *Convenția cu privire la aviația civilă internațională*, a înlocuit regimul Convenției din 1919. Această convenție proclamă și ea suveranitatea deplină și exclusivă a statului asupra spațiului aerian deasupra teritoriului său. Potrivit convenției, aeronavele civile, proprietate particulară și care nu sînt folosite pentru servicii aeriene internaționale regulate au dreptul de a zbura peste teritoriul celorlalte părți contractante, precum și dreptul de a face escale în scopuri necomerciale, fără a avea nevoie de o autorizație prealabilă. Acest drept este subordonat însă unor restricții legate de securitatea zborului. Statele contractante au dreptul ca, pentru asemenea rațiuni, să le ceară să urmeze anumite itinerarii prescrise de ele sau să obțină o autorizație specială.

Prin această convenție se înființează și Organizația Aviației Civile Internaționale (ICAO), instituție specializată a O.N.U., care are 3 funcții principale:

- a) funcția de reglementare și administrare;
- b) funcția legislativă, de studiere și pregătire a proiectelor de convenții internaționale privind aeronavigația internațională;
- c) funcția jurisdicțională și de arbitraj, care revine Consiliului organizației, în soluționarea diferendelor ivite în activitatea statelor membre în domeniul aeronavigației, precum și cele referitoare la interpretarea

și aplicarea convenției și a altor acorduri privind aeronavigația internațională.

O altă convenție adoptată la Chicago, *Convenția cu privire la tranzitul serviciilor aeriene internaționale* (convenția celor "două libertăți") prevede că statele contractante recunosc dreptul de *survol* fără escală, aeronavelor civile folosite în servicii aeriene internaționale regulate, precum și escale în scopuri necomerciale (alimentare cu combustibili, reparații etc.).

A treia convenție, *Convenția cu privire la transportul aerian internațional* (denumită convenția celor "cinci libertăți"), prin care se urmărește facilitarea aeronavigației internaționale⁵. Aceste libertăți ale aerului sînt :

1) dreptul de survol al aeronavelor străine prin spațiul aerian al statelor, ceea ce înseamnă trecerea lor inofensivă prin acest spațiu, fără să aterizeze ;

2) dreptul aeronavelor străine de escală tehnică pe teritoriul unui stat, în vederea aprovizionării cu carburanți sau pentru reparații ;

3) dreptul aeronavelor străine de a debarca pasageri, corespondență și mărfuri provenind din statul a cărui naționalitate o are aeronava, pe teritoriul oricărei părți contractante la convenție;

4) dreptul unei aeronave străine de a îmbarca pasageri, corespondență și mărfuri cu destinația statului ei de înmatriculare ;

5) dreptul aeronavei străine de a debarca și îmbarca pasageri, corespondență și mărfuri pe teritoriul oricărui stat parte contractantă a convenției.

Regimul juridic instituit prin Convenția de la Chicago din 1944, nu exclude încheierea de acorduri bilaterale între state cu privire la aeronavigația internațională.

În domeniul navigației aeriene civile au fost încheiate și alte convenții multilaterale:

Convenția pentru unificarea unor reguli privitoare la transportul aerian internațional, Varșovia, 1929, completată și modificată prin Convenția de la Haga din 1955 și Convenția de la Guadalajara, Mexic, 1961; Convenția pentru unificarea anumitor reguli privind sechestrul asigurător asupra aeronavelor, Roma, 1933.

De menționat, că în afară de convențiile multilaterale menționate există numeroase convenții *bilaterale* privind navigația și transporturile aeriene, în care statele contractante stabilesc condițiile în care aeronavele civile pot survola teritoriile lor, efectua transportul de pasageri și mărfuri etc.

Cât privește aeronavele militare, față de ele se aplică regimul autorizării prealabile.

Principiul suveranității complete și exclusive a statelor în spațiul său aerian este unul din principiile de bază ale dreptului internațional aerian. Acest prin-

cipiu este stabilit atât prin prevederile Convenției de la Chicago din 1944, cât și de către legislația internă a fiecărui stat⁶.

Convenția referitoare la aviația internațională de la Chicago, din 1944, recunoaște statului suveranitatea completă și exclusivă asupra spațiului aerian de deasupra teritoriului său (art. 1). Prin „teritoriu”, convenția stipulează „regiunile terestre și apele teritoriale adiacente aflate sub suveranitatea, suzeranitatea, protecția sau mandatul aceluia stat” (art. 2).

În baza acestei suveranități, „nicio aeronavă a unui stat contractant nu va putea survola teritoriul altui stat sau ateriza pe acest teritoriu, fără a fi obținut o autorizație printr-un acord special sau în vreun alt fel, și conform condițiilor stabilite” (art. 3).

Nu este nevoie de o autorizație prealabilă pentru aeronave ce nu sînt folosite pentru servicii aeriene internaționale regulate și care tranzitează, fără escală sau cu escală necomercială, spațiul aerian al unui stat. Totuși, fiecare stat contractant își rezervă dreptul de a cere, din motive de securitate a zborului, ca aeronavele care doresc să survoleze „regiuni inaccesibile sau care nu sînt prevăzute cu instalații adecvate navigației aeriene, să urmeze itinerarii prescrise sau să obțină o autorizație specială” (art. 5).

Convenția face distincție între „servicii aeriene neregulate” și „servicii aeriene regulate” (art. 6), serviciile regulate desfășurându-se pe baza unei autorizații prealabile din partea statului survolat, beneficiind de regularitatea orarelor, rutelor, programelor, frecvențelor.

În virtutea suveranității sale, statul: poate stabili prin legislația sa internă regimul de zbor și desfășurarea activităților naționale și internaționale în spațiul aerian, avînd dreptul de a crea (în scopul apărării și securității) zone aeriene interzise; reglementează regimul intrării, ieșirii, navigației în spațiul său aerian; își exercită dreptul de jurisdicție asupra aeronavelor civile aflate între frontierele sale, cu excepțiile prevăzute în acordurile internaționale; fixează rutele aeriene; are dreptul de control sanitar și vamal, indicînd și aeroporturile deschise traficului aerian internațional; reglementează utilizarea instalațiilor necesare navigației aeriene, inclusiv a serviciilor radioelectrice și meteorologice (art. 9, 11, 12, 13).

Convenția interzice cabotajul (transportul de poștă, de mărfuri și de călători între două puncte situate pe teritoriul statului pentru aeronavele altor state (art. 7).

În afară de aceasta, aplicînd principiul suveranității statelor asupra spațiului aerian de deasupra teritoriului său, Convenția de la Chicago din 1944 prevede că avioanele trebuie înmatriculate într-un singur stat și că aceasta se efectuează în conformitate cu legile

acelui stat. Orice aeronavă are naționalitatea statului în care este înmatriculată și ea trebuie să poarte semnele naționalității și pe cele de înmatriculare care îi sînt proprii.

De menționat, că în privința spațiului aerian al fiecărui stat, regimul său juridic este stabilit prin acte legislative interne. În afară de aceasta, în legătură cu activitățile spațiale care și-au luat startul la 4 octombrie 1957 prin lansarea primului satelit artificial al Pământului, a apărut problema delimitării spațiului aerian de spațiul cosmic. În doctrină există părerea, că această delimitare ar putea fi recunoscută în mod convențional la înălțimea de 100-110 km de la suprafața mării⁷.

Principiul libertății zborurilor aeronavelor în spațiul aerian internațional. Acest principiu stabilește regimul de drept al spațiului aerian de deasupra mării libere și de deasupra Antarcticii. Spațiul menționat se află în folosința comună a tuturor statelor și în doctrina juridică poartă denumirea de *spațiu aerian internațional*⁸ sau *spațiu aerian liber*⁹.

Pe parcursul aflării sale în spațiul aerian internațional toate aeronavele sînt supuse jurisdicției statului de înmatriculare. Totuși, libertatea zborurilor aeronavelor în spațiul aerian internațional deloc nu înseamnă libertatea absolută a zborurilor și negarea anumitor reguli și cerințe prevăzute de convenții internaționale sau de Regulamentele ICAO.

Conform prevederilor Convenției de la Chicago din 1944, în spațiul aerian deasupra mării libere sînt valabile regulile de zbor ale aeronavelor stabilite de Convenție (Anexa nr. 2). Statele-contractante ale Convenției sînt obligate să îndeplinească regulile menționate și să asigure o respectare strictă a regulilor de zbor în spațiul aerian de deasupra mării libere de către aeronavele sale.

În spațiul aerian de deasupra mării libere aeronavele, în mod formal, nu sînt obligate să urmeze anumite rute sau trasee. Totuși, din necesități de asigurare a securității zborurilor, s-a format o practică cutumiară de a efectua zborurile în spațiul aerian internațional conform traseelor și rutelor unanim coordonate în cadrul conferințelor regionale ale ICAO.

De menționat, că cerințele și regulile de zbor stabilite de către Convenție și Regulamentul ICAO sînt obligatorii doar pentru aeronavele aviației civile, dar nu și pentru aeronavele care au apartenență de stat (aeronavele militare). Acestor aparate de zbor (aeronavelor militare) li se *recomandă* de a se conduce de aceleași reguli și cerințe în timpul efectuării zborurilor în spațiul aerian internațional.

Principiul asigurării securității zborurilor în aviația civilă internațională este un principiu relativ nou, care obligă statele:

a) de a asigura garanțiile tehnice ale aeronavelor, aerogărilor, serviciilor de asigurare a zborurilor și securitatea rutelor aeriene;

b) de a combate actele ilicite de amestec în activitățile aviației civile.

Dezvoltarea aviației civile internaționale este imposibilă fără asigurarea din partea statelor a securității zborurilor. Convenția de la Chicago din 1944 a stabilit cerințele privind tehnica securității aeronavigației internaționale, care sînt prevăzute atît în Convenție, cît și în 18 Anexe la Convenție. Cerințele menționate necesită o perfecționare și renovare permanentă, funcție ce este îndeplinită de către ICAO. În cadrul ICAO sînt adoptate regulamente, reguli, standarde, recomandări etc., privind cerințele tehnice față de aeronave, calificarea personalului, înmatricularea aeronavelor, sistemele de telecomunicații, hărțile aeriene, caracteristicile aeroporturilor, regulile de zbor și multe alte probleme privind eficacitatea aeronavigației.

În legătură cu cazurile de terorism privind aeronavele, ICAO a perfectat noi cerințe privind asigurarea securității pasagerilor, a echipajelor, a personalului aerogărilor (Anexa nr. 17 la Convenția de la Chicago).

Problemele legate de asigurarea securității aeronavelor sînt reglementate și în convențiile bilaterale privind colaborarea în domeniul aviației civile.

Orice aeronavă are naționalitatea statului în ale cărui registre speciale este înscrisă. Cerințele de bază privind înmatricularea oricărei aeronave reiese din necesitatea exercitării unui control efectiv asupra acesteia de către statul sub al cărui pavilion navighează. Controlul menționat se referă la standardele tehnice privind securitatea navigației bazate pe datele fixate în certificatele de navigabilitate ale aparatelor de zbor și dosarele privind aptitudinile tehnice și profesionale ale echipajului.

Sunt distinse două tipuri de aeronave: *aeronave de stat* și *aeronave civile*. Distincția dată nu este efectuată în baza criteriului proprietății ci în dependență de funcțiile pe care le îndeplinesc aeronavele. Aeronave de stat sînt considerate acele aparate de zbor, care îndeplinesc funcții de apărare, vamale, de poliție și servicii poștale. Prin eliminare, toate celelalte aeronave sînt considerate civile.¹⁰

În temeiul Convențiilor de la Chicago pentru reglementarea traficului aerian internațional au fost stabilite *cinci categorii de aeronave*, cărora li se acordă, în mod diferențiat, cinci libertăți ale aerului:

1) Aeronave civile care nu efectuează un serviciu de transport pe baze comerciale. Acest tip de aeronave nu transportă pasageri, mărfuri sau corespondență și lor li se asigură: (a) *libertatea de survol fără escală* și (b) *libertatea de escală tehnică*. Escala tehnică presupune dreptul de a ateriza, fără

însă a putea îmbarca sau debarca pasageri, mărfuri ori corespondență.

2) Aeronave civile care efectuează servicii comerciale regulate. Acestor tipuri de aeronave li se recunosc un grup de trei „libertăți de trafic” sau „libertăți comerciale” și anume: (c) *libertatea de a debarca mărfuri, pasageri și corespondență pe teritoriul statului al cărui naționalitate o are aeronava;* (d) *libertatea de a îmbarca mărfuri, pasageri și corespondență, cu destinația pe teritoriul statului a cărui naționalitate o are aeronava;* (e) *libertatea de a îmbarca sau debarca mărfuri, pasageri și corespondență provenind sau având destinația pe teritoriul unui alt stat contractant.*

3) Aeronave civile care efectuează servicii comerciale întâmplătoare. Acestea li se recunosc libertățile (a) și (b), dar care nu pot beneficia de cele trei libertăți comerciale decât în condițiile impuse de statul pe teritoriul căruia are loc esca.

Principiul de bază stabilit prin Convenția de la Chicago este că fiecare libertate face obiectul negocierilor și acordurilor separate, în special bilaterale, care se încheie între statele părți la Convenția generală. În practică însă, libertățile (a) și (b) se recunosc tuturor aeronavele civile ale statelor părți la Convenția de la Chicago. Cele trei libertăți comerciale fac însă obiectul unor foarte intense negocieri, în care sunt luate în considerare interesele specifice ale fiecărei părți, capacitatea flotei sale aeriene, poziția geografică, politica comercială și structura traficului, nivelul concurenței etc.

4) Aeronave care efectuează servicii de cabotaj. Acest tip de aeronave efectuează servicii comerciale prin zboruri interioare între aeroporturile aceluiași stat. Momentul esențial constă în aceea, că asemenea aeronave trebuie să aibă naționalitatea statului respectiv. Cabotajul cu aeronave străine impune autorizarea expresă a statului pe teritoriul căruia urmează să se desfășoare.

5) Aeronave de stat. Acest tip de aeronave nu beneficiază de regimul juridic sus-menționat. Ele nu pot survola teritoriul altui stat decât cu autorizarea expresă a acestuia, solicitată în condițiile stabilite de legislația sa internă.¹¹

Primele acte ilicite îndreptate împotriva aeronavelor și personalului acestora au avut loc la începutul secolului XX, însă ele erau calificate ca acte criminale și erau reglementate de legislația penală a statelor.

Noțiunea de „act ilicit de amestec în activitățile aviației civile” s-a format în anii 70 ai secolului XX.

În 1963, la Tokio, a fost adoptată Convenția referitoare la infracțiuni și alte acte săvârșite la bordul aeronavelor. În această Convenție pentru prima dată a fost determinată noțiunea de *capturare a aeronavei*

civile. Capturarea aeronavei civile este situația „când persoana, care se află la bordul aeronavei, prin intermediul forței sau amenințării cu forța, a săvârșit un act de amestec, capturare sau alt tip de acțiune ilicită cu scopul de a efectua controlul aeronavei în timpul zborului”¹². Concomitent, Convenția reglementează și alte infracțiuni penale, care pot avea loc la bordul aeronavelor: furtul, omorul, transportarea drogurilor etc.

Menționăm, că Convenția, totuși, nu califică capturarea aeronavei ca o crimă și, în legătura cu aceasta, rolul ei în combaterea terorismului aerian a fost limitat.

Sfârșitul anilor 60 s-a soldat cu o creștere considerabilă a numărului actelor ilicite în aviația civilă internațională. Aceasta a dus la o activizare a Comunității internaționale în lupta cu terorismul aerian. Astfel, Adunarea Generală a ONU prin hotărârile sale 2551 (XXIV) din 12 decembrie 1969 și 2645 (XXV) din 25 noiembrie 1970 a chemat statele lumii să întreprindă măsurile necesare în scopul de a nu permite actele ilicite de amestec în activitățile aviației civile și de a persecuta persoanele care săvârșesc aceste acte.

În 1970, la Haga, a fost adoptată Convenția pentru reprimarea capturării ilicite a aeronavelor¹³, iar în 1971, la Montreal, Convenția pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile¹⁴.

Conform prevederilor art. 1 al Convenției de la Haga din 1970 privind reprimarea capturării ilicite a aeronavelor, „Orice persoană, aflată la bordul aeronavei în zbor, care:

a) ilicit, prin aplicarea forței sau amenințarea cu forța, sau prin oricare altă formă de amenințare, capturează această aeronavă sau efectuează controlul asupra ei, sau intenționează să săvârșească asemenea acțiuni, sau

b) este complice al persoanei, care a săvârșit sau intenționează să săvârșească asemenea acțiuni, comite un delict (infracțiune de drept comun)”.

Art. 2 al Convenției menționate obligă statele-contractante să aplice pentru infracțiunile indicate cele mai severe sancțiuni.

Conform prevederilor art. 1 al Convenției de la Montreal din 1971 privind reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile, „orice persoană comite delict, în caz dacă ea în mod ilicit și premeditat:

a) comite un act de violență față de o persoană care se află la bordul aeronavei în zbor, în cazurile când acest act poate prezenta pericol pentru securitatea aeronavei; sau

b) distruge aeronava, care se află în exploatare, sau cauzează deteriorări aeronavei, care o scot din uz sau care pot prezenta pericol pentru ea în zbor; sau

c) plasează, sau comite acțiuni care duc la plasa-rea pe aeronava aflată în exploatare, sau prin oricare alt tip de acțiuni, dispozitive sau substanțe, care pot distruge această aeronavă sau îi pot provoca deteriorări, sau cauzează deteriorări care o scot din uz, sau cauzează deteriorări care pot prezenta pericol pentru aeronavă în timpul zborului; sau

d) distruge și deteriorează utilajul aeronavigațional sau se amestecă în procesul de exploatare a acestui utilaj, dacă aceste acte pot prezenta pericol pentru securitatea aeronavelor în zbor; sau

e) comunică date imprecise învederate, creând prin aceasta pericol pentru securitatea acestei aeronave în zbor.”

Art. 3 al acestei Convenții obligă statele-contractante să sancționeze în cel mai sever mod persoanele care vor comite infracțiunile menționate.

De menționat, că un rol important în lupta cu combaterea terorismului aerian îl joacă convențiile bilaterale.

În dezvoltarea progresivă a dreptului internațional aerian un rol important îl joacă organizațiile internaționale în domeniul aviației civile, numărul cărora este aproximativ de 40 instituții interguvernamentale.¹⁵

Organizația Aviației Civile Internaționale (ICAO) a fost constituită prin Partea a II-a a Convenției de la Chicago din 1944 privind aviația civilă internațională. Ea și-a început activitatea în 1947, an în care a dobândit și statutul de instituție specializată a ONU ICAO are o serie de atribuții importante urmărind dezvoltarea continuă a transporturilor aeriene internaționale, în special, prin uniformizarea normelor și procedurilor care să asigure securitatea navigației aeriene.

Din punct de vedere instituțional, ICAO este organizată după structura clasică a organizațiilor internaționale, având trei organe principale: *Adunarea*, care reunește reprezentanții tuturor statelor membre, cu atribuții administrative și instituționale; *Consiliul*, format din 30 de membri, aleși pe perioade de câte trei ani, care asigură reprezentarea în acest organ a statelor cu cel mai întins trafic aerian, a celor mai active în acordarea de facilități pentru navigația aeriană, precum și a principalelor regiuni geografice. ICAO dispune și de un *Secretariat*, cu sediul actual la Ottawa.

OACI cuprinde 183 de state membre și își are sediul la Montreal (Canada), dispunând și de 7 oficii regionale.

În articolul 44 al Convenției de la Chicago se stipulează că ICAO are ca obiective esențiale dezvoltarea principiilor și a tehnicii navigației aeriene internaționale, precum și siguranța și extinderea transporturilor aeriene internaționale. Pentru realizarea acestor obiective, ICAO trebuie:

- să asigure dezvoltarea ordonată și sigură a aviației civile internaționale în lumea întreagă;

- să încurajeze în scopuri pașnice tehnica construcției și exploatarea aeronavelor;

- să încurajeze dezvoltarea căilor aeriene, aeroporturilor și instalațiilor de navigație aeriană pentru folosirea aviației civile internaționale;

- să pună la dispoziție popoarelor lumii transporturile aeriene sigure, regulate, eficiente și economice de care au nevoie acestea;

- să asigure ca drepturile statelor contractante să fie integral respectate și ca fiecare stat contractant să aibă o posibilitate echitabilă de a exploata întreprinderi de transport aerian internațional;

- să evite orice discriminare între statele contractante;

- să amelioreze siguranța zborului în navigația aeriană internațională;

- să favorizeze, în general, dezvoltarea aeronauticii civile internaționale sub toate aspectele sale.

În ansamblul activităților ICAO, rolul cel mai activ revine *Consiliului* întrucât acesta: are competența de a încheia acorduri, cu state sau alte organizații internaționale, pentru gestiunea unor servicii sau a unor instalații necesare asigurării securității zborurilor internaționale. Concomitent, Consiliul are largi atribuții de tip jurisdicțional, pentru soluționarea diferendelor ce pot apare între statele membre ale ICAO. Consiliul, în afară de aceasta, elaborează și controlează aplicarea a numeroase “stan-darde” și “metode”, care, prin continua actualizare a Anexelor Convenției de la Chicago, vizează să asigure uniformizarea și optimizarea regulilor după care se desfășoară transporturile aeriene internaționale.¹⁶

În anul 1955, din inițiativa Consiliului Europei și cu sprijinul activ al ICAO, a fost organizată *Conferința Europeană a Aviației Civile*, care are drept scop abordarea complexă a problemelor aviației civile internaționale. Sediul organizației este orașul Strasbourg. Organele principale ale Conferinței Europene a Aviației Civile sunt: Comisia plenară, Consiliul coordonator și Comitetele permanente. Comisia plenară se adună în sesiune o dată în an și aprobă programul de activitate și bugetul organizației, alege președintele Conferinței (pentru o perioadă de trei ani), vicepreședintele și președinții comitetelor permanente.

În 1960, în baza Convenției internaționale EUROCONTROL privind cooperarea pentru siguranța navigației aeriene, a fost creată *Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene* (EUROCONTROL). Sediul organizației este la Bruxelles. Principalul obiectiv al acestei organizații este realizarea unui sistem european sigur și ordonat de control al traficului aerian.

Organul suprem al Organizației Europene pentru Siguranța Navigației Aeriene este Comisia permanentă pentru asigurarea securității navigației aeriene din care fac parte miniștrii aviației civile și miniștrii apărării ai statelor membre la EUROCONTROL.

În Africa există *Comisia Africană pentru Aviația Civilă* (CAAC), constituită în 1969, la Adis-Abeba, de către 32 de state membre ale Organizației Unității Africane și *Agenția pentru Siguranța Navigației Aeriene în Africa și Madagascar* (ASNAAM), constituită în 1959, la San-Lui (Senegal), de către 12 state membre ale Uniunii Franceze.

Sediul CAAC este la Adis-Abeba (Etiopia). Organul suprem al organizației este Sesiunea plenară, care se reunește o dată în doi ani. Sesiunea alege președintele și vicepreședintele CAAC și adoptă programul de activitate și bugetul organizației.

Sediul ASNAAM este la Dacar (Senegal). Organul suprem al Agenției este Consiliul administrativ, care se reunește o dată în trei luni. Hotărârile Consiliului administrativ sunt obligatorii pentru toții membrii Agenției și sunt adoptate cu o majoritate simplă de voturi, cu excepția hotărârilor pe probleme speciale, care se adoptă cu două treimi de voturi.

În America Latină există două organizații regionale în domeniul aviației civile: *Comisia Latinoamericană pentru Aviația Civilă* (CLAAC) și *Corporația Central-Americană pentru deservirea Navigației Aeriene* (CCANA).

CLAAC a fost fondată în 1973, sediul avându-l la Mexico (Mexic). Membri ai organizației sunt toate statele Americii de Sud și din Zona Caraibilor. Organul suprem al CLAAC este Assamblia, care se reunește o dată în doi ani și Comitetul executiv, care dirigează activitatea cotidiană a organizației.

CCANA a fost fondată în 1960, sediul avându-l la Tegusigalpa (Honduras). Membri ai CCANA sunt cinci state: Costa Rica, Guatemala, Honduras, Nicaragua și Salvador. Organul suprem al CCANA este Consiliul administrativ. Este unica organizație internațională care efectuează activități de deservire a navigației aeriene.

În Orientul Mijlociu există *Consiliul pentru Aviația Civilă a Statelor Arabe* (CACSA), fondat în 1967 în baza rezoluției Ligii Statelor Arabe din 21 martie 1965.

Un rol important în dezvoltarea aviației civile și stabilirii regimului juridic al aviației civile îl joacă organizațiile internaționale neguvernamentale, cum ar fi: Asociația Internațională a Transportatorilor Aerieni (IATA), Organizația Internațională a Aeroporturilor Civile (OACI), Federația Internațională a Asociațiilor Dispecerilor Navigației Aeriene (FIADNA), Federația Internațională a Asociațiilor Piloților (FIAP), Fe-

derația Internațională a Astronauticii (FIA), Federația Internațională a Transportului Aerian Privat (FITAP).

Referințe bibliografice:

¹ Burian, Alexandru, *Regimul de drept al spațiului aerian* // „Revista Națională de Drept”, 2002, nr. 12, pag. 22-26; *Курс международного права. В 7 т. Т. 5. Отрасли международного права*/В.С.Верещетин, С.В.Виноградов, Г.М.Даниленко. – Москва, «Наука», 1992, с. 124.

² *Dictionnaire de la terminologie du droit international*, Sirey, Paris, 1960, p. 226 ; Louis Cartou, *Droit aeriene*, Presse Universitaires de France, Paris, 1963, p. 2.

³ Geamanu, Grigore, *Drept Internațional contemporan*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965, p. 385.

⁴ Bolintineanu, Alexandru; Năstase, Adrian; Aurescu, Bogdan, *Drept internațional contemporan*, București, Editura ALL BECK, 2000, p. 244.

⁵ Diaconu, Ion, *Drept internațional public*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Casa de editură și presă Șansa S.R.L., București, 1995, p. 138-139.

⁶ Niciu, Marțian, I., *Drept internațional public, Două volume, Ediția a II-a (revizuită și completată), Vol. II*, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1996, p. 80-82; Лукашук И.И., *Международное право. Особенная часть*, Москва, Издательство БЕК, 1997, с. 145-146.

⁷ Burian, Alexandru, *Regimul de drept al spațiului cosmic și reglementarea activităților spațiale* // „Revista Națională de Drept”, nr. 6, 2002, p. 41-47.

⁸ Бордунов В.Д., Копылов М.Н., *Правовой режим международного воздушного пространства* // Вопросы международного морского и воздушного права, Москва, ИГПАН СССР, 1979, с. 117.

⁹ Малеев Ю.Н., *Международное воздушное право: Вопросы теории и практики*, Москва, «Международные отношения», 1986, с. 66-71.

¹⁰ Raluca Miga-Besteliu, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, București, Editura ALL, 1997, pag. 250.

¹¹ Ibidem, pag. 250-251.

¹² Doc. ICAO, 8665, Art. XI.

¹³ Doc. ICAO, 8920.

¹⁴ Doc. ICAO, 8966.

¹⁵ *Курс международного права. В 7 т. Т. 5. Отрасли международного права*/В.С.Верещетин, С.В.Виноградов, Г.М.Даниленко, Москва, «Наука», 1992, pag. 159.

¹⁶ Raluca Miga-Besteliu, op. cit., pag. 252.

RĂSPUNDEREA PERSOANELOR CE SE BUCURĂ DE IMUNITĂȚI ȘI PRIVILEGII PENTRU COMITEREA CRIMELOR INTERNAȚIONALE ÎN BAZA OBLIGAȚIILOR *ERGA OMNES*

Vitalie GAMURARI

doctor în drept,
conferențiar universitar, ULIM

THE PERSONS LIABILITY THAT BENEFICIATE OF IMMUNITIES AND PRIVILEGES FOR COMITING INTERNATIONAL CRIMES IN BASE OF THE OBLIGATIONS: *ERGA OMNES*

The question concerning criminal responsibility of the heads of states is one of the most critical points of international law, situated at the border between a necessity to respect the principle of sovereign equity of states from one side and to obey the most important rights and liberties of man – from the other, because on this principle is based the claim to bring to justice those persons who committed acts qualified by the international law as the most grievous, including heads of states and of governments.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЛИЦ, ПОЛЬЗУЮЩИХСЯ ИММУНИТЕТАМИ И ПРИВИЛЕГИЯМИ В СОВЕРШЕНИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, ПРЕДУСМОТРЕННЫМИ *ERGA OMNES*

Вопрос об уголовной ответственности руководителей государств является одним из наиболее острых вопросов международного права, находящегося на стыке между необходимостью с одной стороны уважения принципа суверенного равенства государств, а с другой – необходимостью соблюдения основных прав и свобод человека, на котором основывается требование привлечения к ответственности лиц совершивших деяния квалифицированных международным правом как наиболее тяжкими, включая глав государств и правительств.

Problema răspunderii penale a șefilor de state este una din cele mai dificile în dreptul internațional, ce se află la intersecția a două valori importante – între necesitatea respectării, pe de o parte a principiului egalității suverane a statelor, iar pe de altă parte – necesitatea garantării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, pe care se bazează necesitatea atragerii la răspundere a persoanelor, inclusiv șefii de state și de guverne, ce au comis fapte recunoscute de dreptul internațional ca crime internaționale.

Situația este un pic mai dificilă decât pare, deoarece soluționarea ei depinde nu doar de dorința unui stat membru al comunității internaționale de a stabili termenii pentru imunitățile acordate șefilor de state în cazul comiterii unor infracțiuni deosebit de grave. Trebuie să amintim că numeroasele plângeri înaintate de victime sau de persoanele ce se bucură de acest drept, au fost respinse de instanțele judiciare ale unor state occidentale, cum ar fi Franța sau Spania în cazurile lui Fidel Castro, învinuit de crime contra umanității și acte de terorism sau respectiv Laurent-Désiré Kabila învinuit de crime contra umanității.¹

Prezintă interes procesul ce a avut loc recent față de fostul dictator al Etiopiei Mengistu Haïlé Mariam. El a fost judecat prin contumacie la privațiune de libertate la 11.01.2007 de Curtea Federală Supremă din Addis-Abeba.² Fostul dictator comunist a fost judecat pentru genocid, termen care în dreptul etiopean include „distrugerea atât a grupurilor etnice, cât și a celor politice”. Cu regret, executarea sentinței la moment este imposibilă, deoarece persoana în cauză începând cu anul 1991, în urma răsturnării regimului său, se află pe teritoriul Zimbabwe în calitate de invitat special. Guvernul prim-ministrului Etiopiei Meles Zenawi de nenumărate ori s-a adresat către guvernul Zimbabwe cu cererea privind extrădarea lui Mengistu Haïlé Mariam, dar cu regret fără niciun rezultat. După cum s-a expus ministrul interimar al informației Pol Mangvan „din momentul începerii procesului judiciar în Etiopia, *tovarășul Mengistu* rămâne în calitate de invitat special al guvernului din Zimbabwe”, confirmând că fostul dictator a jucat un rol important în lupta pentru libertatea Zimbabwe, fostă colonie britanică.³

Tematica propusă pentru studiu este discutabilă deoarece nu există o poziție unică în acest sens. Totoda-

tă, nu supraapreciem posibilitatea atragerii la răspundere penală a șefilor de stat, practic unicul exemplu fiind cazul Generalului Pinochet. Ex-dictatorul chilian a fost privat de imunitate doar în baza Convenției de la New-York contra torturii și nu pentru comiterea altor infracțiuni. Cu regret, nu ne putem expune vis-à-vis de importanța practică a acestei hotărâri adoptate de instanța superioară a Marii Britanii, care nu o dată a fost examinată de juriștii internaționali.⁴ Dacă am admite că există o normă cutumiară internațională ce are prioritate în raport cu o infracțiune convențională, aplicabilă de instanța judiciară internațională, putem admite că nimic, în principiu, nu împiedică aplicarea ei de către instanțele judiciare naționale. Putem pune la dubii și faptul că excepția convențională reprezintă o probă a cutumei existente. Vom încerca să ne expunem vis-à-vis de această problemă în baza unui caz concret examinat de o instanță judiciară franceză.

Poziția Camerei de Acuzare a Curții de Apel de la Paris în hotărârea din 20.10.2000.

Unsprezece ani după atentatul comis contra unei nave aeriene DC 10, ce aparținea companiei UTA, în urma căruia au decedat 170 de persoane deasupra deșertului Ténéré (Niger), Camera de Acuzare a Curții de Apel de la Paris a decis, la 20 octombrie 2000, că nu există impedimente ca un proces să fie deschis contra colonelului Kadhafi, acuzat de complicitate în această afacere.

Această decizie unică în istoria dreptului penal francez, a trezit reacții diverse, deseori puțin entuziasmte. Prezintă interes cazul în care este vorba despre „un prim proces”, deoarece admite posibilitatea urmăririi, pentru a trage la răspundere un conducător în exercițiu al unui alt stat.⁵

Până la acest caz, cu excepția proceselor în cadrul Tribunalului Militare Internațional de la Nurnberg și Tokyo și a mandatelor internaționale de arest emise de Tribunalul Penal Internațional pentru ex-Yugoslavia, unicul caz pornit contra unui șef de stat este cel al generalului Pinochet.

Înainte de a examina faptele și procedura ce au dus la arestarea de către Camera de Acuzare a Curții de Apel, constatăm că magistrații au respins argumentele expuse anterior de Parchet.

Amintim că pe parcursul mai multor ani de restricții impuse prin rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU, ce obligau Libya la o cooperare efecă în această afacere, la fel ca și în atentatul comis contra unei nave *Pan Am* la Lockerbille (Rezoluțiile Consiliului de Securitate a ONU nr.731 (1993) din 11 noiembrie 1993⁶ și 1192 (1998) din 27 august 1998),⁷ șase autori ai atentatului comis la 19 septembrie 1989 au fost judecați și condamnați, prin contumacie de

Curtea de la Paris, la 10 martie 1999. Deși șeful statului libyan avea anumite angajamente⁸, impuse prin ridicarea sancțiunilor contra Libyei de Consiliul de Securitate, urmate după extrădarea a doi autori ai atentatului de la Lockerbe, cei șase autori ai atentatului contra DC 10 nu au fost anchetați în țara lor. Instrucțiunea, printre altele, a stabilit că atentatul a fost pregătit de verișorul colonelului Kadhafi, Addallah Sénoussi, șeful serviciilor secrete, asistat de patru ofițeri ai acestor servicii și un funcționar al Ministerului Afacerilor Externe, angajat al Ambasadei Libyei la Brazzaville. Doi dintre autori au fost, în plus, în mod excepțional înaintați de către șeful statului libyan la gradul de locotenent-colonel.

Convinsă de aplicarea directă a colonelului Kadhafi în atentatul din 19 septembrie, Asociația SOS-Attentats, ce grupează victimele actelor de terorism și doamna de Boery, sora unei victime, au depus la 15 iunie 1999, o plângere pe lângă judecătorul de instrucțiune al Tribunalului de Înaltă Instanță (TGI) de la Paris. Demararea unei anchete în cazul șefului statului libyan a fost solicitată din motivul „este implicat prin instrucțiunile date, în comiterea faptei nominalizate, în urma căreia au decedat 170 de persoane și au fost distruse obiective mobile și imobile”.

La 19 august 1999, Procurorul a depus rechizitele ce conțineau principalul motiv, conform căruia, în baza unei cutume internaționale bine determinate, orice șef de stat sau de guvern beneficiază de o imunitate jurisdicțională absolută, aceasta rezultând din suveranitatea statelor și din principiul independenței lor.

La 6 octombrie 1999, Primul vice-șef de departament al TGI de Paris, Jean-Louis Bruguiere, a emis o ordonanță prin care se refuză cererea Procurorului, informația fiind fondată pe art.113-7 al Codului penal francez, în baza căruia legea franceză este aplicabilă oricărui act comis de un străin în afara teritoriului francez, în cazul în care victima are, la momentul comiterii infracțiunii, naționalitatea franceză și pe faptul „că nu rezultă nici dintr-o dispoziție a Codului de procedură penală, a Codului penal sau a tratatelor internaționale încheiate de Franța, o oarecare imunitate a șefilor de state în exercițiu le va permite să se eschiveze de la urmărirea penale în cazul în care ei (*șefii*) vor putea constitui obiectul unor asemenea urmăriri.”⁹

La 7 octombrie 1999, Procurorul a reîntors această ordonanță și a depus, la 19 octombrie, un demers, dezvoltând argumentele invocate în primă instanță.

La 6 iunie, Procurorul a depus un rechizitoriu, părțile civile persistau în cererea lor și cereau confirmarea ordonanței din 6 octombrie 1999.

Camera de Acuzare a Curții de Apel, în hotărârea din 20 octombrie 2000 a acceptat cererea părților civile, relevând între timp, „că nicio imunitate nu va tre-

bui să acopere fapta de complicitate (...)” în atentatul comis contra DC 10 ce aparținea companiei UTA.

Magistrații trebuiau să se pronunțe asupra chestiunii delicate privind imunitatea șefilor în exercițiu ai statelor și guvernelor, asupra eventualelor limite ale acestor protecții particulare, precum și asupra chestiunii privind existența sau inexistența unui principiu cutumiar internațional ce exonerează, totalmente sau parțial, conducătorii străini, de orice urmărire juridicțională.

Calitatea „în exercițiu” are o importanță specială: în principiu, dacă o bună parte a statelor acceptă astăzi ideea că nimic nu se opune urmăririi, judecării și condamnării unui fost conducător, recunoscut ca autor sau complice la o crimă internațională gravă, fapt recunoscut și de unele asociații pentru protecția drepturilor omului. Așadar putem presupune că nimic nu se opune posibilității pornirii unei urmăriri judiciare, inclusiv în cazul în care inculpatul este un șef de stat în exercițiu.¹⁰

În demersul de apel din 19 octombrie 1999 și în rechizitoriul din 6 iunie 2000, procurorul susține că colonelul Kadhafi beneficiază de imunitate ce cuprinde „imposibilitatea oricărei urmăriri juridicționale”, această protecție specială reieșind dintr-o cutumă internațională. Procuratura este atașată să demonstreze că cutuma constituie un izvor de drept internațional și că „dreptul francez recunoaște locul cutumei în cadrul dreptului său pozitiv”. Ea a conchis că protecția șefilor de stat și de guvern în exercițiu este garantată de un principiu cutumiar, ce reiese din principiul suveranității statelor, care „înterzice unui stat să judece actele unui alt stat” și că, în principiu, printr-o „concepție foarte veche”, statul este identificat cu suveranul său.

Procurorul precizează că imunitatea juridicțională poate fi limitată doar prin dispoziții scrise, acceptate în mod expres de state, cum ar fi Statutele Tribunalului Penal Internațional pentru ex-Yugoslavia, a Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda, a Curții Penale Internaționale sau Statutele Tribunale Militare Internaționale de la Nürnberg și Tokyo. Procurorul consideră că aceste texte, ce confirmă imunitatea nu se referă la situații particulare și că ele sunt o regulă generală.

Procuratura relevă că imunitatea „nu se aplică șefului de stat ce este în exercițiu”, că șefii de state în exercițiu se bucură de „imunitate absolută”, în timp ce foștii conducători vor beneficia doar de „imunitate relativă”, astfel spus, acordarea imunității este limitată la „prestarea unor onoruri și privilegii” acestor persoane.

Se pare că această poziție poate conduce absurditate nu doar din punct de vedere juridic, dat fiind faptul că personale în cauză sunt conducători în exercițiu ai statelor, ce pare a conraveni principiului fundamental

privind respectarea drepturilor omului, afirmat în mod solemn de Carta Națiunilor Unite și reafirmat de mai multe ori într-un șir de acte internaționale.

O asemenea tratare poate conduce, în final, la violări grave ale dreptului internațional, comunitatea internațională nefiind preocupată de soarta victimelor, ea aflându-se în așteptarea demisionării șefilor de state, pentru a putea porni o urmărire judiciară conta lor. Considerăm eronate argumentele Procuraturii franceze, deoarece ele contravin valorilor și principiilor fundamentale adoptate de comunitatea internațională, precum și textelor internaționale referitoare la protecția drepturilor omului. În plus, ele vin în contradicție cu *opinio juris* ce tinde să nu lase nepedepsiți autorii și complicii crimelor recunoscute la nivel universal, inclusiv dacă aceștia sunt șefi de state sau de guverne.

Această interpretare liberală a dreptului internațional ne dă posibilitatea să ne reamintim de cutuma, conform căreia conducătorii străini se bucură de o imunitate totală, lasă în afara interesului protecția victimelor, în mod indirect protecția criminalului fiind preferabilă. O asemenea tratare pare a fi și mai stranie, dacă admitem că protecția excepțională nu autorizează beneficiarii să comită infracțiuni, dat fiind că acestea constituie crime internaționale.¹¹

Procuratura aduce probe care să demonstreze existența unei cutume internaționale în acest sens, dar în principiu nici nu se pune la îndoială faptul că cutuma reprezintă unul din izvoarele dreptului internațional public: Convenția de la Viena din 23 mai 1969 privind dreptul tratatelor o prevede în mod expres, preambulul indicând că „regulile dreptului internațional cutumiar vor continua să cârmuiască chestiunile nereglementate dispozițiile prezentei Convenții”, în timp ce art.38 stipulează că „niciuna din dispozițiile articolelor 34-37 nu se opune ca o regulă enunțată într-un tratat să devină obligatorie pentru un stat terț ca regulă cutumiară de drept internațional recunoscută ca atare”.

Menționăm aici și faptul că numeroase texte internaționale fac referință la aplicarea principiilor cutumiare, de exemplu, în cadrul dreptului internațional umanitar sau a drepturilor omului.¹²

Art.38 b) și c) al Statutului CIJ autorizează această juridicție să aplice „cutuma internațională ca probă a unei practici generale acceptate la nivel de normă de drept” și „principiile generale de drept recunoscute de națiunile civilizate”. CIJ, în multe cazuri, și-a fondat decizia sau avizele pe principiile dreptului cutumiar: cazul cu privire la platoul continental al Mării Nordului¹³ sau cel cu privire la formațiunile militare și paramilitare în Nicaragua.¹⁴ În unele cazuri, de exemplu, *Asylum* (Colombia v. Peru), Curtea a concluzionat inexistența unei reguli cutumiare, elementele constitutive ale cutumei lipsind.¹⁵

Doctrina la fel recunoaște cutuma ca izvor formal de drept internațional. Autorii precizează că este important de a nu confunda cutuma ca „izvor formal” pe de o parte și ca „normă juridică”, pe de altă parte, mai multe izvoare putând duce la elaborarea unei norme juridice.

Așadar, pentru a fi considerată și acceptată drept normă juridică aplicabilă, o regulă cutumiară trebuie să corespundă mai multor criterii care reunesc elementele constitutive ale cutumei: elementul material, obiectiv – prezența unei practici constante și generale, pozitive și/sau bazate pe abținere¹⁶ – cu elementul psihologic, subiectiv: statele să se simtă legate prin *opinio juris*.

Drept exemplu poate fi adus cazul cu privire la plătoul continental dintre Malta și Lybia din 1985,¹⁷ examinat de CIJ. Un alt exemplu poate servi avizul consultativ al CIJ cu privire la arma nucleară din 1996,¹⁸ prin care Curtea a respins existența unei cutume în domeniul aplicării armelor nucleare din motivul că nu există o conștientizare expresă a recunoașterii unei asemenea practici.

Deci, s-a convenit asupra necesității de a demonstra existența unei reguli cutumiare. Art.15 din Statutul Comisiei de drept internațional a ONU indică că nu putem cere codificarea unei reguli și deci să impunem caracterul său cutumiar decât în măsura în care dispunem de o combinație „dintr-o practică de stat considerabilă la baza căreia sunt stabilite precedente juridice și opiniile doctrinare convingătoare.”

Această tehnică, aplicabilă codificării dreptului cutumiar, este valabilă și în cazul contenciosului administrativ: înainte de invocarea unei reguli cutumiare, este necesar de a demonstra reunirea elementelor constitutive ale cutumei. Astfel, bazându-se pe art.38 § 1 b) al Statutului său, CIJ trebuie să determine existența unui principiu cutumiar aplicabil cazului dat.

A *fortiori*, această metodă este valabilă în dreptul intern: procuratura nu poate să se refere la o pretinsă regulă cutumiară, dacă nu aduce probe clare că conținutul acesteia corespunde practicii generale și *opinio juris*.

De altfel, judecătorii francezi sunt prea puțin înclinat spre ideea de aplicare a unei reguli cutumiare și spre consacrarea superiorității acestei reguli față de dreptul intern și dreptul convențional. Această poziție este și mai fermă după avizul adoptat de CIJ privind legalitatea aplicării armelor nucleare. Franța preferă să considere că pentru a se impune în dreptul său național, regula trebuie să fie scrisă, conținută într-un tratat internațional și transpusă în mod regulat în dreptul său național¹⁹: acesta este sensul pentru care Constituția franceză a fost modificată pentru a permite ratificarea Tratatului de la Roma ce a stat la baza creării Curții Penale Internaționale.

Faptul este confirmat și de deciziile Curții de Casare și cele ale Consiliului de Stat, conform cărora, pentru a fi aplicabilă, o regulă de drept internațional public acceptată, inclusiv cea scrisă, trebuie să fie în mod regulamentar integrată în dreptul intern.²⁰

Procurorul, în cauza examinată, susține ideea că o cutumă există chiar dacă este contrară Codului penal francez și chiar dacă nu reunește cele două elemente constitutive impuse de dreptul internațional.

Camera de Acuzare a Curții de Apel nu a susținut argumentele Procuraturii, dar a precizat că numai o singură cutumă de acest fel ar putea exista, cea a lipsei de imunitate a șefilor de stat și de guvern în funcție.

Pentru a-și fonda deciziile, Camera de Acuzare a indicat pe de o parte că „cutuma internațională (...) reglementează raporturile dintre State, că ea are autoritatea juridică a tratatelor” și, pe altă parte, că „Franța are, în Preambulul Constituției din 27 octombrie 1946, preluată de Constituția din 1958, consacrată forța cutumei internaționale în ordinea juridică internă”.

Rezultă că, dacă cutuma constituie incontestabil o normă aplicabilă, Camera de Acuzare nu partajează în esență avizul Procurorului și acceptă o cutumă stabilită, cea care prevede că nu este exonerat de răspundere penală un șef de stat, dacă proba dovedește că el este autorul sau complicele unei crime internaționale grave.

În principiu, acestea sunt criterii precise ce duc la constatarea existenței unei cutume care se deosebește de uzanță sau de o simplă curtoazie internațională. CIJ a precizat faptul că „statele trebuie să aibă sentimentul de a se conforma normei cutumiare, echivalente unei obligații juridice. Nici intensitatea, nici caracterul acestei practici acceptate de către state nu sunt suficiente. Există, de exemplu, acte internaționale obligatorii în domeniul protocolului care sunt motivate printr-o simplă uzanță de curtoazie sau prin tradiție și nu doar de sentimentul unei obligații juridice”.²¹

În principiu, dacă este uzanța de a întâmpina un șef de stat sau de guvern străin, care este o regulă de protocol, fapt ce corespunde unui gest de curtoazie, și nu unul dedus din această uzanță, după cum pretinde Procurorul, aceasta nu poate servi drept argument pentru afirmațiile cum că ar exista o cutumă ce ar justifica iresponsabilitate a conducătorilor unui stat străin.

Considerăm că, în situația dată, Procuratura comite o eroare de apreciere, confundând uzanța, curtoazia și regula cutumiară, de aceea argumentarea privind iresponsabilitatea este eronată.

Dacă admitem că o protecție particulară trebuie să fie acordată șefilor de state, de guverne și diplomaților în exercițiu, aceasta nu cuprinde, după cum pretinde Procuratura, imunitatea jurisdicțională totală, inclusiv situațiile de complicitate la crimele cele mai grave din punct de vedere al dreptului internațional.

Atenționăm, că textele internaționale cu referire la imunități și privilegii, în special Convenția din 18 aprilie 1961 și cea din 24 aprilie 1963, trec sub tăcere referințele la șefii de state.

Aceste imunități și privilegii atașate conducătorilor și agenților în funcție în străinătate dispar din momentul în care este adusă proba că persoanele respective au comis, au ordonat să comită, s-au abținut de la împiedicarea actului criminal sau au fost implicate în infracțiuni internaționale grave.

Și punctul de vedere al Procurorului referitor la ideea de suprapunere a noțiunilor de suveran de stat, în sensul similitudinii acestora, constituie o teorie învechită, dispărută demult din uz.

Teoria și practica se bazează pe faptul că suveranul și șeful reprezentau un întreg. În așa fel, orice act comis de suveran era considerat ca fiind comis de stat. *Maxima par non parem non habet imperium* amintea cu această ocazie că toate statele erau egale. În acest sens, ideea că un suveran ar putea fi supus sistemului legal național al unui alt stat era considerată ca un atentat la acest principiu de egalitate, precum și la însuși statul străin. Astăzi șefii de state nu mai sunt identificați cu statele lor, chiar dacă, în unele situații de ceremonial sau diplomatice, ei sunt acceptați ca personificând statul pe care-l reprezintă. Deci, imunitatea de care se bucură șeful statului este distinsă de imunitatea suverană recunoscută Statului.

Astfel, argumentul bazat pe respectarea suveranității de stat pentru a justifica exonerarea penală a conducătorilor în exercițiu nu este fondat. De altfel, problema eventualei recuperări a suveranității de stat prin punerea în aplicare a răspunderii penale a conducătorului său a fost examinată de mult timp, în special în lucrările privind pregătirea instituirii CPI, și la nivel intern al mai multor state.²² Răspunderea individuală prevăzută în art.27 al Statului CPI privind inculparea unui criminal, inclusiv în cazul șefului de stat, nu poate fi interpretată nici ca un act de punere în aplicare a răspunderii unui guvern străin, nici ca unul de implicare în afacerile interne ale unui stat străin.²³ În plus, a fost recunoscut faptul că lipsa imunității nu va constitui un obstacol în procesul de reconciliere națională.²⁴

Bazele deciziei Camerei de Acuzare a Curții de Apel de la Paris.

Aplicând art.113-7 al Codului penal, și recunoscând posibilitatea de urmărire a autorului sau a complicei pentru o crimă comisă în străinătate asupra resortisanților francezi, Curtea a constatat că imunitatea jurisdicțională nu rezultă din nici un text scris. Apoi, după ce a recunoscut cutuma ca izvor de drept, magistrații au considerat că „imunitatea de jurisdicție a șefilor de state străine, admisă de societatea interna-

țională pe parcursul mai multor secole, conține, după terminarea celui de-al doilea Război Mondial, anumite limite.

Prin documentul transmis Procuraturii, ce conținea enumerarea principalelor acorduri internaționale încheiate de Franța care exclud imunitatea șefilor de state și a conducătorilor și afirma că textele respective nu ar fi avut un caracter general, Curtea declara că aceste Convenții, fiind departe de a constitui excepții limitative la o imunitate absolută, traduc, din contra, dorința comunității internaționale de a urmări cele mai grave fapte, inclusiv cele comise de un șef de stat în exercițiu, fapte ce constituie crime internaționale și care contravin exigențelor conștiinței universale.

Curtea își argumenta poziția făcând referință la preambulul și la art.22 ale Tratatului de la Roma din 17 iulie 1998, ratificat de Franța, prin care s-a instituit Curtea Penală Internațională ce dispune că „este obligația fiecărui stat de a supune jurisdicției sale [...] responsabili de crime internaționale” și că nimic nu poate stăvilii „ca un comportament să fie calificat drept crimă din punct de vedere al dreptului internațional, independent de prezentul statut.” În opinia Curții, competența de a judeca persoanelor ce au comis orice crimă internațională aparține statelor, și nu doar pentru crimele de război, crimele contra umanității și crimele de agresiune, vizate în mod direct de Tratat, ci „inclusiv când persoana urmărită ar fi avut calitatea de șef de stat sau de guvern”, altfel spus, oricare ar fi calitatea, rangul sau statutul autorului sau a complicei unei asemenea infracțiuni.

Prin aceste afirmații, Curtea a recunoscut explicit aplicarea dreptului penal național, în special a art.113-7 al Codului penal, cu referire la valoarea unei reguli de *jus cogens*.

Atenționăm, în această privință, asupra faptului că, dacă o regulă cutumiară nu poate fi impusă unui stat, care nu a recunoscut-o, este totuși admis faptul că statul respectiv nu se poate opune punerii în aplicare a unei reguli imperative – *jus cogens*.²⁵

Curtea a considerat textele unor decizii jurisdicționale ce se referă la alte domenii ca „proba unei practici generale acceptată de toate statele, inclusiv Franța, ca fiind dreptul, conform căruia imunitatea acoperă doar actele puterii publice sau ale administrației publice, exercitată de șeful de stat, cu condiția că ele nu sunt considerate crime internaționale”.

Curtea a mai statuat faptul că „nicio imunitate nu va acoperi fapte de complicate la omor intenționat și de distrugere prin intermediul substanțelor explozive ce au determinat moartea într-un atac terorist, [...] pentru un șef de stat în ordonarea exploziei” și că „aceste fapte intră în categoria de crime internaționale

și nu pot, în niciun caz, să fie considerate ca exercitare a funcțiilor de către un șef de stat”.

Argumentările Curții justifică un comentariu asupra noțiunii *jus cogens*, argument avansat în concluziile părților civile, ce exclud imunitatea penală a conducătorilor în exercițiu.

Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor din 23 mai 1969 a consacrat existența normelor imperative. În termenii art.5e „o normă a dreptului internațional general este o normă acceptată și recunoscută de comunitatea internațională a statelor în ansamblul ei drept normă de la care nu este permisă nici o derogare și care nu poate fi modificată decât printr-o nouă normă a dreptului internațional general având același caracter.”²⁶

Mai multe hotărâri ale CIJ, de exemplu cazul Timorului Oriental din 1995, au făcut referințe la aplicarea și la conținutul *jus cogens*.²⁷ Un alt exemplu constituie *obiter dictum* din 1970, când Curtea, bazându-se pe lista propriilor decizii, în avizul consultativ cu privire la Namibia a adresat o listă exhaustivă de fapte ce aparțin *jus cogens*: printre ele figurează actele de agresiune, crimele de genocid, atentatele la drepturile fundamentale ale persoanei umane.²⁸

În opinia lui Cherif Bassrouni,²⁹ „Crimele internaționale ce se deduc din *jus cogens* reprezintă o obligație *erga omnes* și contracararea lor nu va face obiect nici unei derogări”. Dreptul de a urmări persoanele cu înalte funcții în stat se deduc din faptul că „statutul superior implică pentru state, printre alte consecințe, următoarele obligații: urmărirea sau extrădarea, imprescriptibilitatea acestui tip de crime, excluderea oricărei forme de imunitate, inclusiv pentru șefii de state, imposibilitatea pentru apărare de a se baza pe principiul exercitării funcțiilor, supunerea ordinelor emise de superiori, aplicarea universală a acestor obligații pe timp de pace și în timp de război, fără ca aceste stări de urgență să nu poată antrena derogări și în final competența universală”.

Acesta înseamnă că nici un stat nu poate deroga de la principiile fundamentale recunoscute „superioare” de comunitatea internațională și orice stat are obligația formală, nu facultativă, de a li se conforma. Faptul dat impune statelor obligațiile de a urmări, a judeca sau a extrăda autorii crimelor ce se deduc din *jus cogens* și universalitatea competenței jurisdicționale.

Neacordarea imunității autorilor crimelor de acest gen, de asemenea, poate fi privită ca o obligație *erga omnes*. Astfel, constatăm inexistența unui principiu, ce ar prevedea lipsa imunității pentru conducătorii de state în caz de comitere a unor crime internaționale.

Contrariu afirmărilor Procuraturii, nu principiul de imunitate se impune, ci principiul de non-imunitate. Istoria relațiilor internaționale demonstrează acest fapt.

De la acuzarea lui Guillaume II, cei doi juriști francezi, ce fuseseră consultați au ajuns la concluzia că este „posibilă urmărirea în baza dreptului internațional”. Obstacolele impuse de suveranitatea statului și de impersonalitatea actului fuseseră înlăturate din motiv că imunitatea acordată împăratului ar exprima o atentare la noul drept internațional”.³⁰

Sentințele adoptate de tribunalele militare internaționale de la Nurnberg și Tokyo au exclus, de asemenea, imunitatea conducătorilor: în hotărârea din 1 octombrie 1946, Tribunalul de la Nurnberg, a subliniat că „protecția, pe care dreptul internațional o acordă reprezentanțelor statului nu trebuie să fie extinsă și asupra actelor criminale. Autorii acestor acte nu pot invoca calitatea lor oficială pentru a se sustrage de la procedura normală.”

Ulterior, ONU, care a codificat principiile ce se deduceau din aceste procese în 1950, adoptă principiul nr.1, conform căruia „orice persoană care comite un act ce constituie o crimă conform dreptului internațional este responsabilă pentru fapta sa”, și principiul nr.3: „fapta comisă de autorul unei crime internaționale în calitate de șef de stat sau de funcționar nu-l eliberează pe acesta de responsabilitate în dreptul internațional”.

O dispoziție analogică figurează în Proiectul Codului de Crime contra Păcii și Securității Umanității adoptat în 1991 de Comisia de Drept Internațional. Articolul 11 anunță în secțiunea *Calitatea oficială și răspunderea penală*: „calitatea oficială a autorului unei crime contra păcii și securității umanității nu exonerează de răspundere penală autorul faptei comise în timpul exercitării funcției de șef de stat sau de guvern”.

Aceste principii au fost confirmate în ultimii ani, în special în Statutele Tribunalului Penal Internațional pentru ex-Yugoslavia și pentru Rwanda și, într-o manieră generală, de Statutul CPI.

Art.25 și 27 ale Statutului de la Roma indică clar faptul că autorul nemijlocit al crimei va purta răspundere și că este vorba despre o răspundere penală clasică. Așadar, șefii de state și de guverne pot fi trași la răspundere penală, dacă va fi demonstrat că ei au ordonat comiterea crimelor enumerate în Statut.³¹

Franța niciodată n-a contestat principiul de non-imunitate a unui conducător în materie penală în caz de crime grave: este suficient să ne referim la declarațiile guvernului în cadrul dezbaterilor parlamentare asupra modificării Constituției franceze, pentru a o aduce în conformitate cu Statutul de la Roma, precum și la argumentele expuse de guvern în cadrul dezbaterilor în Parlament asupra respectării Statutului. Așadar, pentru a pleda pentru principiul non-imunității a guvernanților, Curtea a indicat că „universalitatea și

indivizibilitatea drepturilor omului nu ar avea sens în cazul în care cele mai grave violări, agresiunile cele mai sălbatice ar rămâne nepedepsite.³²

Ministerul a indicat, de asemenea, că „obiectul Tratatului privind crearea Curții Penale Internaționale este clar și menționează obstacolele pe care principiul suveranității naționale le opune reprimării celor mai atroce crime.”³³

Regăsim această dorință de a pedepsi autorii, indiferent de gradul și funcțiile lor, în discuțiile din cadrul sesiunilor parlamentare ale Franței. Una din afirmațiile meritorii ar consta în faptul că prin adoptarea Statutului de la Roma s-a făcut un pas esențial înainte pentru a legifera noua justiție internațională, care nu va judeca comportamentul Statelor, ci a indivizilor culpabili de crime ce aduc, prin gravitatea lor, atinge-re întregii umanități.³⁴

Franța nu contestă acest principiu, ea l-a aplicat, lăsând două mandate de arest internațional și formulând o cerere de extrădare contra generalului Pinochet, în noiembrie 1998.

Pornind de la practica jurisprudențială, în special prin examinarea cazului Pinochet și a altor exemple, se constată tendințele actuale ale comunității internaționale care confirmă faptul că justiția predomină asupra imunităților și privilegiilor.

În viziunea noastră, principiul imunității șefilor de state și de guverne străine în exercițiu ar trebui să prevadă unele excepții, pentru a le face compatibile cu alte principii fundamentale recunoscute de comunitatea internațională în domeniul drepturilor omului și a demnității umane: prima consecință impune ridicarea acestei imunități în cazul în care un conducător este recunoscut autor sau complice la o crimă gravă.

Se pare că suntem în prezența celor două elemente constitutive ale cutumei, prezența unei practici generale și a unui element psihologic, fapt ce ne permite să constatăm că autorii, cei ce au ordonat sau complicități unei crime grave, inclusiv șefii de state și de guverne în exercițiu, nu vor invoca un pretins principiu de imunitate pentru a fi exonerati de la răspundere penală.

Realitatea unei cutume internaționale pare a fi deci incontestabilă. Ea își are originea într-un consens universal impus de opinia publică internațională, conform căreia individul dispune de un oarecare număr de drepturi, a căror violare trebuie să fie pedepsită penal.

Așadar, Curtea de Apel a Franței a aplicat dreptul existent și putea în mod regulamentar conchide asupra posibilității introducerii unei instrucțiuni contra autorului unei crime internaționale, atunci când responsabilitatea ar fi îndreptată contra unui șef de stat străin în exercițiu.

Presupunerea existenței unei cutume determinate în acest domeniu, prin care s-ar fi avut în vedere o normă imperativă, ce obligă statele să judece autorul, pe cel de comandă sau complicele la o crimă de terorism, i-a dat posibilitate Curții de Apel să o constate drept „crimă internațională”.³⁵ Această afirmație nu este izolată, deoarece actele de terorism sunt unanim condamnate de comunitatea internațională ca fiind crime ce atentează la pacea și la securitatea internațională.

Crima de terorism nu este prevăzută de Statutul de al Roma, așa cum au dorit unele state. Unul din motivele de bază înaintate pentru a justifica această neincluzere rezidă din faptul că nu ar exista o definiție clară și acceptată de toate statele, a ideii de terorism: s-a decis ca acest punct să fie examinat în cadrul unei conferințe privind revizuirea Statutului.

Definirea terorismului ridică mai multe probleme vizând consecințele juridice și politice ale aplicării unui asemenea act. Constatarea actului de terorism, însă, urmează să nu împiedice aplicarea altor principii fundamentale, în special dreptul persoanelor de a dispune de ele însele și dreptul la legitima apărare în caz de agresiune. Putem conveni asupra faptului ca statele să-și pună problema în mod serios și să dea răspunsuri clare și unanime, să convină asupra delimitării certe a frontierelor dintre un act de terorism și o infracțiune de drept comun, dintre un act de terorism și un act de război, dintre un act de terorism și un act ce vizează protecția drepturilor omului, pentru a instaura o reprimare bine organizată.

În urma studiului efectuat constatăm cel mai important moment – nici un act, indiferent de motivația sa, nu trebuie să constituie un atentat contra populației civile.

În principiu, chiar și în timpul unui conflict armat, internațional sau non-internațional, dreptul internațional umanitar instaurează protecția absolută și generală a populației civile, interzicând atacurile îndreptate împotriva populației civile, inclusiv represaliile și reprimarea infracțiunilor grave. Convențiile de la Geneva nu prevăd nicio distincție fondată pe naționalitate, statut și calitatea autorului actului criminal.³⁶

Este clar, a *fortiori*, că violările flagrante săvârșite asupra ființei umane pe timp de pace urmează a fi reprimare. Ne imaginăm cu greu că victimele unui act terorist sunt supuse unui tratament mai puțin favorabil în comparație cu victimele civile ale unui conflict armat și că autorii actelor de terorism ce se bucură de imunitate nu vor fi pedepsiți pe timp de pace, pe când normele de drept și principiile respective aplicabile pe timp de război autorizează urmărirea, judecarea și condamnarea lor.

Actele de terorism sunt crime internaționale ce atentează la peroane și la securitatea internațională, din care motiv reprezintă un pericol pentru pace și omenire. De aceea ele trebuie considerate ca făcând parte din *jus cogens* și reprimare în conformitate cu cerințele impuse.

Faptul că actele de terorism nu figurează în Statutul CPI, nu înseamnă că acestea trebuie să aibă o altă calificare decât cea de crimă internațională. Articolul 2 al proiectului Codului Crimelor contra Păcii și Securității Umanității elaborat de ONU în 1954 enumeră 11 crime printre care „întreprinderea activităților în scopul declanșării războiului civil sau a activității teroriste într-un alt stat”, fiind un argument forte, ce i-a permis Curții de Apel să se refere la art.22 al Statutului CPI, și să sublinieze că actul respectiv nu avea un caracter exclusiv.

Camera de Acuzare a Curții de Apel a Franței a putut să decidă că nimic nu ar trebui să constituie un obstacol pentru urmărirea penală contra unui conducător străin în exercițiu, a unei învinuiri, aplicând Codul penal francez, în cazul în care faptele reproșate în speță sunt parte constitutivă a unei infracțiuni, conform legislației penale interne, deci autorul este susceptibil de a fi urmărit și condamnat.

Întrucât Codul penal francez nu prevede imunitatea pentru autorii unor asemenea infracțiuni, chiar dacă aceștia sunt șefi de state străine, și dreptul internațional nu acordă imunitate în raport cu asemenea infracțiuni și nu exonerează autorul de răspundere, constatăm că nimic nu împiedică, ci, dimpotrivă, totul autorizează urmărirea șefului de stat libyan pentru complicitate la atentatul comis contra aeronavei DC 10 ce aparținea Companiei UTA.

Presupunem chiar că șeful de stat libyan nu a ordonat, însă a fost informat, dar nu a întreprins nimic pentru a împiedica săvârșirea actului de terorism, infracțiune reprimată de dreptul penal.

În cazul în care crimele de terorism comise de către persoanele ce se bucură de imunitate nu vor fi reprimare, faptul va conduce la acceptarea ideii că terorismul nu este o crimă internațională gravă, legitimând astfel crimele comise și instaurarea unui sistem penal cu standarde duble.

În urma celor expuse, considerăm că în viziunea dreptului internațional contemporan se impune responsabilitatea oricărei persoane, indiferent de statutul pe care-l ocupă, în caz de comitere a unei crime internaționale, inclusiv a crimei de război. Această responsabilitate trebuie să aibă prioritate în raport cu orice altă instituire, cum ar fi, de exemplu, imunitatea de jurisdicție de care se bucură unele categorii de persoane. Acest fapt însă trebuie reglementat în mod expres. În primul rând, se impune codificarea și o im-

plementare a acestui principiu în legislația națională a statelor. Or, primatul dreptului internațional în raport cu dreptul național, în special în ceea ce se referă la normele imperative de drept internațional, este recunoscut astăzi de majoritatea statelor. Cel puțin, practica ne demonstrează că nici un stat nu face trimitere la nerecunoașterea normelor imperative de drept internațional. Doctrina dreptului internațional întotdeauna s-a dezvoltat mai rapid în comparația cu dreptul internațional pozitiv, în plus, limita dintre ceea ce este legitim și nelegitim deseori este neesențială. De aceea, admitem că ne aflăm în fața unei noi interpretări a teoriei coraportului dintre responsabilitatea pentru comiterea crimelor internaționale și aplicarea imunității de jurisdicție. În plus, puținele cazuri pe care le avem la moment pot servi pentru viitor în calitate de precedent.

Totuși, această problemă rămâne în continuare a fi una din cele mai importante în dreptul internațional penal, care în mod evident că-și va găsi oglindirea în doctrina dreptului internațional și practica judiciară internațională și cea națională a statelor.

Referințe bibliografice:

¹ <http://www.monde-diplomatique.fr/1999/10/BRAECKMAN/12545>

² <http://www.lemonde.fr/web/article/0,1-0,36-845065,0.html> «Mengistu Haïlé Mariam, le «Négus rouge», est reconnu coupable de génocide en Ethiopie».

³ <http://www.lemonde.fr/web/article/0,1-0@2-3212,36-854091@51-854094,0.html> «L'ex-dictateur éthiopien Mengistu condamné à la prison à vie par contumace».

⁴ FICHET I. et BOYLE D. „Le jugement de la chambre des Lords dans l'affaire Pinochet”. *Actualité et Droit International*, décembre 1998. www.ridi.org/adi; MUXART A. „Immunité de l'ex-chef d'État et compétence universelle: quelques réflexions à propos de l'affaire Pinochet”. *Actualité et Droit International*, décembre 1998. <http://www.ridi.org/adi>; VERDIRAME Guglielmo. Immunity vs. Impunity? The house of Lords and the Pinochet Case. *L'Astrée. Revue de Droit Pénal et des Droits de l'Homme*. Numéro thématique „Les crimes contre l'humanité”. Revue trimestrielle. № 8, septembre 1999, pp. 41-42.

⁵ DOUCET G. „La responsabilité pénale des dirigeants en exercice”. *Actualité et Droit International*, janvier 2001. www.ridi.org/adi

⁶ <http://www.un.org/french/documents/sc/res/1992/731f.pdf>

⁷ <http://www.un.org/french/docs/sc/1998/98s1192.htm>

⁸ Într-o scrisoare adresată la 23 martie 1996 Președintelui Republicii Franceze, M. Jacques Chirac, Colonelul Kadhafi precizase că „dacă sistemul judiciar francez va ajunge la concluzia că cetățenii libyeni sunt vinovați, nimic nu va trebui să împiedice să-i judece prin contumație, în caz că dreptul francez permite un asemenea proces, Jamahiriya Arabă Libyană Populară Socialistă își va putea îndeplini în acest caz obligațiile, în caz că toate condițiile impuse de lege sunt cuprinse

⁹ DOUCET G., op. cit., p. 2.

¹⁰ MUXART A. „Immunité de l'ex-chef d'Etat et compétence universelle: quelques réflexions à propos de l'affaire Pinochet”. *Actualité et Droit International*, décembre 1998. www.ridi.org/adi

¹¹ LOMBOIS Cl. Droit pénal international. Edit. Dalloz. 1979, pp. 361-365.

¹² ХЕНКЕРТС Ж.-М. и ДОСВАЛЬД-БЕК Л. Обычное международное гуманитарное право. Нормы. МККК. 2006.

¹³ North Sea Continental Shelf cases, Judgement, 20 February 1969, ICJ Reports 1969.

<http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/csummaries/ccs-sommaire690220.htm>

¹⁴ ICJ, Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (*Nicaragua v. United States*), Merits, Judgement, 27 June 1986. ICJ Reports 1986. http://www.icj-cij.org/cijwww/ccases/cnus/cnus_cjudgment/cnus_cjudgment_19860627.pdf

¹⁵ ICJ, Asylum case (*Colombia v. Peru*), Judgement, 20 November 1950, ICJ Reports 1950.

<http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/csummaries/chaya-sommaire510613.htm>

¹⁶ Publications de la Cour Permanente de Justice Internationale. SERIE A – № 10. Le 7 septembre 1927. RECUEIL DES ARRÊTS. AFFAIRE DU «LOTUS».

http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/ccpij/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf

¹⁷ ICJ, Continental Shelf case (*Libyan Arab Jamahiriya v. Malta*), Judgement, 3 June 1985, ICJ Reports 1985. http://www.icj-cij.org/cijwww/ccases/clm/clm_cjudgments/clm_cjudgment_19850603.pdf

¹⁸ Licéité de l'utilisation des armes nucléaires par un Etat dans un conflit armé, ordonnance avis consultatif, 8 juillet 1996 <http://www.icj-cij.org/cijwww/cpublications.htm>

¹⁹ www.commission-droits-homme.fr/bin/Travaux/affichageAvis.cfm?IDAVIS=653&iClasse=1

²⁰ DOUCET G., op. cit., p. 5.

²¹ ICJ, North Sea Continental Shelf cases, Judgement, 20 February 1969, ICJ Reports 1969.

<http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/csummaries/ccs-sommaire690220.htm>

²² TAXIL B. La Cour pénale internationale et la Constitution française. *Actualité et Droit International*, février 1999. www.ridi.org/adi. САФАРОВ Н. Проблемы обеспечения совместимости Римского Статута Международного Уголовного Суда. Баку. 2002. САФАРОВ Н. Обзор законодательства стран Содружества Независимых Государств на соответствие статуту Международного уголовного суда. ТУЗМУХАМЕДОВ Б.Р. Статут Международного уголовного суда: возможные вопросы конституционности. Московский журнал международного права. № 2, 2002. – с. 14-19.

²³ Rapport du Sénat, „La Cour pénale internationale: quel nouvel équilibre entre souveraineté, sécurité et justice pénale internationale?” n 313, 1998-1999, p. 79.

²⁴ Rapport de Cherif Bassiouni, „Droits civils et politiques et notamment: indépendance du pouvoir judiciaire, administration de la justice, impunité”, Commission des droits de l'homme de l'ONU, 8 février 1999. <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/108/54/PDF/G9910854.pdf?OpenElement>

²⁵ <http://www.un.org/russian/document/convents/lawtreat.pdf>

²⁶ Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 23 mai 1969. [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(f\)/ILC_1969_v1_f.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(f)/ILC_1969_v1_f.pdf)

²⁷ CIJ, l'affaire Timor oriental (*Portugal c. Australie*), arrêt 30 juin 1995. Recueil 1995.

http://www.icj-cij.org/cijwww/ccases/cpa/cpa_cjudgments/cPA_cjudgment_19950630.pdf

²⁸ Conséquences juridiques pour les Etats de la présence continue de l'Afrique du Sud en Namibie (Sud-Ouest africain) nonobstant la résolution 276 (1970) du Conseil de sécurité (1970-1971). CIJ, avis consultatif du 21 juin 1971.

<http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/csummaries/cnam-sommaire710621.htm>

²⁹ „Réprimer les crimes internationaux: jus cogens et obligatio erga omnes”, in „Répression internationale des violations du droit humanitaire – réunion d'experts”, p. 29 et s. Edition CICR, Genève, mars 2000.

³⁰ LOMBOIS Cl., op. cit., p. 59.

³¹ Statutul Curții Penale Internaționale semnat la 17 iulie 1998, în vigoare din 1 iulie 2002; <http://www.pict-pecti.org/courts/pdf/fr/html>

³² TAXIL B., op. cit., p. 6.

³³ Ibidem.

³⁴ DOUCET G., op. cit., p. 9.

³⁵ <http://www.un.org/french/docs/sc/1998/98s1189.htm>

³⁶ Art. 49 (2) al Convenției I; art. 50 (2) al Convenției II; art. 129 (2) a Convenției III; art. 146 (2) a Convenției IV.

BIPATRIDIA ȘI NATURA RECLAMAȚIILOR ÎNAINȚATE ÎN PROCESUL DE ACORDARE A PROTECȚIEI DIPLOMATICE

Diana CUCOȘ

Doctor în drept, IISD al AȘM

DOUBLE CITIZENSHIP AND THE NATURE OF CLAIMS BROUGHT IN THE PROCESS OF GRANTING DIPLOMATIC PROTECTION

The State's right to grant diplomatic protection is based on the link of nationality between the injured individual and the State. It can be concluded that except extraordinary circumstance, a State may not extend its diplomatic protection or espouse claims of non-nationals.

State practice, international conventions and more recently the European Convention on Nationality (1997) confirmed that each State determines under its own law who are its nationals. However:

- *The State's right to determine the nationality of the individual is not absolute;*
- *Other States may challenge the absolute right to determinate nationality (1) where there exists insufficient connection between the State of nationality and the individual or (2) where nationality has been improperly conferred;*

- *Human rights conventions require States to comply with international standards in the granting of nationality.*

Double citizenship brings two distinct and complicated situations:

1. *Diplomatic protection in case of dual nationality, when the individual is the national of both involved States;*

2. *Diplomatic protection in case of dual or multiple nationality, when the individual is not a national of the injuring State.*

ДВОЙНОЕ ГРАЖДАНСТВО И СУЩНОСТЬ ТРЕБОВАНИЙ ПОЛУЧЕННЫХ В ПРОЦЕССЕ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ЗАЩИТЫ

Государственное право предоставить дипломатическую защиту основано на связи национальности между ущемленным индивидом и государством. Можно прийти к заключению, что за исключением особенных обстоятельств, государство, возможно, не сможет расширить свою дипломатическую защиту или поддерживать требования лиц, не являющихся гражданином данной страны. Государственная практика, международные конвенции и позже европейское Соглашение о Национальности (1997) подтвердило, что каждое государство определяет согласно его собственному закону, кто его подданные. Однако:

- *Право государства определить национальность человека не является абсолютным;*
- *Другие государства могут бросить вызов абсолютному праву в определении национальности там (1), где существует недостаточная связь между государством национальности и человеком или (2), где национальность была ненадлежащим образом присуждена;*
- *Конвенции по Правам человека требуют, чтобы государства выполнили международные стандарты в предоставлении национальности.*

Двойное гражданство рассматривает две отличных и сложных ситуации:

1. *Дипломатическая защита в случае двойной национальности, когда человек - соотечественник обоих вовлеченных государств;*

2. *Дипломатическая защита в случае двойной или многократной национальности, когда человек не соотечественник ущемленного государства .*

A. Înaintarea reclamației împotriva unui stat național în cazul bipatridiei

Bipatridia și pluricetățenia reprezintă un element comun și de o frecvență în ascensiune pentru perioada și societatea contemporană. Dreptul internațional nu interzice obținerea dublei cetățenii, dar nici nu obligă individul să renunțe la cetățenia primară. Cele două cauze, care de cele mai dese ori generează dubla cetățenie, sunt conflictele dintre legislațiile interne, prin estimarea divergentă a principiilor *jus sanguinis* și *jus soli*, sau prin reglementarea diferită a metodelor de dobândire și pierdere a cetățeniei. O cauză importantă, în acest sens, o are și procesul de naturalizare fără pierderea cetățeniei precedente. Dobândirea unei noi cetățenii și pierderea celei primare este doar consecința prevederilor legislației inițiale cu privire la cetățenie. Atât timp cât statele sunt libere să adopte diferite modele ale legilor naționale cu privire la cetățenie, cazurile de dublă cetățenie, pluricetățenie sau apatridie vor fi frecvent întâlnite. Astfel, obiecția care însoțește dubla cetățenie, și anume ideea unei încălcări și atingeri la legătura dintre stat și individ, este doar parțial validă și este în limita în care decide statul național primar. Este evident, însă, că dubla cetățenie presupune diluarea legăturii dintre individ și statul național primar. Dubla cetățenie creează o dublă apartenență care, în anumite circumstanțe, riscă a deveni o apartenență divizată. Respectarea condiției cetățeniei în exercitarea protecției diplomatice, care aparent pare a fi simplă, se complică de fenomenul bipatridiei. Exercițarea protecției diplomatice în favoarea cetățenilor proprii, drept recunoscut pentru toate statele în dreptul internațional, reprezintă o modalitate de protecție complexă și controversată atunci când este prezent fenomenul dublei cetățenii, deoarece cetățeanul lezat poate fi concomitent național al statului reclamant și reclamat.

Practica internațională cunoaște trei tipuri de abordări ale dublei cetățenii: recunoașterea dublei cetățenii, interzicerea dublei cetățenii și admiterea dublei cetățenii. În consecință, practica internațională delimitează trei tipuri de tratate cu privire la dubla cetățenie¹:

1. tratate, obiectul de reglementare al cărora îl constituie problemele dublei cetățenii. Drept exemplu în acest sens poate fi adus Acordul dintre Federația Rusă și Turkmenistan (23 decembrie 1993), Acordul dintre Federația Rusă și Republica Tadjikistan cu privire la reglementarea problemelor dublei cetățenii (26 aprilie 1997).

2. tratate care urmăresc lichidarea situațiilor de dublă cetățenie. Numărul considerabil al tratatelor de preîntâmpinare a cazurilor de dublă cetățenie au fost semnate între Uniunea Sovietică și statele socialiste.

3. tratate care urmăresc eliminarea consecințelor dublei cetățenii (în legătură cu acordarea protecției diplomatice sau exercitarea serviciului militar)². Conferința pentru codificarea dreptului internațional de la Haga, din anul 1930, a încercat să reglementeze și să elimine, pe cât posibil, complicațiile produse de statutul de persoană cu cetățenie dublă sau pluricetățenie. Totuși, în rezultatul conferinței s-a recunoscut dubla cetățenie, iar articolul 3 al Convenției de la Haga privind reglementarea unor probleme ce țin de conflictul de legi cu privire la cetățenie prevede: „[...] persoana care posedă cetățenia dublă sau multiplă poate fi tratată ca fiind cetățean al fiecărui stat, cetățenia căruia o posedă”. Acest articol, deși afirmă existența cazurilor de dublă cetățenie, trebuie privit în conjuncție cu limitările generale prevăzute de articolul 1 și cu calificările specifice stipulate în articolele 4 și 5. Ulterior conferinței din anul 1930, toate eforturile reformatoare de eliminare a dublei cetățenii au eșuat. Eliminarea acestui fenomen în Europa s-a încercat prin Convenția cu privire la reducerea cazurilor de pluricetățenie și privind obligațiile militare în caz de pluricetățenie, din 6 mai 1963 (modificată prin Protocolul din 24 noiembrie 1977)³, încheiată în cadrul Consiliului European. Preambulul convenției prevede: „Cazurile de pluricetățenie creează dificultăți, iar încercările comune de limitare la nivel maxim a pluricetățeniei între statele membre corespunde scopurilor Consiliului European”. Scopul asumat de Convenție pentru reducerea pluricetățeniei nici de această dată nu a fost realizat. Această problemă a continuat a fi subiect de discuții și în deceniile ulterioare, iar în final a fost adoptată Convenția europeană privind cetățenia din anul 1997 care reglementează problema dublei cetățenii într-un mod mai flexibil, ceea ce presupune polarizarea intereselor în cadrul Consiliului European și recunoașterea tot mai frecventă a fenomenului dublei cetățenii.

Problema protecției diplomatice în caz de dublă cetățenie apare sub două forme:

1. este un stat în drept să exercite protecția diplomatică în favoarea cetățeanului său care beneficiază și de cetățenia statului reclamat?

2. în ce fel va fi exercitată protecția diplomatică pentru un bipatrid împotriva unui stat terț?

Cel de al doilea caz nu creează mari dificultăți, răspunsul fiind dat de articolul 5 al Convenției de la Haga privind reglementarea unor probleme ce țin de conflictul de legi cu privire la cetățenie, care prevede următoarele: „Pe teritoriul unui stat terț, individul care beneficiază de pluricetățenie este tratat ca fiind cetățeanul unui singur stat, fără prejudicierea normelor de drept din domeniul statutului personal, aplicabile pe teritoriul statului terț și sub rezerva convențiilor în vigoare. Statul terț va recunoaște în exclusivitate pe

teritoriul său fie cetățenia statului în care individul își are reședința sau domiciliul permanent, fie cetățenia statului cu care, luând în considerare circumstanțele prezente, individul are cele mai strânse legături⁷⁴. Prin dispoziția acestui articol, Convenția semnaleză cetățenia efectivă ca un principiu aplicabil de către statul terț în scopul soluționării conflictului de legi care apare în cazurile de dublă cetățenie. Regula evocată în acest sens reprezintă un principiu de orientare în ordinea internațională. Convenția a intrat în vigoare în anul 1937, iar numărul statelor membre nu depășește cifra de 20. Deși nu a fost ratificată de către toate statele participante la conferință, Convenția de la Haga din anul 1930 cuprinde și formulează în articolele sale un *communis opinio juris*, iar aceasta explică marea majoritate a opiniei unanime în acceptarea principiilor cu privire la dubla cetățenie⁵.

Unanimitatea cu care se răspunde la cel de al doilea caz nu este caracteristică pentru prima situație. Deși încercările de codificare, practica statelor, hotărârile judecătorești și doctrina nu conțin un răspuns uniform și unanim acceptat cu privire la această situație, concluzia generală care poate fi făcută este în favoarea prevederii articolului 6 al proiectului de articole din Raportul cu privire la protecția diplomatică, prezentat la sesiunea a cincizeci și doua a CDI de către raportorul John R. Dugard. Conținutul articolului 6 al proiectului prevede: „Ținând cont de articolul 9 (4)⁶, statul național poate exercita protecția diplomatică din numele cetățeanului său împotriva unui stat a cărui cetățenie acesta, de asemenea, o posedă, dacă primul stat posedă cetățenia [dominantă] [efectivă]”⁷.

În proiectul Convenției cu privire la răspunderea internațională a statelor pentru cauzarea pe teritoriul lor a prejudiciilor morale sau materiale străinilor, elaborat de Universitatea de la Harvard, în anul 1929, se conține următoarea prevedere: „Statul nu poartă răspundere în cazul în care persoana lezată sau persoana în numele căreia s-a înaintat reclamația este cetățeanul său”⁸. Acest principiu a fost preluat și definit în articolul 4 al Convenției de la Haga privind reglementarea unor probleme ce țin de conflictul de legi cu privire la cetățenie care prevede următoarele: „Statul nu poate să exercite protecția diplomatică împotriva altui stat dacă cetățeanul său are una dintre cetățenii și cetățenia statului reclamat”⁹. Această dispoziție constituie expresia teoretică cunoscută sub numele de „non-responsabilitate” și care nu prevede răspunderea statului național pentru tratamentul la care sunt supuși naționali săi, iar aceștia, în cazul în care posedă o altă cetățenie, nu pot plasa statul național în fața unei justiții internaționale¹⁰. Mult timp s-a pretins că regula conținută în articolul 4 a constituit traducerea exactă a practicii internaționale din domeniu. Ulterior, însă,

a apărut o altă teorie concurentă, și anume teoria cetățeniei dominante și efective care reprezintă, în esență, dreptul aplicabil cazurilor de protecție diplomatică care implică bipatrizii.

Proiectul Convenției cu privire la răspunderea internațională a statelor pentru cauzarea pe teritoriul lor a prejudiciilor morale sau materiale străinilor, elaborat de către Facultatea de Drept a Universității de la Harvard, în anul 1960, nu prevede, dar nici nu neagă dreptul statului de a înainta o reclamație din numele cetățeanului care posedă și cetățenia statului reclamat. Autorii proiectului, însă, susțin că: „Statul este în drept să înainteze reclamația cetățeanului său rezultată din decesul unei alte persoane doar în cazul în care această persoană nu posedă cetățenia statului care urmează a fi tras la răspundere”¹¹.

O altă tentativă de formulare a unei norme similare aparține Institutului de Drept Internațional. Articolul 4 (a) al rezoluției adoptate la sesiunea de la Varșovia, din anul 1965, prevede: „Reclamația înaintată de către stat pentru cauzarea unui prejudiciu individului care are ca una dintre cetățenii și cetățenia statului reclamat, poate fi respinsă de cel din urmă stat și este inadmisibilă în fața curții (jurisdicției) sesizate”¹². Trebuie de menționat că, deși instanța de judecată nu va accepta reclamația, acțiunile și intervențiile diplomatice în scopul protecției diplomatice nu sunt excluse.

Variatatea de opinii și argumente care s-au ivit în cazurile de acordare a protecției diplomatice cu implicarea indivizilor cu pluricetățenie a dus la formarea a două curente: unul fiind în susținerea principiului egalității, iar cel de al doilea era în suportul principiului cetățeniei efective. Conform primului principiu, dacă ambele cetățenii sunt valide, atunci a permite unui stat să reprezinte o persoană împotriva celui alt stat național ar însemna supraaprecierea cetățeniei statului reclamant, iar aceasta ar atenta la egalitatea suverană a statelor, principiu pe care se fundamentează această teorie. Din acest motiv, nici un stat nu va acorda protecție diplomatică persoanei care are una dintre cetățenii și cetățenia statului reclamat. Prin contrast, conform celui de al doilea principiu, pe plan internațional se recunoaște cetățenia folosită de către persoană, în general aceasta fiind cetățenia statului de reședință.

Pentru a elucida jurisprudența internațională din domeniul protecției diplomatice în caz de dublă cetățenie, care în mare parte se bazează pe principiul cetățeniei efective, în continuare se vor menționa cele mai renumite cauze din acest domeniu.

Până în anul 1930, comisiile de conciliere și instanțele de judecată susțineau și aplicau în procesele cu bipatrizii principiul cetățeniei dominante. Pentru prima dată acest principiu a fost aplicat în cauza lui *James Louis Drummond*, cetățean al Marii Britanii și

Franței, care a fost expropriat în anul 1792 de către guvernul francez. În decizia sa din anul 1834, Consiliul Britanic Secret a refuzat reclamația lui Drummond, statuând că: „Din punct de vedere tehnic, Drummond era cetățean britanic, dar, de fapt, poseda cetățenia franceză, domiciliu (la momentul actului de expropriere) în Franța, cu toate semnele și atributele caracterului francez... Actul de violență săvârșit împotriva lui a constituit exercitarea de către guvernul francez a atributelor sale autoritare asupra cetățenilor săi”¹³.

Principiul cetățeniei dominante a fost consolidat și prin hotărârile emise în perioada anilor 1903-1905 de către comisiile mixte britano-venezuelene în cauzele *Brignone*, *Stevenson* și *Mathinson* pentru pierderile cauzate de către guvernul Venezuelei. În cauza *Mathinson*, stabilind cetățenia britanică a acestuia, comisia a constatat că: „Se recunoaște că în cazul în care acesta este și cetățeanul Venezuelei conform legilor Venezuelei, atunci putere prioritară are legea domiciliului, și reclamantul nu poate apela la comisia mixtă”¹⁴.

Deseori, sunt citate cauzele *de Brissot* și *de Hammer* cu privire la despăgubirea văduvilor (care aveau cetățenie venezueleană prin naștere și americană în rezultatul căsătoriei) și a copiilor (bipatrizi prin naștere, cetățenia americană fiind dobândită pe linie paternă, iar cea venezueleană pe linie maternă) a doi cetățeni americani asasinați de către rebelii venezueleni. Comisia americano-venezueleană a respins cauzele, deoarece în soluționarea conflictului de legi cu privire la cetățenie, în calitate de factori decisivi se consideră cetățenia dobândită la naștere pe un anumit teritoriu și domiciliul.

În anul 1912, Curtea Permanentă de Arbitraj trebuia să se pronunțe asupra dreptului guvernului italian de a interveni cu o reclamație pecuniară din numele lui Rafael Canevaro, cetățean al Italiei și Peru, împotriva guvernului Peru pentru neachitarea contravalorii cecurilor. Cu privire la circumstanțele acestei cauze, Curtea Permanentă de Arbitraj a confirmat posesia dublei cetățeniei de către Canevaro, prin operarea legilor cu privire la cetățenie ale celor două state, dar cetățenia peruviană a fost declarată dominantă în scopul protecției diplomatice. Analizând viața lui Canevaro, Curtea a stabilit cazuri în care acesta a acționat de nenumărate ori în calitate de cetățean peruvian. Mai mult decât atât, Canevaro și-a înaintat candidatura sa pentru o funcție în senat și deținea funcția de consul general al Peru în Olanda. Ca rezultat, Curtea Permanentă de Arbitraj a stabilit că Peru poate să respingă reclamația Italiei.

În cauza *Tellech*, examinată în anul 1928 de către Comisia Trilaterală a SUA, Austriei și Ungariei, SUA a înaintat o reclamație din numele lui Alexandru Tel-

lech, în scopul de a obține recompense pentru recrutarea obligatorie a acestuia în forțele armate ale Austriei. Tellech s-a născut din părinți austrieci pe teritoriul SUA și în consecință a devenit bipatrid. Reclamația înaintată de către SUA a fost respinsă, deoarece din cei 33 de ani, 28 au fost petrecuți pe teritoriul Austriei, ceea ce presupune că Tellech și-a asumat benevol riscul de a se supune obligațiilor care revin cetățenilor austrieci conform legilor naționale ale Austriei¹⁵.

Cauzele *Canevaro* și *Tellech* servesc drept exemple care demonstrează adoptarea principiului cetățeniei efective. Aceste cazuri reprezintă exemple în care statul reclamat a invocat principiul cetățeniei efective în scopul respingerii reclamației.

Același principiu a fost aplicat și cu scopul de a justifica dreptul statului de a reprezenta cetățeanul său care are una dintre cetățenii și cetățenia statului reclamat. În acest sens se citează cauza *Barthez de Montfort* împotriva *Treuhander Hauptverwaltung*, adusă în fața Tribunalului Arbitral Mixt franco-german, în anul 1926. În calitate de reclamant apărea o văduvă franceză care ulterior, în urma procesului de naturalizare a obținut cetățenia germană. Conform legislației franceze, ea nu și-a pierdut cetățenia franceză, iar cetățenia germană a fost folosită doar în perioada războiului cu scopul de a-și proteja proprietatea sa aflată pe teritoriul Germaniei. Hotărârea finală prevedea că: „Principiul cetățeniei efective, adică determinarea cetățeniei pe baza elementelor de fapt și legale, trebuie urmat de către tribunal, astfel reclamația se acceptă deoarece reclamantul poseda cetățenia franceză”¹⁶.

Hotărârea Comisiei britano-mexicane de respingere a reclamațiilor în cauzele *Oldenbourg* și *Honey*, în anii 1929 și respectiv 1931, a fost făcută cu trimitere la principiul conform căruia: „O persoană care posedă dubla cetățenie nu poate aduce în calitate de părât în fața instanței de judecată internațională unul din statele naționale față de care trebuie să demonstreze loialitate”¹⁷.

Cauza *Nottebohm* este cel mai elocvent exemplu care demonstrează obligativitatea caracterului efectiv al cetățeniei persoanei lezate. Particularitățile acestei cauze au fost deja analizate, însă în contextul dublei cetățeniei necesită a se scoate în evidență că, deși CIJ a examinat cauza sub aspect de o singură cetățenie, hotărârea adoptată în cauza *Nottebohm* se bazează pe precedentele existente în domeniul dublei cetățeniei. În acest sens, Curtea a declarat că: „Arbitrii internaționali au soluționat în mod analogic o multitudine de cauze atunci când se ivea problema exercitării protecției diplomatice. Ei și-au manifestat preferința față de cetățenia reală și efectivă, care se conforma faptelor și era bazată pe legături mai strânse dintre persoana vizată și unul dintre state a cărui cetățenie a fost leza-

tă. Se iau în considerare diferiți factori și importanța acestora va fi diferită în dependență de caz: domiciliul permanent al persoanei respective reprezintă un factor important, deși există și alți factori, cum ar fi centrul intereselor sale, legăturile sale de familie, participarea sa la viața publică, atașamentul manifestat față de țara concretă și insuflarea copiilor săi, etc¹⁸. De aici rezultă încă odată concluzia că instanțele de judecată limitează necesitatea unei legături efective doar la cazurile ce implică dubla cetățenie a cetățeanului lezat.

Tribunalul pentru soluționarea reclamațiilor reciproce dintre Iran și SUA a aplicat principiul cetățeniei predominante și efective în soluționarea reclamațiilor înaintate față de Iran atunci când au fost implicați cetățeni ai Iranului și SUA. În hotărârea cu privire la cauza *Esphahanian*¹⁹ tribunalul a citat pasaje din lucrările lui Basdevant, Maury și Paul de Visscher, ceea ce demonstrează încă odată infiltrarea și prioritatea teoriei cetățeniei efective. De exemplu, Tribunalul a adus în calitate de exemplu următorul fragment din lucrarea lui Paul de Visscher: „În secolul al XIX-lea doctrina legăturii efective sau a atașamentului predominant se aplica în mod regulat, dar fiind folosită, de obicei, cu scopul respingerii reclamațiilor, ea a început a fi privită ca indicator al inadmisibilității reclamațiilor în numele cetățenilor bipatrizi [...]. S-a fixat ideea că orice cerere de protecție înaintată în interesele bipatrizilor va fi declarată inadmisibilă. Această regulă [...], pe care Institutul de Drept Internațional a considerat necesar de a o reafirma în anul 1965, nu reprezintă o reflectare corectă a dreptului pozitiv [...]. În hotărârea adoptată cu privire la cauza *Nettebohm*, CIJ a prevăzut clar intenția sa de a fixa un principiu general²⁰. Paul De Visscher consideră că: „Anume în contextul protecției diplomatice a persoanelor cu dublă cetățenie, teoria legăturii efective, apărută ca necesitate inevitabilă a dreptului internațional, a avut un progres încet dar ferm²¹.”

Unii judecători ai CIJ, cum ar fi Bellet și Aldrich, au afirmat că tribunalele, ca regulă, nu au făcut altceva decât să afirme lipsa dreptului unui stat național de a înainta o reclamație din numele individului cu cetățenie dublă, atunci când acesta fizic se află pe teritoriul statului reclamat.

Practica Tribunalului pentru soluționarea reclamațiilor reciproce dintre Iran și SUA, instituit prin Declarația Guvernului Republicii Algeriene Democratice și Populare cu privire la soluționarea reclamațiilor comune de către Guvernul SUA și Guvernul Republicii Islame Iran, din anul 1981, și care depășește numărul de 130 cauze, a contribuit considerabil la susținerea principiului cetățeniei efective²². Astfel, din hotărârile Tribunalului rezultă că următorii factori sunt necesari de a fi luați în considerare atunci când se apreciază

caracterul efectiv al cetățeniei persoanei lezate cu statul național: reședința obișnuită a persoanei, precum și reședința familiei, legăturile de familie existente în fiecare stat, locul înregistrării actului de căsătorie, timpul petrecut în fiecare stat, momentul naturalizării, posedarea limbii oficiale a statului, locul de muncă și interesele financiare, plata impozitelor, asigurarea socială, participarea la viața socială și publică, vizitarea celui de al doilea stat național precum și scopul vizitei, refuzul unei cetățenii, efectuarea serviciului în forțele armate. În luarea deciziilor sale, Tribunalul nu a oferit un rol decisiv vreunui factor concret, dar a valorat importanța lor pentru fiecare caz în parte.

În susținerea principiului cetățeniei efective a acționat și Comisia Compensatorie a ONU, constituită de către Consiliul de Securitate cu scopul de a acorda despăgubiri pentru prejudiciile cauzate ca rezultat al ocupației Kuwaitului de către Irak²³.

În general, tribunalele internaționale și-au bazat concluziile sale pe conținutul dispozițiilor reflectate în articolele 4 și 5 ale Convenției din anul 1930, cât și pe normele tratatelor de guvernare a activității sale.

Principiul cetățeniei efective a fost adoptat în rapoartele prezentate de către raportorul CDI, F. V. García Amador. Articolul 21 (4) al celui de al treilea raport cu privire la răspunderea statelor prevede: „În caz de dublă cetățenie sau pluricetățenie dreptul de a înainta o reclamație îi aparține doar statului cu care străinul are cele mai strânse sau reale legături juridice sau de altă natură²⁴.” În susținerea principiului cetățeniei efective s-a pronunțat și F. Orrego Vicuña. El consideră că în prezența cazurilor de dublă cetățenie, legătura efectivă trebuie să prevaleze asupra altor considerații și să permită înaintarea reclamațiilor îndreptate împotriva unui stat național, dacă ele sunt întemeiate.

Dacă persoana posedă două sau mai multe cetățenii, atunci organul de judecată va demonstra prudență în aprecierea principiului cetățeniei efective, deoarece diferența gradului de legătură poate fi neesențială. Dacă în opinia organului de judecată bipatridul a folosit cetățenia statului reclamat pentru a obține beneficii specifice doar cetățenilor statului reclamat, atunci el poate refuza să accepte reclamația statului reclamat.

În concluzie, dubla cetățenie limitează funcția protectoare a statului și atât timp cât statutul dublei cetățenii va fi recunoscut în dreptul internațional, statul național va confrunta obstacole în procesul de protecție a cetățenilor proprii împotriva altui stat de a cărui cetățenie persoanele concrete, de asemenea, se bucură²⁵.

Dacă nu există alte acorduri între părți, un stat poate refuza reclamația sau intervenția unui alt stat

în numele cetățeanului său, dacă victima este, de asemenea, (a) și cetățean al statului responsabil, sau dacă victima este (b) și cetățean al unui stat terț iar statul responsabil îl tratează ca fiind cetățean al aceluși stat pentru cazul dat. Totuși, statul responsabil nu poate refuza reclamația sau intervenția dacă naționalitatea statului reclamant este „dominantă”, adică persoana lezată are cea mai strânsă legătură cu acest stat, cum ar fi reședința sau domiciliul permanent ori atestarea proprietății și a familiei pe teritoriul aceluși stat.

Problema cetățeniei își pierde din valoare sa și în situația când statul semnează un tratat care prevede obligația statului de a acorda un standard de protecție tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția sa indiferent de cetățenia acestora, cum sunt, de exemplu, dispozițiile tratatelor de integrare economică sau liberalizare a comerțului. Dacă această situație reflectă o tendință actuală, atunci situațiile (a) și (b) enunțate mai sus vor fi deschise către un mare grad de flexibilitate.

Din cele menționate rezultă că regulile cutumiare prevăzute de Convenția din anul 1930 sunt aplicate cu un anumit grad de flexibilitate, iar caracterul efectiv al cetățeniei, care reprezintă un element călăuzitor, în special pentru hotărârile tribunalelor, este în funcție de circumstanțele fiecărui caz concret.

Principiul cetățeniei efective în cazurile ce implică dubla cetățenie este susținut în lucrările teoreticienilor, iar jurisprudența din domeniu a concretizat criteriile și factorii necesari de a fi luați în considerare pentru aprecierea caracterului efectiv.

B. Înaintarea reclamației împotriva unui stat terț în cazul bipatridiei

Lucrările doctrinarilor din domeniu demonstrează că principiul cetățeniei efective se aplică și în cazurile în care statul național intervine în favoarea unui cetățean prejudiciat pe teritoriul unui stat terț. În cauza *de Born*, Comisia mixtă de arbitraj iugoslavo-ungară a declarat: „Organul arbitral este obligat să stabilească în care dintre cele două țări au existat elemente de drept și de fapt cu scopul de a crea o legătură de cetățenie efectivă, dar nu teoretică și obligația organului de arbitraj, investit cu putere de jurisdicție internațională, de a reglementa conflictele apărute în domeniul cetățeniei. În acest scop, el trebuie să ia în considerare locul de domiciliere al reclamantului, locul unde a fost desfășurată activitatea de antreprenoriat și locul unde el și-a realizat drepturile politice. Cetățenia statului, stabilită conform criteriilor sus-menționate, trebuie să domine”²⁶.

Dispoziția articolului 5 al Convenției de la Haga privind reglementarea unor probleme ce țin de conflictul de legi cu privire la cetățenie, din anul 1930, prevede: „Pe teritoriul unui stat terț, individul care

beneficiază de pluricetățenie este tratat ca fiind cetățeanul unui singur stat, fără prejudicierea normelor de drept din domeniul statutului personal aplicabile pe teritoriul statului terț și sub rezerva convențiilor în vigoare. Statul terț va recunoaște în exclusivitate pe teritoriul său fie cetățenia statului în care individul își are reședința sau domiciliul permanent, fie cetățenia statului cu care, luând în considerare circumstanțele, individul are cele mai strânse legături”²⁷. Articolul 5, deși pare a fi în susținerea principiului cetățeniei efective, nu prevede expres aplicarea acestei reguli în scopul protecției diplomatice, dar nici nu exclude această posibilitate.

Raportul înaintat CDI în anul 1958, de către raportorul F. V. García Amador, nu prevede dreptul la protecție diplomatică pentru cetățenii care posedă două sau mai multe cetățenii, cu excepția cazului în care se va demonstra că între cetățean și statul care acordă protecția există cea „mai strânsă și reală” legătură de cetățenie în comparație cu celelalte state naționale. Aceeași orientare a fost preluată și în Proiectul Convenției cu privire la răspunderea internațională a statelor pentru cauzarea pe teritoriul lor a prejudiciilor morale sau materiale străinilor, elaborat de către Facultatea de Drept a Universității de la Harvard. De aici rezultă că principiul cetățeniei efective poate fi aplicat în toate cazurile de protecție diplomatică ce implică persoane cu statut de dublă cetățenie sau pluricetățenie.

Majoritatea hotărârilor arbitrale, ce implicau protecția diplomatică a unui bipatrid împotriva unui stat terț, au fost pronunțate cu refuzul de a recunoaște principiul cetățeniei efective. În cauza *Salem*, organul arbitral a statuat: „Esența normei de drept internațional constă în aceea că în prezența dublei cetățenii, statul terț nu are dreptul de a contesta reclamația unuia dintre cele două state, cetățeanul cărora este subiectul reclamației, prin trimiterea făcută la cetățenia celuilalt stat”²⁸. Aceeași concluzie este adoptată și de către Comisia de conciliere italo-americană în cauza *Vereano*, cu trimitere la hotărârea adoptată de către Comisie în cauza *Mergé*, conform căreia: „Cetățenii SUA care posedă cetățenia unui stat terț, alta decât cea italiană, pot fi considerați „cetățeni ai Statelor Unite” conform Tratatului, chiar dacă cetățenia reală pe care o posedă este cetățenia statului terț”²⁹. Această regulă a fost confirmată și de către hotărârea adoptată în anul 1958 cu privire la cauza *Flegenheimer*.

Raportorul John R. Dugard nu susține regula cetățeniei efective în cauzele ce implică un stat terț. Proiectul articolului 7 (1) al raportului prezentat de către John R. Dugard CDI prevede: „Oricare stat, cetățeanul căruia este persoana cu dublă cetățenie, în conformitate cu criteriile enumerate în articolul 5, poate

exercita protecția diplomatică din numele acestui cetățean împotriva statului a cărui cetățenie acesta nu o posedă^{29,30}. Astfel, conflictul care există cu privire la obligativitatea cetățeniei efective în scopul acordării protecției diplomatice împotriva unui stat terț poate fi soluționat pe baza unui compromis care presupune doar obligația legăturii de cetățenie *bona fide* între statul reclamant și cetățeanul lezat în drepturi pe teritoriul statului terț. Statul reclamat, însă, are dreptul la obiecții, iar în anumite circumstanțe poate să refuze reclamația dacă se va dovedi că persoana a obținut cetățenia *mala fide* în scopul de a beneficia de sprijinul și protecția unui anumit stat.

Astfel, protecția diplomatică a unui bipatrid împotriva unui stat terț este condiționată doar de legătura de cetățenie *bona fide* între persoană și statul reclamant. Unii teoreticieni, inclusiv și John R. Dugard, consideră că nu există niciun impediment în exercitarea comună a protecției diplomatice de către cele două state naționale, cetățenia cărora persoana lezată a dobândit-o *bona fide*³¹.

Referințe bibliografice:

¹ КОЛОСОВ Ю. М., КРИВЧИКОВА Э. С., *Международное право*: учебник, Издательство Международные отношения, Москва, 2003, с. 152.

² În dreptul internațional, metoda esențială de eliminare a dublei cetățenii reprezintă încheierea tratatelor internaționale la nivel bilateral și multilateral.

³ Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality, 6 mai 1963, Strasbourg, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/043.htm>, (modificată prin Protocolul din 24 noiembrie 1977, <http://www1.umn.edu/humanrts/euro/ets95.html>).

⁴ *Ibidem*.

⁵ YANGUAS MESSIA, J. de, La protection diplomatique en cas de double nationalité, în: Jules Basdevant, Hildebrando Accioly, *Hommage d'une génération de jurists au président Basdevant*, Pedone, Paris, 1960, p. 550.

⁶ DUGARD, J. R., First Report on Diplomatic Protection, Addendum, United Nations, Document A/CN.4/506/Add.1 (20 April 2000), <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>.

⁷ DUGARD, J. R., First Report on Diplomatic Protection, United Nations, Document A/CN.4/506 (7 March 2000), <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>.

⁸ Harvard Draft Convention on Responsibility of States for Damage Done in Their Territory to the Person or Property of Foreigners, , *A.J.I.L.*, Special Supp. 131, 1929, vol. 23, p. 131-240, art. 16 (a).

⁹ Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality, 6 mai 1963, Strasbourg, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/043.htm>, (modificată prin Protocolul din 24 noiembrie 1977, <http://www1.umn.edu/humanrts/euro/ets95.html>).

¹⁰ KLEIN, P., La protection diplomatique des doubles nationaux: reconsideration des fondements de la règle de non-responsabilité, *Revue belge de droit international*, 1988, vol. 21, p. 185.

¹¹ Harvard Draft Convention on International Responsibility of States for Injuries to Aliens, 1960, reproducă în: SOHN, L. B., and Baxter, R. R., "Responsibility of States for Injuries to the Economic Interests of Aliens", *A.J.I.L.*, 1961, vol. 55, art. 23 (5).

¹² Le caractère national d'une réclamation internationale présentée par un Etat en raison d'un dommage subi par un individu, Session de Varsovie, 1965,

http://www.idi-iil.org/idiF/resolutionsF/1965_var_01_fr.pdf.

¹³ DUGARD, J. R., First Report on Diplomatic Protection, United Nations, Document A/CN.4/506 (7 March 2000), <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>, punctul 128.

¹⁴ *Ibidem*, punctul 130.

¹⁵ Tellech case, *U.N. R.I.A.A.*, 1928, vol. 2, p. 248-249, p. 249.

¹⁶ Barthez de Montfort v. Treuhander Hauptverwaltung, *Annual Digest and Reports of Public International Law Cases*, Case No. 206, 1925-6, p. 279.

¹⁷ DUGARD, J. R., First Report on Diplomatic Protection, United Nations, Document A/CN.4/506 (7 March 2000), <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>, punctul 139.

¹⁸ Nottebohm case, *I.C.J.*, Reports, 1955, p. 22.

¹⁹ *Espahanian v. Bank Tejarat*, *I.U.S.C.T.R.*, 1983, vol. 2, p. 157-170.

²⁰ VISSCHER, P. de, Cours Général de Droit International Public, *R.C.A.D.I.*, 1972-II, vol. 136, p. 162.

²¹ *Ibidem*, p. 163.

²² ALDRICH, G. H., *The Jurisprudence of the Iran-United States Claims Tribunal*, Clarendon Press, Oxford, 1996, p. 44-79; BROWER, C. N., BRUESCHKE, J. D., *The Iran-United States Claims Tribunal*, Nijhoff, The Hague, 1998, p. 32-42, 288-323.

²³ DUGARD, J. R., First Report on Diplomatic Protection, United Nations, Document A/CN.4/506 (7 March 2000), <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>, punctul 152.

²⁴ GARCÍA AMADOR, F. V., *Third Report on International Responsibility*, United Nations, Document A/CN.4/111, *Yearbook of the International Law Commission*, 1958, vol. II, p. 61.

²⁵ BAR-YAACOV, *Dual Nationality*, Stevens, London, 1961, p. 63.

²⁶ *De Born case*, *Annual Digest and Reports of Public International Law Cases*, 1925-26, Case No. 205, p. 277-278.

²⁷ Hague Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws, 1930, Haga, <http://www.dal.ca/~wwwlaw/kindred.intllaw/conflictfnationality.htm>.

²⁸ *Salem case*, *R.I.A.A.*, 1932, vol. 2, p. 1188.

²⁹ *Mergé claim*, (U.S. v. Italy), *U.N. R.I.A.A.*, 1955, vol. 14, p. 236, 247.

³⁰ DUGARD, J. R., First Report on Diplomatic Protection, United Nations, Document A/CN.4/506 (7 March 2000), <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>.

³¹ *Ibidem*, art. 7 (2) al proiectului de articole.

MANAGING THE STATE: THE CHALLENGES OF EUROPEAN UNION MEMBERSHIP

Argyris G. PASSAS

Ass. Professor
at Panteion University of Athens, Grece

ADMINISTRAREA STATULUI: PROVOCĂRILE LEGATE DE STATUTUL DE MEMBRU AL UNIUNII EUROPENE

Statutul de membru al UE pune în fața administrației interne o serie de provocări. În primul rând crește numărul de departamente în cadrul aparatului central de stat implicate în gestionarea activităților ce țin de UE. În al doilea rând, sporește și numărul autorităților naționale de nivel secundar implicate în gestionarea activităților ce țin de UE. În al treilea rând, genul de afaceri ale UE diferă radical de afacerile internaționale tradiționale din punct de vedere procedural, prin faptul că acestea depășesc granițele dintre domeniile ministeriale. De fapt, acestea se întrepătrund și afectează aproape fiecare aspect al funcționării statului. În al patrulea rând, în realitate „produsul” acestui proces se stabilește din punct de vedere juridic și ia locul legislației interne, afectând astfel semnificativ capacitatea de funcționare a statului și a subiecților săi. Mai mult decât atât, acest produs (politicile UE) este deseori pus la baza ideilor politice, doctrinelor publice și cadrelor de referință care diferă cu mult de cele ce prevalează pe arena internă.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ: ПРОБЛЕМЫ ЧЛЕНСТВА В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

Статус члена в ЕС, сталкивает внутреннее законодательство с рядом сложностей. Во-первых, растет число департаментов в рамках центральной государственной структуры, деятельность которых связана с управлением работы ЕС. Во-вторых, увеличивается число местных органов вторичного звена. В третьих, деятельность ЕС кардинально отличается от традиционной международной деятельности с точки зрения процедуры, которая просматривается в том, что они превышают границы между сферами деятельности министерств. По сути, это проникает и затрагивает практически все аспекты функционирования государства. В четвертых, в действительности, «продукт» этого процесса устанавливается с точки зрения права, и занимает свое место во внутреннем законодательстве, оказывая существенное влияние на способность функционирования государства и его субъектов. Кроме того, этот продукт (политики ЕС), зачастую лежит в основе политических идей, международных доктрин и кадровых ссылок, которые отличаются от тех, что сложились на внутреннем уровне.

Membership of the EU entails a number of challenges for domestic administrations. First, an increasing number of sections of the domestic *central* government apparatus are involved in the management of EU-related business. Second, *sub-national authorities* are increasingly involved in the conduct of EU-related business. Third, in *procedural* terms the nature of ‘EU business’ differs radically from traditional international affairs in that it transcends the boundaries between ministerial domains. Indeed, it permeates and affects almost every aspect of the state’s operation. Fourth, in *substantive* terms, the ‘product’ of this process is legally binding and supersedes domestic legislation, thus significantly affecting the operational capacity of the state and its agents. Furthermore, this product (EU policies) is frequently

premised on policy ideas, public philosophies and frames of reference that differ significantly from those that prevail in the domestic arena.

1. Pressures for reform

The issue of the pressures that national administrations face as a result of the membership of the EU is not new (Wallace 1971; Wallace 1973; Davies 1973; González Sánchez 1992; Institut International des Sciences Administratives 1990; Toonen 1992; Spanou 1998). One can identify a number of sources of pressure for administrative reform at the national level. They are all inextricably linked to *membership* of the EU and are, therefore, to be distinguished from the pressures for reform generated by other international organizations.

The first indication of pressure for reform stems from the formulation stage of the EU policy process because of the intensive involvement of national civil servants therein (Kassim and Wright 1991). In quantitative terms, this type of pressure is demonstrated by the growth (by 22.8%) of the number of sessions that these officials attended between 1975 and 1985 – i.e. even before the relaunch of the single European market project and the intensive legislative activity that followed it - in the context of the Council of Ministers (Wessels 1990, 234). In qualitative terms, this pressure generates two types of functional imperatives: the recruitment and training imperative and the co-ordination imperative. Both are permeated by the idea that failure to influence the content of EU policies will generate increased adaptation costs, not least because of the legally binding nature of EU law.

National civil servants and the EU decision making process

Unlike in the domestic arena, where key administrative actors share the same frame of reference and policy style, the role of national civil servants in the context of the EU is more complex not least because of the language barrier and the different - and frequently competing - national policy traditions and frames of reference. This added complexity highlights three types of needs in terms of the training that national civil servants should receive. First, there is an increased need for language training. Second, the nature of the EU decision making process - in particular the involvement of a variable number of actors and its unpredictable pace - highlights the need for (a) knowledge of the policy styles that prevail in other member states, (b) advanced negotiation skills and techniques and (c) thorough knowledge of 'Community procedures' (Polet 1999). Indeed, the last of these is further highlighted by the increasing use of qualified majority voting (QMV): on the one hand, QMV undermines the capacity of individual member states to shape the course of negotiations; on the other hand, it highlights the need for 'coalition-building'. Third, the EU is a law-intensive organization. Indeed, the operation of EU institutions relies on an increasingly complex web of EU-specific legal provisions, e.g. Treaties, directives, regulations, decisions, the jurisprudence of the European Court of Justice (ECJ), in addition to domestic legislation. Knowledge of the domain-specific EU (and, ideally, national) legislation and the relevant jurisprudence of the ECJ is an inherent part of the profile of the 'perfect national administrator' who is involved in the management of EU business (González Sánchez 1992; Pertek 1993).

The 'co-ordination imperative'

The need for such knowledge stems from the expansion of the number of national ministries and sub-national state actors that are involved in the EU policy process, including the implementation of EU policies. This imperative (Wallace 1971; Davies 1973; Kassim, Peters and Wright 2000; Kassim et al. 2001; Peters and Wright 2001) has a horizontal as well as a vertical dimension. The horizontal dimension concerns the co-ordinated activity of administrative actors at the same level of (usually central) government that is required to promote a coherent, specific and workable set of policy 'preferences' expressed in a timely manner both in the various levels of the Council of Ministers and in the preparatory meetings organized by the Commission (i.e. in the agenda-setting stage of the EU policy process).

The vertical dimension of co-ordination refers to the need for the central administrations of the member states to be aware of potential and actual problems regarding the implementation of EU policy at street level and to (a) provide the necessary means for corrective action (in implementation) or (b) devise flexible and pragmatic policies (in policy formulation). This need is enhanced by the attitude of the Commission that promotes the involvement of sub-national authorities in the formulation and, naturally, the implementation of national plans for regional development.¹ Finally, the system of rotating presidencies and the increasing frequency of intergovernmental conferences place additional burdens on national administrations (Kassim 2000, 4-5).

2. Responses: National Patterns of learning?

How did the member states of the EU respond (Debbasch 1987; Mény and Wright 1994; Rideau 1994, 745-864; 1997; Rometsch and Wessels 1996; Mény, Muller and Quermonne 1996; Hanf and Soetendorp 1998; Kassim, Peters and Wright. 2000; Kassim et al. 2001) to these pressures? Most of the existing literature directly or indirectly emphasizes the changes brought about in national administrations as a *result* of membership of the EU. Crucially, these changes were produced despite the enunciation by the ECJ of the *principle of institutional autonomy* (Rideau 1972; Debbasch 1990, 19) whereby the member states are formally obliged to fulfil the obligations that stem from membership of the EU but remain *formally* free to do so on the basis of their *own* legal and administrative arrangements. Despite this formal element, *functional* pressures that result from membership of the EU have eroded the formal autonomy of the national administrative systems. Below we discuss the patterns of national administrative reform and the mechanisms that have affected them.

The so-called ‘convergence/adaptation’ thesis (Hanf and Soetendorp 1998; Mény, Muller and Quermone 1996; Börzel 1999) – also known as the ‘Europeanization’ thesis, whereby national administrations are *thought* to converge towards a similar structure (or even ‘model’) as a result of membership of the EU—is attractive but not convincing. Arguably, more subtle and theoretically informed analyses of administrative reform at the national level (see Harmsen 1999; Passas and Makridimitris 1994; Passas and Stephanou 1997; Kassim, Peters and Wright. 2000; Kassim *et al.* 2001; Goetz 2001) convincingly establish that

- (a) the *pace* of reform is slow (i.e. incremental change prevails);
- (b) the *direction* of reform remains path dependent (i.e. national administrations evolve along the lines of previously established patterns) and
- (c) *learning* is the mechanism that drives this process whereby member states come to identify the type of pressure that they face, but they then go on to ‘respond’ *individually*.

2.1 Co-ordination mechanisms

Both successful and unsuccessful attempts to change the mechanisms whereby central governments co-ordinate their policies on EU affairs (Kassim, Peters and Wright 2000; Peters and Wright 2001) are illustrative of the *national* patterns of institutional development. Indeed, the French (Lequesne 1993) and the British (Bulmer and Burch 1998; Kassim, Peters and Wright 2000, Ch. 1) models, which rely essentially on strong central mechanisms that co-ordinate the increasing number of administrative actors involved in the *formulation* stage of the EU policy process, are widely regarded as the most effective systems of co-ordination in the EU. Their effectiveness relies on three essential elements:

- (a) the large number of co-ordination meetings that bring together pro-actively a significant number of officials in Paris and London;
- (b) the culture of diffusion of information that prevails in these central administrations; and, most importantly,
- (c) the establishment of strong mechanisms that provide solutions to conflicts (over competence and policy) between ministerial departments.

Although the British system has been influenced by the French, it essentially relies on the assumptions and the wider logic that permeate the Whitehall machinery in general (Bulmer and Burch 1998). The three aforementioned elements were parts of the manner in which Whitehall departments managed government business even *prior* to the accession of the UK to the then EC. Also, the success of the French system

explains why the British looked at it in the first place. However, the *compatibility* of the assumptions and logic that permeate the French and the British systems of co-ordination explain why the latter was influenced by the former. The EU-specific mechanisms, in turn, reflect wider similarities in (a) the management of government business in London and Paris (especially the strong core executive) and (b) the two respective polities (in particular the centralized nature of the two states).

Other member states, such as Greece, that have considered the adoption of the Franco-British model have soon abandoned these ideas (Passas and Makridimitris 1994; 1997; Spanou 2000). The efforts of the Greek government to establish an effective system for the co-ordination of EU policy in the early 1980s eventually led to the reconfirmation of established patterns of inter-organizational relations in the Athenian bureaucracy. The system that was established formally was backward-looking in the sense that it relied on the traditional distinction between domestic and foreign affairs. It relied on (a) the Ministry of Foreign Affairs for the co-ordinated *presentation* of the views of the Greek government in the institutions of the EU, and (b) the Ministry of National Economy for the co-ordinated *transposition* of EU law into the national legal order. Both aspects of the system have since proved to be problematical.² Both the idea of a centralized system and its institutional expression – i.e. the committees that were aimed at imposing some sort of co-ordination – were soon abandoned. Recent empirical research has highlighted the fact that the co-ordination of national policies on EU affairs follows ‘pre-existing domestic institutional structures and values’ (Kassim 2000, 26; Kassim, Peters and Wright 2000; Kassim *et al.* 2001).

The gradual adaptation of training programmes for national civil servants and the extensive practical experience that they gain in Brussels have undermined the validity of the aforementioned argument. Nevertheless, the increased interest in the development of the political aspects of European integration (illustrated primarily through the development of a Common Foreign and Security Policy) reaffirms the importance of Ministers of Foreign Affairs at both the national and the European levels.

2.2 The profile of the national civil servants

Incremental and path-dependent changes in the national structures (and the interactions that take place therein) are mirrored by the persistence of national patterns of recruitment to the national civil service. This is demonstrated by the slow progress made in the liberalization of access of EU nationals to the wider

public sector of other member states. However, as far as senior (policy making) posts are concerned, existing patterns of recruitment remain unchallenged (Burnham and Maor 1995). For example, the British administration is still dominated by Oxbridge graduates, the German, Italian and Greek administrations are still dominated by lawyers, etc., whilst the procedures used for the recruitment remain *varied* (Ziller 1988).

Furthermore, training and secondment programmes that are designed to facilitate the management of EU-related business at the national level-typically by explaining how the EU works-have not produced a *systemic* impact. Discussing the introduction of such programmes in the Scottish Office, Smith (2001, 162) argues that while they have 'led to limited cultural change in the sense that they facilitated the ability of civil servants to develop working practices which met the demands of EC/EU membership, *they did not herald wider changes in bureaucratic emphasis or approach*. In particular, there was no identifiable transformation of approach from domestic to "European" ' (added emphasis; see also Christoph 1993, 534). More importantly, a recent study of three Whitehall departments highlights the fact that 'only limited importance is attached to training in Eurocratic skills until they are needed', but the importance of formal training for language skills has increased (Maor and Stevens 1997, 541-2).

3. The limits of the convergence thesis

Kassim, a critic of the convergence thesis, notes that 'it has an intuitive appeal. Members belonging to the same organization are subject to common rules, share common obligations and interact with common structures. Facing the same demands and the same difficulties, it would seem logical to suppose that their responses would also be the same' (Kassim 2000, 3).

The convergence thesis relies on three cardinal ideas. First, a *causal* link is thought to exist between membership of the EU and the convergence of national administrative systems towards a specific model. Arguably, there is very little, if any, evidence to support this view. Although the administrations of the member states are called upon to perform the *same roles*, a number of models continue to exist (Spanou 1998, 472; Rometsch and Wessels 1996; Kassim *et al.* 2001). Detailed qualitative case studies of specific countries reveal that national administrations use their *own*, historically defined, standard operating procedures and institutional repertoires so as to manage the necessities of membership, and so remain largely unaltered. This is so because (a) they successfully perform their new roles³ (Harmsen 1999) and (b)

resistance to change remains strong and implementation is undermined by conflict and the lack of determined, powerful and resourceful 'fixers' (Passas and Makridimitris 1994; 1997).

The second assumption upon which the convergence thesis is based relates to a mechanism that is thought to drive convergence, namely, *learning*. Although learning does occur in national administrations (Olsen and Peters 1996), in the case of EU-related administrative reform it appears to relate to the identification of the pressures that stem from membership of the EU rather than to the spread of a specific set of ideas as to how one should deal with them.

Third, both the convergence and the related (wider) 'Europeanization' thesis - which concerns the patterns of intergovernmental relations - rely implicitly or explicitly (Börzel 1999) on

(a) the idea that the source of the impetus for change, namely 'Europe', is *exogenous* to the member states; and

(b) the so-called 'goodness of fit' between national institutions and the EU.

This mode of analysis calls for two comments. First, it is extremely hard to draw a clear distinction between the effects of *membership* of the EU and those of other concurrent developments upon national administrations (Christoph 1993, 535; Kassim 2000, 27). Such developments include most notably the advent of New Public Management that is promoted either directly, by organizations such as the OECD, or indirectly by other organizations and international fora such as the WTO (Kleitz 2001). Second, the logic that underpins the argument about the 'goodness of fit' is inherently static since it ignores the well-documented⁴ (Harmsen 1999; Passas and Makridimitris 1994) capacity of national administrations to perform new tasks by means of their existing standard operating procedures and institutional repertoires, which they modify marginally in an incremental and piecemeal manner. More importantly, it ignores the fact that 'Europe' *is not exogenous*. Rather, what the EU *is* and what it *does* is largely shaped by national civil servants, who manage EU-related business in Brussels, national capitals, and at the sub-national level.

Referințe bibliografice:

Börzel, Tanja A. 1999. Towards convergence in Europe? Institutional adaptation to Europeanization in Germany and Spain. *Journal of Common Market Studies* 37 (4):573-96.

Bulmer, Simon, and Martin Burch. 1998. Organizing for Europe: Whitehall, the British state and European Union. *Public Administration* 76 (4):601-28.

Burnham, June, and Moshe Maor. 1995. Converging administrative systems: recruitment and training in EU member states. *Journal of European Public Policy* 2 (2):185-204.

- Christoph, James B. 1993. The effects of Britons in Brussels: The European Community and the culture of Whitehall. *Governance* 6 (4):518-37.
- Davies, John. 1973. National governments and the European Communities. *New Europe* (2): 24-8.
- Debbasch, Charles, ed. 1987. *Administrations nationales et intégration européenne*. Actes du colloque tenu à Aix, Centre de Recherches Administratives. Paris: Centre Nationale de le Recherche Scientifique.
- Debbasch, Charles. 1990. L'influence des transferts de compétence vers les instances communautaires sur les compétences des administrations. *Administration* (149):17-20.
- Goetz, Klaus. 1995. National governance and European integration: Intergovernmental relations in Germany. *Journal of Common Market Studies* 33 (1):91-116.
- _____. 2001. European integration and national executives: A cause in search of an effect? In *Europeanised Politics? European Integration and National Political Systems*, edited by K. H. Goetz and S. Hix. London: Frank Cass.
- González Sánchez, Enrique. 1992. La négociation des décisions communautaires par les fonctionnaires nationaux : Les groupes de travail du Conseil. *Revue Française d'Administration Publique* (63):391-399.
- Hanf, Kenneth, and Ben Soetendorp, eds. 1998. *Adapting to European Integration: Small States and the European Union*. London: Longman.
- Harmsen, Robert. 1999. The europeanization of national administrations: A comparative study of France and the Netherlands. *Governance* 12 (1):81-113.
- Hayes-Renshaw, Fiona, Christian Lequesne, and Pedro Mayor Lopez. 1989. The permanent representations of the member states to the European Communities. *Journal of Common Market Studies* 28 (2):119-137.
- Institut International des Sciences Administratives (ed.). 1990. *Les Implications Administratives de l'Intégration Economique Régionale: L'exemple de la CEE. Approche Comparative*, Madrid.
- Kassim, Hussein. 2000. *The National Co-ordination of EU Policy: Must Europeanisation Mean Convergence?* Cahiers Européens de Sciences Po 5/2000. Paris: Presses de la FNSP.
- _____, and Vincent Wright. 1991. The role of national administrations in the decision-making processes of the European Community. *Rivista Trimestrale di Diritto Pubblico* 31 (3):832-50.
- Kassim, Hussein, Anand Menon, B. Guy Peters, and Vincent Wright, eds. 2001. *The National Co-ordination of EU Policy: The European Level*. Oxford: Oxford University Press.
- Kassim, Hussein, B. Guy Peters, and Vincent Wright, eds. 2000. *The National Co-ordination of EU Policy: The Domestic Level*. Oxford: Oxford University Press.
- Lequesne, Christian. 1993. *Paris-Bruxelles: Comment se fait la Politique Européenne de la France*. Paris: FNSP.
- Lippert, Barbara, Gaby Umbach and Wolfgang Wessels. 2001. Europeanization of CEE executives: EU membership negotiations as a shaping power. *Journal of European Public Policy* 8 (6):980-1012.
- Maor, Moshe and Handley Stevens. 1997. Measuring the impact of new public management and European integration on recruitment and training in the UK civil service. *Public Administration* 75 (3):531-51.
- Mény, Yves and Vincent Wright, eds. 1994. *La Riforma Amministrativa in Europa*, Bologna: Il Mulino.
- Mény, Yves, Pierre Muller, and Jean-Louis Quermonne, eds. 1996. *Adjusting to Europe: The Impact of the European Union on National Institutions and Policies*. London: Routledge.
- OECD/SIGMA. 1998. *Preparing Public Administrations for the European Administrative Space*. SIGMA Paper Nr 23.
- _____. 1999. *Sustainable Institutions for European Union Membership*. SIGMA Paper Nr 26.
- Olsen, Johan P., and B. Guy Peters, eds. 1996. *Lessons from Experience: Experiential Learning in Administrative Reforms in Eight Democracies*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Page, Edward C. 1998. The impact of European legislation on British public policy making: A research note. *Public Administration* 76 (4):803-9.
- _____, and Linda Wouters. 1995. The Europeanization of the national bureaucracies? In *Bureaucracy in the Modern State*, edited by J. Pierre. Aldershot: Edward Elgar.
- Passas, Argyris. 1997. L'expérience de la Grèce en matière de réforme de l'administration publique dans la perspective de l'intégration à l'Europe. Séminaire multinational sur l'intégration à l'Europe et la réforme de l'administration publique, 8-10 October 1997, Athènes.
- _____, and Antonis Makridimitris. 1994. *The Greek Government and Co-ordination of European Policy*. Athens: Sakkoulas (in Greek).
- _____, and Constantine Stephanou. 1997. Grèce. In *Les États Membres de L'Union Européenne. Adaptation – Mutations – Résistances*, edited by J. Rideau, Paris: L.G.D.J.
- Pertek, Jacques. 1993. La formation des fonctionnaires et des juristes aux questions européennes. *Revue du Marché Commun et de l'Union Européenne* (371): 746-53.
- Peters, B. Guy. 1997. Policy transfers between governments: The case of administrative reforms. *West European Politics* 20 (4):71-88.
- _____, and Vincent Wright. 2001. The national co-ordination of European policy-making: negotiating the quagmire. In *European Union: Power and Policy-Making*, edited by J. Richardson. 2nd ed. London: Routledge.
- Polet, Robert, ed. 1999. *Formation à l'Intégration Européenne*. Maastricht: IEAP.
- Rideau, Joël. 1972. Le rôle des Etats membres dans l'application du droit communautaire. *Annuaire Français de Droit International* 18:864-903.
- _____. 1994. *Droit Institutionnel de l'Union et des Communautés Européennes*. Paris: LGDJ.
- _____, ed. 1997. *Les États Membres de L'Union Européenne. Adaptation – Mutations – Résistances*, Paris: L.G.D.J.
- Rometsch, Dietrich, and Wolfgang Wessels, eds. 1996. *The European Union and Member States: Towards Institutional Fusion?* Manchester: Manchester University Press.
- Smith, James. 2001. Cultural aspects of Europeanization: The case of the Scottish Office. *Public Administration* 79 (1):147-65.
- Spanou, Calliope. 1998. European integration in administrative terms: A framework for analysis and the Greek case. *Journal of European Public Policy* 5 (3):467-84.
- _____, 2000. Greece. A Truncated Pyramid? . In *The National Co-ordination of EU Policy: The Domestic Level*, edited by H. Kassim, B. G. Peters and V. Wright, Oxford: Oxford University Press.
- Toonen, Theo. 1992. Europe of the administrations: The challenges of '92 (and beyond). *Public Administration Review* 52 (2):108-15.
- Viraly M., Gerbet P., Salmon J. 1971. *Les mission permanantes aupres des organisations internationales*. Bruxelles: Bruylant.
- Wallace, Helen. 1971. The impact of the European Communities on national policy-making. *Government and Opposition* 6 (4):520-38.
- _____. 1973. *National Governments and the European Communities*. London: Chatham House.

Wessels, Wolfgang. 1990. Administrative interaction. In *The Dynamics of European Integration*, edited by W. Wallace. London: Pinter for the Royal Institute of International Affairs.

Ziller, Jacques. 1988. *Égalité et Mérite: L'Accès à la Fonction Publique dans les États de la Communauté Européenne*. Bruxelles: Bruylant.

(Endnotes)

¹ The implication (in terms of workload and the need for expertise) for the staff of these authorities is thus evident.

² The failure of the Greek Ministry of Foreign Affairs to perform this role was indicative of a wider pattern that was identified in most member states. This pattern concerns the declining importance of these ministries in the conduct of government (as well as EU-related) business.

³ A quantitative analysis regarding the UK has revealed a similar pattern (see Page 1998).

⁴ The same skeptical view has been shown to apply to the wider pattern of intergovernmental relations. Indeed, discussing the case of Germany, Goetz (1995) argues convincingly that European integration has 'tended to affirm, if not reinforce key structural principles of German federalism'.

ПРИНЦИПЫ ОТНОШЕНИЙ ГОСУДАРСТВ-ЧЛЕНОВ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Анатолий КАПУСТИН

доктор юридических наук, профессор
Заведующий кафедрой международного права
Российского университета дружбы народов.
Декан юридического факультета РУДН

PRINCIPIILE RELAȚIILOR DINTRE STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Uniunea Europeană are la bază scopuri formulate larg și divers, cu toate acestea este lipsită de competență generală și universală, prin care se subînțelege de obicei suveranitatea statului. Ca și alte Organizații Neguvernamentale Internaționale, competența sa este limitată de scopurile și funcțiile sale, care le îndeplinește în conformitate cu statutul său.

THE PRINCIPLES OF THE EUROPEAN UNION MEMBER STATES RELATIONS

The European Union has goals widely formulated and diverse, however it doesn't have general and universal competence, which is it understands usually as state sovereignty. As in other International Non Governmental Organizations, its competence it is limited by its functions and aims that it is performed according to its Chapter.

Европейский Союз имеет широко сформулированные, разнообразные цели, тем не менее он не располагает общей или универсальной компетенцией, под которой обычно понимается суверенитет государства. Как и в других ММПО, его компетенция является ограниченной целями и функциями, которые он выполняет в соответствии со своим учредительным договором.

Конфигурация учредительного договора ЕС весьма сложная. Он построен по принципу “матрешки”, когда в основном договоре (ныне – это Маастрихтский договор 1992 г.) содержатся учредительные договоры Сообществ, сохранившие свое наименование, структуру и весь необходимый в таких случаях международно-правовой аппарат (преамбулу, основную часть, заключительные и переходные положения, приложения и т.д.). Поэтому брать за основу анализа предметной компетенции ЕС и Сообществ структуру Маастрихтского договора нельзя, это может привести к эклектическому перечислению направлений деятельности Союза и Сообществ.

Союз в настоящее время представляет собой “внешнюю международно-правовую оболочку” европейской интеграции, поэтому анализ его предметной компетенции необходим для того, чтобы получить цельные представления о предмете исследования.

Перед Европейским Союзом поставлена далеко идущая цель – организовать с помощью методов,

характеризуемых сплоченностью и солидарностью, отношения между государствами-членами и между их народами (ст. 1 Маастрихтского договора). Для реализации этой задачи Союз наделен достаточно широкой, но не вполне четкой компетенцией. Основные направления предметной компетенции можно определить путем толкования положений ст. 2 учредительного договора, устанавливающей цели Союза. Первая цель Союза заключается в содействии экономическому и социальному прогрессу, высокому уровню занятости и достижению устойчивого и сбалансированного развития. Очевидно, что реализация этой триединой задачи может быть осуществлена ЕС только с помощью Сообществ, поскольку иных инструментов ее решения в Маастрихтском договоре не предусматривается.

Следующая цель Союза заключается в утверждении на международной арене его индивидуальности, особенно путем осуществления общей внешней политики и политики безопасности (ОВПБ), включая постепенную выработку общей оборонной политики (ООП), которая могла бы привести к общей обороне¹, если будет принято соответствующее решение Европейским Советом, которое будет одобрено государствами – членами в соответствии с их соответствующими конституционными требованиями (ст. 2 и 17 Маастрихтского договора). В ст. 11 и 17 раскрывается содержание ОВПБ. В ст. 11 говорится, что Союз определяет и

осуществляет ОВПБ, охватывающую все сферы внешней политики и безопасности. В ст. 17 уточняется, что ОВПБ включает все вопросы, относящиеся к безопасности Союза, в том числе и выработку общей оборонной политики (ООП), которая могла бы привести к общей обороне.

Приведенные формулировки сферы действия ОВПБ нуждаются в уточнении. Так, все вопросы внешнеэкономических связей Сообществ (за исключением вопроса о применении экономических санкций) не относятся к сфере действия ОВПБ, а сохранены за Сообществами. Помимо этого в учредительном акте речь идет именно об общей, а не единой внешней политике и политике безопасности. Следовательно, за государствами-членами сохраняется право определять, в каких конкретных внешнеполитических вопросах у них имеются общие интересы, а в каких они преследуют собственные национальные интересы и действуют индивидуально. Разумеется, это согласование происходит в рамках институциональной структуры Союза и на основе предусмотренных учредительным договором процедур.

В определенной мере дискреционность Союза в сфере ОВПБ ограничивается самим учредительным договором. Так, согласно ст. 12 поставленные перед Союзом цели в сфере ОВПБ достигаются путем определения принципов и общих направлений ОВПБ; осуществления общей стратегии, одобрения общих действий; определения общих позиций и укрепления систематического сотрудничества между государствами в проведении политики Союза. Судя по всему, Союзу доверяется разработка принципов, стратегии, общих позиций и форм действий ЕС в этой сфере, однако проведение политики возлагается на государства-члены. Это еще раз дает право подтвердить ранее сделанный вывод о том, что основной международной формой осуществления ОВПБ является сотрудничество, а не интеграция, как это происходит в социально-экономической сфере².

Полномочия в этой сфере распределяются между институтами ЕС следующим образом. Европейский Совет определяет принципы и общие направления ОВПБ и принимает решения об осуществлении Союзом общей стратегии в сферах, в которых государства-члены имеют значительные общие интересы. Совет принимает необходимые решения для определения и осуществления ОВПБ на основе общих направлений, сформулированных Европейским Советом. Совет принимает рекомендации о подготовке общей стратегии и адресует их Европейскому Совету, а также осуществляет их в форме проведения совместных действий и

выработки общих позиций. Совместные действия обязывают государства-члены учитывать их при выработке национальной позиции и при осуществлении ими национальной внешней политики.

Во исполнение этого положения государства-члены обязаны при планировании и разработке национальной позиции и принятии национальных действий, обусловленных совместным действием ЕС, проводить, если потребуется, предварительные консультации с Советом. При неотложной ситуации, вызванной изменением обстановки и исполнением решения Совета, государства-члены могут принимать необходимые срочные меры, имея в виду общие цели совместного действия. В этом случае они немедленно информируют Совет о принятых мерах. При возникновении значительных затруднений в осуществлении совместных действий государство-член сообщает о них Совету, который обсуждает сложившуюся ситуацию с целью нахождения соответствующего решения. Совет может просить Комиссию представить ему на рассмотрение соответствующие предложения, касающиеся ОВПБ с целью обеспечения совместного действия.

Общие позиции, разработанные Советом, учитываются государствами-членами, которые обязаны обеспечить проведение национальной политики в соответствии с общей позицией. Наконец, ст. 16 возлагает на государства-члены обязанность консультироваться друг с другом по любому вопросу внешней политики и политики безопасности, представляющему общий интерес, с тем чтобы обеспечить максимально возможную эффективность при оказании влияния Союза путем проведения согласованных и единых действий.

Практическое осуществление скоординированной таким образом внешней политики поручается председательствующему государству-члену, которое представляет Союз в соответствующих вопросах (ОВПБ) в международных организациях и на международных конференциях, а также в отношениях с другими государствами – не членами ЕС. Содействие председательствующему государству в вопросах реализации ОВПБ оказывает генеральный секретарь Совета, выполняющий функцию высшего представителя Союза в вопросах ОВПБ. Комиссия также полностью вовлечена в решение задач представительства и осуществления ОВПБ. Кроме того, в случае необходимости председательствующему государству окажет необходимое содействие государство, которое будет председательствовать следующим. Совет при необходимости может назначить специальных представителей с мандатом, относящимся к решению отдельных внешнеполитических вопросов.

Указанные положения вызывают большое количество вопросов. Прежде всего, следует определить точное значение термина “совместное действие”, тем более, что в свое время при рассмотрении в Международном суде ООН вопроса о финансировании миротворческих операций в Конго вокруг его содержания разгорелась острая дискуссия. В частности, еще в ходе обсуждения вопроса на XVI сессии Генеральной ассамблеи ООН советский представитель истолковал слово “действие” из последней фразы п. 2 ст. 11 Устава ООН как “принудительное действие”, отнеся к последнему любое применение вооруженных сил ООН. Международный суд ООН, согласившись с таким толкованием п. 2 ст. 11 Устава ООН, тем не менее провел различие между принудительными действиями, которые находятся в исключительной компетенции Совета безопасности ООН, и иными формами действий, на которые монополия Совета безопасности ООН не распространяется³.

С учетом того, что Союз содействует сохранению мира и укреплению международной безопасности в соответствии с принципами Устава ООН (ст. 11 Маастрихтского договора), то и толкование положений Устава ООН, данное Международным судом ООН, признается ЕС, следовательно, совместные действия ЕС не могут включать принудительные действия в форме применения вооруженных сил. Эти вопросы находятся либо в компетенции ООН, либо в компетенции иных международных организаций, таких как Западно-европейский Союз (ЗЕС), в который входит 9 из 15 государств – членов ЕС, либо НАТО, часть членов которого одновременно состоит в ЕС.

ЗЕС объявляется неотъемлемой частью развития Союза, которому обеспечивается допуск к оперативным возможностям ЗЕС, включающим решение гуманитарных задач и проведение спасательных работ, а также миротворческих и военных операций в ситуациях кризисного управления, в том числе миротворчество⁴. Совет поощряет более тесные отношения между институтами ЕС и ЗЕС с целью возможной интеграции ЗЕС в Союз по решению Европейского Совета. Союз, кроме того, пользуется услугами ЗЕС по выработке и осуществлению решений и действий Союза, затрагивающих оборонные вопросы. В этом случае в компетенцию Европейского Совета при установлении общих направлений ОВПБ будут входить вопросы, в которых Союз пользуется услугами ЗЕС. Кроме того, в случае получения Союзом услуг ЗЕС предусматриваются обязательства государств–членов по оказанию содействия ЗЕС в выполнении стоящих перед ним задач.

Маастрихтский договор стремится согласовать компетенцию ЕС с компетенцией Организации Североатлантического договора (НАТО). С этой целью в нем предусматривается, что ОВПБ Союза должна не наносить ущерб особому характеру политики безопасности и оборонной политики некоторых государств–членов, а уважать обязательства некоторых государств–членов, которые стремятся осуществить общую оборону в рамках НАТО на условиях Североатлантического договора. Кроме того, ОВПБ должна быть совместима с общей политикой безопасности и оборонной политикой, установленной в рамках НАТО⁵. Будет поддерживаться постепенная выработка общей оборонной политики, если это посчитают нужным соответствующие государства – члены Союза, в сфере сотрудничества по вопросам вооружений.

Из рассмотренного выше ясно, что строгого разделения компетенции между ЕС и НАТО не установлено, но как можно понять, ЕС не будет вторгаться в сферу компетенции НАТО (принудительные действия в порядке осуществления права на коллективную самооборону и т.д.). Однако нельзя не видеть, что через налаживание сотрудничества по вопросам вооружений намечается постепенное сближение двух международных организаций в сфере ОВПБ. О том же свидетельствует и положение о поддержке постепенной выработки общей оборонной политики. По мнению американского юриста Р. Фалсома, для обеспечения этой задачи ЗЕС сыграет роль своеобразного “моста” между ЕС и НАТО⁶.

Еще одним важным вопросом компетенции Союза является полицейское и судебное сотрудничество по уголовным делам (раздел VI Маастрихтского договора). Согласно ст. 29 Маастрихтского договора целью Союза является обеспечение его гражданам высокого уровня безопасности в рамках зоны свободы, безопасности и справедливости путем проведения общих действий государств–членов в области сотрудничества полиции и органов правосудия по уголовным вопросам и путем предупреждения и борьбы против расизма и ксенофобии. Следовательно, ЕС включает в сферу своей компетенции обеспечение не только международной, но и внутренней безопасности государств–членов. Однако, как будет показано ниже, эта деятельность ЕС осуществляется международно-правовыми средствами и не вторгается во внутреннюю компетенцию государств–членов. В этих вопросах Союз будет действовать, не вторгаясь в компетенцию Европейского Сообщества.

Указанная цель будет достигнута посредством превентивных мер и борьбы с преступностью, организованной или любой иной, в частности, с терроризмом, торговлей людьми и угрозами в отношении детей, незаконной торговлей наркотиками и оружием, коррупцией, мошенничеством. В этих целях осуществляется тесное сотрудничество между силами полиции, таможенными и другими компетентными властями государств-членов как непосредственно, так и через Европейское полицейское бюро (Европол), а также тесное сотрудничество между судебными и другими компетентными властями государств-членов, а при необходимости сближение национальных правил, касающихся криминальных вопросов. Сотрудничество по этим и ряду близких вопросов будет осуществляться в форме общих действий.

Положения, касающиеся полицейского и судебного сотрудничества по уголовным вопросам (ПССУВ), не затрагивают осуществления ответственности, возлагаемой на государства-члены в отношении поддержания права, порядка и защиты внутренней безопасности. В сферах, отнесенных к ПССУВ, государства-члены информируют друг друга и проводят взаимные консультации в рамках Совета с целью координации своей деятельности. Для этого они устанавливают сотрудничество между соответствующими департаментами своих правительств. По инициативе какого-либо государства-члена или Комиссии Совет во исполнение задач, стоящих перед ПССУВ, действуя единогласно, принимает следующие акты:

– общие позиции, определяющие подход Союза к частным вопросам;

– рамочные решения с целью сближения законов и правил государств-членов, эти решения будут обязательны для государств-членов в том, что касается достигнутого результата, но они оставляют национальным властям право выбора форм и методов. Они не влекут за собой прямого действия;

– решения для других целей, соответствующих задачам ПССУВ, за исключением сближения законов и правил государств-членов. Эти решения будут обязательны и не повлекут прямого действия. Совет, действуя квалифицированным большинством, принимает необходимые меры для имплементации этих решений на уровне Союза;

– соглашения, которые рекомендуются государствам-членам для принятия в соответствии с их конституционными требованиями.

В отличие от предыдущего “столпа”, на некоторые вопросы ПССУВ распространяется юрис-

дикция Суда ЕС. В частности, Суд ЕС имеет право выносить решения в преюдициальном порядке о действительности и толковании рамочных решений и решений о толковании конвенций, заключаемых в рамках ПССУВ, а также о действительности и толковании мер по их имплементации. Данная юрисдикция Суда ЕС является факультативной. Государства-члены при подписании Амстердамского договора или в иное время могут сделать заявления о признании указанной юрисдикции Суда ЕС.

Независимо от того, были или не были сделаны указанные выше заявления, государства-члены имеют право передавать заявления о приеме дела или письменные замечания Суду ЕС. Суд ЕС не уполномочен оценивать действительность или соответствие операций, проводимых полицией или иными правоохранительными службами государств-членов, или осуществление ответственности, возложенной на государства-члены в отношении поддержания права, порядка и защиты внутренней безопасности.

За Судом ЕС признается юрисдикция оценивать законность рамочных решений или решений о действиях государств-членов или Комиссии на основании отсутствия у них соответствующей компетенции, нарушения существенного процедурного требования, нарушения Маастрихтского договора или какой-либо нормы права, касающейся его применения или злоупотребления полномочиями. Суд ЕС также обладает юрисдикцией по разрешению споров между государствами-членами в отношении толкования или применения актов, одобренных в рамках ПССУВ, если такой спор не может быть урегулирован Советом в течение 6 месяцев с момента обращения к Совету одного из его членов. Суд ЕС компетентен решать споры между государствами-членами и Комиссией в отношении толкования и применения конвенций, заключаемых в рамках ПССУВ. Таким образом, в отличие от ОВПБ, в сфере ПССУВ Амстердамский договор 1997 г. сделал важный шаг вперед, распространив юрисдикцию Суда ЕС на ряд вопросов этого сотрудничества.

Итак, анализ основных положений раздела VI Маастрихтского договора дает основания утверждать, что наличие достаточно развитого механизма по координации деятельности государств-членов в сфере ПССУВ, который функционирует в рамках и на основе институциональной структуры ЕС, свидетельствует о том, что в лице ЕС мы имеем региональную организацию по борьбе с преступностью, которая, похоже, еще не имеет аналогов в мире.

К компетенции Союза относятся также вопросы гражданства ЕС. Хотя соответствующие положения о правах граждан Союза инкорпорированы в договор о Европейском Сообществе (часть II), решение вопросов гражданства сохраняется в компетенции ЕС, а не Европейского Сообщества. Основной целью включения положений о гражданстве в учредительный договор ЕС было закрепление некоторых прав граждан Союза, порядок осуществления которых надлежит урегулировать институтам ЕС, пользуясь процедурой совместного принятия решения. В частности, Совет, Комиссия и ЕП принимают меры по установлению порядка осуществления прав, их упрочнению или дополнению, которые в необходимых случаях принимаются государствами-членами.

Институт гражданства, как уже указывалось выше, введен для усиления защиты прав и интересов граждан государств-членов. Он не заменяет и тем более не отменяет гражданства государств. Более того, поскольку гражданами Союза являются граждане его государств-членов, за последними сохраняется право определять, кто считается гражданином соответствующего государства.

Таким образом, гражданство Союза - это дополнительный к гражданству государств - членов институт. Его практическое значение состоит в том, чтобы на территории государств-членов граждане Союза отличались от обычных иностранцев, т.е. граждане третьих по отношению к Союзу государств. Нечто подобное стремится сделать российское правительство в отношении соотечественников, проживающих в СНГ, хотя, конечно, такие параллели весьма относительны. Союз предоставляет своим гражданам определенные гарантии во внешней сфере. Он, в частности, обеспечивает дипломатическую и консульскую защиту своих граждан на территории третьих стран через дипломатические или консульские представительства государств-членов ЕС, расположенные на территории этих стран.

Таким образом, становится ясным, что положения учредительного договора ЕС, касающиеся

компетенции Союза в сферах ОВПБ и сотрудничества полицейских и судебных органов, в какой-то степени поколебали коммунитарную модель компетенции, явились своего рода шагом назад к распределению компетенции между государствами-членами и традиционными ММПО.

Если обратиться к договору об учреждении Конституции для Европы, то анализ раздела III «Полномочия Союза» (ст. I-11 - ст. I-18) ясно показывает стремление к консолидации концептуальной модели распределения полномочий в новом Европейском Союзе. Авторы конституции предприняли попытку примирить основные достижения коммунитарной модели компетенции Сообществ с осторожным отношением к суверенитету государств-членов, которое демонстрировал ЕС в рамках двух других «опор». Насколько жизнеспособной окажется данная схема покажет время. Однако, сегодня российские исследователи должны внимательно отслеживать реальное проявление новых подходов к распределению компетенции в ЕС в процессе практической деятельности его институтов. Во всяком случае новая ситуация с обновлением принципов распределения компетенции самым тщательным образом должна быть изучена при подготовке нового базового договора о сотрудничестве России с ЕС.

Referințe bibliografice:

¹ В некоторых изданиях выражение "common defence" переводится как "общие силы обороны". См.: Единый европейский акт. Договор о Европейском Союзе. М., 1994, с. 49.

² См.: Капустин А.Я. Европейский Союз: интеграция и право. М., 2000, с. 79-91.

³ См.: International Court of Justice. Reports of Judgements, advisory opinions and orders. (1962). Leyden, 1962, p. 164, 165.

⁴ Примером использования возможностей ЗЕС является заседание Европейского Совета в апреле 1990 г., в ходе которого состоялась встреча министров иностранных дел ЗЕС, посвященная организации "воздушного моста" для гуманитарной помощи курдам.

⁵ Подробнее о взаимоотношениях НАТО и ЕС см.: Право Европейского Союза. М., 1994, с. 177 - 179.

⁶ См.: Folsom R.N. European Union law. St. Paul, 1995, p. 343.

LA POSSESSION D'ÉTAT

Cristina FILIP,
magistru în drept, USM

INSTITUȚIA POSESIUNII STATUTULUI

Instituția posesiunii statutului este fondată pe aparență, este un fapt pentru părinți de a trata un individ în calitate de copilul lor și viceversa, de a fi tratat de către acesta ca mamă și tată. Art. 311-1 din Codul Civil Francez definește posesiunea statutului ca o reuniune de elemente, de diferiți indici, ce permit de a crede în existența unei legături de filiație între copil și pretinsul părinte. Dispozițiile Codului Civil Francez prezintă posesia statutului atât ca mijloc de stabilire cât și de probă a filiațiunii.

Posesiunea statutului este o realitate sociologică, bine primită de către dreptul filiației, dar care este în permanentă concurență cu realitatea biologică, care în dreptul francez joacă un rol secundar. Posesiunea statutului este o prezumție a realității biologice. Exemplu clasic al aplicării în practică a instituției date ar fi cazul unui copil crescut, educat și iubit nu de către părintele său biologic dar de către un altul pe care îl tratează ca pe un tată și afecțiunea căruia îl determină de a nu se interesa de propriul său tată biologic.

Noțiunea posesiunii statutului este una dificilă, deoarece pune nu numai problema integrării copilului în genealogia unei familii, dar și posibilitatea obținerii de către acesta a titlului de potențial urmaș, care denotă actualmente predominarea interesului succesoral asupra celui moral în stabilirea și dovedirea apartenenței copilului la o familie dată.

ИНСТИТУТ СТАТУСА ПРИНАДЛЕЖНОСТИ

Институт принадлежности основан на случае и предоставляет возможность родителям, рассматривать индивида, как своего ребенка, и наоборот; они, в свою очередь, будут рассматриваться как мать и отец. Ст. 311-1 Гражданского кодекса Франции определяет статус принадлежности, как свод элементов, с разными показателями, которые позволяют поверить в существование родственной связи между ребенком и родителем. Положения Французского Гражданского кодекса рассматривают статус принадлежности как средство установления так, и как возможность филиации.

Статус принадлежности определяется как социологическая реальность, хорошо воспринятая правом филиации, но которое постоянно конкурирует с биологической принадлежностью, что во французском законодательстве играет второстепенную роль. Статус принадлежности представлен как презумпция биологической принадлежности. Классический пример практического применения этого института можно рассматривать в случае, если бы ребенок вырос и был бы воспитан не своим биологическим родителем, а кем-то другим, которого он считает своим отцом и не проявляет интереса к своему биологическому отцу.

Понятие статуса принадлежности является сложным не только поскольку это поднимает вопрос интеграции ребенка в генеалогию другой семь, но и возможность получения им статуса потенциального наследника, что свидетельствует об очевидном доминировании наследственного интереса над моральным в установлении и доказательстве принадлежности ребенка данной семье.

THE INSTITUTION OF STATE'S POSSESSION

The institution of state's possession it is based on appearance, it is a fact for parents to treat an individual in the quality of their child and vice versa, to be treated as mother and father by the last one. Art. 311-1 French Civil Code defines the state's possession as a joint of elements, of different clues, that allows believing in the existence of an affiliated connection between the child and the supposed parent. The norms of the French Civil Code present the state's possession as a mean to establish and to prove the filiation.

The institution of state's possession is a sociological reality, well comprised in the filiation right, but it is in a permanent competition with the biological reality, which plays a secondary role in the French law. A classical example of the application in practice of this institution would be a raised child, educated and loved not by biological parent but by an another parent, that consider him as father and the affection is so big that determines the child do not be interested in the biological father.

The notion of the state's possession is a complicated one, because it is not only the problem of integration of the child in the new family but also appears the problem of child inheritance, in which predominate more the inheritance interest above the moral in establishing and proving the paternity of the child to this family.

Chaque enfant n'a qu'une histoire qui commence à sa conception et qu'il vivra à travers ses rencontres et séparations successives, mais sa vie ne prendra sens que si ce qui lui en est dit n'est pas mensonge à l'origine.¹

1. La vie de chaque enfant commence dans la famille. La famille représente un groupe des personnes unies par le lien du sang, ce qui conduirait à ignorer, d'une part la définition plus large de celle-ci qui est fondée sur la dimension volontariste de toute famille. Alors on tourne vers une définition plus psychosociologique ou la famille n'est que l'ensemble des personnes unies par un vécu commun, affectation commune.² On traite ici deux aspects fondamentaux pour le droit de la filiation et notamment la vérité du sang qui reste la seule indélébile et deuxièmement la possession d'état qui ne peut être que complémentaire ou subsidiaire, comme preuve mais elle se doit surtout d'être vraie elle aussi.

La famille sociologique est une situation du fait, car faute de pouvoir le définir par ses origines, force est de s'attacher à ses manifestations, seule la possession d'état est capable à en rendre compte. La famille biologique elle perd de sa importance, car le père tend à n'être plus celui qui a conçu l'enfant, mais celui qui le nourrit le protège celui qui l'aide à faire son apprentissage de l'homme.³ Cette dimension est la plus importante dans notre époque, car le droit de la famille est dépendant de l'évolution sociologique. En effet, la famille est perçue par le biais du mariage mais aussi par l'établissement du lien de la filiation. Filiation et mariage : ce sont le cadre de la famille. Les deux notions sont traditionnellement liées en ce sens qu'il existe une hiérarchie des filiations qui est en fonction de l'état patrimonial des parents au moment de la conception.⁴

La complexité du droit de la filiation n'est que le reflet de la complexité du son objet : la filiation est constitué par une série d'éléments comme par exemple : le titre, les liens du sang, la possession d'état qui peuvent converger aussi bien que diverger.⁵ La possession d'état semble à être une notion adaptée et intégrée au droit de la famille, car elle permet de prendre en considération le fait de parenté. L'évolution de la conception de la famille et l'évolution du droit de la filiation vont conditionner la place de la possession d'état dans notre droit.⁶

2. Parmi toutes les branches du droit de la famille, les règles du droit de la filiation sont pour les praticiens, les plus difficiles à expliquer aux justiciables, car on soutient aussi que la filiation a été toujours une question politique. Il ne s'agit pas seulement

d'introduire l'enfant dans une généalogie familiale mais aussi de lui conférer le titre d'héritier potentiel. Alors la filiation elle couvre deux dimensions celle morale et celle patrimoniale, mais en effet toutes les moyen d'établissement de la filiation (par la loi, par reconnaissance volontaire ou par un acte de notoriété) ont une connotation patrimoniale est rarement on parle de la moralité. La question du droit de la filiation se retrouve dans nombre des articles de la presse générale, constitue le thème central d'œuvre de fiction, des romans ou bien encore des films du cinéma (comme exemple : 58-e sélection du Festival International du film de Cannes 2005 qui comportait au moins six films abordant le sujet, et notamment le film *L'enfant des frères belges* Jean Pierre et Luc Dardenne).

Au début du XIX siècle, DEMOLOMBE dans son célèbre discours a affirmait que « la possession d'état est la plus naturelle et la plus complète des preuves de toute filiation ». Sans atteindre au lyrisme du Demolombe, il nous paraît que la possession d'état est une légitime facilité de preuve, presque toujours reflet fidele de la réalité, miroir plutôt que paravent, faveur naturelle que artifice en trompe l'œil.⁷

La possession d'état est une notion qui est sujet de controverses tant pour les doctrinaires que pour les praticiens. Cette bouleversement est provoqué par le fait que la possession d'état est une notion fonctionnelle. La notion fonctionnelle est celle dont le contenu dépend de l'utilisation.⁸ Elle fait partie des notions qui échappe à une définition abstraite précise qui se réfèrent à des comportements humaines et impliquent une comparaison avec la réalité normale. Pour comprendre que représente aujourd'hui la possession d'état on s'imagine comme au théâtre, les possesseurs de l'état sont les acteurs de la filiation, mais dans la vie, ils sont dans le personnage de la mère, dans le rôle du père de l'enfant etc.⁹ La possession d'état est une réalité sociologique qui a été bien accueillie par le droit de la filiation. Mais cette vérité sociologique elle est toujours concurrente à la réalité biologique. L'exemple classique est le cas d'un enfant qui est élevée, aimé et éduquée non par son père biologique, mais par un autre homme qu'il le considère comme son père et en fait après une telle affectation l'enfant ne s'intéresse pas de son véritable père. C'est le cas très fréquent qui existe et évolue au sein de la société française actuellement.

3. On se demande si le droit de la filiation actuelle est-il structurer pour mettre en évidence ou par contre effacer cette concurrence entre affectif et biologique. Comme le remarque plusieurs doctrinaires, les nouvelles dispositions de la filiation fait prévaloir la vérité sociologique sur la vérité biologique. C'est de la vérité sociologique que rend compte la notion

de possession d'état, dont le rôle semble arriver actuellement au terme d'une évolution tout à fait remarquable.¹⁰ Le lien du sang, c'est son avantage, est immuable, tandis que les sentiments sont mobiles. Mais qu'est-ce qui vaut mieux une affectation qui pourra changer ou pas d'affectation du tout ? Dans la réalité les deux critères ne sont pas antagonistes. Le rapport affectif se renforce quand il est soutenu par la conviction qu'il correspond à la réalité biologique ; inversement il peut être miné par la suspicion contraire. La possession d'état est *statu quo*, immobilisme, mais aussi triomphe de l'éducation sur la loi du sang. En effet, on ne sait pas si une filiation s'explique mieux par la biologie que par la sociologie ou inversement.¹¹ S'il y a une discordance entre la vérité biologique et la possession d'état, celle-ci correspond à une réalité sociologique digne d'être prise en considération, à cet égard la possession d'état est assortie d'une vertu acquisitive en remplissant comme ça une fonction comparable à celle de la prescription.¹² La possession d'état devient une présomption de vérité biologique, qui tantôt conforte tantôt fragilise la filiation.¹³

Avant de procéder à la définition, il faut remarquer que la possession d'état est l'œuvre des plusieurs réformes qui en effet était destiné à simplifier le droit de la filiation. On peut considérer que le droit de la filiation a été construit et fortifié par le biais des trois grandes périodes et notamment la première période qui encadre la législation française avant la loi du 3 janvier 1972, la deuxième période qui englobe la période de loi du 1972 et les lois du 1982, 1993, et la dernière qui encadre l'ordonnance du 4 juillet 2005, interprété dans une circulaire issue du 30 juin 2006 et aussi plus récemment le projet de ratification de l'ordonnance du 4 juillet 2005.

4. La simple définition du concept s'avère une tâche délicate, car énumérer n'est pas définir : aussi la trilogie classique : *nomen*, *tractus*, *fama* et ses caractères ne lui sont ni suffisantes, ni nécessaires.¹⁴ On ne retrouve pas la définition de la possession d'état dans le Dictionnaire Le Grand Robert de la langue française, il définit seulement la notion de possession qui est spécifique pour le droit des biens et notamment, « c'est le fait, l'action de posséder, d'être possédé, faculté d'user, de jouir ». Il fait seulement une référence à l'existence de la possession d'une créance, d'un droit, et de la possession d'état. La définition la plus exacte qui recouvre en effet et les éléments constitutifs de celle-ci est donnée par le Lexique des termes juridiques qui prévoit que la « possession d'état » désigne dans le droit de la famille l'apparence d'un état donne servant, notamment, de preuve de la filiation légitime ou de la filiation naturelle. Elle se compose de trois éléments, désignés par des mots latins :

Nomen- la personne porte le nom correspondant à l'état dont elle a la possession.

Tractus –la personne est considérée par son entourage (sa famille) comme ayant l'état mis en cause.

Fama- la personne a la réputation aux yeux du public d'avoir l'état dont l'apparence est donnée.¹⁵

Selon le vocabulaire juridique Association Henri Capitant, la possession d'état est définie comme situation d'ensemble qui, lorsqu'elle résulte de la réunion suffisante de faits et geste indiquant un rapport de filiation ou de parenté (port d'un nom comportement parental et filial, réputation dans l'entourage) constitue à titre de présomption une preuve de la filiation.¹⁶ En effet, les définitions exposées viennent de présenter seulement la vision globale sur cette institution, car une analyse plus profonde de celle-ci est proposée par la législation, la doctrine et la jurisprudence.

Une question qui est souvent soulevée en doctrine et qui a été étudiée parmi toutes les auteures qui ont consacré leurs études à la possession d'état et de savoir s'il existe une liaison entre la possession d'état et la possession qui appartient au droit des biens. M. Latour dans sa thèse affirme qu'on avait transposé la théorie de la possession à la possession d'état.¹⁷ L'argument fort est qu'on dit que la possession d'état dispose de la même technique juridique que la possession. Les deux types de la possession sont réglementés par la voie législative, les deux constituent une situation du fait utilisée pour faire la preuve d'un droit, et qu'elles peuvent produire des effets juridiques par elle-même. La possession d'état c'est l'image du lien de la parenté créée par plusieurs personnes en temps que la possession c'est la masque de la propriété qui est créée par le possesseur lui-même. Dans le cas de possession d'état le législateur a appliqué expressément les caractères qui existe dans les droits des biens dans l'art.311-2 du Code civil en temps que pour les autres situations on fait toujours une analyse et une analogie entre les deux institutions. Est-ce que c'est en effet le but qui a été suivi par le législateur ou cet rapprochement entre les deux vient en fait de relever des autres mystères ? Comme en droit des biens pour acquérir l'état la possession doit durer un certain délai, et notamment cette durée est le cœur du problème de la possession d'état. En conséquence, c'est insuffisant d'aborder en parallèle deux institutions assez complexes qui sont les sources d'imprévision, de la souplesse et de la vaste interprétation.

La possession d'état peut être définie comme le fait d'apparaître comme l'enfant des tels parents, elle exprime la volonté de considérer un enfant comme le sien. L'article 311-1 du Code civil contient la suivante définition « *la possession d'état s'établit par une réunion suffisante de faits qui relèvent le lien de la*

filiation et de parenté entre une personne et la famille à laquelle elle est dite appartenir. »

On retrouve des affirmations assez étranges concernant la notion de possession d'état, car certaines affirment que la définition est préalablement « modernisée et clarifiée ». En temps que la vision critique du M. Massip vient de perturber l'état actuel des choses, car quelques modifications en effet mineures, ont cependant été apportées aux textes elles visent notamment le changement du terme « individu » par le mot « personne », parce que le premier terme était devenu péjoratif dans la vie courante et une modification vise l'ordre des faits constitutifs qui ont été modifiés. En effet, les vrais changements selon l'opinion d'un auteur sont de la côté de la constatation de la possession d'état.¹⁸ Ainsi, la définition de la possession d'état prévue par le Code civil dans l'art.311-1 est peu modifiée, en comparaison avec la législation antérieure, mais tout a fait il reste une particularité qui a été consacrée officiellement c'est la possession d'état prénatale (art. 317 al.2 Code civil). Mais la nouvelle disposition suppose des appréciations délicates du part des juges et en même temps c'est la mère qui va prouver que l'enfant jouissait du tractus et fama... avant même sa naissance.¹⁹

Les mots « faits et indiquent » insère dans la définition donnée par l'art. 311-1 du Code civil, évidence la nature spécifique et la fonction fondamentale de la possession d'état. Car la possession d'état est par sa nature une situation du fait fondé sur un faisceau de faits, en temps que par fonction elle est un indice, c'est l'indication d'un rapport de parenté, un mode de preuve, plus spécifiquement une présomption légale.

La possession d'état s'établit par une réunion de différents éléments, de différents indices permettant de croire en l'existence d'un lien de filiation entre l'enfant et son prétendu parent.

Conformément à la tradition canonique, le Code Civil de la République Française retient principalement trois faits susceptibles de caractériser la possession d'état, à savoir, le nomen, le tractatus, et la fama. Aujourd'hui on atteste un changement de position, car le premier lieu est détenu par tractus qui témoigne des volontés des parents d'intégrer la personne de l'enfant au groupe. En outre, la possession d'état doit revêtir plusieurs caractères, c'est-à-dire être continue paisible et dépourvue d'équivoque.

La définition de la possession d'état résulte d'une vaste jurisprudence, ainsi c'est le cas de célèbre affaire Fesch²⁰ ou l'appréciation des éléments de la possession d'état dépend de l'estimation des juges du fond. En tant qu'ensemble de fait la possession d'état pouvait bien conduire la Cour de Cassation à néanmoins se prononcer sur l'arrêt, mais ça a démon-

trer au contraire que la Cour ne laisse pas aux juges du fond une liberté trop large, et que la possession reste un vecteur d'un certain sentiment du juge sur la vraisemblance de la filiation. La possession d'état reposait plutôt sur un aveu du père prétendue que sur des faits objectifs.²¹

On voit d'emblée que la possession d'état constitue un ensemble et que la notion ne peut être appréhendée qu'en reversant l'ordre des dispositions légales : il faut commencer par analyser les différentes composantes de la possession d'état, mais ils n'ont pas de valeur pris isolément : c'est de leur réunion que naît la possession d'état. On analyse des définitions légales, doctrinales mais on constate qu'on tourne en rond, on finit par se poser la question si le concept lui-même de la possession d'état existe-il ? Il n'existe une réponse unique, il existe des constatations qui mènent à conclure qu'actuellement la possession d'état est la « condition de la filiation ».

5. La possession d'état est la manière dont on vit sa condition juridique, celle d'époux, d'enfant et la limite du concubin et du citoyen français (du national). A chaque état correspond sa possession d'état, alors on distingue la possession d'état d'époux et d'enfant. Le législateur avait se prononcer par la réforme du 4 juillet 2005 à la possession d'état d'enfant car notamment ce domaine est celui qui est directement visé par l'ordonnance. Mais la possession d'état d'époux n'a pas fait l'objet d'autant de sollicitude de la part du législateur que la possession d'état d'enfant elle présente avec celle-ci des très nombreux points communs. Comme elle : elle est constituée par une réunion suffisante des faits qui indiquent la qualité d'époux de l'homme et de la femme concernés, ou se le fait de se comporter en époux et de passer pour tel aux yeux des tiers. On avait remarqué qu'en matière de mariage cette preuve ne joue qu'un rôle accessoire car la possession d'état ne permet pas de distinguer nettement la situation d'époux légitime de celle de concubin.

Tout a fait on distingue est des différences entre les deux types de la possession car dans le domaine de la filiation la possession d'état s'est affirmé comme un révélateur de la vérité, à la différence des époux, l'enfant il ne se forge pas sa possession d'état.²² La preuve par la possession d'état n'est admise que dans deux hypothèses déterminer. La première c'est l'art.196 C. Civ. ou les époux invoquent leur PE pour couvrir un vice de forme dont est atteint leur mariage (incompétence de l'officier de l'état civil) ou leur acte de mariage (absence de la signature de leur acte). Le deuxième cas est traité dans l'art.197 du C. Civ. est considéré comme une faveur faite au profit d'enfant légitimes qui ne peuvent pas présenter l'acte du mariage de ses parents, en cas s'il connaît pas le lieu de

célébration de ce mariage. Cette disposition lui permet de se prévaloir de la possession d'état d'époux de ses parents à deux conditions pour établir sa légitimité : ses parents doivent être décédés et sa possession d'enfant légitime ne doit pas être contredite par son acte de naissance. Ainsi la possession d'état fait preuve complète du mariage, elle complète l'acte du l'état civil, elle peut aussi le confirmer et le rendre inattaquable.²³

6. Un auteur avait affirmé que la possession d'état, elle est séduisante et que la plupart l'approuvent. Création du droit romain l'institution paraît très bien instaurée et développée dans le droit français. Mais comme le Code Civil du Napoléon du 1804 a influencé les autres pays de l'Europe, les uns d'entre eux ont bien accueilli l'institution ; tels est le cas de la Belgique, le Luxembourg, les Pays Bas et l'Italie. On ne retrouve pas la notion dans les pays de droit germanique, tels que l'Allemagne, l'Autriche, la Suisse, les pays de l'Europe Orientale et de l'Est, ni dans les pays nordiques. Cette différence entre les familles du droit est basée sur l'obsession du droit allemand²⁴ pour la vérité biologique qui a été transposée dans certains pays de l'Europe. En Allemagne comme en Autriche le seul fait de la naissance de l'enfant suffit à créer un lien juridique entre la mère et son enfant légitime ou naturel, et une reconnaissance à matrice est inconnue.²⁵ Ici s'applique l'adage latin *mater semper certa est estimasi vulgo conceperit* – la maternité au sens juridique est établie, du seul fait de la naissance, la paternité en revanche doit être formellement établie. Plus traditionaliste, plus froid et attaché à une vérité biologique les pays fidèles à la famille du droit germanique sont ouverts à implémentée pour l'avenir l'institution de la possession d'état. Auparavant ça nécessite du temps et de réflexion sur l'avantage de la vérité sociologique pour l'insertion de celle-ci dans une société qui est enfermée dans son biologique, mais dans laquelle la réalité sociale se transforme et évolue pour une nouvelle acquisition.

Finalement, pour savoir la véritable raison d'attachement du droit français à la possession d'état il faut préciser son évolution historique. Par le biais de l'histoire on tente à comprendre les raisons de l'apparition, la nécessité, le développement et enfin le rôle accompli par cette institution à travers les siècles. La notion de la possession d'état n'était pas inconnue en droit romain, mais on doit sa systématisation au droit canonique avec la fameuse trilogie : *nomen, tractus, fama*. Le terme fonctionne assez mal, jusqu'à la Révolution même s'il est imposé par le Conseil de Trente et les ordonnances royales dans les paroisses. Toute a fait le terme s'évidence dans un rapport étroite avec le mariage. L'absence de l'état

civil oblige de recourir à d'autres moyens de preuve et notamment à la possession d'état. Au Moyen âge le nombre des mariages clandestins et celle du concubinage, l'absence de l'état civil pour les mariées obligent de rendre nécessaire la preuve de la filiation par la possession d'état. Aux 16 siècles la Monarchie transforme les registres paroissiaux dans les registres de l'état civil qui sont tenus avec la régularité grâce à l'ordonnance civile du 1667. Les protestants n'ont pas l'accès à l'état civil et ils continuent d'utiliser les formes laïques et les mariages clandestins. C'est l'Edit de 1787 qui représente la première étape de laïcisation. La généralisation de l'état civil va avoir des conséquences importantes dans le domaine de la preuve de la filiation. La possession d'état intervient pour en servir comme preuve dans le cas quand les registres font défaut ou ont été perdus lorsque la légitimité d'un individu est contestée. On arrive déjà au Code Civil du Napoléon du 1804 qui impose le silence quant à la possession d'état d'enfant naturel qui a été objet de différentes interprétations. Le débat est interrompu avec la décision de la Cour Cassation qui avait affirmé que la possession d'état n'est pas une des preuves de la filiation naturelle. Et voilà la loi du 3 janvier 1972 qui proclame l'égalité des enfants légitimes et naturelles et ouvre les possibilités d'établir les filiations des enfants adultérins, accordé une valeur importante à la vérité biologique en prenant en considération la réalité sociologique, a réduit le champ d'application de la présomption patris est, à créer l'action à fins des subsides. Mais le principe d'égalité des filiations doivent être interprété restrictivement car il avait une applicabilité qu'aux effets de la filiation. Dix ans après grâce à l'affaire *Law King*²⁶ la loi n°826536 du 25 juin 1982 a admis la possession d'état parmi les modes d'établissement de la filiation naturelle. Une autre loi du 8 janvier 1993 a remédié le vieillissement des textes et assoupli le régime de l'action en recherche de paternité naturelle et déjà la loi du 3 décembre 2001, n° 2001-1135 lié à la condamnation de la France dans le contexte de l'affaire *Mazurek*²⁷, a abrogé les dispositions discriminatoires à l'égard des enfants adultérins en droit des successions. Une dernière loi qui a contribué à la modernisation du droit de la famille au fil du temps et qui a une conséquence sur l'établissement de la filiation c'est la loi 4 mars 2002 relative au nom de la famille de l'enfant.²⁸

7. La loi du 3 janvier 1972 est considérée comme le fondement du droit de la filiation, car à l'époque elle répondait aux besoins des enfants, des parents, enfin de la famille.

Les dispositions de la loi du 1972 ont énoncé une théorie générale de la possession d'état qui est sui-

vie dans les développements particuliers d'une série des précisions et d'applications. Selon M. J. Massip l'ordonnance du 2005 a renforcé le rôle de la possession d'état en faisant un véritable mode d'établissement de la filiation et en accordant une force considérable à l'acte de notoriété qui se voit assimilé à un véritable titre. Mais en même temps, elle a réduit sa place dans la mesure où elle pose en règle générale qu'une filiation légalement établie fait obstacle à l'établissement d'une autre filiation qui la contredisait. Il résulte une modification importante de la notion de possession d'état et du rôle qui lui est reconnu.

La réforme du 2005 a suscité des critiques, car c'est étrange d'après Madame Dekeuwer-Defossez que les ordonnances portées sur des matières de droit civil et encore plus de droit de la famille²⁹, mais après son examen elle a été l'objet de l'enthousiasme : il s'agit d'une bonne réforme.³⁰ L'ordonnance est un acte à valeur réglementaire et pour remédier cette situation délicate un nouveau projet de loi visant à ratifier l'ordonnance vient d'être adopté par le Sénat et attend d'être examinée par la commission des lois de l'Assemblée nationale. Comme ça le Sénat a affirmé sa volonté de se dégager du rôle du simple chambre d'enregistrement auquel l'avait cantonné la procédure de réforme par voie de l'ordonnance. Reste cependant à attendre la décision des députés, qui pourraient se montrer moins audacieux...³¹

7. La possession d'état est une notion riche, qui traduit les réalités affectives à travers le temps. La possession d'état est par elle-même source de l'incertitude, on l'évoque mais son existence est presque toujours accompagné des certaines questions comme : à partir de quand est-elle constitué ? pourquoi on a besoin de cette institution ? quelle est la densité de ses éléments ? elle est une mode d'établissement ou mode de preuve de la filiation ? On doit ou pas admettre l'arbitraire du pouvoir souverain du juge du fond ? Mais en effet toutes ces questions se résument à un très simple constat qui vise le mécanisme actuel du fonctionnement de la possession d'état. Même s'il est délicat de déterminer le fonctionnement de celle-ci dans le droit de la famille, elle mérite de conserver sa place dans le droit de la filiation. Traditionnellement, la possession d'état était considérée comme une mode de preuve extrajudiciaire pour les enfants légitimes, mais qui n'est admise que depuis la loi du 1982 pour l'enfant naturelle ; elle est utile pour l'établissement de la filiation paternelle hors mariage, mais elle peut aussi permettre de rétablir la présomption de paternité du mari ou encore de rétablir la filiation maternelle. L'ordonnance du 2005 souligne que la possession d'état ne suffit pas par sa seule existence à constituer une présomption de la filiation, pour être

prise en compte elle doit être constatée par un acte de notoriété (art.310-1 Code Civil) ou par un jugement (art.330 Code civil). Les changements apportés par l'ordonnance tiennent plutôt de l'essence de la possession d'état, car on atteste une modernisation de la notion de la possession d'état (art.311-1 Code Civil), les changements du délai à l'action en constatation de la possession d'état de trente ans à dix ans, la constatation de la possession d'état par la délivrance de l'acte de notoriété (art.317 Code Civil), une fin de non recevoir en cas quand le titre (acte de naissance ou reconnaissance) est corroboré par la possession d'état (art.333 al.2 Code civil) et même la contestation de celle-ci en cas de non corroboration de titre de la possession d'état. Mais ces aspects fondamentaux de la possession d'état ne sont que la première facette de la monnaie, même si on constate une simplification de l'institution et des régimes encourus, cette conception des règles simples et « lisibles » risque d'aboutir à un résultat peu satisfaisant.

En effet, la réforme du 2005 vient consolider les fonctions que la possession d'état accomplit depuis la loi du 1972. La force probatoire de la possession se manifeste par la présomption jusqu'à la preuve contraire, de rapport du droit dont elle est l'extériorité et par sa continuité dans le temps elle peut porter la preuve de l'identité.

Quand on parle d'une institution la première question qu'on se pose c'est à quoi ça sert ? Dans le cas de la possession d'état, est-ce qu'on peut affirmer que les enfants constatent leur filiation à l'égard des ses parents par le biais de la possession d'état seulement pour avoir le traitement, la reconnaissance et le nom de ceux-ci dans la société ? C'est naïve de penser comme ça dans le XXI siècle ? Selon M. Ph. Delmas Saint Hilaire l'ordonnance du 2005 a simplifié les modes d'établissement de la filiation, synonymes d'accès à la qualité d'hériter ! Alors pas de filiations pas de successions !³² On découvre que la possession d'état joue un rôle important dans l'obtention d'une partie du gâteau successorale, c'est l'aspect patrimonial qui gagne en valeur plutôt que l'aspect moral auquel on songeait. Le droit transitoire en matière de la succession aussi nous réserve des surprises et notamment l'art.20 -II 1° qui stipule que les enfants nés avant l'entrée en vigueur de la présente ordonnance ne peuvent s'en prévaloir dans la succession déjà liquidée. Mais ça ne peut être interprété comme un obstacle de prouver son lien de filiation par la possession d'état et sans qu'il y ait lieu de distinguer si la succession de son auteur est ou non liquidée. Chaque possession d'état est individuelle par rapport à un individu qui devient le sujet de celle-ci, on ne peut pas généraliser la notion qui dispose de ses propres spécificités.

9. Selon un auteur la possession d'état, c'est la montée du fait au droit. Mais cette transformation spontanée dispose des plusieurs vertus et notamment en ceux qui concernent la malléabilité de la notion, les conflits entre la possession d'état actuelle et originaires ; les difficultés soulevés par le point du départ et de cessation de la possession d'état, les problèmes de la non organisation des modes des preuves de la possession d'état qui contraient en effet avec le but de la réforme du 2005.

Quel est le rôle de la possession d'état dans le droit de la filiation ?

Pour donner la réponse à cette question il faut rappeler la réforme de la filiation de 1972 qui avait considérablement renforcé et développé le rôle de la possession d'état par des raisons divers mais complémentaires. De façon générale le législateur a voulu tenir compte du fait que le lien de la filiation n'est pas seulement biologique mais aussi qu'il est aussi un lien affectif et sociologique qui mérite d'être juridiquement consacrée.

La possession d'état occupe en droit de la filiation une place essentielle pour deux raisons principales:

a) en premier lieu en matière de filiation ce n'est pas l'enfant qui se crée lui-même une possession d'état mais ceux qui se comportent comme ses parents.

b) en second lieu, la possession d'état d'enfant correspond à une réalité sociologique qui s'appuie sur des liens affectifs entre l'enfant et ceux qui agissent comme ses parents, et dont il ne peut être fait abstraction.

Les références législatives et jurisprudentielles multiples à la possession d'état obligent à admettre que c'est à propos de chaque effet particulier que peut être dégagée la nature et la fonction de la possession d'état. La disposition commune du Code civil Français (l'art.311-1,311-2 et 311-3) se limite à définir la notion de la possession d'état et à organiser partiellement sa preuve. L'application de ces textes révèle de nombreuses difficultés qui mènent à douter des rôles conférés par la loi à la possession d'état. Toutefois on ne peut négliger les changements qui ne sont pas radicaux à la possession d'état. De la même manière qu'auparavant le nouveau droit de la filiation maintient la très grande place qui se trouve en réalité quoique silencieusement dévolue au lien biologique, lequel se trouve place au cœur tout à la fois de l'établissement judiciaire de la filiation et de la contestation de la filiation. L'art.310-1 énumère les modes d'établissement de la filiation et l'art.310-3 énumère les modes des preuves de la filiation. On atteste que la possession d'état est classé tant parmi les modes de la preuve que parmi le mode d'établissement de la filiation. Peut être cette attitude du législateur de ne pas clairement positionner la pos-

session d'état dans le cadre de cette dichotomie sont provoqué comme l'avait affirmé à l'époque M. Doyen Carbonnier « de notre goût policier pour les papiers bien en règle » ?³³

10. On détermine le rôle d'une institution en dépendance des fonctions qu'ils accomplissent. En raison de cette position de la doctrine, on peut affirmer que la possession d'état maintient les deux fonctions primordiales et notamment la fonction probatoire, et la fonction de consolidation. Cependant on peut énoncer la fonction la plus classique de la possession d'état qui est celle de confirmation de situation établies par l'effet de l'écoulement du temps et ceci quelle que soit la vérité biologique de la filiation considéré. Le rôle de la possession d'état est sans cesse présent dans tout le nouveau droit de la filiation.

L'œuvre de la doctrine, jurisprudence et enfin de la législation, la possession d'état gagne de la crédibilité en sa faveur, suite à l'ordonnance du 4 juillet 2005 ! Elle est source de confusion à cause du positionnement maladroite tant du législateur du 3 janvier 1972 que de 2005. On le classifie tant parmi les modes d'établissement que de la preuve de la filiation.

11. Le législateur il n'est pas gêné de cet positionnement confuse de la possession d'état à la fois mode d'établissement et de la preuve de la filiation, il l'analyse sous angles différents les deux modalités. Si l'ordonnance du 2005 a établie ses priorités dans ce domaine la, la doctrine vient d'insérer des doutes sur la compréhension du concept de la possession d'état, de ses caractères et qualités.

Quel est la liaison entre l'établissement et la preuve de la possession d'état ? Premièrement la preuve passe par l'établissement ; l'établissement de la possession d'état se réalise par une réunion suffisante des faits (caractères et qualités), en temps que la preuve c'est le témoignage des éléments et des caractères de la vérité sociologique constaté par un acte de notoriété.

Ainsi, les accusations apportés par la doctrine peuvent être combattue parce que, par cette positionnement le législateur a désiré d'élever la confiance et de donner un fondement juridique plus stable à la possession d'état qui peut être établie et prouvé par sa constatation dans un acte de notoriété. La confusion entre mode d'établissement et de la preuve de la filiation vient d'accentuer dans une manière ou autre le rôle de renforcement conféré à la possession d'état.

La consolidation de la possession d'état a une simple explication, car elle est réalisée en but d'assurer la stabilité et la paix des familles. Les instruments utilisées en vue d'instaurer le renforcement de la filiation par la possession d'état sont : les empêchements, les limites et les fins de non recevoir que l'ordonnance du 2005 les avaient mis en place pour bloquer la contestation.

La formule d'après laquelle fonctionne le mécanisme de la consolidation de la possession d'état se réalise sous certaines conditions qui sont prévus expressément par les dispositions du Code Civil. Le rôle dominant est détenue par les délais qui facilite le processus et qui rend inattaquable la filiation.

Donc, la loi est stricte, pour faire valoir les droits des personnes qui ont intérêt, car elle offre d'un part une large possibilité de contestation de la vérité biologique qui peut contredire ou coïncider avec la réalité biologique ou en reprenant d'autre part cette possibilité, en freinant la contestation.

Ce renforcement de la filiation par la possession d'état, elle peut être fatidique, en apportant soit des bénéfices soit des pertes en exclusion de toute volonté de la personne. Même les justiciables ne peuvent rien faire si la loi a posé ses barrières qui sont capable a changer la voie d'un enfant qui est condamné à vivre avec une réalité qu'ils ne le consentent pas, mais qui est autorisé par la loi.

12. La vérité affective elle a gagné du terrain par rapport à la vérité biologique dans la loi française. En étant une question politique comme l'apprécie la doctrine la filiation établie par la possession d'état va être interprétée toujours en dépendance des intérêts auquel doit-elle répondre au moment dans la société.

La vérité sociologique, elle est notoire pour le XXI –siècle, car le législateur en dehors de toute mal-léabilités, impressions et incertitudes, a crée la possibilité de l'établir, de le prouver et finalement de la consolider. Les possibilités qui sont mis actuellement à notre disponibilité sont le résultat de la réécriture du droit de la filiation française.

La possession d'état, elle est comme une illusion capable de produire des effets juridiques, capable de modifier radicalement les destins des familles entiers. Elle est la poison, l'incertitude, l'impalpable le fuyant et c'est le législateur qui cherche des antidotes pour mieux organiser la révélation de la possession d'état, mais la législation parfaite est introuvable.

Referințe bibliografice:

¹ G. Delaisi et P. Verdier, *Enfant de personne*, Paris, Edition O Jacob, 1994, p.214

² J. Hauser et D. Huet-Weiller, *Traité de droit civil, La famille, Fondation et vie de la famille*, ss. la dir. de J. Ghestin, LGDJ, 2ème éd., 1993, p. 3, n°1.

³ M. Remond-Gouilloud, « La possession d'état d'enfant », *RTD civ.* 1975, p.480

⁴ M. G. Baranger, *Filiation et Mariage, la structure familiale en mutation, thèse pour le doctorat en droit*, Paris, 1972

⁵ F. Millet, « La vérité affective ou le nouveau dogme de la filiation », *JCP*, n°7, 15 février 2006, I, 112

⁶ MORGAND- CANTEGRIT, *La possession d'état d'enfant : thèse dactylographiée*, Lille, 1993

⁷ G.Cornu, *Droit civil, La famille*, 9 éditions, Montchrestien 2006, p.350

⁸ G.Videl – La notion fonctionnelle dans l'affectio societatis,

⁹ N. Reboul, « Remarques sur une notion conceptuelle ou fonctionnelle : l'affectio societatis » *Revue Sociétés*, 2000, p.425

¹⁰ F. Millet, « La vérité affective ou le nouveau dogme de la filiation », *JCP*, n°7, 15 février 2006, I, 112

¹¹ J. Carbonier, *Droit Civil, Introduction, Les personnes, La famille, L'enfant, Le couple*, vol. I, Quadrigé /PUF, 2005, p.964-965

¹² Terré (F) et Fenouillet (D), *Droit civil, les personnes, la famille, les incapacités*, 6 édition Dalloz, 1996 p.616

¹³ C. Labrusse-Riou, « Droit commun des filiations légitime et naturelle », *Rep. Civ.*, Edition Dalloz, juin 1995

¹⁴ M. Remond-Gouilloud, « La possession d'état d'enfant », *RTD civ.* 1975, p.459

¹⁵ *Lexique des termes juridiques*, 16 Edition, 2007, Dalloz, ss. la dir.de Serge Guinchard

¹⁶ Le vocabulaire juridique publie ss. la dir. de Gérard Cornu Association Henri Capitant, Quadrigé /PUF, avril, 2007

¹⁷ J. Latour, *La possession d'état : Thèse, Paris II*, 1973

¹⁸ P. Murat, *L'action de l'ordonnance du 4 juillet 2005 sur la possession d'état, Dr.famille*, n° 1, janvier 2006.

¹⁹ J. Vassaux, « Premières vues sur la réforme du droit de la filiation, ordonnance n°2005-759, 4 juillet 2005 », *JCP*, Edition Notariale et Immobilière, n°47, 25 novembre 2005

²⁰ C. Cass.1er civ., 25 oct.2005,n° 03-19 274,D, cassation, CA Paris, 4 avr. 2003- a propos d'une revendication d'un enfant, né d'une mère anonyme, mais qui prétendait pouvoir établir cette possession a l'égard de son prétendu père, condamné a mort parce que ce dernier a transmis a son avocat quelques lettres et avait fait quelques déclarations en écrivant tout ca dans son journal spirituel.

²¹ J. Hauser, « Définition de la possession d'état », *RTD civ.* 2006, p.100

²² M. Lamarche et J.J. LEMOULAND, «Les conditions du formations du mariage »,*Rép. civ.* Dalloz, décembre 2002

²³ G. Raymond, « Mariage, Demande en nullité », fasc. 110, Edition Juris-Classeur- 2001

²⁴ M. Th. Meudlers-Klein, *Réflexions sur les destinées de la possession d'état d'enfant*, « Liber Amicorum » Mélanges a la mémoire du D. Huet- Weiller, *Presse Universitaire de Strasbourg*, LGDJ, 1994,, p.235

²⁵ K. Firsching, *De la filiation en droit français, autrichien, et allemand*, *RID comp.* 1973

²⁶ La Cour de Saint Denis-de –la-Réunion dans son arrêt de 1er octobre 1976 avaient admis que la possession d'état constituait un mode d'établissement de la filiation naturelle. La décision a été cassé par la 1er Chambre civile de la Cour de Cassation par un arrêt du 8 mai 1979. (Plus détaillé v. *Rep.Defrenois* 1979, art.32054)

²⁷ CEDH, 1er février 2000, Mazurek, c /France, *RTD civ.* 2000, p. 311, obs. J. Hauser

²⁸ F .Granet-Lambrechts, *Le nouveau droit de la filiation*, *AJF*, décembre 2005, p.424

²⁹ F. Dekeuwer- Defossez, *Le nouveau droit de la filiation : pas si simple !*, *Revue Lamy droit civil*, novembre 2005, n°21

³⁰ Th. Garé, *La réforme de la filiation. A propos de l'ordonnance du 4 juillet 2005*, *JCP*, G2005, act.444

³¹ G. Vidal, *Reforme de la filiation :les surprises du projet de ratification de l'ordonnance du 4 juillet 2005*,*Dr. famille*, février 2008, n°2

³² *Nouvelle filiation et successions après l'ordonnances du 4 juillet 2005, études offerts a Hubert Groutel, Responsabilité civile et assurances*, Lexis Nexis 2006, p.119

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ

Александр БУРИАН

доктор хабилитат юридических наук, профессор

Наталья КОВАЛЕВА

кандидат педагогических наук

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ

Международные правительственные и неправительственные организации играют важную роль в системе международных отношений, существенно дополняя возможности традиционной двусторонней дипломатии, создавая предпосылки для быстрого вхождения новых независимых государств в мировое сообщество, повышая эффективность международного сотрудничества и существенно экономя ресурсы его членов.

Появление и развитие международных организаций связано как раз с тем, что определенные задачи не могли быть решены отдельными государствами или традиционными методами. Выступая в качестве инструментов, арены и активных субъектов в международных отношениях, они создают возможности для решения старых и новых проблем, стоящих перед человечеством.

ORGANIZAȚIILE INTERNAȚIONALE CA INSTRUMENT AL POLITICII EXTERNE

Organizațiile guvernamentale și neguvernamentale joacă un rol important în sistemul relațiilor internaționale, completînd în mod esențial resursele diplomației mutuale tradiționale, creînd premise pentru integrarea operativă a noilor state independente în comunitatea internațională, economisind substanțial resursele membrilor acesteia.

Înființarea și evoluția organizațiilor internaționale este legată anume de faptul că unele probleme nu au putut fi rezolvate de către state aparte sau prin metode tradiționale. Manifestîndu-se ca instrumente, foruri și subiecte active în domeniul relațiilor internaționale, ele creează condiții pentru soluționarea problemelor vechi și noi care stau în fața omenirii.

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AS INSTRUMENTS OF THE FOREIGN POLITIC

The international governmental and nongovernmental organizations play a crucial role in the international relation system, making up the essential mutual traditional diplomatic resources, creating premises for operative integration of the new independent states in the international community, saving the substantial resources of its members.

Establishment and evolution of the international organizations is tightly connected to the fact that the states weren't able to solve the problems applying traditional methods. Developing as instruments, forums and active subjects in the international relations field, they build necessary conditions for solving the old problems and the new one that appear in front of the human beings.

1. Структура международных организаций

Одним из наиболее простых способов классификации международных организаций является сравнение их структуры, а также сопоставление компетенции их институтов.

Каким образом институциональная структура формирует типологию международных организаций? Для того, чтобы ответить на этот вопрос, постараемся выяснить:

1) какие положения содержатся в уставе той или иной организации, для того чтобы сбаланси-

ровать интересы одного члена организации или одной группы членов в отношении другой? Каким образом распределяется компетенция между институтами организации?

2) Как отражается в структуре организации баланс между силой государств и возможностями самих институтов?

3) Каков баланс между государственным и негосударственным представительством в институтах организации?

Институциональные возможности членов международной организации

Уставные документы и практика большинства международных организаций обеспечивают постоянное *представительство в органах, принимающих важнейшие решения*, государствам, которые играют главенствующую роль в сфере, отнесенной к компетенции той или иной организации. Место постоянных членов Совета Безопасности ООН и сейчас вполне легитимно принадлежит ядерным державам, поскольку главная функция СБ состоит в поддержании мира и международной безопасности. В ряде организаций распределение голосов происходит в соответствии с размером взноса в их бюджет (МВФ, МБРР и др.). С другой стороны, существуют организации, в руководящих органах которых представлены все ее члены в равной степени (ЗЕС, ОАЕ, СНГ и др.).

Еще одним способом распределения власти внутри организации между ее членами является *механизм голосования*. Возможностью усиления влияния одного из государств является предоставление входящим в него субъектам федерации права голоса. Например, помимо СССР правом голоса в Генеральной ассамблее ООН обладали Украина и Белоруссия. Однако, как уже отмечалось, наиболее распространенным является предоставление голосов членам организации в зависимости от их вклада в бюджет организации. Естественно, существуют исключения из этого правила. Например, вклад России в финансирование СНГ составляет 50 %, однако это не дает ей никаких формальных преимуществ при голосовании.

Представительство в парламентских органах международных организаций иногда определяется в зависимости от численности населения государств-членов. Например, при выборах в Европарламент ФРГ, Франция, Италия, Великобритания выбирают по 81 депутату, а Люксембург - всего 6. Дания, Финляндия, Норвегия и Швеция представлены в Северном Совете делегациями в составе 78 человек каждая, а Исландия имеет всего 6 представителей.

В большинстве современных организаций решения принимаются простым большинством голосов. Например, в Генеральной Ассамблее ООН решение лишь «самых важных» вопросов требует двух третей голосов (ст. 18). Однако в другом ключевом институте ООН - Совете Безопасности решения по непроцедурным вопросам принимаются в случае, если за него проголосует не менее 9 членов из 15, причем ни один из пяти постоянных членов не воспользуется правом вето.

Отметим также, что международные организации могут классифицироваться в зависимости от того, все ли члены организации в равной степени представлены в их руководящих органах или нет; какие принципы положены в процесс принятия решения - единогласия, большинства (простого или квалифицированного, т.е. в две трети), в зависимости от размера взноса; обладают ли какие-либо члены организации правом вето. На основании всего этого можно судить о степени *эгалитарности* той или иной международной организации.

2. Отношения государств-членов организации и их институтов

С того момента, как организации начинают решать не только технические вопросы, а их институты, состоящие из представителей государств-членов, организуют работу на постоянной основе, встречаясь регулярно, вероятность возникновения конфликта между отдельными государствами и институтами организации становится довольно высокой.

Большое значение имеет степень зависимости чиновников международных организаций от государств, которые они представляют. На заре создания международных организаций в секретариате, как правило, работали представители той страны, в которой находилась сама организация.

Функционирование Лиги Наций примечательно в этом смысле тем, что появился феномен *международного секретариата* - гражданских чиновников, в большей степени приверженных к реализации задач, стоявших перед Лигой, нежели обслуживанию интересов страны своего происхождения. ООН позаимствовала эту концепцию, записав в статье 100, что:

1) при осуществлении своих полномочий генеральный секретарь и его штат не будут стремиться к получению инструкций от какого-либо государства или другой инстанции, внешней по отношению к Организации. Они будут воздерживаться от любых действий, которые могут сказаться на их статусе как чиновников международной организации, ответственных только перед Организацией;

2) каждый член Объединенных Наций обязуется уважать исключительно международный характер обязанностей генерального секретаря и штата и не будет пытаться влиять на них при выполнении ими своих обязанностей.

Даг Хаммаршельд следующим образом характеризовал два существенных принципа, на основе которых должна строиться работа международного персонала ООН:

1) он должен быть действительно международным по своему составу;

2) по своей природе характер обязанностей персонала должен являться международным.

Реализация этих положений является непросто задачей, поскольку обязательное представительство в международных институтах (секретариате, специализированных учреждениях ООН и т.д.) чиновников по принципу географической репрезентативности может привести (и подчас приводит) к снижению качества работы.

Устав ООН также определяет наряду с административно-распорядительными обязанностями генерального секретаря его политические полномочия (ст. 99).

Генеральный секретарь может вынести на рассмотрение Совета Безопасности любой вопрос, который, по его мнению, может представлять угрозу поддержанию международного мира и безопасности.

На практике первый и второй по счету генеральные секретари Тригве Ли и Даг Хаммаршельд несколько расширительно интерпретировали положения Устава, иногда даже вступая в конфликт с Советом Безопасности.

В целом, нельзя абсолютизировать независимость чиновников секретариата ООН, работающих на постоянной основе. Представители стран восточного блока в секретариате в период холодной войны поддерживали постоянную связь со своими правительствами и действовали в соответствии с их инструкциями, нарушая статью 100 Устава. Постепенно сокращалось поле деятельности и генерального секретаря (особенно после ситуации вокруг Конго в 1960 г.). Уже в 1964 г. роль генерального секретаря в осуществлении миротворческой операции на Кипре была значительно ограничена Советом Безопасности.

В Европейском Союзе также существует чрезвычайно важный орган, Комиссия, состав которой формируется за счет представителей различных стран ЕС. Члены Комиссии должны осуществлять свою деятельность в соответствии с интересами всего Союза, а не отдельно взятых стран.

В случае с *генеральным секретарем ООН и членами Комиссии ЕС существует действенный механизм контроля со стороны государств-членов организаций, поскольку эти должности являются выборными и полномочия подтверждаются путем выборов с установленной регулярностью*. В частности, каждый из постоянных членов Совета Безопасности ООН может забаллотировать неугодную ему кандидатуру на пост генерального секретаря. Последний раз такой случай имел

место в отношении Бутроса-Бутроса Гали, когда США отдали предпочтение Кофи Анану. Отмечая в целом достаточно высокую степень зависимости институтов ООН и ЕС от государств-членов этих организаций, все же следует обратить внимание на феномен одного из важнейших институтов ЕС - Европейского суда, который в своей деятельности достаточно самостоятелен.

3. Правительственное/неправительственное представительство в институтах международной организации

Определяющим здесь является *соотношение* названных выше элементов в органах (институтах) международной организации. В этом смысле на одном краю спектра международных организаций находятся те, в которых вообще нет официальных представителей государств (неправительственные международные организации), а на другом - международные организации, в институтах которых работают исключительно представители членов организации (НАТО, например).

Подобная классификация международных организаций на основании анализа их структуры, представительства и т.п. позволяет показать степень эгалитарности их институтов, независимости (или, напротив, зависимости) от государств-членов организации, а также баланс между государственным и негосударственным представительством.

Итак, нами рассмотрены три наиболее часто встречающиеся классификации международных организаций: по членству; целям и задачам; структуре. Каждая из них имеет свои особенности.

Первая ставит вопрос о региональном и универсальном компонентах. Анализ литературы показывает, что само понятие «региональный» весьма аморфно. Поэтому предлагают (Ачер) отойти от традиционной дихотомии регионализм - универсализм и вместо этого вести речь об организациях с *ограниченным составом* их членов и *универсальные*.

Вторая из предложенных типов классификаций, основанная на сравнении заявленных целей и задач международной организации с ее реальной деятельностью наиболее точно отражает сущность международных организаций, поскольку предполагает рассмотрение их деятельности в динамике.

Третий тип классификации, в основу которого положено изучение структуры международных организаций, является наиболее простым, но вместе с тем позволяет судить о степени эгалитарности институтов, их зависимости от государств-членов организации и т.д.

Изучение природы международных организаций предполагает использование различных методов классификации, в том числе и их комбинацию. В частности, наряду с вышеупомянутыми методами целесообразно пользоваться принятыми в международном публичном праве критериями классификации по компетенции (организации общей и специальной компетенции), характеру полномочий (межгосударственные и надгосударственные), а также порядку вступления в них (открытые и закрытые).

4. Функции международных организаций

Обычно выделяют следующие три основные функции:

- 1) международные организации как инструменты внешней политики отдельных государств;
- 2) международные организации как арена (форум) для дискуссий, сотрудничества, выражения несогласия членов организации;
- 3) международные организации как активные субъекты международных отношений.

5. Международные организации и внешняя политика

Наиболее распространенное представление о роли международных правительственных организаций состоит в том, что они являются инструментами внешней политики тех или иных наиболее мощных в военном и экономическом отношении государств. По мнению бывшего исполнительного секретаря Экономической комиссии ООН Европы Мирдала (Myrdal):

«... в целом, международные организации есть не что иное, как инструменты политики отдельных государств, средства дипломатии большого числа ...суверенных национальных государств. Появление межгосударственной организации означает лишь то, что государства заключили соглашение о создании институциональной формы для многосторонней деятельности в определенной сфере. Организация становится важной ...только в той степени, в какой многосторонняя координация (деятельности в этой сфере) является реальной и постоянной целью национальных правительств».

Каков механизм реализации своего интереса? Интерес может быть реализован через принятие и реализацию соответствующих решений. Следовательно, необходимо внимательно изучать уставные документы с тем, чтобы определить, что представляет собой процесс принятия решений, какова компетенция органов, каков механизм голосования, управления и т.д. Во-вторых, мы

должны четко поставить и попытаться дать ответ на вопрос: какие национальные интересы реализует, скажем, Молдова, Румыния или Россия в рамках ООН (сохранение статуса великой державы, утверждение в качестве полноправного члена ООН), США через НАТО (военное присутствие в Европе, доминирование в целом в западном полушарии и распространение этого влияния на прилегающие страны) или через МВФ и ВТО (создание соответствующих экономических режимов и торговли)? В-третьих, надо учитывать, что интерес отдельных государств может реализовываться и не обязательно за счет других стран.

Уставные документы большинства международных организаций предполагают решение вопросов по принципу консенсуса. Но чем больше международная организация, тем сложнее прийти к единому мнению по спорным вопросам. Это в ряде случаев парализует деятельность организации или же порождает сомнения в ее дееспособности (ОБСЕ и конфликты между Арменией и Азербайджаном, например). В случае с ООН резолюции Генеральной Ассамблеи, принимаемые большинством голосов, носят рекомендательный характер; решения в Совете Безопасности принимаются в случае, если 9 из 15 членов проголосовали «за» и ни один из постоянных членов СБ не воспользовался правом вето. Решения Совета Безопасности имеют обязательный характер. Однако принятие решения еще не означает, что проблема решена. Достаточно резкие резолюции Совета Безопасности в отношении Израиля и ЮАР долгое время не выполнялись, да и сейчас израильское правительство их продолжает игнорировать.

Итак, постоянные члены СБ ООН реализуют свой интерес в вопросах поддержания мира и безопасности, обладая *правом вето* (система голосования).

Но даже в этих условиях, имея поддержку большинства в Генеральной Ассамблее, США стремились в первые годы существования ООН использовать организацию в своих целях (прежде всего в политических), а после окончания холодной войны вновь пытались в течение определенного времени опираться на СБ ООН в решении ключевых вопросов мировой политики (Ирак, бывшая Югославия, Африка). Однако и слабые в экономическом отношении государства (страны Третьего мира) также стремились через ООН сначала поставить вопрос о создании «нового экономического порядка», а затем и приступить к его построению.

В МВФ США *гарантируют свое доминирующее положение* тем, что обладают почти 18 % голосов (Германия и Япония имеют по 5,5 %).

Из 24 исполнительных директоров 5 назначаются крупнейшими донорами, т.е. теми, у кого наибольшая квота - США, Великобритания, Германия, Франция и Япония, а остальные избираются на региональной основе и т.д. США использовали МВФ в качестве основного инструмента реформирования российской экономики. Это позволяло США в известном смысле дезавуировать решение «большой семерки», выбравшей Европейский Союз в качестве главного координатора взаимодействия с переходными экономиками Центральной и Восточной Европы. Сами США из-за трений между Белым домом и Капитолием не могли в достаточной мере полагаться на непосредственную помощь России. МВФ давал возможность избежать этих сложностей и обеспечить лидерство Соединенных Штатов в выстраивании отношений Запада с Россией. Кроме того, фонд был тем инструментом, при помощи которого можно было регулировать отношения с другими ключевыми финансовыми институтами, такими как Всемирный банк. Лондонский и Парижский клубы кредиторов.

Что же касается России, то она пыталась использовать ресурсы международных финансовых организаций для проведения экономических реформ, прибегала к помощи СБСЕ/ОБСЕ для защиты русскоязычного населения в бывших советских республиках, а также стремилась придать большую легитимность своей миротворческой деятельности в «ближнем зарубежье». Кроме того, СБСЕ/ОБСЕ, по мнению российской стороны, следовало выступать в качестве института, координирующего деятельность других региональных организаций в сфере безопасности - НАТО, СНГ и ЗЕС. С этой целью предлагалось создать Исполнительный Комитет в составе представителей 10-12 государств - «постоянных членов» (своего рода Совет Безопасности для Европы), главной задачей которого было бы осуществление контроля за миротворческой деятельностью различных региональных группировок (П. Шерман).

В МАГАТЭ Совет Управляющих состоит из представителей десяти стран, наиболее развитых в сфере технологии производства и использования атомной энергии (учтен и принцип регионального представительства), а также представителей регионов на основе установленных для каждого из них квот (см. ст.6)

Организация американских государств (1948), созданная с целью установления мира и справедливости, укрепления сотрудничества стран региона, защиты их суверенитета и территориальной целостности, а также независимости, была ис-

пользована США для того, чтобы обойти Совет Безопасности в вопросе введения режима санкций в отношении Кубы в период начала Карибского кризиса, ссылаясь на то, что «*акт агрессии против любого американского государства является актом агрессии против всех американских государств*».

В *Содружестве независимых государств* ни одно из государств не обладает преимуществом ни в вопросах принятия решений, ни в голосовании.

В первые годы своего существования СНГ играло роль механизма «цивилизованного развода» (даже органы СНГ были созданы только в 1993 г., как, впрочем, и Устав). Хотя формального основания на принятие односторонних (в пользу России) решений нет, Россия стремилась использовать СНГ в качестве инструмента своей внешней политики (легитимация миротворческих операций на постсоветском пространстве; сохранение военных баз в рамках договора о коллективной безопасности и в целом обеспечение доминирования на территории бывшего СССР). По мнению экспертов, этого России добиться в полной мере не удалось.

Важно отметить, что *многие новые независимые государства также используют СНГ в своих целях*. Директор Института СНГ Константин Затулин в связи с этим отметил:

«Во всем мире считают, глубоко, впрочем, не разбираясь в этом, что СНГ - форма реализации российских интересов. Поэтому мы (главным образом наш престиж) в любом случае страдаем, если СНГ развалится. Но Россия не должна позволять другим странам СНГ шантажировать себя угрозой роспуска Содружества. Украина, например, добилась в Государственной думе и Совете Федерации ратификации договора, получила Крым, Севастополь в обмен на ничего не значащее членство в межпарламентской ассамблее, которая, кстати говоря, так и не приступила к своей работе.

СНГ как дееспособная международная организация вряд ли состоялась. Я думаю, что она может сохраниться лишь как культурно-исторический клуб, как место, где можно обсуждать проблемы, связанные с союзным наследством».

Государства не приветствуют расширение полномочий международных организаций в сфере принятия решений главным образом по причине того, что сами не желают терять контроль в важнейших для себя сферах политической и экономической жизни. Упомянутый выше Мирдаль отмечал, что деятельность руководимой им Экономической Комиссии ООН по Евро-

пе была не более чем координацией и синхронизацией действий в данной сфере суверенных государств.

Что же касается неправительственных международных организаций, то они также могут восприниматься как инструменты реализации интересов различных профсоюзов, коммерческих организаций, политических партий, религиозных групп и т.д.

6. Международные организации как арена дипломатической деятельности

Одной из важнейших функций международных организаций является то, что они предоставляют возможность их членам встречаться, излагать свою точку зрения, вести дискуссии, договариваться или же выражать свое несогласие. Сами по себе форумы нейтральны. Они могут быть использованы как трибуна (например, ежегодная сессия Генеральной Ассамблеи ООН) для популяризации своей позиции, а также для увеличения числа своих сторонников, расширения дипломатической поддержки той или иной инициативы. Не случайно, что в период холодной войны ООН называли «ареной сражений» Востока и Запада. По подсчетам одного специалиста, в 1970-е гг. почти 80 % публикаций представляли ООН именно в качестве арены дипломатической деятельности.

Действительно, представители различных стран через ООН и ее специализированные учреждения пытались донести до сведения мирового сообщества свои представления о насущных мировых проблемах. Страны Третьего мира выступали за создание «нового экономического порядка», поскольку «старый», созданный в Бреттон-Вудсе (МВФ, МБРР, ГАТТ) не отражал их интересов и более того к началу 1970-х гг. обнаружил свою слабость. Ежегодные сессии Генеральной Ассамблеи ООН предоставляют возможность главам государств и правительствам членов организации выступить с обращением к своим коллегам, поделиться размышлениями о насущных проблемах их стран, внести предложения на рассмотрение всех членов мирового сообщества.

Другие международные организации также выполняют функцию арены для обсуждения вопросов, относящихся к их компетенции. На своих сессиях Международный олимпийский комитет принимает решение о месте проведения Олимпийских игр, расширяет их программу, утверждает списки препаратов, запрещенных для употребления спортсменами и т.д. По подавляющему большинству вопросов в МОК ведутся жаркие дебаты, стороны отстаивают свою позицию, защи-

щая кандидатуру того или иного города на право быть столицей игр.

Делегаты Международного комитета Красного Креста обсуждают проблемы оказания помощи в зоне вооруженных конфликтов, делятся опытом, высказывают предложения, направленные на популяризацию знаний о гуманитарном праве.

Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, объединяющая все европейские государства, а также США и Канаду, является уникальным форумом для обсуждения вопросов европейской безопасности.

7. Международные организации как самостоятельные субъекты международных отношений

Эта третья функция международных организаций предполагает, что международные организации (или, по крайней мере, некоторые из них) могут выступать на международной арене в качестве более или менее независимых от влияния внешних сил субъектов. Если под «самостоятельностью» организации понимать способность вырабатывать решения, не полностью совпадающие с интересами ведущих ее членов, или же значительно усиливать позицию одного или нескольких государств, а также наличие стабильной и четкой структуры принятия решений (Дойч), то обнаружится, что в мире существует достаточно большое количество таких организаций.

Несомненно, ОПЕК в 1973-1974 гг. и в 1999-2000 гг. была мощным самостоятельным субъектом международных отношений несмотря на то, что отдельные ее члены находились в экономической зависимости от развитых стран.

Способность международных организаций влиять на ход событий на международной арене вытекает из того, что появляются группы людей, идентифицирующие себя и свои интересы не с отдельными государствами, а с корпорациями, регионами, религиозными, культурно-национальными направлениями и т.д. Различные основания идентичности объясняют природу разных объединений, в том числе и международных.

Внешним подтверждением того, что та или иная организация воспринимается в качестве самостоятельной, является вербальное ее отделение от государств-членов. Например, заявления о том, что «ООН должна что-то сделать в Косово» или «МВФ виноват в экономическом кризисе в России» подчеркивают не позиции и «вину», например, США за те или иные решения, а организаций в целом.

Естественно, что все международные организации зависят от входящих в них субъектов. Однако многие организации обладают структурой, которая позволяет им добиться много большего, нежели в случаях, когда государства взаимодействуют в более узком составе или же встречаются от случая к случаю. Анализ деятельности неправительственных международных организаций показывает, что степень их корпоративной идентичности еще более высока. Эти организации демонстрируют, что они более нежели простая сумма их членов.

Например, МККК стал активным субъектом практически всех вооруженных конфликтов и никто не соотносит эту организацию с каким-либо одним государством. В несколько меньшей степени это относится к движению Гринпис, Международная амнистия (Amnesty International). Ряд неправительственных международных организаций (Конфедерация свободных профсоюзов, Международная организация стандартизации, Международная торговая палата. Всемирная Федерация Ассоциаций в поддержку ООН и др., работает в контакте с крупными межгосударственными организациями - Советом по экономическим и социальным вопросам, МОТ, ЮНЕСКО, Организацией по вопросам продовольствия и сельского хозяйства в своих специфических сферах. Каждая из этих организаций обладает стабильной и четкой структурой, заставляющей государства корректировать свое поведение на международной арене.

Степень независимости той или иной международной организации от внешнего воздействия различна. МККК, например, вполне независим в своей деятельности, поскольку имеет четко сформулированные задачи и в течение долгого времени реализует программу, соответствующую интересам подавляющего большинства государств. Кроме того, принципы его деятельности (нейтральность, гуманность и др.) и эффективность помощи жертвам вооруженных конфликтов предполагают невмешательство в работу МККК со стороны государств.

Международные судебные органы (Международный суд и Европейский суд, например) независимы в своей деятельности, принимают самостоятельные решения.

Однако преувеличивать их независимость также нельзя. Помимо принятия того или иного судебного решения, необходимо еще обеспечить его реализацию, что, безусловно, невозможно сделать без доброй воли суверенных государств.

Еще одним важным фундаментом самостоятельности международной организации является социальный феномен, связанный с появлением

и развитием бюрократии, *modus operandi* любой организации, которая со временем становится политически активной.

Одним из примеров относительно самостоятельной деятельности на международной арене являются *миротворческие операции* ООН. Устав этой организации и дополнения к нему не содержат прямых упоминаний о миротворческой функции ООН. Однако миротворческие операции под эгидой ООН появились еще в период холодной войны. В конце 1940-х гг. Совет Безопасности и Генеральная Ассамблея ООН учредили специальные группы для наблюдения за развитием ситуации в Греции, Палестине, Кашмире и Индонезии. Первая крупная военная операция была принята ООН в ноябре 1956 г., когда специальные подразделения выступили в качестве буфера между Египтом и Израилем и тем самым позволили вывести британские и французские войска, которые поддерживали Израиль в ходе кризиса вокруг Суэцкого канала. Впоследствии похожие операции предпринимались в Конго, на Кипре, на Синайском полуострове и Голанских высотах, в Ливане, в ходе ирано-иракской войны, в Анголе, Намибии, Центральной Америке, в ходе иракско-кувейтского конфликта, в бывшей Югославии, Грузии и др.

Эти операции вряд ли можно отнести к тем мерам, которые перечислены в главе 7 Устава ООН. Миротворчество не есть принуждение к миру. В случае проведения миротворческих операций вооруженные силы используются с согласия правительств государств, на территории которых предполагается их проведение. Они не направлены на вмешательство во внутренние дела этих государств. В большинстве случаев контингент миротворческих сил состоял из представителей малых или неприсоединившихся государств. Лишь в последние годы вооруженные силы США и России вынуждены взять на себя основное бремя в осуществлении миротворческих операций. Кроме того, миротворческие силы создаются по мере надобности. Их главная задача состоит в предотвращении эскалации уже существующего конфликта. Поэтому миротворческие операции не подпадают под перечень мер по мирному урегулированию конфликта в соответствии с главой 6 Устава ООН, хотя и способствуют достижению поставленных в ней целей.

Появление феномена миротворчества как инициативы ООН связано с тем, что в период холодной войны процесс деколонизации оказался как бы в тени конфронтации между Востоком и Западом. Это развязало руки секретариату ООН и

позволило ему играть активную роль. С появлением по решению Генеральной ассамблеи ООН специальных воинских подразделений под эгидой Объединенных Наций (United Nations Emergency Force - UNEF) в 1956-1957 гг. возможности генерального секретаря существенно расширились. Именно он принимал решение о структуре этих подразделений, руководил работой двух консультативных комитетов по политическим и военным вопросам, состоявших из работников секретариата ООН, а также представителей стран, предоставивших в распоряжение ООН воинские контингенты. Хаммершельд принимал окончательные решения относительно осуществления этих операций. Генеральный секретарь в соответствии со статьей 99 Устава, дающей ему право вынесения на рассмотрение Совета Безопасности важных, по его мнению, вопросов для поддержания мира и безопасности, поставил в повестку дня необходимость проведения миротворческой операции в Конго (1960). Впоследствии ее реализация встретила оппозицию со стороны СССР. В дальнейшем функции генерального секретаря в вопросах проведения миротворческих операций стали скорее менеджерскими (У Тан, Вальдхайм, де Куэльяр, Бутрос Гали, Аннан).

Названные выше три основные функции международных организаций не исключают друг друга. ООН, например, можно рассматривать в качестве инструмента внешней политики различных государств, форума для обсуждения актуальных вопросов международных отношений, а также активного участника мировой политики. Важность каждой из названных функций, как было показано выше, менялась. В первые годы существования ООН США пытались использовать Организацию в качестве своего инструмента, затем в бытность Хаммершельда на посту генерального секретаря она стала играть более активную роль на международной арене, и, наконец, расширение числа членов ООН, начиная с 1960-х гг., превратило ее в поистине всемирный форум.

Другие международные организации могут выполнять две или три из названных функций. Европейские сообщества, например, использовались Францией для регулирования процесса экономического и политического развития ФРГ, получения поддержки для развития своего сельского хозяйства, а та, в свою очередь, использовала ЕЭС для получения доступа к рынкам членов Сообществ и в более широком контексте для возвращения в мировое сообщество после поражения во второй мировой войне. Несомненно, что ЕЭС были форумом для обсуждения насущных вопросов инте-

грации, отношений с внешним миром и т.д. В настоящее время в соответствии с Маастрихтскими соглашениями Европейский союз является активным участником международных отношений, выработывая единую политику в сфере безопасности и сношений с внешним миром.

В противоположность этому Содружество Независимых Государств, не обладая международной правосубъектностью, до сих пор в основном является форумом для встреч, дискуссий и обсуждения вопросов, представляющих интерес для его членов, а на раннем этапе его существования - служил мирному процессу «развода» бывших республик СССР. Попытки некоторых политиков России использовать Содружество для сохранения своего военно-политического доминирования на территории бывшего СССР до сих пор не увенчались успехом.

8. Вклад внесенный международными организациями в нормотворческую деятельность международной политической системы

Первые неправительственные организации еще в XIX в. ставили вопрос о необходимости признания во всем мире определенных норм уже принятых в то время некоторыми развитыми государствами - отказ от применения рабского труда (Anti-Slavery Society), облегчение участи жертв вооруженных конфликтов (The International Committee of the Red Cross), защита народов, отставших в своем развитии (Aborigen's Protection Society).

В современных условиях формирование норм взаимоотношений между государствами представляет собой довольно сложный процесс, в котором наряду с государствами участвуют правительственные и неправительственные международные организации.

В Уставе Организации Объединенных Наций содержатся очень важные положения, представляющие собой основу современной международной системы. В Преамбуле этого документа говорится о необходимости соблюдать «фундаментальные права человека»; уважать равенство людей независимо от их пола, расы, национальной принадлежности; способствовать социальному прогрессу и созданию условий для лучших условий проживания людей и т.д. В главе I Устава названы цели и принципы, которым должны следовать миролюбивые государства в отношениях друг с другом: уважение норм международного права, мирное разрешение конфликтов, развитие международного сотрудничества. Более широкий перечень основных принципов международного права

содержится в Резолюции Генеральной Ассамблеи ООН 1970 г. Важными документами устанавливающими своего рода стандарт в сфере прав человека, являются принятая Генеральной Ассамблеей ООН Всеобщая декларация прав человека (1948), Женевские конвенции (1949), а также Пакты 1966 г. о гражданских и политических правах и об экономических, социальных и культурных правах. Защита прав человека стала одной из важнейших функций ООН. В ежегоднике ООН за 1991 г. данной проблеме было уделено больше внимания, нежели какой-либо другой. ООН пытается решать эту проблему главным образом путем заключения соответствующих договоров об установлении стандартов в этой сфере.

В экономической сфере ООН и ее специализированные учреждения также играют ключевую роль. Созданные в 1944 г. в Бреттон-Вудсе институты по-прежнему являются основой существующего экономического порядка, хотя со стороны бывших колониальных государств давно звучат призывы к его пересмотру.

Существенной новацией в экономическом развитии стало внимание к экологическим проблемам, связанным с промышленным производством (Венская конвенция 1985 г. и Монреальский протокол 1987 г. относительно мер по предотвращению дальнейшего разрушения озонового слоя; Международная конвенция о предотвращении загрязнения моря нефтью 1959 г., Международная конвенция 1990 г. и др.).

В целом, как отмечает О.Н. Хлестов, «за последние 30 - 40 лет для развития международного права было сделано больше, чем за предыдущие два столетия. Появились новые отрасли - космическое и информационное право, атомное, охраны окружающей среды, международных организаций и др. Проведена огромная работа в целях кодификации посольского, консульского, морского права, права договоров, международного частного и экономического права. В каждой отрасли были созданы новые нормы, такие, например, как устанавливающие режим континентального шельфа и исключительной экономической зоны, регулирующие действия по борьбе с угоном воздушных судов и устанавливающие ответственность государств за причиненный ущерб.

Наиболее значительным явилось формулирование принципа, запрещающего войну как средство осуществления внешней политики и разрешения международных споров.

В международном праве создан ряд норм, направленных на обеспечение безопасности государств и предотвращение вооруженных конфлик-

тов («меры доверия»), а также направленных на уменьшение военного противостояния (ограничение гонки вооружений, разоружение и т.д.)

Кроме того, можно отметить еще два направления: совершенствование способов разрешения международных споров при повышении роли международных арбитражных и судебных органов и развитие международных механизмов, обеспечивающих соблюдение норм международного права и применение принудительных мер к его нарушителям.

Что касается урегулирования споров, то в последние десятилетия возросла роль превентивной дипломатии, посредников, в том числе генерального секретаря и других представителей ООН, следственных и согласительных комиссий, международных арбитражных и судебных органов (более широкое признание обязательной юрисдикции Международного суда ООН, создание Международного трибунала ООН по морскому праву и т.д.). Таким образом, возросла роль, так называемого, третьего, иностранного элемента при разрешении споров между государствами, что, безусловно, имеет положительное значение.

Международные организации также выполняют важную *функцию по вовлечению отдельных государств в международную политическую и экономическую системы*. Например, вхождение новых независимых государств в мировое сообщество после распада СССР происходило не только путем признания их другими суверенными государствами, но и посредством вхождения в различные международные организации (ООН, ОБСЕ, международные экономические институты, различные региональные институты и т.д.).

Процесс *социализации* государств в международную систему включает в себя много аспектов (политический, правовой, социально-экономический, культурный и личный).

Показателен в этом отношении путь, который проделали новые независимые государства с момента распада СССР до середины 1990-х. За исключением России, Беларуси и Украины, дипломатические сотрудники которых обладали опытом работы в советское время, остальные новые независимые государства даже такового не имели. Их номинальные министерства иностранных дел перед распадом СССР состояли всего из нескольких сотрудников. Вхождение этих государств в международное сообщество и социализация в нем состояли не только в формальном их признании международным сообществом, но и в создании и обучении собственного внешнепо-

литического аппарата. Всего за несколько лет, начав практически с нуля, эти государства в своем большинстве смогли войти в международное сообщество как полноценные члены.

Вместе с тем процесс социализации может проходить весьма болезненно и иногда приводить к эксцессам. Например, нарушение руководством Беларуси Венской конвенции 1961 г. о дипломатических сношениях спровоцировало демарш дипломатического корпуса западных государств летом 1998 г., покинувших республику.

С другой стороны, стремление Эстонии и Латвии к вступлению в ЕС, имеющего высокие стандарты в сфере соблюдения прав человека, вынуждает их пересматривать свою политику в отношении русскоязычного населения, которое в течение долгого времени подвергалось дискриминации.

Государства, стремящиеся к тому, чтобы их пригласили в Североатлантический союз, наряду со многими другими критериями, должны урегулировать территориальные споры (если они, конечно, есть). Например, Румыния, желавшая оказаться в числе первых стран Центральной и Восточной Европы, кандидатом в НАТО, заключила соответствующие соглашения о границе с Венгрией и Украиной, в отношении которых имела территориальные претензии. Схожими мотивами в решении вопросов о границе на завершающей стадии переговоров со своими соседями руководствовались Латвия и Эстония.

Международные организации способствуют минимизации конфликтов между их членами. Первоначально направленный против СССР и его союзников НАТО впоследствии внес большой вклад в предотвращение конфликта между членами альянса - Грецией и Турцией, а также способствовал постепенному вхождению в сообщество демократических государств Испании после падения режима Франко.

Таким образом, процесс социализации предшествует формальному членству государства в организации и продолжается постоянно, поскольку любая международная организация представляет собой развивающийся социальный организм, не говоря уже о международной системе в целом.

В заключение отметим, что международные организации выполняют также функции *нераспространению информации* - аналитической, статистической, ознакомительной и др. не только среди членов организации, но и среди более широкой аудитории. Распространение информации осуществляется самыми разными способами - посредством выпуска бюллетеней, справочников, ежегодников, обзоров, монографий, доступных, как правило, через отделы прессы и информации (ООН, ЕС, НАТО, ОБСЕ и др.), а также через глобальные компьютерные сети.

Итак, международные правительственные и неправительственные организации играют важную роль в системе международных отношений, существенно дополняя возможности традиционной двусторонней дипломатии, создавая предпосылки для быстрого вхождения новых независимых государств в мировое сообщество, повышая эффективность международного сотрудничества и существенно экономя ресурсы его членов.

Появление и развитие международных организаций связано как раз с тем, что определенные задачи не могли быть решены отдельными государствами или традиционными методами. Выступая в качестве инструментов, арены и активных субъектов в международных отношениях, они создают возможности для решения старых и новых проблем, стоящих перед человечеством.

Литература:

1. Введение в теорию международных отношений и анализ внешней политики: Учебное пособие/ Н.А. Ломагин (руководитель авторского коллектива) В.Е.Кузнецов, А.В. Лисовский, А.Ю. Павлов, С.Ф. Сутырин. - Санкт-Петербург, Издательский дом «Сентябрь», 2001 г. 166 с., стр. 15-28.
2. Бернар Жакье, Международные отношения. Том 1. Субъекты международной системы: Учебное пособие. - Н. Новгород: Пресс Университер де Гренобль; Изд-во Нижегородского ун-та, 1997. -138-144.
3. Буриан А., *Теория международных отношений: Издание третье, переработ. и дополн.* - Кишинев, Издат. Центр МГУ, 2008.
4. Василенко И.А., *Политическая глобалистика, Учебное пособие.* - Москва, «Логос», 2000.
5. Гаджиев К.С., *Введение в геополитику.* Издание второе, переработанное и дополненное. - Москва, «Логос», 2000.
6. Дугин А., *Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Мыслить Пространством.* Изд. 3-е, дополн. - Москва, «АРКТОГЕЯ-центр», 1999.
7. *Современные международные отношения. Учебник /* Под ред. А.В.Торкунова. - Москва, «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999.
8. Цыганков П.А., *Теория международных отношений.* - Москва, «Гардарики», 2002.

9. Balan, Oleg; Serbenco, Eduard, *Drept internațional public, Vol. I.* - Chișinău, "Reclama", 2001.
10. Bull, Hedley, *Societatea anarhică, Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, Central European University Press, Editura Știința, Chișinău, 1998.
11. Burian, Alexandru, *Teoria relațiilor internaționale în sistemul științelor politice* // „Administrarea Publică”, 2001, nr. 2, pag. 119-134.
12. Burian, Alexandru, *Sistemul relațiilor internaționale contemporane* // „Administrarea Publică”, 2000, nr. 3-4, pag. 149-164, (1,0 c.a.).
13. Burian, Alexandru, *Geopolitica lumii contemporane. Ed. a 2-a, revăzută și adăugită.* - Chișinău, CEP USM, 2008, 2003.
14. Ceterchi, Ioan; Craiovan, Ion, *Introducere în teoria generală a dreptului*, București, 1999.
15. *Justiția în republica Moldova.* – Chișinău, „Prometeu”, 1998.
16. Huntington, Samuel P., *Ordinea politică a societăților în schimbare* /Trad. de Horațiu Stamatina, Iași, Editura POLIROM, 1999.
17. Lupu, Gheorge; Avornic, Gheorge, *Teoria generală a dreptului.* - Chișinău, “Lumina”, 1997.
18. Morgenthau, Hans, *Escritos sobre politica internacional.* Con estudio preliminar de Esther Barbe, Tecnos, Madrid, 1990.
19. Ortiz, Eduardo, *El estudio de las Relaciones Internacionales*, Fondo de Cultura Economica, Santiago de Chile, 2000.
20. Rosenau, James N., *The Scientific Study of Foreign Policy, rev. ed.*, London: Frances Pinter, 1980.
21. Senarclens, Pierre de, *La politique internationale*, Paris, 1992.
22. Schwarzenberger, George, *La Politica del Poder. Estudio de la Sociedad Internacional*, Fondo de Cultura Economica, Mexico-Buenos Aires, 1960.
23. Tredinnick, Felipe, *Derecho internacional publico y relaciones internacionales*, Tercera edicion, Editorial “Los amigos del libro”, La Paz-Cochabamba, Bolivia, 1997.
24. Viotti, Paul R.; Kauppi, Mark V., *International relations theory: Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond.* – 3rd ed., Allyn and Bacon, Boston, 1998.
25. Wight, Martin, *Politica de putere*, Chișinău, Editura ARC, 1998.

EDIFICAREA SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE ÎN STATELE ORIENTULUI ARAB

Ruslana GROSU,
magistru în drept,
cercetător științific stagiar, IISD

Tatiana BICHERSCHI,
magistru în relații internaționale,
cercetător științific stagiar, IISD

THE BUILDING OF THE INFORMATION SOCIETY IN THE STATES OF THE ARAB ORIENT

The basic ideas of this article are the building of the information society and critical factors in performance of tasks in view. Moreover, the author considers methods which allow to execute successfully different projects, provided if that each initiative should be financed.

The author pays attention to the financing schemes of the certain projects, achieved because of a different sort of initiatives. Besides grants, there are examined other source of financing, namely, the market capital, as well as, the share markets. The author of this article, also, marks, that initiatives should be executed through companies, and that the majority of initiatives of an information society should work in groups to cause an innovation and influences.

СТАНОВЛЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА В ГОСУДАРСТВАХ АРАБСКОГО ВОСТОКА

Основными идеями этой статьи являются становление информационного общества и критические факторы в выполнении поставленных задач. А так же, автор рассматривает методы, которые позволяют успешно выполнить разные проекты, при условии, что каждая инициатива должна быть финансирована.

Автор обращает внимание на схемы финансирования определенных проектов, выполнимых на базе разного рода инициатив. Помимо грантов, были представлены и рассмотрены источники финансирования, а также, рыночный капитал и фондовые рынки. Автор данной статьи также отмечает, что инициативы должны быть выполнены при помощи товариществ, и что большинство инициатив, касающихся информационного общества, должно работать в группах для того чтобы обусловливать новшество и оказывать влияние.

Revoluția tehnologică transformă esențial dimensiunile fundamentale ale vieții: timpul și spațiul. Noile descoperiri științifice și inovațiile industriale își extind capacitatea de productivitate, prin urmare, modificând distanța în spațiu în toate sferile activității sociale. Tehnologiile informaționale deschid orizonturi noi și nelimitate creativității și comunicării, astfel, oferind explorarea noilor domenii și devenind o provocare de a implica societățile în procesul schimbărilor constructive pe termen lung.

Specialiștii în futurologie anticipează evoluția societății pe baza unei extrapolări liniare a caracteristicilor noilor tehnologii, fără a lua în considerație mediul istoric exercitată de către organizarea socială între potențialul și efectul noilor tehnologii.¹

De facto, nu aceste prognoze stau la baza confrunțărilor cu actualele tendințe sociale. Telecomunicațiile consolidează rolul impunător al conglomeratelor de afaceri din lume. Societățile și economiile persistent rezistă, fiind modelate prin aplicarea noilor tehnologii: de fapt, ele modelează tehnologiile, selectându-și standardele de difuzare, modificându-și utilizarea, prin a-și orienta responsabilitățile în direcțiile principale. Noile tehnologii informaționale au un impact fundamental asupra societăților în ansamblu, dar efectele lor se modifică în dependență de interacțiunile lor cu procesul economic, politic, social și cultural, ceea ce constituie elaborarea și utilizarea noului mediu tehnologic.

Prin urmare, revoluția tehnologică reprezintă o parte a procesului extins de modificare a paradig-

mei tehnico-economice care generează o bază solidă a proceselor de producere, consum și management. Cercetările științifice și tehnologiile inovatoare formează în ansamblu o parte integrală și consecventă a unei asemenea transformări. De aceea, pentru a evalua impactul noilor tehnologii informaționale asupra procesului de edificare a societății informaționale în diverse state ale lumii, în cazul nostru, a statelor islamice, este necesar de a redresa transformările globale ale raportului dintre producere, societate și spațiu, în cadrul cărora noile tehnologii reprezintă instrumentul fundamental.

Intenția guvernelor statelor arabe de a edifica o societate informațională, racordată la imperatiile modernității, a fost impulsionată de difuzarea noilor tehnologii informaționale în statele occidentale în ultimul sfert al secolului XX, precum și de efectele produse de aceste tehnologii în mediul social. Diminuarea distanței în timp și spațiu a fost o altă provocare condiționată fundamental de modificarea substanțială a sistemului social, care constituie baza structurală a mai multor state din Occident. Aplicarea noilor tehnologii și efectele sale asupra organizării societății în ansamblu au fost pe larg condiționate de caracteristicile și evoluția procesului de restructurare.

Acest fapt ar putea fi argumentat prin mai multe cauze legate de amploarea dezvoltării și avansării tehnologiilor informaționale. Un asemenea argument se referă la cercetarea surselor sociale ale inovației tehnologice.

Procesul de edificare a societății informaționale în statele islamice a cunoscut lacune semnificative, cauza cărora a constituit-o lipsa politicilor naționale bine formulate pentru facilitarea progresului în acest domeniu.² Lipsa unui plan și a unor cercetări, care ar conține pași concreți de a spori capacitatea în sfera tehnologiilor informaționale, a stat la baza adoptării Rezoluției Adunării Generale a ONU A/RES/56/183 în anul 2001 cu privire la organizarea Summit-ului Mondial în domeniul Societății Informaționale la cel mai înalt nivel sub înaltul patronaj al Secretarului General al ONU. Obiectivele de bază ale acestei reuniuni la nivel înalt le-au constituit problemele legate de viziunea comună în ceea ce privește perceperea și dezvoltarea societății informaționale; adoptarea declarației principiilor fundamentale și a unui plan de acțiuni cu implementarea sa ulterioară de către guverne, instituții internaționale și de către toate sectoarele societății civile.

Pentru elucidarea factorilor interni și externi este necesară o analiză a raporturilor realizări/dificultăți și oportunități/riscuri. Această analiză reprezintă un mecanism ponderabil ce ajută la elaborarea strategiilor concentrate asupra altor factori decât succesele

înregistrate. Prin urmare, strategiile care urmează a fi elaborate nu pot fi definite prin a sesiza doar oportunitățile cele mai atractive. Deseori, avantajele necesită a fi cercetate prin a identifica o corespundere între realizări și potențialele oportunități. În unele cazuri, aceste raporturi ar putea fi utilizate pentru a prevedea în ce măsură unele dificultăți permit statului sau unei regiuni să aspire la oportunități tentante.³

În cadrul unui studiu ghidat de Forum-ul Economic Mondial statele arabe sînt clasificate în 3 grupuri mari în conformitate cu provocările tehnologiilor informaționale și mass-media în lumea arabă:

1. state care se dezvoltă rapid: Kuweit și Emiratele Arabe Unite;
2. state emergente: Egipt, Iordania, Liban și Arabia Saudită;
3. state pe cale de dezvoltare: Marok, Oman și Siria.⁴

În anul 2003 indicatorul promptitudinii raportat la 60 de state în ceea ce privește infrastructura Tehnologiilor Informaționale și Comunicaționale (TIC), programele de guvern și mediul informațional în ansamblu au cuprins doar 3 state arabe.⁵

Un element indispensabil al procesului de edificare a societății informaționale îl constituie informatizarea. Informatizarea pătrunde în toate domeniile vieții și acest proces nu este legat doar de implementarea tehnologiilor informaționale noi, dar este și funcția primordială a statului, factor de asigurare a securității și suveranității lui. De aceea, problema reglementării statale a sferei informatizării devine tot mai actuală și de importanță vitală.

Experiența multor state demonstrează faptul că succesele importante în dezvoltarea țării, a reformelor economice și politice, au fost atinse doar prin exercitarea unei politici informaționale efective. Și invers, dacă problematica din sfera informațională nu era conștientizată la nivel de stat sau controlul asupra resurselor informaționale naționale devenea doar o formalitate – aceasta ducea la urmări negative în sfera social-economică și politică.

În statele arabe a fost înregistrată o tendință inversă – tendința de a lua de către stat sub un control riguros implementarea tehnologiilor contemporane și de a monopoliza avantajele legate de aceasta, ceea ce a tergiversat procesul de informatizare.⁶

Reprezentanții principali ai industriei tehnologiilor informaționale s-au întrunit la Cairo în perioada 4-5 mai 2008 pentru participarea la prima întrunire de sector în Orientul Apropiat privind posibilitățile de utilizare a tehnologiilor în cadrul procesului de dezvoltare. Acest eveniment a fost organizat de Parteneriatul Global în Numele Cunoașterii - rețeaua globală ce sprijină utilizarea potențialului tehnologiilor infor-

maționale și telecomunicaționale pentru o dezvoltare durabilă și echitabilă.

Scopul forumului a fost de a atrage liderii de stat, oamenii de afaceri și societatea civilă în eficientizarea și accelerarea schimbului de experiență, discutarea intereselor comune și problemelor de utilizare a TIC pentru dezvoltare, precum și crearea unor inițiative de parteneriat noi pentru realizarea și activizarea proiectelor de dezvoltare cu utilizarea acestor tehnologii în Orientul Apropiat și în toată lumea.

În societatea informațională TIC joacă un rol tot mai important, devenind un instrument fundamental al dezvoltării sociale și economice. Accesul la informație și cunoștințe, în corelație cu canalele comunicaționale ieftine și rapide, pot reorganiza economia statului și viața oamenilor chiar și în locurile cele mai greu accesibile. Dar utilizarea întregului potențial al TIC pentru o dezvoltare durabilă presupune stabilirea unui parteneriat între sectorul de stat, particular și ne-comercial.

Două din inițiativele arabe regionale sînt determinarea indicilor societății informaționale și crearea potențialului ce contribuie la evaluarea calitativă a acestor indici în regiune. Ele implică următoarele acțiuni:

- crearea unui sistem de directive pentru țările arabe privind telecomunicațiile și tehnologiile informaționale, luînd în considerație și modificările care au loc în acest sector;
- perfecționarea indicilor reglementării sectorului TIC al țărilor arabe și simplificarea procedurilor ei;
- elaborarea directivelor pentru business-ul și tranzațiile electronice în țările arabe.

Este dificil de a ajunge la un consensus privitor la conținutul unei strategii, care, de fapt, nu este mai complexă decît instituirea unor măsuri care asigură și facilitează monitorizarea implementării strategiei propriu-zise. Mai mult ca atît, aceasta ar putea fi cazul cînd, în pofida calității înalte a unei strategii, ea nu ar putea fi implementată. În această ordine de idei, strategiile și politicile ar trebui formulate în așa mod ca ele să anticipeze posibilele riscuri și obstacole în edificarea societății informaționale, precum și utilizarea acestor tehnologii în domeniul economic.

O strategie trebuie să fie reală și să servească drept teren pentru scopurile propuse spre realizare. Strategiile specifice procesului de edificare a societății informaționale, de asemenea, implică acțiuni concrete cum ar fi: finanțarea lor, o coordonare a cadrului și mediului sau a unui grup anumit, care va opera în vederea îmbinării lor cu alte inițiative pentru a obține rezultate pe termen lung.

Un alt element cheie îl constituie parteneriatul care favorizează inițiativele de succes înregistrînd progres în procesul de edificare. Rolul de implementare a stra-

tegiei de edificare a societății informaționale îi revine nu doar guvernelor, ci, în mare măsură, și sectorului privat alături de organizațiile neguvernamentale.

O modalitate de implementare neadecvată este cauzată de dinamica dezvoltării TIC și de faptul că aplicațiile TIC evoluează mai rapid decît se preconiza. Anume acest aspect dinamic complică tabloul ce ține de impactul TIC în următorii ani, de asemenea, și de tipul de parteneriat și de finanțări care vor fi necesare și adecvate. În acest context, strategiile trebuie elaborate astfel, ca să fie suficient de flexibile în dezvoltarea tehnologiilor viitoare.

Diferența dintre proiectele propuse pot produce un impact social direct, unele din ele avînd ca scop profitul, ceea ce ar constitui o posibilă sursă inadecvată. Pentru statele arabe mai este specifică discrepanța între obiectivele urmărite și rezultatele obținute. Deși, toate proiectele au drept scop schimbările în domeniul social și dezvoltarea societății, unele din ele au tendința mai mult de a se transforma în generator de profit, decît să faciliteze și să promoveze interesele sociale.⁷ Ambele tipuri de proiecte necesită o structură de parteneriat diferită, precum și un acces specific la mecanismele de finanțare.

Finanțarea planului de implementare tridimensional reprezintă un mijloc de realizare a obiectivelor de transformare. De aceea, aceste fonduri necesită a fi reale și consistente. În acest context, fondurile alocate pentru infrastructura TIC erau impunătoare în comparație cu sectorul cercetărilor și dezvoltării științei. Constitutînd doar 0,5% din PIB⁸, acest sector practic avea nevoie de surse financiare semnificative și de rețele noi pentru instituțiile din domeniul cercetării și dezvoltării științei.

Finanțarea infrastructurii din țările arabe, pe parcursul ultimei decade a sec.XX- începutul sec. XXI, a fost asigurată din bugetul de stat, ceea ce cuprindea în mare măsură veniturile generate de ministerele telecomunicațiilor sau de donatorii străini, precum și de programele instituțiilor financiare internaționale, care au oferit un sprijin financiar substanțial, investind în această infrastructură. Deși, strategiile financiare și modalitățile de implementare trebuie direcționate spre a fi sprijinite de sectorul privat, ele necesită a fi în concordanță cu reorganizarea sectorului TIC și sporirea dezvoltării sale.

Rolul guvernelor și al organizațiilor din sectorul privat este de a atrage fonduri, luînd în considerație faptul, că modalitățile de finanțare sînt negociate la scară globală. La această etapă, investitorii și finanțatorii străini sînt ghidați de tentativa de a-și justifica riscurile prin profit și de a maximiza profitul din investițiile făcute. O astfel de situație constituie cheia de a oferi posibilitatea tuturor statelor, inclusiv celor

situate la nivelul inferior al piramidei, de a fi parte a procesului de edificare. În aceste context, este necesar ca statele să-și modeleze punctele de vedere anterioare, devenind receptori ai fondurilor și, ulterior, de a stabili un climat prelnic pentru a atrage investiții.

Una din condițiile principale de a atrage fonduri este un mediu bine constituit ce ar permite acest lucru. În acest sens, este necesar de a crea condiții favorabile pentru afaceri și de a implementa politicile pentru a facilita utilizarea produselor TIC, dar în același timp, de a diviza concurența rezonabilă și reglementarea orientată spre piață. În plus, stabilirea e-strategiilor naționale și a integrării TIC în unele programe, cum ar fi cele pentru eradicarea sărăciei, reprezintă o premiză pentru investiții. O astfel de e-strategie la nivel național stabilește un șir de sfere prioritare pentru acțiune, o parte dintre care sînt legate de prioritățile fixate în cadrul strategiilor de dezvoltare la nivel național. Donatorii vin cu aceste ajutoare și strategii de parteneriat pentru a sprijini prioritățile menționate în dezvoltarea unor asemenea politici.

Politicile stimulative sînt de asemenea binevenite în atragerea capitalului pentru proiectele din zonele rurale cu privire la eradicarea sărăciei și ar putea include așa măsuri ca eliminarea restricțiilor în ceea ce privește concurența din sectorul afacerilor în domeniul TIC și dintre operatorii din rețeaua comună locală.

Mai sus au fost menționate două tipuri de proiecte specifice desfășurate în cadrul statelor din Orientul Arab: proiectele inițiate cu scopul de a avea profit și cele fără profit. Primele din ele sînt finanțate prin intermediul investițiilor străine directe sau prin intermediul plății datoriilor și datoriilor private.⁹

Sectorul privat la nivel internațional devine actorul principal în ceea ce privește investițiile în infrastructură, în special, în sfera telefoniei fixe și mobile, computere, internet, precum și alte forme de TIC. Proiectele sînt direcționate în aceste domenii cu scopul de a ameliora condițiile sociale, dar o bună parte din ele au drept scop generarea veniturilor. Modalitatea cel mai des utilizată în finanțarea acestui gen de proiecte rămîne a fi investițiile străine directe. Această formă de finanțare reprezintă un factor semnificativ în statele arabe în vederea acțiunilor întreprinse spre edificarea societății informaționale. Potrivit Conferinței ONU cu privire la Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), în anul 2000 investițiile străine directe s-au redus în statele din Asia de Vest, precum și după lansarea proiectului „dot.com”, dar concomitent a fost înregistrată o creștere neînsemnată în alte sfere, cum ar fi cea a telefoniei mobile. Investițiile străine directe constituiau aproximativ 6 % din PIB-ul statelor din Asia de Vest către anul 2005; totuși, aceste sume fluctuează din an

în an și înregistrează o rată destul de joasă a acestui tip de investiții străine, care denotă faptul că această situație împiedică aflulxul tehnologiilor informaționale.¹⁰

Referitor la modalitatea de a oferi împrumuturi din exterior pentru o perioadă anumită de timp, este necesar de menționat faptul, că împrumuturile nu sînt baze pe un interes sporit, deoarece veniturile de pe urma lor sînt, de obicei, neînsemnate, ceea ce determină statele arabe să le utilizeze ca un mod de finanțare.

A doua modalitate include finanțarea de la origini, care constă în oferirea sumelor mici de capital grupurilor care propun un plan de afaceri promițător cu înaintarea unor condiții foarte specifice. Piața echitabilă în statele arabe prezintă un potențial enorm și nu este pe deplin utilizată, fiind, în același timp, mai restrînsă decît alte state cu un potențial mediu și scăzut. Finanele sînt mai des utilizate în realizarea proiectelor inovative. Mai mult ca atît, sistemele de finanțe ale statelor arabe sînt îndreptate spre piețele de desfacere care se concentrează mai mult asupra capitalului de fonduri active decît asupra creării bunurilor de capital, astfel necesitînd susținerea investițiilor echitabile.

Ambele modalități sînt bazate pe evaluarea avantajelor și riscurilor în cadrul proiectelor. În această ordine de idei, inițiativele arabe cu privire la edificarea societății informaționale reprezintă un proiect profitabil, care are șanse reale de a fi finanțat în continuare fără impedimente. În ceea ce privește finanțele, acest proces este benefic pentru ambele părți, adică donator și beneficiar, din motiv că tentativa prezintă un risc redus în ceea ce privește rambursarea împrumuturilor în cazul cînd se pot obține foarte ușor alte oportunități de investiții în context global. Totuși, este necesar de a arbitra situația pentru a crea condiții favorabile de soluționare a situațiilor imprevizibile posibile, incluzînd chiar și posibilitatea de revînzare a acțiunilor și a termenului final. Din acest motiv, conjunctura politică trebuie să garanteze anumite drepturi donatorilor.

Un exemplu elocvent în statele arabe îl constituie sectorul telecomunicațiilor mobile, care a fost cu succes finanțat prin intermediul investițiilor străine directe. Deși, investițiile străine directe nu au făcut față așteptărilor, privind transferul de tehnologii informaționale, ele nu au mai atras alte investiții, mai mult ca atît, au slăbit potențialul de creare a locurilor de muncă pe termen lung. Aceste lacune trebuie luate în considerație pentru nu a repeta experiențele anterioare și de a evita riscurile ulterioare posibile.

În acest sens, este necesară o colectare de fonduri mai eficientă pentru proiectele menite să genereze profit, din motiv că țările trebuie să întreprindă următoarele acțiuni: să conceapă un plan de acțiuni la nivel regional, național și sectorial cu obiective clare și un termen real de realizare; să definească așa tipuri

de proiectele industriale, încât acestea să poată fi integrate pe piață la nivel global; să elaboreze planuri de afaceri care ar include o componentă financiară, ca parte integrată alături de resursele umane; să asigure existența unor grupuri de interes economic pentru a ghida implementarea proiectului.

Este important de menționat faptul că, în scopul de a atrage finanțare și investiții, țările arabe trebuie să diminueze exodul de creiere. În astfel de cazuri, investitorul deseori acționează ca un consilier sau ca un membru al Consiliului de Administrație al unei firme. Mai mult ca atât, inițiativele cu privire la societatea informațională se bazează pe active de proprietate intelectuală și scot în evidență anumite probleme vis-à-vis de finanțare, ca de exemplu: valoarea lor este pe termen lung; câteva din activele fizice pot fi oferite chiar din start; produsele și serviciile sînt de multe ori netestate pe piețe și, prin urmare, impactul și rezultatele sînt greu de anticipat; și produsele și serviciile sînt rapid depășite. Este foarte dificil de evaluat fluxurile de numerar și fluxurile de venituri.

În concluzie, edificarea societății informaționale nu poate fi realizată numai prin intermediul fondurilor publice, aceasta mai trebuie să includă și investiții private. Acum guvernele au un rol diferit – de a dezvolta sistemele de garantare, astfel cum a fost în cazul statelor din Europa.

Referitor la proiectele fără profit, este important de accentuat faptul, că aceste proiecte de strategii naționale și regionale sînt menite să genereze progresul în procesul de edificare a societății informaționale. Ele trebuie să includă, de asemenea, și inițiative care se bazează pe subvenții, finanțate de donatori care conștientizează faptul că scopul este de a face schimbări în domeniul social și nu de a avea profit. Unele dintre serviciile furnizate de astfel de proiecte presupun acces la telefonie publică, centre comune cu funcții multiple, acces la aplicații electronice în zonele rurale și alte inițiative inovatoare în domeniul TIC pentru dezvoltare durabilă și, mai ales, reducerea sărăciei.

Alte inițiative în domeniul TIC de natură socială sînt legate de promovarea de conținut digital în limba arabă, care în prezent este mai puțin dezvoltat decît infrastructura tehnologică în regiune, dar care este la fel de vital. Astfel de inițiative suferă de o lipsă de finanțare.

Inițiativele de origine socială în țările arabe tind să fie implementate cu ajutorul unor mici proiecte pilot sau proiecte la scară mică conduse de ONG-uri, fundații din sectorul privat, organizații municipale și internaționale, reușind să coordoneze eficient proiectul doar în echipă. Cu toate acestea, astfel de inițiative pot fi unificate prin strategii naționale care stabilesc prioritățile de bază și încurajează alinierea la aseme-

nea proiecte, astfel încât acestea să poată avea un impact puternic și coerent.

Proiectele fără profit includ, de asemenea, sisteme de informare pentru a îmbunătăți eficiența guvernărilor locale și naționale, și anume, aplicații de e-Guvernare, acestea cerînd de urgență fonduri de la donatorii din regiunea arabă. În timp ce astfel de inițiative nu generează profit, în același timp ele pot forma, în general, baza de dezvoltare a întreprinderilor mici și sectorul privat pentru un termen mai lung.

La etapa actuală, donatorii sînt mult mai determinați să realizeze obiective sociale, dar pentru a justifica fondurile actualmente este nevoie de rapoarte detaliate, dovezi despre o concordanță cu prioritățile naționale și o legătură clară între inițiativele individuale și rolul lor în procesul de implementare a strategiilor de către societatea informațională. Altfel spus, donatorii doresc să vadă un profit în domeniul social produs pe banii lor, sau, mai degrabă, ca rezultatele să realizeze o schimbare socială.

Principalele surse de finanțare pentru astfel de proiecte în regiunea arabă sînt Banca Mondială, Comisia Europeană, Agențiile Organizației Națiunilor Unite, fonduri naționale și Agenția Statelor Unite pentru Ajutorul Internațional (USAID), Banca Islamică de Dezvoltare, unele companii și fundații din sectorul privat. Alte surse, extrem de importante de finanțare sînt Programele de Asistență Oficială pentru Dezvoltare (ODA).¹¹

Un alt mecanism de finanțare a proiectelor de acest tip este Fondul National Universal Acces / Servicii. În pofida faptului că acesta este într-o fază preliminară de punere în aplicare, acest fond va contribui la scăderea costurilor de livrare a echipamentelor TIC în țările arabe și va promova accesul la diverse activități sociale.

Sursele de finanțare interne includ microfinanțare, capital de risc, instrumente de creditare publică și alte mecanisme de licitație bazate pe scheme inovatoare. Aceste moduri interne necesită un echilibru al fondurilor externe de finanțare, expertiză tehnică și consultări cu privire la cele mai eficiente practici de reducere a riscurilor și de a oferi suport angajamentelor întreprinzătorilor locali.

Un alt instrument indispensabil în realizarea proiectelor îl constituie parteneratul. Acesta este unul din componentele cheie în cadrul unei inițiative de succes. Cooperarea multidimensională poate declanșa parteneriate inovatoare în domeniul TIC, și sînt foarte eficiente în atenuarea riscurilor și în creșterea cererii pentru TIC. Ele sînt, de asemenea, cel mai bun mijloc de a impulsi-ona antreprenoriatul inovator, social și de afaceri.

De asemenea, se observă că parteneriatele și cooperarea între sectorul public și privat, organizațiile

societății civile, comunitatea financiară și părțile interesate sînt cruciale pentru procesul de constituire al sectorului TIC în țările arabe.

Cooperarea regională este critică în vederea implementării TIC pentru dezvoltare, și servește ca un mijloc de a stimula astfel de țări ca Yemen, care se află în spatele altor țări arabe. După cum am subliniat mai sus, Yemen este extrem de limitată în vederea dezvoltării sectorului public și privat, acesta fiind abia în curs de dezvoltare. Cu toate acestea, dezvoltarea infrastructurii regionale ar putea servi ca suport pentru infrastructura națională în Yemen, și i-ar permite să-și utilizeze mai eficient resursele limitate.¹²

Instituțiile de cercetări sînt exemple de parteneriat prin intermediul cărora țările arabe trebuie încurajate. În țările Orientului arab, dezvoltarea modelelor de societăți de cunoaștere sau informațională necesită parteneriate la nivel național, precum și din străinătate, unde abilitățile deseori vin din partea corporațiilor transnaționale, cum este cazul în King Abdulaziz City preconizat pentru Știință și Tehnologie în Arabia Saudită sau Dubai Internet City.

Rolul tradițional al sectorului public și privat se schimbă. Guvernele joacă rolul de facilitator, mai mult decît un furnizor de servicii; de asemenea, nici companiile din sectorul privat nu sînt interesate doar de a aștepta profit, dar își asumă angajamente de ordin social.

În acest sens, parteneriatul public privat (PPP) este cea mai importantă modalitate de punere în aplicare a proiectelor. Aceasta se bazează pe faptul că, în timp ce firmele și proiectele care includ domeniul inovației pot fi limitate prin lichiditate, PPP stabilește un model, care permite guvernelor și sectorului privat de a lucra împreună în vederea gestionării proiectelor și a mecanismelor de finanțare, prin urmare, ameliorînd problema constrîngerilor.

Inițiativele societății de cunoaștere, de exemplu, cele orientate în domeniul TIC și a reformelor în infrastructura domeniului educației, necesită o disponibilitate amplă de capital, în urma căreia ar beneficia de modalitățile PPP. În timp ce așteptările publicului de la societatea cunoașterii sînt în creștere, bugetele naționale scad. Mai mult decît atât, multe guverne sînt obligate să caute metode inovatoare de a atrage mai multe investiții private pentru a îndeplini obiectivele publice. Aceasta înseamnă că în condițiile actuale, cooperarea ocazională este insuficientă. Există o necesitate de a sistematiza și a instituționaliza PPP, în așa fel, încît ambele sectoare să lucreze în vederea realizării intereselor reciproce, unde fiecare partener va utiliza experiența și abilitățile specifice pentru binele comun.

Această modalitate permite guvernelor să utilizeze expertizele de gestionare privată și particularitățile sectorului know-how. Astfel, ea oferă sectorului pri-

vat un șir de avantaje, inclusiv de interes comercial și cu o creștere în domeniul de afaceri, cu un grad sporit de securitate investițională, precum și o ponderabilitate a brand-urilor, prestigiului, imaginii, a diversificării pieții și a produselor. Rezultatul este unul de tipul „cîștig-cîștig-cîștig” în care guvernele, sectorul privat și toți cetățenii obțin beneficii.

Așa metodă este bazată pe semnarea unui acord de parteneriat, în care partenerii publici și privați colaborează pentru o perioadă de timp definită în raport cu una sau mai multe etape specifice ale unui proiect planificat cu un alt nivel de implicare. Procesul de luare a deciziilor de către Consiliul de Directori poate fi bazat pe sectorul public sau privat, unde sectorul public monitorizează acest proces.

Domeniul de aplicare a PPP este adesea foarte diferit, și variază în funcție dacă acesta se referă, de exemplu, la construirea infrastructurii de telecomunicații sau la serviciile sociale în curs de dezvoltare. În acest din urmă caz, ONG-urile, bisericile, grupurile de femei și organizațiile de tineret pot juca un rol considerabil în elaborarea și dezvoltarea proiectelor, implicînd și comunitățile, care oferă servicii de investigație pentru a beneficia de programele de sprijin și serviciile oferite de Guvern, furnizînd pregătirea și colectarea fondurilor din sectorul privat.

Factorii cheie ai PPP includ modalitățile de transparență, vizibilitate, responsabilitate și de audit extern. Parteneriatul trebuie să implice toate componentele din start, avînd o structură clară în eea ce privește responsabilitatea și angajamentele tuturor partenerilor. Principalele obstacole pentru PPP, necesită niște eforturi suplimentare necesare, parvenite din partea managementului și al personalului angajat, de a dispersa responsabilitățile de constrîngerile politice, culturale și birocratice.

Un ultim aspect important este faptul, că societatea informațională este implicată în mai multe procese și parteneriatul pe termen lung necesită o reglementare și o atenție perseverentă. Există un pericol, precum că parteneriatele, ca factor al complexității lor relative, nu va fi ultimul model de cooperare pentru a face față imperativelor societății moderne.

Rolul grupurilor de cunoaștere într-o economie bazată pe cunoaștere a crescut în ultimii ani și azi ele sînt un simbol al societății informaționale. Într-adevăr, dezvoltarea TIC atrage diferite grupuri de interes, inclusiv oameni de știință, politicieni, practicieni în dezvoltare regională, antreprenori, lideri în industria TIC. Acestor grupuri în diferite țări li se permite implicarea în economia bazată pe cunoaștere, oferind un cadru de proiectare sau de asamblare a produsele legate de TIC pentru a utiliza TIC în sporirea eficienței în alte sectoare.¹³

Caracteristicile unor grupuri implică relații formale și neformale, precum și lipsa unor relații. Tranzacțiile comerciale sînt foarte importante pentru grupuri, deoarece există niște legături doar la nivel local, și acelea fiind limitate. A fost remarcat faptul că un grup de acest tip cuprinde relații atît pe verticală, cît și pe orizontală, ca exemplu pot fi aduse o serie de așa fel de grupuri.¹⁴

O problemă importantă este diminuarea influenței acestor grupuri de interese și înlocuirea lor cu alte grupuri bazate pe concurență și pe cunoaștere. Aceste grupuri reprezintă un nou mijloc de percepere a economiei naționale și locale, ele, de asemenea, necesită un alt statut pentru fi privite de către companii, guverne și alte instituții ca parteneri cu un grad sporit de competitivitate.

Un pas în procesul de implementare este crearea comitetelor naționale. Aceste comisii includ reprezentanți din trei părți interesate, și anume, Guvernul, care se concentrează asupra gestionării proiectelor, sectorul privat care se orientează spre consumator, și societatea civilă, care se orientează spre cetățean. În cadrul înfîlnirilor de cel puțin o dată pe trimestru, avînd un președinte ales prin rotație, comitetele pot iniția discuții asupra eliminării constrîngerilor cu privire implementarea politicilor și strategiilor de edificare a societății informaționale, la nivel național, pentru a oferi soluții instituționale pentru o bună coordonare.

Ideile expuse anterior emană o siguranță cu privire la faptul că procesul edificării societății informaționale ia amploare în statele Orientului Arab și cele din Magreb. Ținînd cont de faptul că societatea informațională presupune o instituționalizare a cunoștințelor ca un principiu de organizare a societății în ansamblu, conchidem că statele din regiune sînt departe de rezultatul scontat. În această ordine de idei, edificarea pieții tehnologiilor informaționale confirmă faptul că modernizarea structurii economiilor acestor state a înregistrat o ascensiune. Este prea devreme de a trage concluzii, deoarece multe din proiecte sînt în proces de realizare, unele state nu au finisat procedura de elaborare a e-politicilor și e-strategiilor naționale, altele

nu au utilizat rațional fondurile și nu au consolidat cooperarea tridimensională în realizarea scopurilor propuse. Acest proces în mare măsură depinde nu doar de parametrii macroeconomici, dar și de componentele politice și socio-culturale ale Lumii Arabe în ansamblu.

Referințe bibliografice:

¹ Castells, Manuel, *The Informational City, Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*, OxfordUK & CambridgeUSA, 1993, pag. 1

² Murphy, Craig N., *The United Nations Development Programme: A Better Way?*, University Press, Cambridge, 2006, p. 253

³ Un exemplu relevant este cazul Egiptului – un stat ce și-a asumat responsabilitățile acestui tip de procedură, reconsiderînd în mod critic dificultățile și oportunitățile în vederea depășirii lor.

Sursa: <http://www.escwa.un.org/information/publications/edit/upload/ictd-05-3.pdf>, pag. 12

⁴ Vezi: www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=D011AB30-0362-47E8-9E5E-4FE-A5CDC13D7, pag. 59-60

⁵ Arabia Saudită - locul 45, Egipt – locul 51, Algeria – locul 58.

⁶ Vezi: *The Arab Human Development Report 2002: Creating opportunities for Future Generations* (New York: UNDP, 2002), pp. 1-11

⁷ www.escwa.un.org/information/publications/edit/upload/ictd-05-3.pdf, p.42

⁸ Ibidem.

⁹ www.escwa.un.org/information/publications/edit/upload/ictd-05-3.pdf, pag 43

¹⁰ În anul 2002, investițiile străine directe în statele din Asia de Vest au constituit 1,626 mln \$, reprezentînd doar 0,25% din fluxul global al investițiilor străine directe, un nivel de 7,8 % în anul 2001, constituind 1,760 mln \$. Sursa: United Nation Conference on Trade and Development (UNCTAD), *World Investment Report 2003; FDI Policies for Development: National and International Perspectives* (Switzerland, United Nations, 2003), pp. 249-251, http://www.unctad.org/en/docs/wir2003light_en.pdf

¹¹ United Nation Conference on Trade and Development (UNCTAD), *World Investment Report 2003*, pag. 46

¹² http://www.escwa.un.org/wsis/reports/docs/Yemen_2005-E.pdf, pp. 8-11.

¹³ <http://www.undp.org/annualreports/2002/english/09-21-GlobalSolutions.pdf>, p. 1

¹⁴ Sursa: Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială, *parcurile tehnologice din regiunea Orientului Mijlociu și Africii de Nord*. Disponibil la: <http://www.unido.org/doc/26781>.

SPECIFICUL ADMITERII ÎN ACTIVITATEA NOTARIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ALTE ȚĂRI

Aliona CARA,
Magistru în drept, IISD al AȘM

THE SPECIFIC OF ADMISSION AT NOTARY ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND OTHER COUNTRIES

This article analyze the specific of receiving the license in notary activity in the Republic of Moldova and other countries. It is focused on the statute of the notary candidate, the positive and the negative legislative provisions in different countries. The author wanted to show the legislative regulations of obtaining the notary license in different countries from different systems of law. In the same time it was settled the conditions for fulfilling the notary internship of the candidate and the exams necessary to take the notary license.

СПЕЦИФИКА ПРИНЯТИЯ В НОТАРИАЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И ДРУГИХ СТРАНАХ

Данная статья анализирует специфику получения лицензии на нотариальную деятельность в Республике Молдова и других странах. Определяет статут стажера на должность нотариуса, позитивные и негативные аспекты законодательства в силе в разных странах. Автор проанализировал законодательные основы о получение лицензии нотариусов в разных странах из разных систем право. А так же были перечислены условия прохождения стажировки и квалификационных экзаменов для получения лицензии будущих нотариусов.

Activitatea notarială se referă la categoria profesiorilor, pentru exercitarea căreia este nevoie de obținerea licenței. Cuvântul "licență" a provenit de la latinescul *licentia* ceea ce semnifică – libertate, împuternicire, putere. Licența este permisiunea de a practica un anumit gen de activitate, care este eliberată persoanelor (licențiaților) de către organele împuternicite (licențiatul), în lipsa căreia practicarea acestor genuri de activități este ilegală.¹

Activitatea notarială din vechime a fost considerată una dintre cele mai importante și cele mai dificile profesii juridice, fiind apreciată la rangurile cele mai înalte, din aceste considerente pregătirea candidatului la funcția de notar necesita precum și necesită în prezent o pregătire specializată la un nivel înalt. Înainte de a trece nemijlocit la reglementarea legislativă și doctrinară al pregătirii notariale adică la modul de organizare a stagiului viitorilor notari în Republica Moldova și alte țări, am dori să facem o paralelă cu reglementările legislației anterioare ale Republicii Moldova.

Legea cu privire la notariat din anul 1997² susținea inițial că notarii trebuie să treacă examenul de calificare, însă ulterior odată cu modificările introduse pe data de 12 februarie 1998, nu numai notarii, dar și specialiștii Ministerului Justiției al Republicii Moldova (RM) aveau șansa de a primi licența fără a susține examenele de calificare. Alte modificări care au inter-

venit pe data de 29 iulie 1999, Uniunea Notarilor a primit împuternicirea de a decide soarta persoanelor care pot fi eliberate de efectuarea stagerii, persoanele care aveau un stagiul în domeniul juridic nu mai puțin de 10 ani. În acest fel s-a făcut un pas principal, Ministerul Justiției al RM elibera licența iar Uniunea Notarilor stabilea criteriile de eliberare a licenței pentru notari.³ Condițiile înaintate de Legea nr. 1153-XV din 11.04.1997, care urmau a fi întrunite de candidat pentru obținerea licenței de notar erau: cetățenia Republicii Moldova și domiciliul permanent pe teritoriul Republicii Moldova, prezența capacității de exercițiu al drepturilor civile, cu toate că legislatorul nu înainta și nici nu înaintează cerințe față de vârsta candidatului (legislația altor state reglementează aceste cerințe și anume în Polonia vârsta de admitere este de 26 de ani⁴), prezența studiilor juridice superioare, prezența vechimii în muncă de cel puțin doi ani în organele notariale ori au îndeplinit funcția de notar stagiar, în cazul judecătorilor, procurorilor, avocaților, anchetatorilor cu vechimea în funcția respectivă de cel puțin zece ani puteau fi scutiți de stagiere de către Consiliul Uniunii Notarilor de comun acord cu Ministerul Justiției, pe o perioadă nu mai mică de șase luni, cunoașterea limbii de stat, susținerea examenului calificativ în fața Comisiei de Calificare creată pe lângă Ministerul Justiției, lipsa antecedentelor penale, dispunerea de licență.

Conform datelor statistice în Republica Moldova, în prezent activează 281 de notari. Legislația Republicii Moldova în vigoare și anume, Legea nr. 1453/2002 art. 9⁵, stabilește condițiile înaintate pentru persoanele care doresc să activeze pe tărîmul sferei profesionale ale notariatului, notar poate fi persoana care: a) este cetățean al Republicii Moldova cu domiciliul pe teritoriul ei; b) are capacitate deplină de exercițiu; c) este licențiat în drept; d) a îndeplinit timp de un an, funcția de notar stagiar și a susținut examenul de calificare; e) posedă limba de stat; f) nu are antecedente penale nestinse; g) nu a fost condamnată anterior pentru o infracțiune gravă săvârșită cu intenție. Notarul poate delega notarului stagiar următoarele atribuții: efectuarea lucrărilor de secretariat, redactarea proiectelor de contracte care urmează a fi legalizate notarial și de alte acte notariale, totalizarea practicii notariale, lucrări de arhivă. Aceleași prevederi cu referire la condițiile înaintate stagiilor se conțin și în Regulamentul cu privire la condițiile de efectuare a stagiului în biroul notarului.⁶ Perioada de stagiul este de un an de zile, termenul de efectuare a stagiului se stabilește de ministerul justiției în baza hotărîrii Comisiei de Licențiere a activității notariale (în continuare Comisia) și poate fi instituit pe o perioadă de pînă la un an. Pentru persoanele care au o vechime în muncă pe specialitate de judecător, avocat, procuror de cel puțin 5 ani sau persoanele care au performanțe în activitatea științifică (dispun de titluri de doctor în drept), termenul de stagiere poate fi instituit pînă la 6 luni. Persoanele care doresc să se înregistreze la stagiere trebuie să depună următoarele documente la Comisia de Licențiere a activității notariale: cererea de admitere, diploma de licență, carnetul de muncă, cazierul juridic și dovada care atestă că persoana nu a fost condamnată anterior pentru o infracțiune gravă, săvârșită cu intenție, contractul de efectuare al stagiului încheiat cu conducătorul stagiului (în scopul verificării corespunderii candidatului cerinței de cunoaștere a limbii de stat, pe contract notarul în mod obligatoriu va face mențiunea respectivă despre aceasta), certificatele medicale de la narcolog și psihiatru. Toate aceste documente se prezintă Comisiei pentru înregistrarea contractului de stagiere, prin ordinul Ministrului Justiției al RM se eliberează un ordin în care sînt indicate datele despre stagiar, notarul conducător, biroul notarial unde va avea loc stagierea. În conformitate cu art. 11 din Legea 1453/2002, Comisia se formează prin ordinul Ministrului Justiției, pe un termen de 4 ani și este compusă din 11 membri: 6 notari (delegați de adunarea generală a notarilor), cîte un reprezentant din partea Procuraturii Generale și Ministerului Afacerilor Interne, un lector universitar în materie de drept (ales de senat) și 2 reprezentanți ai Ministerului Justiției. Per-

soanele care vor fi incluse în componența Comisiei se delegă la solicitarea ministerului justiției. Conform ordinului privind aprobarea Regulamentului Comisiei de licențiere a activității notariale Comisia are următoarele atribuții: adoptă hotărîrile cu privire la stabilirea numărului necesar de notari, primește examenele de calificare, adoptă hotărîrile cu privire la numirea în funcție de notar și eliberarea licenței pentru activitatea notarială, adoptă hotărîrile cu privire la suspendarea activității notariale, adoptă hotărîrile cu privire la încetarea activității notariale, adoptă hotărîrile cu privire la înregistrarea contractelor privind înregistrarea și radierea din Registrul de Stat al Notarilor, înregistrarea contractelor privind efectuarea stagiului, soluționează conflictele și litigiile apărute în legătură cu efectuarea stagiului, adoptă decizii referitoare la recuzarea, după caz, a membrilor Comisiei.⁷ Reieșind din funcțiile Comisiei este evident că, Comisia are o importanță foarte mare la luarea deciziilor pentru viitorii notari, au fost mari dezbateri la ultima ședință a Comisiei de Licențiere a activității notariale din 10 iunie 2008, s-a luat decizia de a aproba criteriile pentru stabilirea numărului necesar de notari, după cum urmează:

- a) În fiecare raion al republicii cel puțin trei notari, indiferent de numărul acțiunilor;
- b) numărul mediu de cel mult 6 mii acțiuni notariale anual pentru fiecare notar din raion;
- c) numărul mediu al populației raportat la un notar egal cu 15 mii de persoane;
- d) asigurarea continuității în localitățile în care activează notari cu vârsta de pensionare.⁸

Asociațiile Obștești Uniunea Notarilor din Republica Moldova și Asociația Notarilor din Moldova "NOTA" au alarmat Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Justiției și alte organe competente cu faptul nedeterminării statutului notarilor stagiați, care astăzi sînt cei mai defavorizați – fără garanții de carieră notarială. Examinînd minuțios legislația muncii în vigoare și anume Codul Muncii al RM, nu au fost găsite reglementări legislative privind includerea perioadei de stagiul în vechimea în muncă a stagiului, în acest caz este la discreția notarului de a stabili un salariu din care se vor face defalcări lunare în Fondul Social, însă aceasta nu este obligatoriu, ar fi necesar de reglementat la nivel legislativ aceste lacune, și de inclus norme ce reglementează clar situația stagiului. Stagiul fiind într-o situație, cînd nu poate activa în altă funcție remunerată decît cea științifică, didactică sau de creație, își pierde din stagiul de muncă neîntrerupt. Tot aceste asociații enumerate mai sus au susținut că, nu au fost enunțate criteriile de stabilire a numărului necesar de notari, astfel în prezent avem cei mai mulți notari pe cap de locuitor. Dar problema criteriilor a fost rezol-

vată prin hotărârea adoptată de Ministerul Justiției ce urmează. Problema calității pregătirii profesionale a notarului a fost una dintre cele mai dezbătute în cadrul conferinței. Reprezentanții organizațiilor profesionale din mai multe state și cei ai Uniunii Internaționale a Notarilor de tip Latin (în continuare UINL) au supus criticii faptul că în Moldova, actualmente, pregătirea profesională este mai puțin riguroasă decât cea stabilită de vechea lege. Stagierea obligatorie s-a redus de la doi ani la „pînă la un an de zile”. Iar faptul că numărul notarilor nu este limitat din considerentul că în republică este insuficientă de notari, face ca în rîndurile notarilor să fie promovate persoane mai puțin calificate. În opinia mai multor experți, aceasta e o bombă cu efect întîrziat, pentru că mecanismul de pregătire și promovare nelimitată a noilor notari, mai ales tineri, fără experiență și fără practică va duce pe viitor la comercializarea funcției de notar. E cunoscut și adevărat deja faptul că un notar devine bun profesionist abia după cel puțin cinci ani de muncă notarială.

La expirarea termenului de stagiul, conducătorul stagiului întocmește referința în care reflectă: gradul de pregătire, al stagiului, calitățile și însușirea deprinderilor practice și teoretice dobândite pe perioada stagerii, aprecierea calităților individuale și recomandarea lui pentru funcția de notar, care se întocmește în două exemplare, dintre care un exemplar rămîne la biroul notarial, iar unul se eliberează notarului stagiuar. La examen sînt admise toate persoanele, care au efectuat stagiul profesional de notar, indiferent de aprecierea dată de către notarul responsabil de stagiere. Notarul stagiuar are dreptul să susțină examenul calificativ pentru admitere la activitatea notarială în termen de un an din momentul expirării termenului de un an, persoana care solicită să participe la susținerea unui nou examen calificativ pentru admiterea notarială este obligată să facă stagierea repetată cu durata nu mai mică de 3 luni.⁹ Examenul de calificare cuprinde două probe, una scrisă și una verbală, ambele probe durează 3 ore astronomice. Subiectele pentru examene sînt publicate pe situl Ministerului Justiției al RM (www.justice.gov.md). Rezultatele examenului se afișează în decurs de 72 de ore pe panoul informativ al Ministerului Justiției al RM. Din păcate regulamentul nr. 89 din 28.03.2006 nu prevede cazurile cînd candidatul nu a putut să se prezinte din motive obiective pentru a afla rezultatele. De asemenea o reglementare ce prezintă interes sunt contestațiile privind rezultatele examenului, în cazul cînd candidatul nu este de acord cu rezultatele examenului poate depune o contestație Comisiei.¹⁰ În legislația rusească se prevede că, candidatul care nu este de acord cu rezultatele examenului de calificare adresează o plîngere în termen de o lună comisiei de apel, iar apoi în termen de o lună instan-

ței de judecată.¹¹ Poziția stagiuarului e defavorizată în comparație cu statutul stagiuarului în legislația altor state.

Autorul Cozonac C., în articolul său, și-a exprimat opinia referitor la instituirea funcției de notar de stat. În toate statele europene de mult nu mai există notari de stat. În Moldova instituirea funcției de notar de stat s-a făcut mai mult din necesitatea de a presta servicii ieftine. Paradoxul este că notarii de stat, care optează pentru localitățile rurale, mai îndepărtate de centru, obțin mai ușor licența, deoarece aproape că nu există concurs. Însă, la scurt timp, unii dintre aceștia, avînd licență, solicită transferarea la Chișinău, ceea ce duce la diminuarea scopului pentru care a fost instituit notarul de stat.¹²

Am relatat prevederile legislației Republicii Moldova referitor la admiterea candidaților în funcția de notar, pentru a vedea aspectele pozitive și negative ale legislației noastre în vigoare ar fi binevenită prezentarea aspectelor legislative ale altor state.

În conformitate cu legislația *României* și anume art. 16 al Legii cu privire la notariat nr. 36/1995, notar public poate fi cel care îndeplinește următoarele condiții: are numai cetățenia română și domiciliul în România și are capacitate de exercițiu al drepturilor civile; este licențiat în drept – științe juridice - sau doctor în drept; nu are antecedente penale; se bucură de o reputație bună; cunoaște limba română; este apt din punct de vedere medical pentru exercitarea funcției; a îndeplinit timp de 2 ani funcția de notar stagiuar și a promovat examenul de notar public sau a exercitat timp de 5 ani funcția de notar, judecător, procuror, avocat sau o altă funcție de specialitate juridică și dovedește cunoștințele necesare funcției de notar public.¹³

Spre deosebire de legislația Republicii Moldova, în legislația română este reglementată semnificația lit. b al art.16 Legea 36/1995, potrivit Deciziei Curții Constituționale a României nr. 44 din 2 mai 1995, publicată în M.Of. 92/1995, „prevederile art. 16 lit. b din Legea notarilor publici și a activității notariale sunt constituționale numai în măsura în care prin expresia licențiat în drept-științe juridice se înțelege absolventul unei facultăți de drept, indiferent de specializare.”¹⁴ Poate fi notar stagiuar cel care îndeplinind condițiile prevăzute de art. 20 Legea 36/1995 al României: îndeplinește condițiile prevăzute de art. 16 lit. a-f; este angajat într-un birou de notar public; se află în perioada de stagiul pînă la promovarea examenului de notar public. Colegiul Director al fiecărei Camere a Notarilor Publici (în continuare CNP) anual stabilește numărul notarilor stagiari ce pot fi angajați în birourile notariale (art. 12 din Regulament)¹⁵. În perioada de stagiul de 2 ani, notarul stagiuar poate îndepli-

ni următoarele atribuții, cu delegarea notarului public (art. 21 din lege nr. 36/1995): efectuarea lucrărilor de secretariat; legalizarea copiilor de pe înscrisuri; oferirea datelor certe a înscrisurilor prezentate de părți; redactarea unor proiecte de înscrisuri cu conținut juridic. Notarul are statut de angajat în cadrul Biroului Notarial, pe baza unui contract de muncă. Condițiile de încheiere a contractului de muncă și formarea profesională a notarului stagiar sînt în sarcina CNP, și se stabilesc prin Statutul Uniunii Naționale a Notarilor Publici (în continuare UNNP) Contractul de muncă se încheie cu respectarea condițiilor de la art. 20 din legea nr. 36/1995 și a celor prevăzute de Codul Muncii al României¹⁶. Pe perioada stagiului se urmărește ca viitorul notar public să-și însușească cunoștințele necesare pentru a-și putea exercita în mod corespunzător atribuțiile ca notar public. În același scop, CNP va verifica o dată la 6 luni stadiul de pregătire și de formare profesională a notarului stagiar, precum și modul cum acesta și-a îndeplinit atribuțiile ce i-au fost delegate de notarul public. Consemnările periodice, împreună cu măsurile luate vor fi înscrise în procesele verbale ce vor fi semnate de reprezentantul CNP și de notarul public la care își exercită activitatea notarul stagiar și se vor aduce la cunoștință celui verificat.

Annual se organizează examen la funcția de notar public de 2 ani de activitate. UNNP, care organizează examenul, prin președintele acestuia, va stabili data de examinare, cu acordul ministerului justiției, dată ce va fi comunicată de CNP cu 45 de zile înainte, în vederea înștiințării candidaților. Examenul de notar public se susține în fața unei comisii formate din (art.22 Legea 36/1995): un membru al Consiliului UNNP desemnat de președintele acestuia; reprezentantul Ministerului Justiției va fi un inspector general notarial; un membru al corpului didactic din învățămîntul superior de specialitate de la una din facultățile de drept din țară, desemnat de consiliul profesoral al facultății respective; 2 notari publici cu pregătire și prestigiu profesional, desemnați de Consiliul UNNP¹⁷

În conformitate cu legislația rusă, care este similară cu legislația Republicii Moldova, termenul stagiului impus pentru persoanele ce doresc să practice activitate de notariat este de un an,¹⁸ persoanele care au experiență în domeniu (specializarea) juridică nu mai puțin de trei ani, în baza hotărârii Ministerului Justiției și a Camerei Notariale acest termen poate fi redus dar nu mai puțin de șase luni.¹⁹ Spre deosebire de Republica Moldova în care este stabilit stagiul de muncă de 5 ani statutul stagiului în Federația Rusă în comparație cu stagiul din RM se deosebește esențial, deoarece stagiul beneficiază de aceleași privilegii a condițiilor de muncă ca și ceilalți salariați, fiind protejat de legislația muncii, în acest caz beneficiază

de staj de muncă, timp de muncă, concedii și cotizații sociale (ajutor material), precum și de toate drepturile salariatului stabilite de codul muncii. Asupra stagiului se răsfrîng regulile interne stabile în cadrul biroului notarial. Munca stagiului din biroul notarial de stat este remunerată din cadrul fondului de salariu al biroului notarial de stat, iar în cazul celor privați – din fondul de salarizare a Camerei notariale. Ar fi bine-venit și introducerea modificărilor similare în cadrul legislației în vigoare a Republicii Moldova și anume Legea cu privire la notariat nr. 1453/2002 și Codul Muncii al RM nr.154-XV din 28 martie 2003 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162, art.648).

Una din țările europene cu sistem notarial de tip latin, care poate servi drept un model pentru celelalte țări europene unde notariatul este de tip latin, în care au fost puși germenii și bazele notariatului este Franța. Unele reglementări legislative cu privire la notariat din RM se asemănă cu cele din Franța, cu toate acestea ar fi oportun de luat drept pilon de bază legislația Franței pentru a introduce modificările necesare în legislația RM.

Pregătirea notarială în Franța este una dintre cele mai dificile dintre toate țările sistemului notarial de tip latin. Se consideră că funcția de notar este o profesie liberală care necesită un grad de pregătire înalt atât la obținerea licenței pentru practicarea activității de notar, cât și în timpul exercitării profesiei de notar. Reieșind din aceste considerente persoana care dorește să devină notar în Franța trebuie să dețină o diplomă de studii superioare juridice. Candidatul la funcția de notar are două posibilități de pregătire, *calea profesională* și *calea universitară*. Fiecare include câte un stagiul de doi ani în cadrul biroului notarial. Perioada de doi ani de zile include nu doar practica în cadrul biroului notarial, ci și efectuarea unei părți a stagiului pe lângă un alt profesionist de drept decât notarul (un avocat, auditor), chiar și în străinătate, dar nu mai mult de șase luni.²⁰ Stagiul în străinătate este doar un avantaj în cadrul efectuării stagiului deoarece include acumularea cunoștințelor atât din țară (în cazul dat Franța), cât și de exemplu stagiul pe lângă un „solicitor” din Marea Britanie, notar din Germania sau un avocat din Spania, ce servește drept o pregătire notarială în domeniul notarial european.²¹ În legislația Republicii Moldova, Legea nr. 1453/2002 a RM, cu privire la notariat lit. c al art. 9, dreptul la exercitarea activității de notar, stipulează: „notar poate fi persoana care a îndeplinit timp de un an, funcția de notar stagiar și a susținut examenul de calificare.” Ordinul Nr. 286 din 11.07.2003, privind regulamentul cu privire la condițiile de efectuare a stagiului în biroul notarial, MOF Nr. 170 din 08.08.2003 p. 7 in-

clude „termenul de efectuare al stagiului se stabilește de ministerul justiției în baza hotărârii Comisiei de licențiere a activității profesionale și poate fi instituit pe o perioadă de pînă la un an.²²” Cu toate acestea nu este prevăzută posibilitatea de efectuare a stagiului profesional în cadrul unor birouri notariale de peste hotare, ceea ce este în „voga” la moment, reieșind din politica externă și internă a statului nostru de armonizare a legislației la standardele europene, perfectarea cadrelor în cadrul țărilor Comunității Europene sau în cadrul SUA, precum și al altor state. Profesia de notar are tangențe cu legislația internațională privată, de aceea considerăm necesar de a include posibilitatea efectuării a unei părți din stagiere și în afara hotarelor Republicii Moldova, precum și includerea modificărilor în Ordinul Nr. 286 din 11.07.2003. Calea profesională presupune o pregătire cu frecvență completă. Acest tip de pregătire presupune o participare activă a studenților la activitățile de instruire, prin soluționarea de cazuri practice. Reușita la examenul final îi permite studentului să obțină ”diploma de aptitudini pentru funcția de notar”. Studentul ulterior trebuie să parcurgă încă doi ani de stagiu în cadrul unui birou notarial. Sistemul notarial din Franța presupune și o ridicare a aptitudinilor profesionale prin urmarea unor cursuri organizate de centrul de pregătire profesională notarială la care este înregistrat. Pe parcursul primului an de stagiu, ”notarul stagiar” este obligat să participe la trei seminare a câte cinci zile fiecare, ce vor include dreptul imobiliar, dreptul familiei și dreptul afacerilor. În anul următor participă la alte trei seminare despre gestiunea biroului, administrarea patrimoniului și notariatul în relațiile comunitare și internaționale. La sfârșitul cursurilor se face o testare. La finele stagiului și redactarea raportului final conduc la eliberarea unui certificat de finalizare a stagiului, de către centrul de pregătire profesională. Acest certificat îi permite candidatului să obțină titlul de ”notar asistent” și să prezinte statului o cerere de numire ca notar. De exemplu în sistemul universitar superior al RM, în special în cadrul facultăților de drept al universităților din RM, ar fi un pas important de a introduce Master în Notariat, drept exemplu poate fi luat Institutul Național de Justiție al RM care se ocupă de formarea continuă a viitorilor judecători și procurori, în cazul nostru facultățile de drept ar putea pregăti profesioniști viitorii notari, deoarece în cadrul Facultăților de Drept ca lectori și profesori activează notari cu o experiență foarte bogată și ar fi o schimbare esențială în pregătirea continuă a viitorilor notari.

Programul de pregătire profesională variază de la o țară la alta fiind împărțit în diferite cicluri, ca de exemplu în *Provincia Quebec* (Canada) exista patru etape de pregătire notarială, și anume: diplomă de ciclul I,

diplomă de ciclul II în dreptul notarial, stagiul și pregătirea continuă.²³ Diplomele de prim ciclu în drept se obține, în general, după trei ani de studiu. Programele didactice variază de la o universitate la alta. Însă la toate universitățile, anul se caracterizează printr-o concentrare puternică a cursurilor de drept civil; în același timp, cursurile de specialitate sunt din ce în ce mai numeroase. Studiile primului ciclu sunt structurate, în mod obișnuit, pe șase trimestre, repartizate în trei ani de studii (1 trimestru – 15 săptămâni) și oferă o pregătire juridică generală, axată, în același timp, pe principiile fundamentale ale dreptului. La dispoziția studenților este pusă o gamă largă de cursuri, predate în mod sistematic, în funcție de necesități. Această perioadă trienală se finalizează cu obținerea *bacalaureatului în drept*. Programul de ciclul I în drept oferă o pregătire generală pentru toți juriștii. Programul de diplomă notarială abordează o formare specializată, destinată viitorilor notari. Camerele notariale încheie acorduri cu facultățile de drept ale Universităților Laval, Montreal, Sherbooke, Ottawa și McGill. În prezent doar unele Universități au pregătire notarială, și anume Universitățile Laval, Montreal, și Sherbooke au programe de pregătire notarială. Programul de ciclul II este o pregătire notarială avansată și include o pregătire notarială specială, pe o perioadă de 15 săptămîni, în cadrul acestui program candidatul atinge următoarele obiective: își completează și perfecționează pregătirea anterioară, își perfecționează aptitudinile de cercetare și analiză critică, redactare a actelor și consultații juridice, dobîndește cunoștințe care vor fi utile pe viitor. În unele universități, partea specială a cursurilor diplomei de ciclul II în drept notarial îi oferă posibilitatea de a-și alege de la unul pînă la patru cursuri din alt program de studii superioare de ciclul II. De exemplu Facultatea de Drept a Universității din Sherbooke procedează altfel. Cursurile speciale au fost elaborate numai pentru viitorii notari. Astfel candidatul programului de ciclul II în drept notarial sunt obligați să urmeze cursurile de: Contracte complexe în dreptul societăților comerciale; Societăți II: finanțare și reorganizare; Drept preventiv II: gestiunea diferendelor. La Universitatea Sherbooke, obținerea diplomei de drept notarial se conformează regulilor general aplicabile ciclului II de studii. Astfel notarea se face cu litere („A+” este o lucrare excepțională, iar „E” un eșec total), iar promovarea este pe materii. Prin urmare candidatul este pregătit de către notari, profesori universitari de carieră și/sau alți practicieni cu experiență. După finisarea ciclului I și II candidatul urmează un stagiu în cadrul unui birou care include următoarele: *activitatea în mediul de lucru* adică presupune munca în cadrul unui birou notarial supravegheată de către un „îndrumător de stagiu” – adică un notar cu o experiență de muncă de minimum cinci ani,

îndrumătorul trebuie să-i creeze stagiului condițiile de a învăța din practică, experimentând progresiv diferite atribuții specifice profesiei de notar. Stagiul urmărește atingerea a patru obiective principale: integrarea cunoștințelor teoretice, dobândirea abilităților specifice profesiei, dezvoltarea competenței profesionale și integrarea dimensiunii preventive în exercițiul funcției de notar. În final, stagiul trebuie să fie capabil să identifice nevoile unui client și implicațiile juridice ale acestora, a căuta și analiza soluțiile posibile, a o alege pe cea mai potrivită. Stagiul trebuie să fie în stare a redacta acte și consultații juridice. Stagiul va învăța să evite orice conflict, ca și aparența unui conflict de interese; va învăța să-și mențină imparțialitatea, atunci când acționează ca ofițer public, va favoriza echilibrul între părți și se va asigura că acestea au înțeles actul pe care l-a instrumentat pentru ele. Stagiul trebuie să întocmească trei rapoarte pe parcursul stagiului, primul raport este autoevaluarea, al doilea raport îndrumătorul ia cunoștință de autoevaluarea stagiului și formulează recomandări stagiului, iar al treilea raport este sinteza evaluărilor anterioare: permite obținerea unui porter global al performanței stagiului și identificarea oricărui candidat care nu corespunde exercițiului profesiei de notar. Cu această ocazie se eliberează un atestat de promovare sau un aviz de respingere. Obținerea diplomei de drept notarial și promovarea stagiului îl îndreptățesc pe stagiul să solicite Camerei Notarilor din Quebec eliberarea unui permis de exercitare a profesiei și să depună jurământul. În afara plății taxei de eliberare a permisului, stagiului trebuie să completeze un formular în care va indica adresa sediului ales și pe care îl va semna cu semnătura sa oficială. Camera notarilor îl poate obliga la parcurgerea unui stagiul de perfecționare pe candidatul care începe să profeseze efectiv după trecerea unei perioade mai mari de doi ani de la obținerea permisului de exercițiu sau la promovarea stagiului.

O altă țară cu o experiență bogată în dreptul notarial este *Austria*. În Austria persoanele care doresc să devină notari de drept civil trebuie să întrunească următoarele condiții: să fie absolvenți ai Facultăților de Drept și să treacă un stagiul de minimum nouă luni în cadrul instanței de judecată. În cadrul Biroului notarial candidații pot să acumuleze cunoștințe și experiență practică în domeniul dreptului notarial. Pentru a fi calificat în calitate de notar de drept civil este necesar de a trece un examen compus din două probe: proba verbală și proba scris. Examenul este administrat de către o comisie formată din patru membri: președintele (vice-președintele) instanței judiciare regionale superioare, un judecător și doi notari. Formarea notarilor de drept civil nu se finalizează odată cu susținerea examenului de specialitate. Toți notarii de drept civil

precum și candidații au obligația de a-și perfecționa în continuu cunoștințele și aptitudinile profesionale. Formarea continuă a notarilor de drept civil este administrată de către Academia Notarială și Societatea Notarilor – Candidații care coordonează și organizează diferite programe, conferințe, mese rotunde, și seminare educative în domeniul teoretic și practic al notariatului. Notarii de drept civil sînt numiți de către Ministrul Justiției. Candidații care aplică pentru funcția de notar de drept civil trebuie să aibă o experiență de minimum șapte ani de stagiul de muncă în domeniul profesional, predominant de ordin notarial. Aceasta include un stagiul de minimum trei ani în cadrul unui birou notarial de drept civil după care trebuie să treacă cu succes examenul de calificare.²⁴ Din cele prezentate anterior observăm că activitatea notarială în țările sistemului romano-germanic are o importanță deosebită din aceste considerente candidatul la funcția de notar trebuie să efectueze un stagiul și să treacă examenele de calificare.

Anterior am analizat etapele de obținere a licenței de notar în țările cu sistem romano-germanic, unde în majoritatea cazurilor sistemul notarial este de tip latin, în continuare ar fi justificat de analizat o țară bazată pe sistemul anglo-saxon, unde notarul are un statut diferit față de țările sistemului romano-germanic. Profesorul american Jerry Withers analizează care este procedura de obținere a licenței în sistemul american, după cum bine ne dăm seama sistemul anglo-saxon are reglementări diferite ale profesiei de notar în comparație cu notarul din sistemul romano-germanic. Profesorul american, analizînd legislația diferitor state americane, a concluzionat că pentru a deveni notar este necesar de a întruni următoarele condiții: de a avea vîrsta de 18 ani, de a fi apt de a citi și a scrie în limba engleză, de a avea reședință în statul care dorește persoana să activeze, unele state permit de a avea reședința în afara statului dar este necesar de a avea biroul notarial în statul respectiv, de a fi asigurat și de a completa documentele necesare pentru a fi înregistrat.²⁵ În prezent în SUA sînt aproximativ 6400 000 de notari licențiați.

Pentru a vedea detaliat care sînt condițiile înaintate de către sistemul american, în unul din statele sale, am decis să analizez legislația Statului Minnesota, SUA, fiind familiarizată mai detaliat în domeniu deoarece am efectuat o stagiere în cadrul acestui stat, l-am ales pentru a face o comparație cu statele sistemului romano-germanic. Cerințele legislative pentru practicarea activității de notar public sînt următoarele:

Pentru notarii – candidați **rezidenți** ai statului Minnesota, SUA – Guvernatorul Statului este împuternicit să numească notarii publici și la intima sa convingere să stabilească numărul notarilor publici (cetățeni

ai statului respectiv sau nerezidenți) necesari pentru Statul respectiv, desigur cu acordul și aprobarea prealabilă al Senatului. Condițiile principale înaintate sunt: a avea vârsta mai mare de 18 ani (să nu uităm de faptul că pentru atingerea majoratului în SUA este prevăzută vârsta de 21 de ani), de a prezenta documentele privind lipsa antecedentelor penale. Guvernatorul stabilește condițiile generale de înmatriculare iar secretarul de stat primește toate documentele și cererile de la candidații la ocuparea funcției de notar public, tot secretarul de stat ține un registru unde sînt indicate numele persoanelor ce practică activitatea de notariat, fiind responsabil și de introducerea modificărilor parvenite pe parcurs ca: schimbarea adresei juridice, schimbarea numelui, în acest caz secretarul va reîncepe procedura de reînregistrare a notarului public. Secretarul colectează taxele necesare pentru practicarea activității care vor fi depozitate într-un fond general, și va exercita funcțiile secretariale și administrative care au conexiune cu aceste funcții. Guvernatorul de asemenea în unele cazuri poate primi documentele necesare de la candidați.²⁶

Pentru candidații – **nerezidenți** ai statului Minnesota, SUA, Subd.2(a) al Statului adnotat al Minnesotei, SUA,²⁷ Guvernatorul poate să numească notarii publici din rîndul candidaților cu consultarea și aprobarea prealabilă al Senatului, poate să decidă să împuternicească o persoană care este nerezidentă a Statului Minnesota să devină notar public dacă: (a) persoana este rezident al Statului Wisconsin, Iowa, Dakota de Nord, și alte state care au hotare cu Minnesota; (b) persoana îi va încredința secretarului de stat pentru scopuri de serviciu, și anume ce ține de procedura actelor notariale, să primească corespondența privind actele notariale; (c) secretarul de stat ține registrul numelor persoanelor ce practică activitatea de notariat, de asemenea introduce toate schimbările ce parvin pe parcursul exercitării funcțiilor ca: schimbarea adresei, a sediului, va începe procedura pentru reînregistrarea notarului *reappointment* public Secretarul colectează taxele necesare pentru practicarea activității care vor fi depozitate într-un fond general, și va exercita funcțiile de secretariat și administrative care au conexiune cu aceste funcții. Guvernatorul de asemenea poate primi documentele necesare de la candidați.

Taxa impusă pentru a fi înregistrat este: (a) În procesul depunerii dosarului cu documente candidații trebuie să achite o taxă nerambursabilă de \$40.

Pachetul de documente cerut de autorități candidaților include: informație personală despre candidat și anume, experiența în practica litigiilor civile, ocupația profesională licențiată, și cazierul judiciar, dar care nu se referă la penalități, rețineri, plângeri, condamnare, rechizitoriu.

Înregistrarea notarului de a exercita autorizațiile electronice notariale necesită a fi aprobat și testat de către secretarul de stat și apoi într-un registru special.

Am relatat în cadrul articolului aspectele teoretice și practice ale admiterii persoanelor pe tărîmul profesiei de notar în diferite țări, am analizat lacunele legislative ale Republicii Moldova care urmează a fi modificate și armonizate la standardele europene, legislația dintotdeauna a avut o tendință dinamică de modificare, legislația notarială în special, dar însă este necesar de introdus acele modificări necesare care vor reglementa aspectele statutului de stagiar, precum și necesită a fi modificată perioada stagiului și condițiile de efectuare a stagiului. Toate aceste propuneri necesită timp de a fi introduse atît în legislația în vigoare, cît și pentru implementarea practică, dar aceste modificări vor duce la egalarea șanselor viitorilor notari de a căpăta cunoștințe profunde în domeniul dat.

Referințe bibliografice:

¹ Стешенко Л.А., Шамба Т.М., *Нотариат в Российской Федерации, Учебник для вузов, Изд-во Норма – ИНФРА М, 2001, с. 76*

² Legea cu privire la notariat Nr. 1153-XIII din 11.04.1997, MO Nr. 61/520 din 16.09.1997, abrogată prin Legea nr. 1453-XV din 08.11.2002

³ Что происходит с нотариатом, Председатель Союза Нотариусов, Татьяна Унгурияну, www.logos.press.md,

⁴ Mocanu Elena, *Legea cu privire la notariat nr. 1153-XV din 11.04.1997, Comentarii, Chișinău, 1999*

⁵ Legea cu privire la notariat al Republicii Moldova, Nr. 1453 din 08.11.2002, MO nr. 154-157 din 21.11.2002

⁶ Ordinul Ministerului Justiției al RM privind Regulamentul cu privire la condițiile de efectuare a stagiului în biroul notarial, nr. 286 din 11.07.2003, MO nr. 170 din 08.08.2003, p. 2

⁷ Ordinul Ministerului Justiției RM privind aprobarea Regulamentului Comisiei de licențiere a activității notariale, nr. 89 din 28.03.2006, MO nr. 055 din 07.04.2006, p. 14

⁸ Hotărîrea Comisiei de Licențiere a Activității Notariale a Ministerului Justiției al Republicii Moldova Nr. 5 din 10 iunie 2008, mun. Chisinau.

⁹ Ordinul Ministerului Justiției al RM nr. 286 din 11.07.2003, idem, p. 18, 19

¹⁰ Ordinul Ministerului Justiției al RM nr. 89 din 28.03.2006, idem, p. 76

¹¹ Положения об апелляционной комиссии по рассмотрению жалоб на решения квалификационных комиссий по приему экзаменов у лиц, желающих получить лицензию на право нотариальной деятельности, утвержденным в соответствии с Основанием законодательства Российской Федерации о нотариате приказом Министерства юстиции Российской Федерации от 21.06.2000, № 178 и решением Правительства Федеральной палаты от 26.05.2000 г.

¹² Cozonac, C. *Notariatul în tranziție: probleme și perspective*, Ziarul "Dreptul", 2004, nr. 11-12, pag. 6

¹³ Legea notarilor publici și a activității notariale a României, nr. 36/1995, art. 16 lit. b

¹⁴ Decizia Curții Constituționale a României, nr. 44 din 2 mai 1995, publicată în M.Of. 92/1995

¹⁵ Regulamentul de punere în aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995, aprobat prin Ordinul Ministrului Justiției al României nr. 710/C1995 (MO nr. 176 din 08.08.1995), art.12

¹⁶ Codul muncii, Legea României nr. 53/2003, MO nr. 72 din 05.02.2003,

¹⁷ Mărgineanu Florin, Dreptul procesual civil, edit. All Beck 1998, p. 705

¹⁸ Стешенко Л.А., Шамба Т.М., idem, p. 80

¹⁹ Приказ Минюста России от 26 мая/ 21 июня 2000 г. №129 о прохождении стажировки лицами претендующими на должность нотариуса, Российская газета – 2002. - №129

²⁰ Ibidem, p.121

²¹ Yaigre Jean, Pillebout Jean – François, Droit professionnel notarial, Quatrième Edition, Librairie de la Cour de cassation 27,

place Dauphine – 75001, Edit LITEC, Paris, 2004,s p. 46-47

²² Ordinul Nr. 286 din 11.07.2003, privind regulamentul cu privire la condițiile de efectuare a stagiului în biroul notarial, MO Nr. 170 din 08.08.2003 p. 7

²³ Profesia de notar în Quebec, Program Canada România 2002-2005, Chambre des notaires du Quebec, 2003, p. 108.

²⁴ <http://www.notar.at/en/portal/dernotar>

²⁵ Withers J. Jerry, The notable notary, the complete guide on how to establish, market, and achieve success with a notary public business, Lulu. Com, 2005, p. 20

²⁶ Minnesota Statutes Annotated Currentness, Public Services and Privileges (Ch. 357-359), Notaries Public, **359.01. Commission, subd. 1**

²⁷ Idem, subd, 2 (a)

PRIORITĂȚILE AUDIOVIZUALULUI AUTOHTON ÎN CONTEXTUL PLANULUI DE ACȚIUNI UNIUNEA EUROPEANĂ - REPUBLICA MOLDOVA

Natalia BEREGOI,
magistru în relații internaționale

THE PRIORITIES OF THE LOCAL MEDIA IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN UNION ACTION PLAN IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The assurance of the freedom of expression is one of the main priorities settled in the Plan of Actions for the European integration of the Republic of Moldova. The Plan provides both the implementation of a legislative frame to guarantee the freedom of expression according to European standards and recommendations of the Council of Europe and the assurance of the transparency of relations between authorities and mass media. The norms of freedom of expression and information, provided by the Group of Experts named by the General Secretary defined very clearly for the Moldavian authorities the tasks that should be achieved. The application of recommendations proves the initiation to fit the European standards in mass media of the Republic of Moldova. Thus, in order to guarantee the freedom of expression, it is welcome to elaborate and implement the conception that will support and consolidate the media sector that provides the state support of independent media. The European officials are disposed to continue the negotiations with the Republic of Moldova for signing an "Association Agreement" in concordance with the internal reforms dynamics to respect human rights, law state and democracy. Besides, European officials emphasized the necessity of respecting the freedom of expression and political transparency during the next parliamentary elections.

ПРИОРИТЕТЫ МЕСТНОГО РАДИОВЕЩАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ПЛАНА ДЕЙСТВИЙ ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ-РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА

Гарантия свободы выражения - один из главных приоритетов, отмеченный в Плане Действий Республика Молдова – Европейский Союз. План предоставляет сторонам применение законодательной базы в целях гарантии свободы выражения, согласно европейским стандартам и рекомендациям Совета Европы, и прозрачности в отношениях между властями и средствами массовой информации. Нормы свободы выражения и информации, предоставленные Группой Экспертов, ясно определили для молдавских властей задачи, которые должны быть решены. Выполнение рекомендаций доказывает стремление приспособить европейские стандарты к средствам массовой информации Республики Молдовы. Таким образом, чтобы гарантировать свободу выражения, необходимо разработать и внедрить концепцию, которая поддержит и объединит сектор СМИ, оказывающий государственную поддержку независимым СМИ. Европейские власти готовы продолжить переговоры с Молдовой для того, чтобы подписать «Договор о сотрудничестве» в соответствии с динамикой внутренних реформ, в целях уважения прав человека, закона государства и демократии. Так же, европейские власти подчеркнули необходимость уважения свободы выражения и политической прозрачности во время следующих парламентских выборов.

Dialogul politic dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană s-a activizat în perioada de implementare a Planului de Acțiuni UE-RM pe multiple planuri. Acesta reprezintă un document politic încheiat între UE și RM și care stabilește programul, obiectivele strategice și prioritățile relațiilor dintre acestea. Un loc aparte în aceste obiective este ajustarea mass media din Republica Moldova, inclusiv cea electronică, la principiile de funcționare și standardele europene.

Asigurarea libertății de exprimare este unul din subiectele prioritare ale Planului de Acțiuni, fapt care se

datorează importanței acesteia. Planul de Acțiuni prevede, pe de o parte, adoptarea și implementarea unui cadru legislativ care ar garanta libertatea exprimării în conformitate cu standardele europene și în baza recomandărilor Consiliului Europei și, pe de altă parte, asigurarea transparenței relațiilor dintre autorități și mass-media.

Printre recomandările Consiliului Europei în domeniul mass-media se numărau următoarele¹:

1. Adoptarea unei noi Legi a audiovizualului.
2. Modificarea Legii cu privire la Compania publică „Teleradio - Moldova”.²

Prin aprobarea Codului audiovizualului la 27.07.2006 și publicarea în Monitorul Oficial nr. 131 din 18.08.2006, Republica Moldova *grosso modo* a respectat aceste recomandări.

Legea a pus la bază cele mai bune practici europene din legislația audiovizualului, recomandările Consiliului European, Convenției Europene cu privire la Televiziunea Transfrontalieră, prevederile OSCE, inclusiv Directivele Înaltului Comisar pentru problemele Minorităților Naționale și ale reprezentantului OSCE pentru libertatea mass media. Proiectul Codului a fost elaborat printr-un consens în Parlamentul Republicii Moldova și pe parcursul unei perioade de peste un an a fost pus în discuție de către reprezentanții mass media autohtone, diferite segmente ale societății civile, a fost supus expertizei din partea Consiliului European și altor organisme internaționale.

După cum demonstrează practica europeană, chintesența unei legi a audiovizualului constă în garantarea independenței și autonomiei autorității de reglementare în domeniu și ca o derivată a acestora – modalitățile și mecanismul de autorizare a radiodifuzorilor. În acest sens, vechea Legea a audiovizualului din Republica Moldova prevedea niște criterii vagi de eliberare a licențelor de emisie și a frecvențelor radio și TV și nu asigura transparența procesului de acordare a licențelor. Această situație a fost semnalată în Declarația comună cu privire la lipsa de transparență în distribuirea licențelor și frecvențelor de emisie adoptată la 9 noiembrie 2005 de șefii ai 13 misiuni diplomatice în RM, inclusiv OSCE, CE și Delegația Comisiei Europene la Chișinău³. Prezentul Cod are drept scop asigurarea apărării drepturilor consumatorului de programe de recepționare a informației corecte și obiective, asigurarea drepturilor radiodifuzorilor la libertate editorială și libertate de exprimare, instituirea principiilor democratice de funcționare a audiovizualului din Republica Moldova.⁴ Experiența din ultimii ani de eliberare a licențelor de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) indica anumite carențe sau cel puțin, discuții contradictorii atât în rîndul radiodifuzorilor, potențialilor agenți, cât și în rîndurile societății civile.

Prin Codul Audiovizualului este creată Instituția publică națională a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova” ca un serviciu public de radiodifuziune și televiziune independent editorial, precum și în activitatea sa de creație, autonom instituțional, constituit în baza capitalului financiar public, care oferă servicii de programe întregii societăți din Republica Moldova, cu acoperire națională.

Deși, radiodifuzorul public este independent în baza codului, acesta poate fi mai mult sau mai puțin condus de agenția de reglementare⁵. În acest sens deseori, se suprapun ori se confruntă atribuții

de monitorizare/supraveghere, ceea ce creează situații confuze sau de vid juridic. Astfel, atribuțiile Consiliului Coordonator al Audiovizualului și Consiliului de Observatori al IPNA Compania „Teleradio-Moldova” (CO) sunt identice, ca rezultat capacitatea CO de luare a deciziilor este limitată.

Această opinie este împărtășită și de experții de peste hotare. Informația din raportul de monitorizare a serviciului public al audiovizualului de către experți în domeniu de la Instituția publică de radioteleviziune din Estonia specifică că deși s-a recomandat constituirea a doua consilii de reglementare CCA și CO în audiovizual, domeniile de activitate ale acestora deseori se suprapun⁶.

Problema independenței autorității de reglementare în audiovizual a fost întotdeauna în vizorul organismelor europene. În cadrul celei de a 1022-a reuniuni a Delegației Miniștrilor s-a aprobat Declarația Comitetului de Miniștri cu privire la independența și funcțiile autorităților de reglementare din sectorul de radiodifuziune⁷. Aceasta conține apelul către autoritățile de reglementare ale sectorului de radiodifuziune:

- să fie conștiente de rolul lor specific într-o societate democratică și de importanța lor în crearea unui audiovizual pluralist;
- să asigure eliberarea independentă și transparență a licențelor de radiodifuziune și să asigure supravegherea radiodifuzorului în interesul public;
- să contribuie la promovarea unei „culturi a independenței” și, în acest context, să elaboreze și să respecte liniile directe, care garantează independența membrilor săi;
- să respecte transparența, eficiența și să fie responsabili în fața publicului.

Un șir de Recomandări conexe adoptate de Consiliul de Miniștri asemenea Recomandarea nr. R (96) 10 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la garantarea independenței serviciului public de radiodifuziune⁸, Recomandarea nr. R (99) 1 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la măsurile de promovare a pluralismului mijloacelor de comunicare în masă⁹, Recomandarea nr. R (2000) 23 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la independența și funcțiile autorităților de reglementare a sectorului radiodifuziunii¹⁰ au stat la baza implementării principiului libertății de exprimare și creșterii accesibilității de informare a societății din Republica Moldova.

Aplicarea acestor recomandări vorbește despre procesul de implementare a standardelor europene în mass-media din Republica Moldova. Astfel, în scopul garantării plene a libertății de expresie, este binevenită elaborarea și implementarea unei concepții de susținere și consolidare a sectorului

mediatic, care ar prevedea sprijinirea de către stat a mijloacelor media independente, inclusiv a celor locale.

Voința politică este premisa de bază a schimbării situației mass-media spre bine. În acest sens se aplică modificări, ajustări și completări ale cadrului juridic existent în conformitate cu rigorile UE în acest domeniu.

Libertatea de exprimare ca drept fundamental constituțional este reflectată în legislația privind mass-media în Republica Moldova. Acest drept, la fel și dreptul la accesul la informație permit funcționarea unei media libere. În același timp, considerăm că accesul la informație nu trebuie să fie limitat doar în legislația privind mass media, dat fiind faptul că el constituie o prerogativă pentru toți cetățenii.

Pentru societățile democratice este importantă existența unui larg spectru de mijloace de comunicare independente și autonome care reflectă diversitatea ideilor și opiniilor, importanța lipsei oricărui control sau restricții arbitrare asupra participanților în procesul de informare, a conținutului comunicării sau transmiterii informației. În același timp, asigurarea respectării libertății mass-media și a libertății de exprimare reprezintă un obiectiv prioritar al Planului de acțiuni UE-RM¹¹.

Politica curentă de integrare europeană a Republicii Moldova se bazează pe doi piloni:

- implementarea Planului de Acțiuni UE-RM;
- valorificarea posibilităților Republicii Moldova de participare la toate inițiativele regionale, în special, la Consiliul Regional de Cooperare, Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (PCESE) și Acordul CEFTA modificat (Acordul de liber schimb central european). Acestea sînt două direcții principale ale procesului de integrare europeană a Republicii Moldova care se completează reciproc.

Pe lângă beneficiile economice, politice și sociale ale integrării europene a Republicii Moldova în Pactul de Stabilitate în Sud-Estul Europei, este necesar să evidențiem și aspectul psihologic al apartenenței la Pact. Incluziunea statului moldovean în cadrul acestei structuri europene a demonstrat că eforturile constante pe direcția europeană pot da rezultate semnificative în vederea integrării graduale a Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Pentru a reuși, este necesar ca autoritățile și societatea civilă să formuleze un mesaj proeuropean fără ambiguități și să efectueze acțiuni consecvente în acest sens, așa cum s-a procedat în cazul demersurilor pentru aderarea la Pact. Rolul de propagator al acestui mesaj în societate revine, în primul rînd, comunității mediatică, presei și, nu în ultimul rînd, instituțiilor audiovizualului.

Odată cu aderarea Republicii Moldova la Pactul de Stabilitate în Sud-Estul Europei și adoptarea Cartei pentru Libertatea mass-media, situația instituțiilor audiovizualului din Republica Moldova ar putea să se schimbe spre bine.

În acest context în domeniul audiovizualului au tohton se realizează o serie de acțiuni¹²:

- ajustarea legislației naționale cu privire la mijloacele mass-media la standardele internaționale;
- formularea unei concepții naționale despre audiovizual¹³;
- selectarea membrilor Consiliului Coordonator al Audiovizualului pe principii democratice, de reprezentare echitabilă și asigurarea independenței și transparenței activității acestuia;
- organizarea unor seminare naționale și internaționale (regionale) în domeniul audiovizualului;
- crearea unei rețele informaționale pentru efectuarea schimbului de informații și asigurarea accesului la informație;
- elaborarea și implementarea proiectelor în vederea sprijinirii activității mass-media locale;
- implementarea standardelor de transparență în activitatea organelor de stat în general și în cea de reglementare a activității mass-media în particular.

În scopul continuității și amplificării acestor acțiuni instituțiile audiovizualului public și privat ar trebui să pună în aplicare un program educațional pentru tineret care să formeze tînăra generație în spirit european. Sondajele sociologice realizate de CIVIS și EXPERT-GRUP din ultimii ani arată clar că populația în vîrstă acceptă cu greu schimbările. Și, dimpotrivă, tinerii sînt cei care se pronunță pentru integrarea viitoare a țării în Uniunea Europeană. De aceea, educația lor în spirit democratic, participativ, consensual și tolerant este unica șansă a Republicii Moldova de a avea un viitor european.

Ar fi cazul să menționăm, că procesul multidimensional de informare a cetățenilor despre perspectivele europene în cadrul instituției publice a audiovizualului a demarat cu mult mai devreme decît a fost adoptată strategia de comunicare cu privire la integrarea europeană a Republicii Moldova și Planul de acțiuni privind realizarea acesteia. Deși radiodifuzorul public a început să-și desfășoare activitatea pe acest segment mai devreme decît adoptarea strategiei de comunicare, obiectivele sunt comune:

- asigurarea distribuirii adecvate și sistematice a informației despre Uniunea Europeană;
- prezentarea de date din mai multe surse de informație cu referire la UE;
- oferirea posibilității cetățenilor Republicii Moldova pentru a participa la procesul de integrare europeană.

Astfel publicul larg se poate informa despre scopurile și acțiunile adoptate de instituțiile guvernamentale ale RM și ale organismelor europene.

O abordare complexă a perspectivei integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană urmează a fi focalizată în raport cu criteriile stabilite de către Consiliul European de la Copenhaga¹⁴ și cu condițiile ulterioare acestora. În afară de aceasta, strategia de integrare europeană a Republicii Moldova va trebui să ia în considerație nivelul actual al relațiilor UE-RM. Comunicarea Comisiei Europene păstrează ideea menținerii actualelor relații contractuale cu viitorii săi vecini. Astfel, în cazul RM se va dori a se implementa un Plan de Acțiuni regional sau creat special pentru Republica Moldova. Planurile de Acțiuni vor fi documente care vor stabili domenii, printre care și în domeniul audiovizualului, precum și anumite obiective care vor trebui atinse de RM. În cazul în care vor fi înregistrate progrese pe calea implementării Planului de Acțiuni, UE va putea oferi noi oportunități de cooperare. Implementarea integrală a Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC), document ce stabilește baza juridică a relațiilor UE-RM, de către Republica Moldova va fi condiția necesară pentru aprofundarea colaborării cu UE conform Comunicării Comisiei Europene.

Firește, prin conținutul noii strategii de integrare europeană a Republicii Moldova putem depăși actualul cadru de relații, așa precum a procedat Croația mai mulți ani la rând. Deși nu avea semnat un Acord de Asociere la UE, toate acțiunile promovate pe plan intern erau realizate de parcă acest stat ar fi fost asociat la UE.

Textul viitoarei strategii poate fi conceput în limitele actualului cadru impus de APC sau prin depășirea acestuia, important ar fi însă ca orice cale aleasă să fie eficient exploatată în vederea apropierei progresive a statul nostru de standardele UE.

De menționat că pentru promovarea strategii de integrare europeană a Republicii Moldova va fi necesară o voință politică fermă și de eforturi perseverente și consecvente de îndeplinire a prevederilor acesteia la nivelul convenit, în termenii adecvați, precum și se cere sensibilizarea opiniei publice privind importanța procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. Aici și vedem unul din obiectivele prioritare ale audiovizualului autohton.

În timp ce APC se apropie de faza lui finală, Chișinăul și Bruxelles-ul au declarat disponibilitatea și voința de negociere a unui nou cadru juridic. Totodată, RM și-a formulat deja poziția, solicitând un Acord de Asociere, care ar prevedea o perspectivă clară de aderare la UE.

Anul 2008 a reprezentat o răscruce pentru relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldo-

va. După ce în luna aprilie a fost anunțat Raportul de progres al Comisiei Europene privitor la implementarea Planului de acțiuni UE-RM, în mai au avut loc la Bruxelles, lucrările celei de-a 10-a Reuniuni a Consiliului de Cooperare Uniunea Europeană-Republica Moldova(CC UE-RM). În cadrul ședinței plenare a Reuniunii CC UE-RM au fost evaluate recentele rezultate în relațiile UE-RM și trasate noile obiective de cooperare. Au fost evidențiate unele progrese în realizarea Planului de Acțiuni UE-RM prin implementarea reformelor politice și economice. Pe lângă acestea, oficialii europeni au menționat că autoritățile moldovenești urmează să persevereze în procesul de implementare a reformelor în domeniile justiției, combaterii corupției și al libertății mass-media. Important este că în cadrul reuniunii s-a decis inițierea procedurii de reflecții pe marginea viitorului acord-cadru dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova.

În luna mai 2008 a fost emis decretul prezidențial privind constituirea Comisiei naționale pentru integrare europeană, care are drept scop dezvoltarea relațiilor dintre UE-RM în conformitate cu prioritățile și obiectivele RM privind aprofundarea procesului de integrare europeană. Un rezultat important al lucrărilor comisiei îl constituie elaborarea agendei de integrare europeană¹⁵.

Pentru o realizare eficientă a integrării europene este necesară implicarea societății civile ceea ce ar spori, de asemenea, și nivelul de cooperare dintre guvernare și societatea civilă. În acest context Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea „Despre aprobarea strategiei dezvoltării societății civile în anul 2008-2012”¹⁶.

O inițiativă care ar reprezenta un real progres pentru Republica Moldova în vederea apropierei RM de standardele europene devine Parteneriatul Estic al UE. Parteneriatul Estic al UE constituie o nouă inițiativă polono-suedeză ce intenționează să contrabalanseze proiectele UE privind Uniunea Mediteraniană. Acesta nu include în sine o perspectivă de integrare europeană ci mai degrabă posibilitatea de a implementa unele reforme ce ulterior ar permite țărilor vizate să se integreze mai ușor. Inițiativa polono-suedeză implică tratarea estului drept o entitate uniformă, care urmează a primi fonduri pentru implementarea proiectelor transnaționale și regionale. Ideea este de a echilibra aspectele deja stipulate în Politica Europeană de Vecinătate într-un cadru bilateral. Un element nu mai puțin important este faptul că rezultatele vor fi evaluate în raport cu standardele UE, iar aceasta impune Republicii Moldova o responsabilitate mai mare în ceea ce privește inițierea și implementarea reformelor, ea fiind direct responsabilă de un eventual eşec.

Vizita de la Chisinau (18-19 noiembrie 2008) a unei delegații a Comisiei europene în frunte cu Hugues Mingarell, vicedirectorul general al Directoratului general pentru Relații Externe, a evidențiat interesul UE față de situația din RM. Inițial, Bruxellul lega începutul reflecțiilor asupra negocierilor privind semnarea unui nou acord de cooperare moldo-comunitar de calitatea alegerilor parlamentare din 2009. În prezent, oficialii europeni se arată dispuși să aprofundeze negocierile cu RM pentru semnarea unui „Acord de Asocierie”. Pe lângă aceste cerințe tradiționale, europenii pun accentul, în mod imperios, pe independența și libertatea mijloacelor de informare în RM, inclusiv pe libertatea de exprimare și transparența politică a autorităților moldovene în timpul alegerilor parlamentare din 2009. Monitorizarea Planului de Acțiuni UE-RM a demonstrat că până în prezent nu s-a asigurat îmbunătățirea situației în domeniul audiovizualului și libertății de exprimare.

După cum vedem, în afară de libertatea exprimării, oficialii europeni au invocat și transparența politică în calitate de imperativ. Acest demers este complementar libertății de exprimare, căci lipsa de deschidere și transparență în mediul politic diminuează potențialul protagoniștilor acestui tip de libertate și viceversa. Or, logica acestor demersuri constă în intenția europenilor de a fortifica opoziția (politică și civică) din RM, cu scopul „europenizării” următorului Parlament al RM și favorizării forțelor politice cu adevărat democratice și pro-europene. Rolul audiovizualului în acest plan nu poate fi în nici un caz contestat.

Bibliografie:

Legea nr.1320-XV din 26 iulie 2002 cu privire la instituția publică națională a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova” (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.117-119, art.972)

1. Codul Audiovizualului aprobat la 27.07.2006, www.justice.md

2. Hotărârea „Despre aprobarea strategiei dezvoltării societății civile în anul 2008-2012”¹⁷ adoptată la 12 decembrie 2008.

3. Functioning of Democratic Institutions in Moldova (Funcționarea instituțiilor democratice din Moldova), Raport al Comitetului pentru onorarea obligațiilor și angajamentelor de către statele membre al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Doc. 10671, 16 septembrie 2005, www.CE.int

4. Declarația comună adoptată la 9 noiembrie 2005 de șefii ai 13 misiuni diplomatice în RM, www.info-prim.md/Rom.pdf

5. Comentarii asupra proiectului Codului Audiovizualului al Republicii Moldova, OSCE, 07 aprilie 2006

6. Comisia Europeana(2003), Wider Europe – Neighborhood: a New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors, ttp://ec.europa.eu/comm./world/enp/pdf/com03_104_en.pdf

7. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova, www.mfa.md

8. http://www.trm.md/index.php?add_trm=5

9. [www.coe.ro/documente/Monitor%20Inf\(2003\)%203%20roumain.pdf](http://www.coe.ro/documente/Monitor%20Inf(2003)%203%20roumain.pdf)

10. [www.bice.md/UserFiles/File/Rec_CM_rom/Rec\(96\)10www.cca.md/files/Independenta%20si%20functiile%20autoritatilor%20de%20reglementare%20a%20sectorului%20audiovizual.doc](http://www.bice.md/UserFiles/File/Rec_CM_rom/Rec(96)10www.cca.md/files/Independenta%20si%20functiile%20autoritatilor%20de%20reglementare%20a%20sectorului%20audiovizual.doc)

11. www.apel.md/files/docs/Rec_99_1pluralism_mass-media_ro.pdf

12. www.ipp.md/files/Publicatii/2001/07_12_2001/SugestiiConfPS.doc

13. http://cca.md/files/STRATEGIA_CCA.doc

14. <http://www.integrare.gov.md/>

Referințe bibliografice:

¹ *Functioning of Democratic Institutions in Moldova (Funcționarea instituțiilor democratice din Moldova)*, Raport al Comitetului pentru onorarea obligațiilor și angajamentelor de către statele membre al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Doc. 10671, 16 septembrie 2005, www.CE.int

² Legea nr.1320-XV din 26 iulie 2002 cu privire la instituția publică națională a audiovizualului Compania «Teleradio-Moldova» (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.117-119, art.972) www.justice.md

³ Declarația comună adoptată la 9 noiembrie 2005 de șefii ai 13 misiuni diplomatice în RM, www.info-prim.md/Rom.pdf

⁴ art. 1 din Codul Audiovizualului aprobat la 27.07.2006, www.justice.md

⁵ Comentarii asupra proiectului Codului Audiovizualului al Republicii Moldova, OSCE, 07 aprilie 2006

⁶ http://www.trm.md/index.php?add_trm=5

⁷ [www.coe.ro/documente/Monitor%20Inf\(2003\)%203%20roumain.pdf](http://www.coe.ro/documente/Monitor%20Inf(2003)%203%20roumain.pdf)

⁸ [www.bice.md/UserFiles/File/Rec_CM_rom/Rec\(96\)10](http://www.bice.md/UserFiles/File/Rec_CM_rom/Rec(96)10)

⁹ www.apel.md/files/docs/Rec_99_1pluralism_mass-media_ro.pdf

¹⁰ www.cca.md/files/Independenta%20si%20functiile%20autoritatilor%20de%20reglementare%20a%20sectorului%20audiovizual.doc

¹¹ *Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova*, www.mfa.md

¹² www.ipp.md/files/Publicatii/2001/07_12_2001/SugestiiConfPS.doc

¹³ http://cca.md/files/STRATEGIA_CCA.doc

¹⁴ Comisia Europeana(2003), *Wider Europe – Neighborhood: a New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors*, [ttp://ec.europa.eu/comm./world/enp/pdf/com03_104_en.pdf](http://ec.europa.eu/comm./world/enp/pdf/com03_104_en.pdf)

¹⁵ <http://www.integrare.gov.md/>

¹⁶ Adoptată la 12 decembrie 2008.

¹⁷ Adoptată la 12 decembrie 2008.

ABORDĂRI TEORETICE ALE CONCEPTELOR DE PARTENER ȘI PARTENERIAT STRATEGIC: EVOLUȚIE ISTORICĂ

Rodica NICHIFOR,
Magistru în relații internaționale,
IISD al AȘM

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ КОНЦЕПЦИИ ПАРТНЕРСТВА И СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПАРТНЕРСТВО: ИСТОРИЧЕСКАЯ ЭВОЛЮЦИЯ

Вместе с новыми изменениями, которые имели место в начале 90-х г.г XX века, в международной политике стали разрабатываться новые концепции партнерства и сотрудничества как в экономической, коммерческой, так и в военной и стратегической областях. Не исключается их существование и в прошлом, правда, их применение было узким, и проистекало из ранее разработанных концепций, таких как концепция союзов и альянсов, но которые имели четко определенные цели.

За последние десятилетия XX в. и начала XXI в., из-за угроз безопасности, сильно изменилось отношение государств во внешней политике, в отношениях между другими государствами и их укреплении. При таких преобразованиях требуется новое понимание и разработка иного подхода понятия «партнерства».

THEORETICAL TRENDS OF THE STRATEGIC PARTNER AND PARTNESHIP: HISTORICAL EVOLUTION

Together with the new changes, which took place in the beginning of 90-s in XX century, the new concepts of partnership and cooperation as in economic, commercial, and in military and strategic areas began to be developed in the global policy. Their existence in the past is not excluded, the truth, their application was narrow and resulted from early developed concepts, such as the concept of the unions and alliances but which had accurately definite purposes.

For last decades of XX century and the beginning of XXI century, because of security threats, the relation of the states in foreign policy, and relations between other states and their strengthening has strongly changed. Such transformations require new understanding and approach of “partnership” concept.

Odată cu noile transformări care au avut loc la începutul anilor 90 ai sec. al XX-lea, în politica internațională au început să se contureze noi concepte precum sunt conceptele de partener și parteneriat în diferite contexte, fie economic, comercial, militar sau strategic. Nu se exclude utilizarea lor și în trecut, însă atunci se făcea mai mult în scopuri ascunse, secrete, sau se putea deduce din alte concepte precum conceptul de alianțe sau prietenii, însă care își aveau un scop bine delimitat.

În decursul ultimului deceniu al secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, datorită amenințărilor care au loc la adresa securității, s-a schimbat foarte mult atitudinea statelor în ceea ce privește politica externă, relațiile dintre state și consolidarea acestora. În virtutea acestor transformări se impune o nouă conștientizare și o altă abordare a noțiunii de parteneriat.

Sensul mai general al cuvântului de „parteneriat” se referă la mai multe procese. El redă nu doar anumite aspecte specifice ale conceptului, caracteristice

unui subiect anume, într-un caz concret, ci include în sine o semantică generalizatoare, fapt ce permite utilizarea acestei noțiuni în diverse domenii.

Fără a intra în polemică pe marginea întregului spectru de probleme ce reies din tema dată, ne vom limita doar la două principii fundamentale ce o definesc: care este importanța parteneriatului și ce constituie esența lui. În baza generalizării părerilor mai multor autori conchidem că drept obiect al parteneriatului este, în mod particular, starea relațiilor dintre stat și instituțiile sale, și în mod general, parteneriatul reprezintă relațiile stabilite între state, care sunt legate prin anumite interese comune.

O explicație a noțiunii de parteneriat o întâlnim în *Dicționarul universal al limbii române*, unde este caracterizat drept „un sistem care asociază partenerii sociali, economici.”¹ O importanță deosebită o are forma științifică, din punct de vedere teoretic, a noțiunii de parteneriat. Această noțiune trebuie, în primul rând, să reflecte esența fenomenului dat, iar, în al doilea rând, să-l denumească corect, scoțind în evidență

cele mai deosebite elemente ale conținutului problemei date – atât elementele metodologice, cât și cele ce se referă la sfera activității practice. Punctele de vedere expuse de către cercetătorii științifici, personalități publice și politice în cadrul discutării și examinării diverselor concepții și elaborări ce țin de problemele parteneriatului, indică existența unei mari dispersări a opiniilor, absența unei fundamentări metodologice finite, precum și tendința de a aborda, uneori, problema dată doar în baza experienței străine.

Apreciind strânsă legătură dintre teorie și practică, autorul român Tamaș Sergiu a dat următoarea definiție conceptului de parteneriat: „raporturi complexe ce se stabilesc într-un regim democratic, între guvern, patronat și sindicate în vederea rezolvării unor diferențe de interese ce pot genera conflicte.”² Rolul parteneriatului este de a menține stabilitatea socială, în avantajul tuturor părților angajate într-un conflict de interese. Din conținutul noțiunii date observăm că Tamaș a pus accentul asupra relațiilor interne dintr-un stat, asupra relațiilor statului cu celelalte instituții ale sale. Raportînd această definiție la legăturile dintre state, vedem că acest tip de relații sunt bazate, de asemenea, pe interese fiecare dintre părțile angajate urmărește un anumit scop, iar în final vor să obțină un anumit profit.

O altă noțiune asemănătoare celei de parteneriat este cea de „Partnership”, căreia îi găsim explicația în *Dicționarul universal al limbii române*. Aceasta nu este altceva decît „o asociere într-o afacere a doi sau mai mulți parteneri, în care fiecare își mențin propriul capital, dar îl administrează și îl folosesc în comun cu ceilalți, participînd la împărțirea profitului, proporțional cu cota de capital avansată.”³ Făcînd o analiză a conceptului dat putem conchide că acesta vizează doar aspectul economic al noțiunii date, însă statele își stabilesc parteneri în scopul sporirii stabilității, diminuării amenințărilor la adresa păcii și construirea unor relații de securitate între părțile partenere. Aceasta fiind, de fapt, o abordare din punct de vedere strategic a noțiunii, care se axează, în primul rînd, asupra problemelor de securitate și pace.

Astăzi, statele sunt tot mai mult predispuse spre cooperere și menținere a relațiilor diplomatice. Se conștientizează importanța comportării lor în calitate de parteneri, fie în mod individual, fie în cadrul diferitor organizații internaționale.

Cu toate schimbările ce au avut loc în lume, după încheierea războiului rece, la baza relațiilor internaționale contemporane rămîne principiul interacțiunii forțelor. Totodată, aplicarea sau demonstrarea forței militare ca principal argument nu mai este prioritară, accentul fiind mutat în zona acțiunilor de forță exprimate prin mijloace și metode economice, tehnico-ști-

ințifice și politice. În sistemul puterii de stat ca subiect al relațiilor internaționale a sporit rolul și importanța potențialului diplomatic, politic, economic și intelectual-științific. Dar, ca și mai înainte, aspectul militar în relațiile dintre state se menține ca element primordial în stabilirea partenerilor strategici.

Ca formă a parteneriatului pot fi considerate și Alianțele, care, servesc drept promotori ai conceptului de parteneriat. Ele pot fi pe timp de pace, sau de război, egale sau inegale, permanente sau temporare.⁴

În concepția autorilor „*Dicționarului de relații internaționale*,” alianță înseamnă „un acord formal între doi sau mai mulți actori în vederea colaborării pe chestiuni percepute drept probleme de securitate reciprocă.”⁵ Prin alcătuirea unei alianțe se va stabili sau consolida un sistem de descurajare, iar în caz de război se va opera un pact de apărare, prin care toți actorii vor fi împiedicați să intre în alte alianțe. Aceasta înseamnă că aliații vor stipula în forma tratatului condițiile în care va fi nevoie de o reacție militară de răspuns. De asemenea, aliații pot simți nevoia de a se sprijini unul pe altul pe cale diplomatică în desfășurarea politicilor externe.

În *Dicționarul de Analiză Politică* de Jack C. Plano, Robert E. Riggs și Helleman S. Robin găsim reflectată noțiunea de „Alianță Politică,” care în concepția autorilor respectivi este o relație dintre partidele politice dintr-un stat, ce s-au unit în jurul unor interese comune.⁶ Dacă vom face trimitere la conceptul de parteneriat, vom observa că aceste două concepte au tangențe comune, însă în cazul din urmă este vorba de relațiile dintre statele pe care le apropie aceleași interese, sau urmăresc un anumit scop.

Într-un sistem multipolar, dinamica stabilirii relațiilor de parteneriat este implicit mai fluidă și poate exista un grad mai mare de incertitudine, iar dinamica și politica externă a partenerilor sînt mai puțin previzibile. Așa cum au afirmat unii autori, în condițiile multipolarității statele pot fie să formeze „un lanț de state,” fie să refuze a intra în astfel de circumscripții. Această dilemă este intrinsecă conceptului de multipolaritate și anumite considerații nonsistemică, centrate pe agentul în cauză, ar putea rezolva în ultimă instanță dilema.

În secolul al XX-lea, căutarea și înființarea relațiilor de parteneriat a reprezentat un element tipic al comportamentului statelor. Exemplele din 1914 și 1939 au fost amplu studiate pentru a extrapola și pentru a valida teoriile cu privire la incidența războiului. Constatările par să fie ambivalente în legătură cu întrebarea dacă parteneriatul strategic inhibă sau încurajează statele să declanșeze războaie.

Izbucnirea războiului rece a confirmat multe dintre afirmațiile referitoare la dinamica bipolară. Atît State-

le Unite, cât și Uniunea Sovietică au constatat că, deși există o conducere a blocului, aceasta nu presupunea obligatoriu că membrii blocului sunt de partea lor. Mulți cercetători au fost de părerea că armele nucleare au exacerbat aceste tendințe centrifuge.

În anumite cazuri statele pot stabili relații de parteneriat pentru a-și asigura securitatea. Ele se orientează spre statele puternice, încheind anumite acorduri sau tratate de prietenie, colaborare sau de susținere reciprocă în cazul atacului din partea unui stat terț. Înființarea oricăror alianțe, sau stabilirea diferitor tipuri de parteneriate are loc în anumite contexte. Ce înseamnă, de fapt acest *context*? Noțiunea dată o găsim explicată în *Dicționarul Universal al Limbii Române*, unde *context* înseamnă „ansamblul de împrejurări care însoțesc un fapt sau un eveniment.”⁷⁷ De aici putem deduce că statele sunt determinate, în politica lor externă, să acționeze ghidați de anumite circumstanțe și sunt presați să ia anumite decizii impuși de situația momentului respectiv.

Luând în considerație conjunctura internațională și noile riscuri care au apărut, problemele de insecuritate nu vin, întotdeauna, direct din partea anumitor state, ele sunt mult mai grave, căci, de fapt, el se află pretutindeni, iar cel mai neînsemnat om, structură sau organizație poate deveni cel mai mare suspect de pericol la adresa securității.

Dacă în cazul alianțelor politice, partidele împărtășesc aceeași ideologie politică, atunci în cazul alianțelor dintre state, aceasta nu este o condiție necesară. Ba mai mult, istoria demonstrează că sunt cazuri când un stat poate să nu agreeze sistemul politic dintr-un alt stat, sau personalitatea care se află la conducerea acestui stat, însă atunci când el este amenințat de invazie din partea altei puteri, care tinde spre hegemonie, primul stat îl va împiedica pe acesta din urmă, deoarece următoarea țintă poate fi chiar el.

Chiar dacă între două state există o ură sau o antipatie reciprocă, în cazul când ambele au un dușman comun, resentimentele dispar, ele își asigură orice tip de ajutor posibil și se susțin din toate punctele de vedere, însă nu este exclus ca după eliminarea pericolului, ca ele să revină la relația lor anterioară – aceasta, de fapt, reprezentând o alianță, sau un parteneriat temporar, sau de cele mai multe ori acest tip de relații este caracteristic situațiilor de război. În acest caz putem menționa sintagma că în război orice e posibil, regulile sau legile în situațiile date nu funcționează. Persistă legea celui mai puternic, iar pentru a evita monopolismul se depășește domeniul sentimentalismului.

Așadar, din cele expuse reiese că nu atât națiunea, religia sau cultura poate apropia două state, nu este neapărat necesar ca ele să aibă tangențe. Atâta timp cât ele se pot proteja reciproc, își pot asigura un grad

de securitate reciprocă, ele devin partenerie. În acest context se leagă o relație de prietenie între state, însă această prietenie este bine motivată, deoarece dacă interesele lor se contrapun, elementul prieteniei dispare mutual.

Este o diferență între alianță și prietenie, deoarece dacă în cazul unei prietenii un om își poate da viața pentru altul, atunci în cazul alianțelor, acestea se termină acolo unde nu mai coincid interesele. În practica internațională însă, nu s-au depistat cazuri când un stat s-ar fi sacrificat pentru altul, oricât de mare ar fi fost prietenia dintre ele. Atâta timp cât unul dintre ele începe să slăbească ca putere, celălalt încearcă să-și asigure securitatea apropiindu-se de un altul mai puternic.

O definiție mai amplă a conceptului de Alianță o găsim la autorul francez Charles Zorgbibe, în „*Dictionnaire de Politique Internationale*,” care după părerea autorului este „angajamentul de asistență în caz de război, care reprezintă esența acordului încheiat între două state partenerie.”⁷⁸ De aici, denotă că, autorul reflectă noțiunea de alianță doar în cazul unui conflict armat de proporții – a unui război, în scopul asigurării unui stat cu diferite tipuri de resurse în cazul unor acțiuni armate. Aceasta reprezintă, în esență, o formă restrânsă a parteneriatului, doar o latură a lui, într-un timp bine delimitat. Am putea considera că este o strategie de politică externă a statului care oferă astfel de asistență.

Însă parteneriatul înglobează o sferă mai amplă. În acest caz se cuprinde raportul de forțe internaționale în contextul globalizării, al luptei economice și sociale transnaționale, caracterizat prin apariția unor relații mondiale interne, a unei politici interne a „orașului planetar”. De aici putem deduce acea formă a parteneriatului economic global, care persistă la etapa contemporană. În epoca globalizării, unde puterea mondială este preluată de către factorul economic, politica statelor nu mai este dictată atât de factorul militar și de expansiunea teritorială, care predomina în secolele XIX, XX, cât de factorul economic, de ocuparea acelor zone bogate în resurse. Se accentuează, din ce în ce mai mult, stabilirea relațiilor unui parteneriat economic.

Reieșind din acest tip de relații, se poate crea cooperarea între state, o cooperare în scopuri economice, ce se pot forma, pur și simplu, din rațiuni individuale ale partenerilor în beneficiul lor mutual. Ele sunt totdeauna contractate, avându-se în vedere părțile implicate, scopul lor fiind, în mod conștient, întărirea securității economice ale partenerilor, sau să promoveze interesele lor împotriva lumii exterioare.

De asemenea, am putea menționa „parteneriatul energetic” constituit la Vest între statele consumatoare. Aici interacțiunea între „marea politică externă” și

politica energetică nu le permite statelor să-și modifice poziția în dialogul politicii externe. Insecuritatea energetică reprezintă una dintre cele mai stringente probleme ale societății internaționale contemporane. Reieșind din aceste considerente, se denotă importanța stabilirii relațiilor între Occident și Rusia. Aceasta din urmă fiind destul de bogată în resurse energetice și petroliere, poate fi considerată unul dintre principalii parteneri energetici ai statelor occidentale.

Instituirea relațiilor economice stabile între state și formarea pe această bază a sistemului economic mondial contribuie la armonizarea intereselor membrilor săi la aplanarea și minimizarea contradicțiilor atât de natură obiectivă, cât și subiectivă în relațiile reciproce dintre parteneri. Fiind legate între ele prin sistemul specializării și cooperării internaționale, complexe economice naționale, prin buna lor funcționare, crează premisele unei creșteri economice durabile atât pentru fiecare din partenerii luați în parte, cât și pentru toate țările luate împreună.

În urma stabilirii relațiilor comerciale externe au de câștigat fiecare partener în parte, fie că de unul singur nu este în stare să procure anumite mărfuri, fie că are posibilitatea de a cumpăra de peste hotare mărfuri la prețuri mai mici decât cele propuse de producătorii autohtoni. În acest context Alexandru Burian menționează: „toți partenerii depind unul de altul, deoarece nici unul din ei nu-și poate asigura în singurătate toate condițiile pentru o activitate viabilă normală,⁹ deoarece o importanță majoră o are identificarea parametrilor și a condițiilor de realizare a activității economice externe, acele forme ale relațiilor internaționale care, pe de o parte, ar încuraja minimalizarea pierderilor, reduce riscul confruntărilor, iar, pe de altă parte, ar aduce un profit cât mai mare, armonizând interesele subiecților economiei mondiale, fortificând toate legăturile dintre state.

Un parteneriat perfect ar însemna o egalitate a intereselor și o încredere reciprocă între părți, cu o reciprocitate a avantajelor. De aceea statele urmăresc să se implice, în aceeași măsură în relațiile în care sunt angajate, de asemenea, ele manifestă un interes deosebit față de partenerul său. Pentru a se simți sigur, din punct de vedere al securității și stabilității proprii, trebuie, în mod firesc, să aibă un partener puternic sub toate aspectele: al apărării, economic și teritorial.

Prin strategia lor de politică externă și prin intermediul instituțiilor reprezentative ale statului peste hotare, se urmărește, în primul rând, dezvoltarea relațiilor economice și întreținerea legăturilor comerciale dintre state. Pentru atingerea acestui scop, o importanță deosebită îi revine diplomației și personalului diplomatic. Căci, precum este specificat în lucrarea *Diplomația* a autorul român, Mircea Malița, „Poli-

tica externă a unui stat trebuie să servească nu doar intereselor politice și strategice ale statului, dar și intereselor economice.”¹⁰ Fără parteneri economici, statele riscă să fie amenințate cu pericolul stagnării dezvoltării interne. Chiar și cele mai dezvoltate state, din punct de vedere economic, nu pot progresa individual. Dacă sunt bogate în materie primă sau resurse, ele au nevoie de piață de desfacere și viceversa, dacă au piață de desfacere și nu au materie primă sunt nevoite să-și stabilească anumiți parteneri cu care să poată colabora.

Să luăm exemplul unor state dezvoltate precum este astăzi Japonia. Se știe că după cel de-al II-lea război mondial economia sa a fost distrusă. Însă datorită capacităților sale inovatoare, a tehnologiilor de care dispune, și-n primul rând, a strategiei sale, Japonia a ajuns, la momentul actual, una dintre cele mai dezvoltate state ale lumii din punct de vedere economic, însă ea nu ar fi putut reuși să ajungă la acest progres dacă nu ar fi avut piață de desfacere.

Un alt exemplu elocvent, pe care ni-l oferă istoria, este Germania, care la sfârșitul anilor patruzeci ajunsesse la ruinare, dar care în prezent este unul din cele mai dezvoltate state ale Europei și un factor important de decizie în cadrul Uniunii Europene. Refacerea Germaniei se datorează atât forțelor sale interne, cât și ajutorului venit din exterior. Aici merită a fi menționate Planul Marshal, și renunțarea statelor europene la datoriile de război ale Germaniei.

Exemplele date ne vorbesc despre necesitatea și importanța acestui tip de parteneriat. Căci doar prin cooperare și colaborare statele pot atinge cote maxime în dezvoltarea lor. În cartea lui Martin Wight *Politica de putere* găsim declarația lui Henry John Temple Palmerston, care afirmă că „Anglia este sigură că va găsi state cu suficientă putere, influență și greutate, care să o ajute și să o sprijine în drumul pe care ea dorește să-l urmeze.” De asemenea, tot la Palmerston găsim afirmația: „...presupunerea că, o țară sau alta este sortită să fie un aliat etern sau un dușman perpetuu, este o politică îngustă, interesele noastre sunt eterne și perpetue, și aceste interese constituie datoria noastră de a le urma.”¹¹ De aceste sintagme s-au folosit multe state în politica lor externă deoarece nu ideologia, culoarea sau religia sunt cele care determină vectorul politicii externe, ci interesele statului.

Reieșind din cele expuse mai sus, putem afirma că politica internațională este un element fluid, care în anumite condiții se solidifică, iar la cea mai mică schimbare a atmosferei revine la condiția sa inițială. Pentru a înțelege natura instabilă și refractată a politicii internaționale, e nevoie de studiat relațiile dintre motivele și consecințele stabilirii partenerilor strategici, sau dintre scopurile și istoria înființării alianțelor.

Cu cât e mai general scopul unei alianțe, cu atât mai puțin aceasta funcționează conform intențiilor părților. Buna înțelegere a conținutului proceselor expuse anterior revine studierii problemelor legate de elaborarea și adoptarea deciziilor în domeniul politicii externe. Deciziile date poartă mai ales caracter organizatoric și au efecte administrative asupra componentelor militare, economice și diplomatice ale puterii statului.

Ilustrul gânditor politic Hugo Grotius a afirmat în una din lucrările sale că „Nu există un stat atât de puternic încât să nu aibă nevoie uneori, de ajutor din exterior, fie pentru scopuri legate de comerț, fie chiar să păstreze atenția mai multor națiuni străine îndreptată împotriva sa.” Din cele expuse mai sus putem deduce următoarele, chiar și cele mai puternice popoare și suverani își caută parteneri pentru a se putea asigura în orice tip de împrejurări și mai ales atunci când se simte amenințat.

Există însă uneori, unele asocieri între puteri ce par a fi mult mai strânse decât simple alianțe oficiale, bazate pe afinități și tradiții tot atât de mult ca pe interese, dar care sunt mai mult naturale decât utile, sau din contra, există antipatii și vechi conflicte ce par ca niște dușmani naturali. Acest tip de aliați naturali poate fi exemplificat prin relațiile dintre SUA și Marea Britanie, deoarece Marea Britanie a văzut permanent în SUA un partener natural mai mare, decât statele europene, în toate aspectele, economic, militar și comercial. Aceasta poate fi explicat și prin așezarea geografică a fiecărui stat, dar poate fi, de asemenea, legată și de trecutul său istoric. Nu poate fi exclusă relația dintre SUA și Marea Britanie, înaintea declarării independenței SUA, când aceasta a fost colonie britanică.

Cît ține de conceptul de dușmani naturali, atunci aici putem aminti de relațiile dintre Franța și Germania, care s-au aflat permanent într-o stare tensionată din mai multe motive, esențial fiind problema teritoriilor. Chiar dacă în prezent ele sunt partenere în cadrul Uniunii Europene, de fapt fiind fondatorii acestei comunități, totuși, pentru Germania mai este încă vie problema Alsaciei și Lorenei, care, după cum a afirmat Alexandru Burian „a lăsat o urmă adâncă în relațiile reciproce dintre statele europene, reducând considerabil flexibilitatea sistemului de alianțe, bazat pe principiul echilibrului de forțe”¹².

O tentativă de restabilire a ordinii internaționale au avut-o marile puteri europene, pentru a stabili pacea și după războaiele lui Napoleon. S-a încercat de a crea un sistem de securitate, care ar fi cuprins întreaga Europă. Un astfel de „concert” al marilor puteri a fost creat, de asemenea, ca rezultat al unor negocieri și cooperări în cadrul Conferinței de la Viena,¹³ ceea ce a dus la restabilirea ordinii și reorganizarea statelor

lumii. Alianța creată în această perioadă a fost orientată spre instaurarea păcii și fraternității între popoarele europene în baza atașamentului idealurilor creștinismului și sub conducerea guvernanților legitimi. În cadrul sistemului internațional de state, fiecare stat își asigură realizarea intereselor sale schimbându-și permanent aliații, fără a încălca structura generală a alianțelor și caracterul relațiilor dintre state.

Un alt element semnificativ în alegerea partenerului îl constituie importanța și puterea acestuia pe arena internațională. Micile state nu vor rezista mult timp presiunilor din partea marilor puteri, de aceea e foarte important ca un stat mic să aibă drept aliat și partener o mare putere.

Există anumite similitudini între Mica Înțelegere, sau între sistemul francez de alianțe din estul Europei, și Alianța Nord Atlantică, după cel de-al doilea război mondial. În fiecare caz un grup de puteri mici au realizat aranjamente de securitate pentru a prezenta status-quo-ul, care a devenit asociat cu o mare putere.

Puterile Micii Înțelegeri au format propriile lor alianțe, în 1920 – 1921, și mai apoi au contractat tratate de alianță cu Franța în 1921. Puterile Europei occidentale au realizat tratatul lor în martie 1948, la Bruxelles, împotriva pericolului unei noi agresiuni a Germaniei, sau împotriva pericolului Rusiei, cu un an înaintea încheierii Tratatului Atlanticului de Nord, în aprilie 1949. Tot acest sistem de apărare bazându-se pe sprijinul mării puteri, care, de fapt, este cea mai îndepărtată de parteneri – SUA.

Făcînd o retrospectivă a tuturor evenimentele majore care au avut loc de-a lungul istoriei, putem deduce că din dorința de monopol mondial s-au creat mari avalanșe și contrapuneri de interese, ceea ce a dus la revoluții, războaie și chiar războaie. Când unele state își pun mai presus de orice propriile interese, sau mai bine zis, ambițiile, se poate ajunge la dezechilibru și haos mondial.

După cum afirma Otto von Bismarck: ”Politica internațională este un element fluid, care în anumite condiții se va solidifica, dar la o schimbare a atmosferei revine la condiția sa inițială difuză.”¹⁴ Pentru a înțelege natura instabilă și refractată a politicii internaționale, trebuie de studiat relațiile dintre motivele și consecințele divergențelor dintre state, sau dintre scopurile și istoria unei alianțe. Cu cât e mai general scopul unei alianțe, cu atât mai puțin aceasta funcționează conform interdicțiilor părților. Permanent se ivesc noi circumstanțe, care în mod constant arată obligațiile fiecărui partener într-o lumină neașteptată.

Cel mai important factor al existenței societății internaționale actuale îl reprezintă capacitatea acestora de a-și unifica forțele, creînd diferite parteneriate, în vederea realizării intereselor lor. De aceea, de multe ori

statele sunt nevoite să facă diferite concesii, în favoarea partenerului său, pentru a păstra acea formă de parteneriat, dacă acesta mai corespunde intereselor sale.

Dacă vom face o analiză a lucrărilor marilor savanți americani, atunci vom putea deduce concepția lor despre supremație și universalitate americană. În viziunea lui Samuel Huntington asupra problemei relațiilor dintre Mare și Uscat, reflectată în lucrarea sa „*Ciocnirea civilizațiilor*”, el afirmă că victoria strategică a atlantiștilor asupra euroasiaticilor nu este o victorie civilizată, deoarece ca valori estul și vestul se află departe încă unul de altul. Huntington afirmă că ideologia apuseană a triumfat temporar, că triumful acesteia va scoate la suprafață păturile culturale periferice ale Estului, iar acest factor va genera noi condiții de confruntare între Est și Vest.¹⁵ Autorul atenționează asupra pregătirii unei astfel de confruntări, să reglementăm, dacă nu chiar să stopăm stările de spirit și tendințele antiatlantice, să nu admitem asocierea centrelor geopolitice de confruntare cu vestul într-o singură alianță.

Acești factori reflectă ideea că nu totdeauna asocierile de state sunt pozitive, ele au atât avantaje, cât și dezavantaje pentru societatea internațională, deoarece în acest mod se pot crea supremații care ar anihila cultura și civilizația popoarelor mai mici. De asemenea, pot avea loc ciocniri de interese pentru anumite regiuni între statele americane cu cele europene sau asiatice. Din ce în ce mai mult se ridică la nivel de super puteri (mai ales din punct de vedere economic), așa state din Asia precum sunt China, India și Japonia.

În mod frecvent marile puteri încearcă să păstreze o ordine internațională prin împărțirea și absorbția celor mici. Declinul extraordinar al numărului statelor europene între 1648 și 1914 ilustrează încercarea statelor mari de a le absorbi pe cele mici, în același timp utilizând principiul compensării pentru a menține balanța puterii.¹⁶ Aceasta a dus la o denunțare frecventă a principiului balanței puterii ca fiind doar o sporire colectivă a marilor puteri. Drept exemplu de intersectare a intereselor marilor puteri și de stabilire a unui parteneriat mutual ne poate servi cazul clasic de împărțire a Poloniei în 1772 de către Austria, Rusia și Prusia. Aici marile puteri, deținând controlul internațional, au folosit principiul balanței de putere pentru realizarea propriilor interese.

Din punct de vedere al unui stat slab, sacrificarea Poloniei reprezintă un principiu brutal, însă în acea perioadă marile puteri stabileau parteneriate strategice sub forma unor înțelegeri de neintersectare a intereselor și de neîncălcare a acestora, hotărând soarta unor state în dependență de capacitatea forțelor de care dispuneau.

Un factor important în politica internațională îl reprezintă principiul limitării puterii adversarului și împiedicarea creșterii acestuia ca forță mondială. De aceea statul care se simțea amenințat de „depășire” din partea adversarului său încerca să încheie alianțe cu dușmanii adversarului său. Statele Unite ale Americii și Federația Rusă recunosc nevoia de limitare a puterii celeilalte, și afirmă că aceasta este o nevoie nu numai a lor, ci și a societății internaționale în general. Ele nu admit, însă nevoia nici unui control comparabil constituit asupra propriei lor puteri.

Unele state care au potențialul de a juca un rol major – de exemplu Statele Unite în perioada interbelică și Japonia după refacerea ei economică, după al doilea război mondial – preferă să joace un rol relativ minor. După care, mai târziu să preia locul de lideri mondiali, încercând să monopolizeze întreaga societate internațională.

Trebuie să remarcăm, însă, că, în mod evident, nu există unipolarism reflectat prin superioritatea unui singur stat, deoarece oricât de puternic ar fi el, totuși, are nevoie de parteneri pentru a putea conduce întreaga societate internațională. De asemenea, niciun stat nu este preponderent ca putere în sistemul internațional drept un tot întreg. Există un „complex” de forțe care concurează pe mapamond. Cel puțin în regiunea asiatică și pacifică, China trebuie considerată ca o mare putere alături de Statele Unite și Federația Rusă, în timp ce Japonia figurează a patra putere potențială, iar o Europă occidentală unită este o a cincea mare putere. De aici apare întrebarea colaborării între ele și dacă vor putea aceste puteri să se bazeze una pe forțele altele în rezolvarea problemelor cu care se confruntă societatea internațională.

În plus, a vorbi despre relațiile actuale ale marilor puteri ca despre un parteneriat complex, nu înseamnă a sugera că ele sunt echidistante din punct de vedere politic una de alta, sau că există o completă mobilitate diplomatică între ele. La etapa actuală există o oarecare stare de tensiune între Statele Unite și Federația Rusă, însă se simte o apropiere între Federația Rusă și China și Statele Unite și China. Japonia, deși și-a afirmat, într-o măsură, independența față de Statele Unite, și și-a îmbunătățit relațiile atât cu Federația Rusă, cât și cu China, este încă strâns legată, atât strategic, cât și economic, de Statele Unite decât de oricare dintre celelalte. Deși, aceste mari puteri au, în prezent, o mai mare mobilitate diplomatică decât în trecut, totuși nu se poate vorbi de un parteneriat echilibrat și stabil.

Referințe bibliografice:

¹ Oprea, Ioan, Carmen- Gabriela Pamfil, Radu Rodica, Zastroia Victoria, *Noul dicționar universal al limbii române*, Editura Litera internațional, București – Chișinău 2006, pag. 676.

² Tamaș, Sergiu, *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*, Editura Academiei Române, București – 1993, pag. 286.

³ Oprea, Ioan, Carmen-Gabriela Pamfil, Radu Rodica, Zastrowia Victoria, op. cit. pag. 677.

⁴ Wight, Martin, *Politica de putere*, Editura Arc, Chișinău – 1998, pag. 132.

⁵ Evans G. Newnham J. *Dicționar de relații internaționale*, Editura, Universitatea Dalas – 2001, pag. 23.

⁶ Plano, Jack C., Riggs Robert E., Robin Helleman S., *Dicționar de analiză politică*, Editura ECCE Homo, București - 1993, pag 87.

⁷ Oprea, Ioan, Carmen- Gabriela Pamfil, Radu Rodica, Zastrowia Victoria, op. cit. pag. 452.

⁸ Zorgbibe, Charles, *Dictionaire de Politicque Internationale*, Editure Presses Universitaires de France, Paris – 1988, pag 56.

⁹ Burian, Alexandru, *Relații Internaționale, Politica Externă și Diplomatie*, curs de lecții, ediția a III-a revăzută și adăugită, Chișinău – 2007, pag. 65.

¹⁰ Malița, Mircea, *Diplomația*, Editura didactică și pedagogică, București – 1975, pag. 356.

¹¹ Wight, Martin, op. cit. pag 133.

¹² Burian, Alexandru, *Geopolitica lumii contemporane*, Curs de lecții, Editura, Alma Mater, Chișinău – 2003, pag 162.

¹³ Idem, pag. 158.

¹⁴ Martens, G. F., *Recueil des principaux des traités*, vol. I, Dieterich, Göttingen, 1971, pag. 2.

¹⁵ Samuel Hantington, *Ciocnirea civilizațiilor*, București: ed. Antet, 1997, p.237.

¹⁶ Ibidem, pag. 182.

LEGISLAȚIA ȘI PRACTICI NAȚIONALE PRIVIND COMBATERICA SPĂLĂRII BANILOR

Maricela COBZARIU,
doctorand, IISD al AȘM

THE NATIONAL LEGISLATION AND PRACTICE CONCERNING THE MONEY LAUNDERING

The battle against the money laundering is a very complicated and difficult activity and has to become a component of the state politic. In a state where the laws and the democratic norms doesn't function neither the market economy laws, being liquidated their essence, the main priority of the state politic has to become creation of a impassible barrier against this scourge because the last one got the highest proportion of a social catastrophe, which hazard the state existence itself.

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО И ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРАКТИКА В БОРЬБЕ С ОТМЫВАНИЕМ ДЕНЕГ

Борьба с отмыванием денег является очень сложной и комплексной деятельностью, которая должна стать частью государственной политики. В государстве, в котором больше не работают законы, демократические правила и законы рыночной экономики, поскольку они лишены своей сути, основным приоритетом государственной политики должно стать создание непреодолимого барьера в борьбе с этим бедствием, потому как оно уже успело достичь масштабов социальной катастрофы, которая может поставить под угрозу само существование государства.

Lupta împotriva spălării banilor este o activitate foarte complicată și complexă și trebuie să devină componentă a politicii statului. Într-un stat în care nu mai funcționează legile și normele democratice și nici legile economiei de piață, fiind lichidată esența lor, principala, prioritate a politicii statului trebuie să devină crearea unei bariere de netrecut împotriva acestui flagel fiindcă aceasta din urmă a atins proporțiile unei catastrofe sociale care riscă să amenințe însăși existența statului.¹

Este evident că orice măsuri în vederea limitării spălării banilor nu trebuie să poarte un caracter simbolic și accidental. De aceea este important de elaborat un program atotcuprinzător de luptă pornind de la următoarele premise: o victorie absolută asupra luptei împotriva spălării banilor este imposibilă în condițiile în care ea are loc sporadic, limitarea spălării banilor nu poate fi o campanie de o singură zi; aceasta nu poate fi limitată numai prin măsuri legislative și prin lupta cu manifestările ei, este mult mai eficientă lupta cu condițiile care o generează; lupta împotriva spălării banilor poate fi reușită dacă se duce în complexitate și permanent, cuprinzând toate sferele vieții publice; programul de luptă trebuie realizat de puterea politică supremă a țării în colaborare cu instituțiile societății civile; pagubele pe care le suportă statul și societatea de pe urma acestui flagel sunt atât de mari, că orice cheltuieli judicioase pentru realizarea progra-

mului de înlăturare a acestui fenomen vor asigura o compensare multiplă a mijloacelor investite.

Pătrunderea masivă a banilor negri în circuitele financiare oficiale poate permite reprezentanților criminalității organizate accesul la deciziile importante ce vizează funcționarea economiei mondiale. Consecințele pătrunderii capitalului obținut din activități criminale în economia reală sunt similare efectelor devastatoare ale poluării pentru natură și pot avea efect ireversibil.

În cadrul activităților infracționale, numărul este principalul mijloc de schimb. Strategiile de spălare a banilor includ tranzacții care, prin volum, sunt foarte profitabile și atractive pentru instituțiile financiare legale. Spălarea banilor orientează banii dintr-o economie ilegală și îi plasează în investiții binevenite în economia, legală. Cele două elemente majore ale procesului de reciclare de fonduri sunt: ascunderea veniturilor ilicite și convertirea lor în bani, cu scopul de a le ascunde proveniența. Definirea fenomenului de spălare a banilor s-a reușit prin explicarea în câteva cuvinte a modului de acțiune și a scopului operațiunilor de spălare a banilor, care în timp, prin semnarea și ratificarea „Convenției Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope” de la Viena din anul 1988 a dobândit caracter de lege în cele mai multe din statele lumii : spălarea banilor presupune conversia sau tran-

sferul de bunuri în scopul de a disimula sau deghiza originea ilicită a acestora.²

Detaliind această definiție, prin analiza fenomenului din punct de vedere economic, spălarea banilor presupune ansamblul de tehnici și metode economice și financiare prin care banii sau alte bunuri obținute din activități ilicite, frauduloase, precum economia subterană sau corupția, sunt desprinse de originea lor, pentru ca apoi să li se dea o aparență, proveniența justificată legal și economic, în scopul investirii lor în economia reală.

Trecerea după anul 1990 la economia de piață în România și la multiplicarea relațiilor economice cu străinătatea a condus inerent la "importul" acestor noi tipuri de infracțiuni din lumea occidentală, situație în care, fiind descoperiți din punct de vedere legislativ nu a existat o ripostă din partea organelor de aplicare a legii. Astfel, prin sistemul financiar-bancar au avut loc activități de spălare a banilor, având ca proveniență atât surse interne, cât și externe. Abia în anul 1999 s-a adoptat de către Parlament Legea nr. 21/1999 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, lege ce s-a aplicat începând din 21 aprilie 1999. Ulterior la data de 07 decembrie 2002 a fost adoptată Legea 656 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării actelor de terorism.

Actuala reglementare a Legii nr. 656/2002, astfel cum a fost modificată prin OUG nr. 53/2008³ vine practic să se realizeze exigențelor cerute în primul rând conceptului de Politică Europeană de Vecinătate, pentru că cea mai eficientă soluție în problema spălării banilor pe plan internațional este în primul rând cooperarea internațională și sisteme de control și reglementări unitare în cadrul fiecărei țări. În legislația României, definirea spălării banilor este reglementată prin Legea 656/2002⁴ modificată prin OUG nr. 53/2008, art 1 lit. a., unde se arată că prin "spălarea banilor se înțelege infracțiunea prevăzută la art.23 în al cărui conținut sunt cuprinse următoarele activități care sunt încriminate de legiuitor ca infracțiuni. Astfel:

„(1) Constituie infracțiune de spălare a banilor și i se pedepsește cu închisoarea de la 3 la 12 ani:

a) schimbarea sau transferul de bunuri, cunoscând că provin din savârșirea de infracțiuni, în scopul ascunderii sau al disimulării originii ilicite a acestor bunuri sau în scopul de a ajuta persoana care a savârșit infracțiunea din care provin bunurile să se sustragă de la urmărirea, judecarea sau executarea pedepsei;

b) ascunderea sau disimularea adevăratei naturi a provenienței, a situației, a dispoziției, a circulației bunurilor ori a drepturilor asupra acestora, cunoscând că bunurile provin din savârșirea de infracțiuni;

c) dobândirea, deținerea sau folosirea de bunuri,

cunoscând că acestea provin din savârșirea de infracțiuni.

(3) Tentativa se pedepsește.”

Coroborând dispozițiile art.23 din Legea nr.656/2002 modificată cu cele ale art. 6-7 din Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, se poate afirma cu privire la sensul dat de legiuitor, termenilor folosiți în cadrul acestor legi: - potrivit art.2 lit. d din Convenție, termenul de bunuri înseamnă orice fel de bunuri, corporale sau incorporeale, mobile sau imobile, tangibile sau intangibile, precum și actele juridice ori documentele care atestă proprietatea asupra acestor bunuri sau alte drepturi referitoare la ele; este evident că în conceptul de bunuri sunt incluși și banii; ca urmare în art. 2 lit. h din Convenție se definește expresia „infracțiunea principală” ca fiind orice infracțiune în urma căreia rezultă un produs susceptibil de a deveni obiectul unei infracțiuni de spălare a produsului infracțiunii, reglementate de art. 6 din Convenție. Cum nici Legea nr. 656/2002 nu precizează sfera infracțiunilor din care provin bunurile ce fac obiectul spălării, în modalitățile prevăzute de art. 23 din Legea 656/2002 credem că am putea apela la dispozițiile Convenției.

Potrivit art. 2 lit. b și art. 6 pct. 2 lit. a și b din Convenție sfera infracțiunilor principale, este definită astfel:

- fiecare stat parte se străduiește să instituie infracțiunile de spălare a produsului infracțiunii pentru bunurile ce provin din cea mai largă sferă de infracțiuni principale;

- fiecare stat parte include în infracțiunile principale toate infracțiunile grave, definite ca un act care constituie o infracțiune pasibilă de o pedeapsă privativă de libertate al cărei maxim nu trebuie să fie mai mic de 4 ani sau de o pedeapsă mai grea;

- fiecare stat parte va include în infracțiunile principale o „categorie completă de infracțiuni legate de grupurile infracționale organizate”.

- potrivit art. 2 lit. a din Convenție, expresia „grup infracțional organizat” desemnează orice grup structurat alcătuit din trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă și acționează în înțelegere, în scopul savârșirii uneia sau mai multor infracțiuni grave sau infracțiuni prevăzute de prezenta Convenție, pentru a obține direct sau indirect un avantaj.

2.b)Elementele constitutive ale infracțiunii de spălare a banilor Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art. 23 din Legea nr. 656/2002 îl constituie relațiile sociale prin care statul apără circuitul legal (financiar, bancar, economic, comercial și civil), prevenind și combătând circuitul ilegal al bunurilor, produs al unor infracțiuni grave prevăzute de lege, prin instituirea unor obligații ale anumitor persoane fizice

și juridice de a sesiza operațiunile cu astfel de bunuri, de a se abține de la efectuarea unor acte și fapte juridice legate de produsul infracțional sau de a favoriza autorii ori participanții la infracțiunile principale.

Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în art.23 din Legea nr. 656/2002 modificată este subsecvent obiectului juridic generic al infracțiunilor principale adică al acelor infracțiuni grave prin care s-a obținut „produsul” ce urmează a fi „spălat”. Ca urmare, constatarea infracțiunilor de spălare a produsului infracțiunii se poate face numai concomitent sau ulterior constatării infracțiunilor principale al căror produs, se spală. Infracțiunile prevăzute în art. 23 din Legea nr. 656/2002 au obiect material sau imaterial care este constituit așa cum am arătat din orice bun produs direct sau indirect al infracțiunii principale. Putem spune că atunci când știința se schimbă, se transferă, se cumpără ori se revinde obiectul „concret” al infracțiunii principale, în mod repetat, pentru a-i ascunde originea, infracțiunea de spălare de bani subzista, iar bunurile, la oricâte transformări ar fi fost supuse, vor avea același regim, juridic penal.

Elementul material al laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art. 23 lit. a din Legea nr. 656/2002 îl constituie schimbarea sau transferul de bunuri, separat sau împreună, în scopul ascunderii sau al disimulării originii ilicite a acestuia. Un prim sens al „schimbării bunului” ar fi acela de transformare fizică, de a schimba prima înfățișare, păstrând de regulă valoarea intrinsecă a obiectului; cu alte cuvinte înlăturarea acelor trasaturi reale ale obiectului care țin de modul ilegal de obținere a acestuia și înlocuirea cu alte trasături care să creeze aparența de origine și/sau dobândire licita. De pilda, schimbarea culorii, seriei, numărului de înmatriculare al autoturismelor noi furate cu culorile, seriile și numerele de înmatriculare legale ale unor autoturisme accidentate sau uzate cumpărate legal. Un alt sens al „schimbării bunului” ar fi acela de a înlocui lucrul produs al infracțiunii, cu un lucru deținut legal de o altă persoană. Schimbul bunului poate fi la valoare echivalentă sau la valori diferite după cum infractorul are interesul să justifice, sau să ascundă. De pildă, schimbarea acțiunilor anonime, a obligațiilor, a titlurilor de plată, a certificatelor la purtător, etc., furate, care pot fi urmărite după serie, număr, cu altele asemănătoare aflate în circuitul legal. „Schimbarea bunului” poate să îmbrace și forma unor acte juridice sub semnătura privată sau chiar autenticată fără a se înlătura caracterul ilegal al operațiunii.

Transferul de bunuri în scopul ascunderii sau al disimulării originii ilicite a acestora este o altă modalitate a elementului material al laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art.23 pct. 1 lit. a din noua lege. Potrivit art.1909 din codul civil simpla posesie

a bunurilor mobile prezuma proprietatea posesorului asupra acestora. Ca urmare transferul bunurilor mobile poate produce efecte juridice în, așa zisa, spălare. Cea mai simplă formă a transferului de bunuri este cea de mutare a bunului dintr-un loc unde s-ar deduce ușor proveniența ilicită, într-un alt loc unde bunul ar avea o aparență de proveniență legală urmărindu-se aceasta.

De asemenea prin transferul de bunuri se mai poate înțelege: - operațiunea de deplasare a capitalului sub diferite forme de la o țară la alta sau de la un agent economic la altul, cu sau fără aparența legală (deplasare efectivă sau scriptică ori electronică). De pilda, pentru scoaterea din țară a unor sume obținute prin înșelăciune în sistemul bancar se efectuează o „plată” în avans de marfă sau o plată pentru o marfă supraevaluată vândută de un agent economic aflat sub controlul celui care transferă (agent care ulterior intra în „faliment” și nu mai expediază marfa). O astfel de deplasare de capital se mai poate face prin asociere, fuziune, cu o firma falimentată intenționat, aflată tot sub controlul celui care transferă; cumpărare – vânzare de bunuri supra sau subevaluate, transferând diferența de preț de la un agent economic la altul; plăți pentru „consultanță”, „asistența de specialitate”, etc., pentru care nu mai există obligația formală a raportării transferului respectiv:

- deplasări de valută prin cumpărarea de obligații, titluri de credit, cesiune de creanță, cupret, subevaluat.
- deplasări de valută prin cumpărări și revânzări speculative de acțiuni la bursă.
- deplasări de valută prin creditare, împrumut fără garanții și care evident nu se mai restituie agentului care este tot sub controlul celui care transferă.
- unele transferuri de fonduri interbancare prin sistemul Western -Union.
- transferabilitate a creditului documentar (transferabil) concretizată în dreptul beneficiarului de a cere ca acesta să fie deschis la o altă bancă decât cea stabilită de părți.
- folosirea ilegală a diferitelor forme de decontări interne sau internaționale inclusiv de societatea fantomă prin: cecuri, acreditive, dispoziții de plată, dispoziții de încasare.
- transfer de fonduri prin intermediul biletului de ordin sau cambiei, instrumente care, nu au la bază raporturi juridice fundamentale.
- transfer cu plăți fictive făcut prin carduri.

Scopul schimbării sau transferului de bunuri, produs al infracțiunii principale trebuie să fie ascunderea sau disimularea originii ilicite. Acest scop trebuie să poată fi dedus din circumstanțele de fapt obiective, atât ale producerii bunului cât și ale schimbării sau transferului efectiv al acestuia (art. 6 pct.2 lit. f

din Convenția Națiunilor Unite). Aceasta înseamnă ca numai acele operații de schimb sau transfer care conțin elemente de fapt obiective din care rezultă scopul ascunderii sau disimulării originii ilicite, constituie elementul material al laturii obiective a infracțiunii prevăzută de art. 23 pct.1 lit. a din noua lege. Latura subiectivă a acestei infracțiuni o constituie intenția directă calificată prin scop care presupune întrunirea cumulativă a următoarelor elemente:

- cunoașterea ca obiectul „spalării”, corporal sau necorporal este produs al infracțiunii principale;

- motivul, imboldul rezultat din dorința de a folosi bunul produs al infracțiunii, direct sau indirect, fără riscul de a fi descoperit;

- scopul, să fie ascunderea sau disimularea originii sau naturii ilicite a produsului infracțiunii principale, precum și de a ajuta persoana care a săvârșit infracțiunea principală să se sustragă de la urmărirea penală, judecată sau executarea pedepsei. Credem că și latura subiectivă a infracțiunii de spălare a produsului infracțiunii, așa cum este definită de legiuitor, deosebește această infracțiune, de infracțiunile de tănuire și favorizarea infractorului prevăzute de art. 221 și art. 264 din Codul penal, și art. 267, art. 340, din Cod penal. Putem spune că persoana care cu intenție directă ajută în orice mod la săvârșirea infracțiunii de spălare a produsului infracțiunii este complice, indiferent dacă este interesat material sau dezinteresat, deoarece el încalcă o obligație prevăzută de legiuitor pentru prevenirea și combaterea astfel de fapte, încălcarea care presupune că, complicele a urmărit împreună cu autorul scopul ilegal în ceea ce privește subiectul infracțiunii de spălare a produsului infracțional, acesta poate fi orice persoană având capacitate de răspundere penală. Latura obiectivă a modalității prevăzute de art. 23 pct. 1 lit. b respectiv are două forme:

- ascunderea adevăratei naturi a provenienței, a situației, a dispoziției, a circulației sau a proprietății bunurilor ori a drepturilor asupra acestora, cunoscând că bunurile provin din săvârșirea de infracțiuni.

- disimularea adevăratei naturi a provenienței, a situației, a dispoziției, a circulației sau a proprietății bunurilor ori a drepturilor asupra acestora, cunoscând că bunurile provin din săvârșirea de infracțiuni.

Elementul material îl constituie activitatea de ascundere sau de disimulare a adevăratei naturi a bunurilor corporale. Astfel ascunderea sau disimularea în accepțiunea dată de art. 23 pct. 1 lit. b din noua lege credem că nu se referă la bunul corporal, bun cu existența materială, ci la:

a) drepturile asupra bunului material produs al infracțiunii principale;

b) alte drepturi (bunuri corporale) produs nemijlocit al infracțiunii principale.

Etapele procesului de spălare a banilor.

Nu există o singură metodă de spălare a banilor. Metodele pot varia de la cumpărarea și vinderea unui obiect de lux (de ex. o mașină sau o bijuterie) până la trecerea banilor printr-o rețea complexă, internațională, de afaceri legale și companii „scoică” (companii care există în primul rând numai ca entitate legală fără să desfășoare activități de afaceri sau comerciale). Inițial, în cazul traficului de droguri sau al unor infracțiuni cum ar fi contrabanda, furtul, șantajul etc., fondurile rezultate iau în mod curent forma banilor lichizi care trebuie să intre printr-o metodă oarecare în sistemul financiar. Procesul de spălare a banilor are trei faze: plasare, stratificare și integrare sau, altfel spus, pre-spălare (convertirea banilor murdari în bani curați); spălarea principală (conversia banilor în intrări contabile); uscarea sau reciclarea (folosirea banilor pentru a obține profit).

În cadrul procesului de spălare a banilor s-au identificat anumite puncte vulnerabile, puncte dificil de evitat de către cel care spală banii și în consecință, ușor de recunoscut, respectiv:

- intrarea numerarului în sistemul financiar;

- trecerea numerarului peste frontiere;

- transferurile în cadrul și dinspre sistemul financiar.

Intrarea numerarului în sistemul financiar se realizează prin:

- fragmentarea operațiunilor în numerar cu scopul evitării raportării tranzacției prin divizarea operațiunilor sub nivelul minim de raportare;

- folosirea inadecvată a listelor de excepții prin care unele categorii de operații cu numerar sunt exceptate de la raportare (presupune uneori complicitatea unităților financiare respective);

- executarea de false documente de raportare pentru a legitima numerarul general;

- depunerile de profituri ilegale în bănci corespondente pot fi prezentate ca transferuri de la bancă la bancă;

a) Plasarea fondurilor în circuitul financiar : presupune deplasarea fizică a profiturilor în numerar, necesar pentru evitarea controlului de către organele legii; reprezintă „scăparea”, la propriu, de numerar și îndepărtarea fizică a veniturilor inițiale derivate din activitatea ilegală. Este cea mai vulnerabilă etapă a spălării banilor deoarece implică colectarea și manevrarea unei mari cantități de numerar. Folosirea instituțiilor financiare netradiționale în procesul de plasare a fondurilor . Aceste instituții pot fi: casele de schimb valutar, societățile de valori mobiliare, bursele de mărfuri, cazinourile, serviciile de încasare a cecurilor, serviciile de transmitere de fonduri. Metodele folosite de reciclatori în acest caz sunt aproximativ aceleași cu cele folosite în instituțiile financiare tradiționale. Ca-

sele de schimb valutar: in alte țări, ele oferă si alte servicii financiare (vânzare de mandate de plata si cecuri de casă, transferuri electronice de fonduri, schimb de devize pentru cecuri etc.), care pot oferi un paravan pentru tranzacții ilicite; in România, casele de schimb au un singur obiect de activitate, schimbul valutar.

Metoda prin care se plasează fonduri ilicite in acest caz este efectuarea schimbului valutar fără întocmire de documente ori violarea memoriei computerului pentru a nu se mai putea reconstitui șirul de tranzacții încheiate; ambele părți au câștiguri ilicite: reciclatorul scapă de o sumă mare de lei și primește o cantitate mai mică de bancnote străine, iar casa de schimb comite evaziune fiscală prin nedeclararea veniturilor din operațiunile efectuate. Agențiile de transmitere a fondurilor sunt utilizate pentru transferarea fondurilor pe plan intern sau internațional, prin mijloace electronice, cecuri, curiei, fax sau rețele de computere. Faptul că valoarea banilor poate fi deplasată dintr-un loc in altul, deseori fără deplasarea fizica a monedelor constituie principala caracteristică a acestui sistem. Cazinourile: amalgamarea fondurilor ilegale cu cele legale sunt favorizate de faptul că jocurile de noroc sunt activități desfășurate cu numerar, oferind participanților anonimat.

Comercianții de bunuri de folosință îndelungată de mare valoare (automobile, iahturi, bunuri de lux, bunuri imobiliare) sunt folosiți de reciclatori pentru a schimba numerarul in bunuri care, eventual, sunt revândute pentru a obține numerar cu origine licită. Agenții de bursă pot fi manipulați de reciclatori prin oferirea de avantaje in schimbul utilizării numerarului pentru achiziționarea de acțiuni sau mărfuri, prin evitarea raportărilor tranzacțiilor cu numerar.

Companii de fațadă, care de fapt nu au încasări din activități reale, ci numai din depunerile reciclatorilor.

Exportul ilegal de valută; transportul fizic se realizează cu diferite mijloace de transport, fără a se respecta legislația cu privire la raportarea sumelor ce ies din țara și au ca destinație țări in care nu se pune problema justificării sumelor in numerar; după depunerea in bănci, aceste sume fac cale întoarsă, utilizându-se transferul electronic.

b) Stratificarea fondurilor: este procesul de mișcare a fondurilor între diferite conturi pentru a le ascunde originea; separarea veniturilor ilicite de sursa lor prin crearea unor straturi complexe de tranzacții financiare proiectate pentru a înșela organele de control și pentru a asigura anonimatul.

Moduri de stratificare:

- După ce numerarul a fost depus in instituții financiare fără a fi detectat, contra acestui numerar reciclatorii procură instrumente financiare (cecuri de călătorie, scrisori de credit, mandate de plata etc.), pe care le reconvertesc apoi in numerar;

- Transferurile electronice. O data ce numerarul a fost depus in conturi bancare, acesta poate fi transferat in orice colț al lumii in timp record. Multe entități se servesc in ultimul timp de Internet pentru a propune servicii de spălare de bani, dând uneori aparență de servicii financiare extrateritoriale sau de posibilități de plasament legale. Dat fiind caracterul din ce in ce mai mobil de acces la Internet, un client are posibilitatea de a accesa virtual contul sau din orice loc din lume. În această situație reciclatorii pot controla orice cont, chiar daca acestea au fost deschise pe numele unor interpuși; soldurile persoanelor interpușe se transferă ulterior in contul administratorului titular, iar acesta poate dispune de banii transferati.

c) Integrarea fondurilor in economia reală: reprezintă mișcarea fondurilor astfel spălate prin intermediul organizațiilor legale; furnizarea unei legalități aparente bogăției acumulate in mod criminal.

Dacă procesul de stratificare are succes, schemele de integrare vor așeza rezultatele spălării la loc in economie in așa fel încât ele vor reintra in sistemul financiar apărând ca fonduri normale și „curate” de afaceri. Prin intermediul ei profiturile reciclate sunt plasate in economia reala legitim și rezultatele obținute din activități ilegale sunt legale. Profiturile au o acoperire legală iar reciclatorul le poate folosi achiziționând bunuri la vedere.

Metodele de integrare sunt:

- Achiziționarea de bunuri imobiliare sau a unor afaceri in pierderi, după care, utilizând fondurile ilicite, aceste bunuri sau afaceri sunt revandute la valoarea lor reala;

- Posibilitatea creditării de către asociații a propriei societăți comerciale, care merge mereu in pierdere. Se scot din firmă sume, încărcând costurile, in final realizându-se pierderi; cu sumele care s-au scos din firma dar neimpozitate, asociații creditează firma proprie, încasând chiar și dobânzi pentru sumele cu care au împrumutat societatea;

- Bunurile achiziționate cu fonduri ilicite sunt vândute unor societăți de tip captiv (care aparțin de fapt proprietarului bunurilor), după care sunt revândute realizând un profit substanțial tot proprietarului inițial;

- împrumuturi fictive acordate de o companie de fațadă; o astfel de companie înregistrată intr-un paradis fiscal este controlată de o companie din țară, iar fondurile companiei de fațadă sunt de fapt, fonduri reciclate ale companiei din țară;

- Folosirea de facturi false pentru import sau export (se utilizează facturi de import supraevaluate, pentru a justifica transferul unor asemenea fonduri, iar in cazul reciclării fondurilor străine in țară, facturile de export sunt supraevaluate pentru a justifica încasările).

Încercările de definire a cadrului legislativ în domeniul spălării banilor constituie o preocupare pentru cercetarea juridică și economică, impusă nu atât de necesități teoretice, cât mai ales practice, de delimitarea a sferei activităților sale, de cunoaștere și identificare a domeniilor cu care ea interferează.⁵

În acest sens, există un număr considerabil de reglementări în domeniu, exprimând în principal opoziția unui sistem ascuns față de modul dominant de legalitate care ar trebui să primeze sau de respectul față de normele legislative în vigoare. Criteriile nominalizate acceptate, într-o măsură mai mare sau mai mică de specialiști, indică dificultatea definirii sferei atât de vaste, instabile și relativ neconturate a fenomenului prezentat de spălare a banilor Așadar, numai o analiză cât mai complexă a realității fenomenelor ce țin de activitatea de spălare a banilor, privite în dinamica lor și cu caracteristicile specifice fiecărei etape, în contextul modului de organizare economico-socială a fiecărei țări, ar putea stabili criteriile delimitării cât mai corect posibil a fenomenului, realizând în final rezultatul urmărit și anume combaterea și înlăturarea pe cât posibil a acestui flagel.

Cauzele documentate în decursul a cinci ani de activitate a Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor au pus în evidență o serie de caracteristici specifice României și Republicii Moldova în ceea ce privește infracțiunile generatoare de bani murdari, sursele de proveniență a acestora, sectoarele economice mai vulnerabile, cetățenia infractorilor etc.⁶

Cu toate acestea, numărul mare al operațiunilor în numerar, precum și valoarea mare a sumelor depuse, respectiv retrase, cât și creșterea acestora (deși ușoară) de la an la an, atestă faptul că în România se mențin condiții favorabile existenței unei economii subterane.

Se constată că, deși valoarea sumelor depuse în numerar este relativ apropiată de cea a celor retrase, numărul operațiunilor de depunere este de aproape patru ori mai mare decât al celor de retragere. Această situație se datorează faptului că majoritatea operațiunilor de depunere au o bază legală, provenind din încasări ale unităților de prestări servicii sau desfacere cu amănuntul ș.a.

Din monitorizarea informațiilor rezultă că majoritatea operațiunilor de depunere în numerar reprezintă operațiuni licite, spre deosebire de retrageri, care de cele mai multe ori reprezintă finalul activităților infracționale, mai ales în cazul retragerilor efectuate de persoanele juridice.

Creșterea spectaculoasă de după 2001 a numărului de rapoarte de tranzacții suspecte, în condițiile înăsprii regimului privind prevenirea și combaterea spălării banilor în România nu poate fi explicată decât prin creșterea gradului de profesionalism în domeniul combaterii spălării banilor a funcționarilor din instituțiile de

mai sus, ca urmare a seminarilor de pregătire organizate pe plan național și internațional. Cu alte cuvinte, în anul 2000 existau la fel de multe tranzacții suspecte ca și în 2006 (poate chiar mai multe!), însă acestea nu au fost depistate și raportate Oficiului.

Se observă că, în România, infracțiunea de spălare a banilor are un puternic element de extraneitate, cetățenii români implicați în asemenea activități fiind mai puțin de 40% din totalul persoanelor semnalate Parchetului. În plus, din analizele efectuate s-a constatat că dintre cetățenii români, o parte sunt de origine arabă (sirieni, irakieni, libanezi) care au obținut recent cetățenia română. Cetățenii arabi, (în special irakieni) și cetățenii turci au înființat în România societăți comerciale care funcționau pe principiul firmelor „fantomă”, prin intermediul cărora au fost aduse prejudicii importante bugetului de stat.⁷

În Republica Moldova, în ultimele decenii s-a amplificat considerabil criminalitatea, cauzându-se prejudicii tuturor sectoarelor social-economice din societate și având în calitate de obiect obținerea unor sume importante de bani „murdari”. Astfel, s-au înregistrat sustrageri masive de bunuri și capital din proprietatea statului prin delapidare, furturi și înșelăciuni. În domeniul privatizării sectorului de stat, pe fonul actelor de corupție, s-au adus prejudicii statului prin subevaluarea activelor și terenurilor care au fost supuse acestui proces. Contrabanda, ca formă importantă de obținere a banilor „murdari”, prin introducerea, în special, de țigări, cafea, alcool cu facturi subevaluate și comercializate apoi ilegal prin intermediul unor „firme fantomă”, a generat importante prejudicii bugetului de stat. La toate aceste genuri de activități criminale se adaugă cele care vizează regimul întreprinderilor și a normelor bancare, ca un culoar al infracționalității, având drept scop obținerea unor importante sume de bani prin neplata impozitelor și, respectiv, nerestituirea creditelor contractate.

Prin urmare, evoluția ascendentă a fenomenului infracțional înregistrată de societate, precum și acumularea unor însemnate valori și bunuri pe căi ilegale au determinat legislativul Republicii Moldova să adopte la 15.11.2001 Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului 155 (în continuare – Legea). Legea, alăturat reglementării noțiunilor generale privind spălarea banilor, inclusiv cele reflectate în conținutul normativ al art. 243 CP RM, a introdus un șir de prevederi în vederea prevenirii și combaterii acestei infracțiuni prin modificarea la data de 26.07.2007 a dispozițiilor în domeniu și prin ralierea acestora practicilor internaționale în domeniul spălării banilor. Astfel, pentru punerea în aplicare a Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului a fost creat Serviciul

de prevenire și combatere a spălării banilor din cadrul Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției. Conform Legii nr.190-XVI din 26.07.2007 cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției atribuția acestui Serviciu este contracararea legalizării bunurilor și spălării banilor obținuți ilicit.

Legea stipulează obligațiunile pe care le au organizațiile ce efectuează operațiuni financiare, inclusiv față de Serviciul Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției. Organizațiile care efectuează operațiuni financiare vor acorda o atenție specială clienților sau beneficiarilor rezidenți care primesc fonduri din țările identificate drept țări ce nu dispun de norme contra spălării banilor și finanțării terorismului sau dispun de norme inadecvate în acest sens, sau reprezintă un risc sporit datorită nivelului înalt de infracționalitate și corupție. Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției va acumula și va furniza informația respectivă organizațiilor care efectuează operațiuni financiare. Operațiunile financiare limitate și suspecte se înregistrează prin completarea unui formular special, în care se indică datele privind operațiunea în cauză, confirmate prin semnătura funcționarului care a efectuat-o.

Sintetizând analizele efectuate în cadrul Oficiului și Centrului de Combatere se pot desprinde și alte concluzii referitoare la caracteristicile fenomenului de spălare a banilor în **România și Republica Moldova**:

1. Numeroase societăți comerciale din domeniul afacerilor ilegale cu alcool și cu produse petroliere,⁸ folosindu-se de firme „fantomă”, au creat fluxuri financiare fictive. Bani erau plătiți direct în conturile firmelor „fantomă” și apoi ridicați imediat în numerar, (de regulă cu justificarea „*achiziții produse agricole de la persoane fizice*”) sau schimbați în valută și apoi retrași în numerar. S-a reușit astfel fraudarea bugetului de stat prin rambursări ilegale de TVA și accize, precum și crearea unei aparențe de legitimitate banilor astfel obținuți. De asemenea, în unele cazuri s-a constatat că firmele erau înregistrate la organele financiar-fiscale, dar declarau numai o parte din activitatea desfășurată, reușind în acest mod să diminueze obligațiile datorate la bugetul de stat.

2. Un alt mod de acțiune a marilor evaziioniști, des întâlnit în cazurile analizate, este cesionarea firmelor cu mari datorii către buget, cu scop de înșelăciune și spălare a banilor. Au fost situații în care, într-o perioadă de un an-doi, aceeași societate era cesionată de mai multe ori, schimbându-se sediul societății dintr-un județ în altul sau declarându-se sedii fictive. Uneori, societatea era cesionată unor cetățeni străini care, ulterior, s-a dovedit că nu au intrat niciodată în România.

Multe din societățile cesionate au fost create special pentru tranzacționarea unor mari afaceri ilegale ce au implicat înșelăciuni, contrabandă, evaziune fiscală și, în final, spălarea banilor proveniți din aceste infracțiuni.

3. Caracteristică fenomenului infracțional din cele două țări este spălarea banilor proveniți din rambursări ilegale de TVA.

În acest scop, o metodă intens utilizată a fost supraevaluarea prețurilor mărfurilor exportate.

Supraevaluarea s-a reușit prin trecerea succesivă, în mod fictiv, a mărfurilor, printr-un lanț de societăți (unele „fantomă”), obținându-se în final un preț multiplicat chiar și de câte 100-200 de ori față de cel real. Astfel, TVA a fost crescută artificial, solicitându-se rambursarea ei de la bugetul de stat, deși, pe « lanțul » de firme care a vândut și revândut marfa, nimeni nu achitase TVA la buget.

De regulă, după încasarea contravalorii exporturilor supraevaluate și însușirea TVA aferente, banii au fost transferați în scurt timp la extern.

Astfel de situații au fost întâlnite frecvent în cazul exportului de fier vechi, care era facturat și prezentat la vamă ca mărfuri noi.

O subcategorie a sistemului prezentat mai sus este însușirea necuvenită a TVA aferente a unor exporturi fictive. Pentru acestea, condiția de repatriere a valutei s-a îndeplinit prin depuneri de valută în numerar, efectuate în contul societății exportatoare pe baza unor liste fictive cu cetățeni străini care ar fi adus valuta în România.

În acest mod, bugetul de stat a fost păgubit, iar imense sume de bani provenind din economia subterană au fost spălate.

Însușirea necuvenită de la buget a TVA aferente a unor investiții fictive este o altă metodă de fraudă prin care au fost obținuți bani negri.

Firmele implicate erau înființate cu scopul derulării unor operațiuni fictive prin care să se creeze aparența de legalitate cu privire la vânzarea cumpărarea unor mijloace fixe. Pe baza unor documente de plată nereale, cu prețuri supraevaluate, s-au obținut sume mari de bani de la buget, reprezentând TVA de rambursat.

Ulterior, mijlocul fix respectiv era revândut unei alte firme (de obicei având același patron) la un preț mult mai mic (prețul real) sau uneori vândut chiar în pierdere, pentru a nu se plăti impozit pe venitul realizat.

4. O altă metodă frecvent întâlnită în activitatea de analiză, a fost spălarea banilor prin procedeul creditării proprii firme. Spre deosebire de sistemele anterioare, această metodă este consacrată și pe plan mondial, nefiind caracteristică doar României.

Procedeul constă în creditarea de către patroni a societăților comerciale care an de an au înregistrat pierderi semnificative. Multe din aceste creditări s-au realizat

prin depuneri în numerar efectuate prin casieriile firmelor respective.

În realitate, banii proveneau din operațiuni comerciale derulate prin respectivele firme, dar neînregistrate în contabilitatea acestora, pentru a se evita plata taxelor și impozitelor aferente.

Cum patronii unor asemenea firme nu puteau să justifice sumele cu care își creditau afacerile păguboase, aceștia au recurs în multe situații la fabricarea unor chitanțe de mână, din care rezulta că sumele cu care au fost creditate societățile au ca sursă împrumuturi private de la persoane cu domiciliul în străinătate, fapt greu de verificat.

După perioade relativ scurte de timp, sumele împrumutate firmei erau retrase în numerar sau transferate în conturile personale ale patronilor, cu titlul „*restituire credit*”. Astfel, banii erau albiți, căpătând o aparență de legalitate.

5. Un alt sistem de fraudă și spălare a banilor utilizat este cel prin care unele societăți comerciale au rulat prin conturile bancare sume imense de bani, pentru a crea impresia că desfășoară o activitate economică intensă și profitabilă.

Scopul era acela de a beneficia de credite substanțiale de la bănci. Multe din aceste credite au fost acordate și prin complicitatea funcționarilor bancari, care au acceptat documente falsificate sau garanții a căror valoare declarată era mult mai mare decât cea reală.

Ulterior, creditul obținut nu era utilizat conform scopului pentru care a fost acordat, în urma mai multor operațiuni bancare, el ajungând în conturile personale ale patronilor firmelor respective, apoi retrași în numerar și investiți în nume personal, reușindu-se astfel pierderea urmei și albirea banilor.

6. Un alt procedeu folosit de escroci, întâlnit în cauzistica analizată a fost obținerea unor credite bancare prin garantarea cu sume de proveniență ilicită. Creditul obținut era folosit pentru simularea cumpărării și apoi vânzării de acțiuni, în final, creditul era rambursat din depozitul colateral constituit drept garanție cu bani iliciți, iar sumele obținute din vânzarea acțiunilor apăreau ca bani curați, proveniți din tranzacții cu valori mobiliare.

7. Concomitent cu apariția economiei subterane,⁹ în România s-a creat și o piață valutară paralelă, care, datorită lipsei oricărui control, a fost folosită de infractori pentru spălarea banilor proveniți din diverse infracțiuni.

Astfel, mulți patroni de case de schimb valutar au utilizat conturile personale pentru a efectua conversii în diverse valute sau au depus în numerar sumele schimbate prin casa de schimb, dar neînregistrate în contabilitatea acestora. În consecință, au fost constatate mari discrepanțe între rulajele conturilor caselor de schimb

valutar, relativ mici în comparație cu rulajele conturilor personale ale patronilor acestora.

8. Spălarea banilor s-a realizat în cele două țări și prin transferul extern, ilegal al unor mari sume în valută.

Pentru transferarea în străinătate a fondurilor provenite din activități ilicite și spălarea acestora, infractorii au profitat de lacunele existente încă în legislația românească, folosind mai multe metode:

a) Utilizarea plăților în avans pentru importuri care nu s-au mai efectuat niciodată. Aceasta a fost posibilă datorită regulamentului valutar permisiv;¹⁰

b) Folosirea unor documente false de import, mai precis declarații vamale falsificate sau a facturilor externe false, ce au fost acceptate de bănci datorită incompetenței sau chiar complicității unor funcționari;

c) Plata externă a unor servicii care fie nu s-au efectuat, fie au fost supraevaluate, multe din aceste fonduri ajungând în paradisuri fiscale. În unele cazuri s-au folosit contracte false de consultanță prestată de companii *offshore*¹¹ unor firme din România.

Nici acest sistem nu este exclusiv românesc, ci larg folosit în spălarea banilor pe întreg mapamondul.

9. Un lucru care trebuie spus este că, în mod evident, multe din schemele infracționale descrise anterior au putut fi realizate doar prin coruperea unor funcționari ai statului.

Corupția¹² s-a manifestat și în procesul de privatizare unde, prin înșelăciune, au fost vândute unor firme „fantomă” active ale societăților cu capital de stat supuse privatizării, la prețuri subevaluate. Acestea au fost apoi revândute la prețuri reale, mult mai mari, profitul obținut fiind împărțit între persoanele implicate și apoi investit în achiziționarea de case, autoturisme de lux, obiecte de artă, etc.

10. Deși nu au o incidență îngrijorătoare pentru România, nu trebuie uitată nici spălarea banilor proveniți din infracțiuni care au făcut carieră în alte țări, cum ar fi traficul de droguri, proxenetismul și prostituția. Totuși, așa cum se poate observa din graficul referitor la infracțiunile generatoare, acestea au o pondere scăzută în cazurile de spălare a banilor identificate la noi.

Cum obiceiurile rele sunt rapid învățate (spre deosebire de cele bune pentru care trebuie depus un efort), în ultimul timp asistăm și în România la un proces de dezvoltare și perfecționare a instrumentelor utilizate de infractori pentru obținerea și spălarea fondurilor ilicite.

Deja sunt cunoscute infracțiunile săvârșite prin intermediul ca rdurilor bancare sau al INTERNETULUI,¹³ ceea ce reprezintă o adevărată „performanță”, dacă luăm în considerare faptul că în România folosirea „*banilor de plastic*” este de dată relativ recentă, iar rata de penetrare a INTERNETULUI este de maxim 15% din total populație.

Astfel, grupuri de infractori au falsificat cărți de credit furate din străinătate și au reușit, cu complicitatea unor patroni de baruri și restaurante, cunoscuți proxeneți, să le încaseze ilegal, drept contravaloare a consumațiilor efectuate de grupuri de turiști.

Din analiza activității restaurantelor respective a rezultat că pe tot parcursul anului, societățile nu au înregistrat în evidența contabilă activitate comercială la nivelul sumelor încasate de pe aceste carduri (obiceiurile evazioniste mor greu).

11. Dezvoltarea sistemelor electronice de transmitere rapidă a numerarului nu a ocolit nici România, ușurând transmiterea fondurilor ilicite obținute la distanțe mari, uneori destinația acestora fiind paradisurile fiscale. Aceste sisteme facilitează spălarea și măresc gradul de dificultate al muncii de depistare a originii banilor.

Tehnologia avansată a îmbunătățit capacitatea instituțiilor financiare și a utilizatorilor acestora de a realiza schimburi comerciale, oferind însă infractorilor șansa de a utiliza computerele pentru a transfera câștigurile ilicite.

O concluzie la aceste concluzii ar fi aceea că infracțiilor evoluează și se adaptează diferitelor medii în care sunt nevoiți să acționeze, prin asta înțelegând mediul juridic, tehnologic și cultural, care fie le oferă oportunități, fie le îngustează spațiul de manevră. În același timp însă este limpede că instituțiile guvernamentale și de aplicare a legii cunosc în amănunt schemele infracționale și fac eforturi susținute pentru a găsi noi metode de contracarare a acestora.

Referințe bibliografice:

¹ Pivniceru Mona Maria, « Raspunderea penala in dreptul international », Ed. Polirom Iasi, 1990, p.79

² Raportul „Transparency International-2008

³ Prin prezenta lege sunt transpuse Directiva nr. 2005/60/EC a Parlamentului European și a Consiliului UE privind prevenirea folosirii sistemului financiar în scopul spălării banilor și al finanțării terorismului, Directiva Comisiei Europene 2006/70/EC pentru stabilirea măsurilor de implementare a Directivei 2005/60/EC a Parlamentului European și a Consiliului UE cu privire la definiția „persoanelor expuse politic” și a criteriilor tehnice pentru procedurile de cunoaștere simplificată a clientelei, precum și pentru excepțiile cu privire la activitățile financiare întreprinse ocazional sau foarte limitate.

⁴ Având în vedere obligațiile ce revin României ca urmare a angajamentelor asumate în cadrul Tratatului de aderare la Uniunea Europeană și necesitatea de a transpune în legislația internă Directiva 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 octombrie 2005 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor și finanțării terorismului, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L nr. 309 din 25 noiembrie 2005, și Directiva 2006/70/CE a Comisiei Europene din 1 august 2006 de stabilire a măsurilor de punere în aplicare a Directivei 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește definiția “persoanelor expuse politic” și criteriile tehnice de aplicare a procedurilor simplificate de precauție privind clientela, precum și de exonerare pe motivul unei activități financiare desfășurate în mod ocazional sau la scară foarte limitată, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L nr. 214 din 4 august 2006, întrucât termenul-limită de implementare pentru toate statele membre a fost 15 decembrie 2007, neexistând derogări pentru noile state membre, văzând și necesitatea adoptării unor măsuri privind aplicarea Regulamentului Parlamentului European și al Consiliului nr. 1.781/2006 din 15 noiembrie 2006 cu privire la informațiile privind plătitorul, care însoțesc transferurile de fonduri, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L nr. 345 din 8 decembrie 2006, prin ORDONANȚA DE URGENȚĂ NR.53/2008 s-a modificat în regim de urgență cadrul legal, fiind vorba de o situație extraordinară a cărei reglementare nu a putut fi amânată.

⁵ A. Sajo, Clientelism and Extorsion: Corruption in Transition, în „East European Constitutional Review”, vol. 7/1998, p. 2.

⁶ VOICU, Costică, Banii murdari și crima organizată, op. cit., pag. 59.

⁷ VLAD, Corneliu, Filiera balcanică a drogurilor în tranziție // Lumea Magazin, nr.4/1999, pag. 11.

⁸ PITULESCU, Ion, op.cit., pag. 365

⁹ Căpățână, O., 1995, Tratat de drept al comerțului internațional, p64-74, București

¹⁰ Cristis, N., 2006, Evaziunea fiscală și spălarea banilor, p76-86, Editura, Hamangiu

¹¹ Dauphin, C., 1999, Ghidul cu adevarat practic al paradisurilor fiscale, p69-81, Grupul de edituri Tribuna

¹² KLEIN, Sergiu, Droguri pentru dividende politice și economice // Lumea Magazin, nr.7/1999, pag. 28-30.

¹³ NISTOREANU, Gheorghe, PĂUN, Costică, Criminologie, București, Editura Europa, 2000, pag. 228.

CASPIAN REGION IN THE CONTEXT OF MODERN GEOPOLITICAL APPROACHES

Oleana CHINDÎBALIUC
Magistru în relații internaționale,
IISD al AȘM

КАСПИЙСКИЙ РЕГИОН В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕЧЕНИЙ

Вокруг Каспийского региона сложился принципиально новый геополитический расклад. Каспий приобрел статус регионального геополитического пространства. Пограничное положение между Европой и Азией, на перекрестке перспективных транспортных коммуникаций “восток-запад” и “север-юг”, на стыке влияния трех мировых религий - христианства, ислама и буддизма создает достаточно четкую платформу для определённых суждений. В истории современных международных отношений и внешней политики, пожалуй, еще не случалось так, чтобы значительная часть территории в одночасье стала важным узлом мировой политики, не в результате военных действий, а внешне вполне миролюбивым образом, характеризующимся переплетением стратегических и энергетических аспектов.

REGIUNEA CASPICĂ ÎN CONTEXTUL CURENTELOR GEOPOLITICE MODERNE

În jurul regiunii Caspice s-a stabilit o situație geopolitică nouă. Regiunea Caspică a dobândit statutul de spațiu geopolitic regional. Poziție de frontieră între Europa și Asia, la răscrucea comunicațiilor de transport «est-vest» și «nord-sud», la intersecția impactului a celor trei religii mondiale - creștinism, budism și islam, creează o platformă determinată pentru formarea anumitor opinii. În istoria relațiilor internaționale contemporane și a politicii externe, probabil, încă nu s-a întâmplat, că o mare parte a teritoriului într-o clipă să devină un punct important în lumea politică, nu prin acțiunile militare, dar în exterior printr-o manieră pașnică, caracterizată prin interacțiunea aspectelor strategice și cele legate de energie.

When every one is dead, the Great Game is finished. Not before.

Rudyard Kipling

Oil factor, as a power motive of industrial civilization has a very special value in XXI century. In this prospect, traditionally key value of the Caucasian region became even more central due to the Caspian Sea. Today Caspian sea zone and Caspian territories attracts many countries of the world not only by its rich hydrocarbons stocks, but also by the features of geopolitical and geo-strategic character giving to powerful leading subjects a set of opportunities to realize their economic, political and strategic interests. Control over energy resources and export routes out of the Eurasian hinterland is quickly becoming one of the central issues. Actually, this zone has already become a field of multivector rivalry and huge antagonism between those states and forces, which would like to dominate over this important area of the world.

The Caspian region emerged geopolitically after the end of Cold War, started to raise international attention and competition from both major state and non-state actors in order to control its huge energy sources. The Caspian Sea is indeed located along the line of the largest series of existing oil and gas reserves extending from the Caucasus to the Middle East. Its strategic importance besides already mentioned hydro carbonic resources is defined by its boundary position between the Europe and Asia, on the crossroads of perspective intercontinental and interethnic transport directions and communications “east-West” and “north-south”, on a mobile joint spheres of dominating influence of three world religions - Christianities, Islam and Buddhism. To that, Caspian Sea is a transport unit of the European communications, a starting point of the waterways leading from Caspian Sea through Volga and system of ship canals in World Ocean, in the shortest way from Asia to the Europe. Additionally, the bottom current of Volga, its delta and the sea are original nursery for more than 50 kinds of fishes, including sturgeon which most part of world reserves is concen-

trated in Caspian Sea. That is why present-day Caspian Sea is not so much object of care and cooperation of the coastal states, how many object of enough rigid diplomatic conflicts. The situation that has developed last years around of the Caspian Sea gets more and more global importance. Extremely actual there are problems of oil and gas mains, conditions of minerals extraction, and also the developed geo-political rivalry between regional and world powers.

Theoretical optics permits us to research this problem in the light of different aspects. Scholars of the most scale and significant works on such sciences as geopolitics, economy, and political science hold in focus a complex interlacing of diversified mutual relations between the countries and political-economic forces, operating in the region. Moreover, they research the influence of these mutual relations upon both geopolitical and economic situation. From the middle of XX century, an old century dualism between Russia and the West, named in a geopolitical science "Eurasianism Atlantism" dualism, was embodied in the resistance of two superpowers U.S.S.R - USA. Hence, a problem of the Caucasian region and territories adjoining to it represents a special case of global opposition.

In order to imagine better this picture, there is a sense to hardly more in detail to tell about some parties of this all-round question within the concept of "Eurasianism - Atlantism" because these currents are highly debated. Indeed, this correlation is done, in order to point out some epistemological delimitation, which can be of great help during the research.

The concept "Caspian region" actively and strongly entered in turn after disintegration of the U.S.S.R in 1991, is deprived of precise definition that would give exhaustive characteristic of the given territory. In scientific circles, both in west, and east, till now there are discussions about what are lawful criteria in using such expression as "spatial extent and geographical location of the region". In this context, term "region concept" puts many challenges before the researcher in choosing specified criteria. It is hard to contemplate the Caspian region in the geopolitical terms because it is not a single geopolitical unit. The Caspian Sea divides it into two independent sub-systems, known as the Western and the Eastern, the coastal Central Asian sub-region and that of the Caucasus. In the north the region's relative cohesion is ensured by Russia's continental masses and the geopolitical axes stretching from Moscow to both sides of the sea. In the south, this role belongs to the coastal regions of Iran. The north-south axis that goes along the Caspian Sea is the line that splits its geopolitical space. In other words, Caspian region as a self-dependent generated sphere

of international relations is still very young and continues to be in its becoming stage. In essence, near-Caspian states were formed more recently, but state as an institute of Supreme authority is not yet generated up to the end.

There are various approaches to this concept as geographical, geopolitical, and cultural-civilized. From Eurasianism position, the Caspian region is only a component of more extensive territory - Eurasia, where global processes take place. It is appropriate here, to state that according to the geopolitical theory of Sir Halford Mackinder, control of the Eurasian Heartland, with its "incalculably great" resource base and central strategic location, was the key to global leadership. The "problem" of Eurasia was historically resolved by the combination of Russia's power and backwardness. The traditional Russian state imposed a kind of order within the vast region, but remained too underdeveloped to threaten traditional balances of power. In terms of one approach, Caspian region includes nine following countries: Georgia, Armenia, Uzbekistan and Turkey, which side by side with Russia, Iran, Azerbaijan, Turkmenistan, and Kazakhstan pertain to Caspian basin. In narrow sense, Caspian region carries only the Caspian littoral states: Russia, Kazakhstan, Azerbaijan, Turkmenistan, and Iran. In wider geopolitical sense, authors of the monograph "*Geopolitics of the Caspian region*" hold the opinion that "the Caspian region" includes such countries of the Central Asia as Armenia, Georgia, Kirghizia, Tajikistan and Uzbekistan.

However, scientists, being engaged, in research of geopolitics of the Caspian region, concentrate their attention on five countries: Russia, Azerbaijan, Kazakhstan, Turkmenistan and Iran, directly adjoining to Caspian Sea. Therefore, this approach is represented as the most correct in the given scientific research.

One of the most known Russian geopolitical theorist A. Dugin puts forward a thesis that "any consideration of the Caucasian region in system of geopolitical coordinates assumes final data of all multicomplex picture of a real alignment of forces to a collision and in all of opposite Russia's and the USA interests and the interests of the NATO's member-countries". Fairly specifying, "Caspian oil has a pivotal value", A. Dugin states, that control establishment over this last is USA's key geopolitical problem. Most of all, this originality is explained by the fact that through the control over oil and its transportation the developed countries of United States can keep their world hegemony.

A. Dugin recognizes that development of substantive provisions of geopolitics in the Caspian region is inconceivable without a context of scientific tradition.

In this connection, Russian experts argue, "Caspian region by its geographical location represents an extremely important place that provides a free access to the Indian Ocean, and also to such perspective states, as India and Iran". In addition, already by virtue of it, the major problem of Russia's geo-strategy is formation of friendly and politico-economic space on the southern flank based on community of cultural purposes of the region states within the conditions of globalization.

Nevertheless, this is not the point that concerns us of all. For this reason, we personally tend to clarify this assumption through the prism of history. So let us look back into the past. It is known that U.S.S.R hadn't paid special attention to the Caspian oil, preferring to develop its deposit in the North of Eurasia, therefore present-day, control over the Caspian Sea and over the Black Sea-Caspian space, represents a strategic resistance between Atlantism – Eurasianism trends. Therefore, a common structure of Caucasian region's geopolitical context dictates limits to Moscow's strategy. The basic imperative of this strategy is the necessity to resist USA's plans and its satellites in this region, i.e. counteraction all projects and trends, cable to be characterized as "Atlantism projects". It should be regarded, as a paramount importance. Atlantism should be resisted not only by frontal image, but also through imaginary cooperation under a kind of joint "peace-making" efforts. Proceeding from this imperative, it is necessary to fix Moscow's positions in the Caucasus. In this sense, it is necessary to look forward and to calculate those factors, which could carry out centripetal function after possible political regions' drop from direct Moscow's dependence. In this case, Armenia which comes back to a pro Russian geopolitical orientation (being, however a historical constant of Armenian policy,) after the certain "Rusophobe" period and separatism can serve a good example.

Accordingly, the major problem of another participant of this global opposition, by A.Dugin, i.e. Russia, is to take into account the role of a new geopolitical context. A.Dugin realizes a complex political and at times disastrous economic reality in Caspian Sea littoral states, which has arisen on ruins of the former U.S.S.R. It is beyond doubt that a role of Iran as a potential Russia's ally is the most valuable from the point of view of its influence in the world, especially in Muslim part. In this context Dugin states that Moscow should conclude a political and strategically pact with Iran according to which they could co act in these regions where Turkey influences. It must be sad that the last is considered the main Washington agent.

At the same time, it is necessary to stabilize as much as possible those areas where positions of two actors both Russia, and Iran are strong. Apropos, Russian-Iranian rapprochement occurred as early as in 1989, when Iranian president Rafsanjani visited Moscow and concluded numerous agreements, and laid the foundation of the Russian-Iranian relationship. This relationship bases itself on a number of shared foreign policy interests and mutual gains. These include opposition to American hegemony, the containment of Azerbaijan, opposition to the Taliban regime in Afghanistan, preventing Turkish inroads into the former Soviet South, and mutually beneficial military and nuclear cooperation. Thus Iran's value and such alliance with it, according to A.Dugin, is so high, that he doesn't see anything negative for Russia in giving support to that both pro Iran adjusted, focused separatists and "fundamentalists" which in the future can be used in Russia's geopolitical advantage. That makes good sense that opposition to American hegemony is an ideological and rhetorical element in the Russian-Iranian co-operation. Literally, USA sanctions on isolation of Iran increased Tehran's need of finding friendly, and influential, allies. Its relationship with Russia automatically links to China as well as fresh omens of a possible entente with India are elements in this: Tehran has been increasingly successful in breaking out of its international isolation by forging lasting and improving relations with Asian Great powers. All of the Islamic Republic's newly found partners see Iran as a geopolitical lynchpin in the Eurasia future; in contrast to smaller regional states near Iran's borders, they see no threats but significant opportunities, political and economic by their character, emanating from Iran. What mechanisms of this use and in what this advantage can particularly be expressed, the scholar does not specify. In any case, Russia's strategy is imperative in the region; in this context according to A.Dugin, it is "the necessity to resist USA's plans in this region, i.e. to counteract all projects and trends, able to be characterized as Atlantic".

To quote another Russian geopolitical theorist N. Nartov "overall Russian policy objectives in the North Atlantic region is a maintenance of national security, good-neighborhood with all Caspian littoral states for preservation both political and military-political balance, minimizing risk factors and no admitting disputed situations".

However, the most important and well-defined meaning and role of the Caspian region has been keenly emphasized and given by N. Nartov. He regards Caspian region as one of the advanced boundaries and important economic-raw units of this opposition. In this sense, Russia and Iran are the countries

that in the long term are inclined or will be inclined to the alliance with it. However, American politician and scientist Z. Brzezinski who is being in any measure A. Dugin antipode, holds in a root of opposite opinion.

In his work *"The choice: global domination or global leadership"* Z. Brzezinski openly expresses, that not only Russia, Iran or Turkey (as the most powerful regional powers) are capable to impose their will to the whole region, but also "joint acting of a two from them against the third player, let's say, Russia or Iran against Turkey, would be insufficiently". Just by virtue of that, in opinion of Z. Brzezinski USA and the European Union' presence in this region means too much. In this regard, it might be the same to say that obviously, Z. Brzezinski is not ready to speak seriously about successful opportunity to resist these countries or their alliance with USA. Adhering to such outlook, he takes into consideration a steadfast tendency of the Caspian littoral state's foreign policy, which during 1990-s showed an increasing gravitation to accept independent and quite often going counter with Russia interests' decisions. Z. Brzezinski sees such tendencies not only in political reality of CIS states, which traditionally are considered independent enough and not afraid to thwart Russia in external political rate, but also such, considered in wide public consciousness as completely loyal to Moscow, as Kazakhstan.

Certainly, in situation when Caspian littoral states are divided, Z. Brzezinski considers that Azerbaijan deserves the most powerful support from America. Explanation of this estimation isn't merely fact that country belongs to the part of Caspian shelf, rich of oil deposits, but also a judgment that "Azerbaijan and Kazakhstan represent Moscow's prime object of political submission". Besides, he points out that domination in Azerbaijan would help Russia to consolidate the corresponding positions in Georgia and Armenia. Kazakhstan submission, by Z. Brzezinski, automatically promote involving in Moscow's orbit of control such states of Central Asia as Kyrgyzstan, Tajikistan Uzbekistan, and also interesting us Turkmenistan.

Furthermore, he personally underlines the opportunity of deliberated or involuntary alliance between Russia and Iran, specifying the last actor's opportunity. In case if it wouldn't carry out democratic reforms, it could render to inauspicious influence on Azerbaijan's prospects. Finally, Z. Brzezinski comes to a certain conclusion that existing realities exclude empire or monopoly as the essential purpose for any interested geo-strategic figure.

Recognizing the importance of economic and raw potential of considered region, Z. Brzezinski does not declare fatal fight for a survival, and operates

with ordinary concepts of America's national interests. Let suppose that our assumption is right, what is American role in this case? The last, in scientist's opinion, consists in "assistance to provide such situation, when no one power could supervise the given geopolitical space, and the world community would have unobstructed financial and economic access to it". In this connection, the major geopolitical value has the factor of the Caspian oil and accordingly oil pipeline. Strategic plans of the USA are reduced to organize the geopolitical zone, connecting the Caspian Sea with Turkish coast of the Black sea, and this zone should be not under Russia, or Iran's control. It assumes creation of "the Caucasian state" or several states, under Turkish or directly American influence. Following Z. Brzezinski's insight in 1997, "in a volatile Eurasia, the immediate task is to ensure that no state or combination of states gains the ability to expel the United States or even diminish its decisive role... But it will be success or failure in forging broader strategic relationships with Europe and China that shapes Russia's future role and determines Eurasia's central power equation". Hence, USA's growing concern for a stable Southern Caucasus and Central Asia, i.e. "Eurasia's volatile south", its strongest interest in integrating Central Asia into the world community. The pipeline's configuration or configuration of some pipelines assumes in that case a withdrawal Black Sea-Caspian zone out of Russia's influence. It is the major USA's geopolitical problem. It is clear "why" and "how"? Because country's oil resources are strictly limited, and namely through the control over oil and its transportation it is possible to keep own world hegemony. Speaking in Atlantists words, American dream is focused on full reorganization of the Black Sea-Caspian region with removal from Russia Georgia and Azerbaijan, and also isolation from Russia Armenia is a part of the new world project. In this region as anywhere activity is shown in especially new sphere in so-called "geo-economic". Certainly, the geo-economy has its independent problems, because deleting of national borders, liberalization of a stream of capitals, the goods, information, people and ideas gives rise to new forms of a world economic competition. However, the geo-economy in the Black Sea-Caspian region obviously acts as tool of geopolitics. Creation of large projects by means of powerful state efforts is called to provide, first, strategic reorientation of geopolitical steady areas. For this reason struggle around the way of oil pipeline from Baku carried and has rather a rigid character, having obvious geopolitical underlying reason. The project of Baku-Ceyhan is supported by Azerbaijan and Georgia, aspiring for maximal economic independence of Russia; and the

USA, interested in strengthening Turkey's positions. The role of Istanbul on southern flank, after mastering of the East Europe and intrusion to the Balkans, becomes similar to a pillar to which new elements should be tightened adhered.

However, abovementioned work theories quoted by us, were issued before the events of 11 September 2001. The majority experts unanimously regard this fact as a watershed in geopolitics theory of last decades. International situation cardinally changed after terrorist attack on New York and Washington, could not definitely reflected as well the situation round the region interesting us, as estimations and judgments of leading experts. To clear up this puzzle we must answer to the following question: is geo-strategic Caspian location by itself dangerous and key? The same Z. Brzezinski, after September tragedy, enough highly estimating a choice made right after the terrorism acts, consisting in unequivocal support of Washington and its allies in international terrorism resistance, nevertheless, doesn't refuse his former concepts about necessity of military and economic blocks expansion's in the orbit of new regions, and first of all Caspian region.

Proceeding from geopolitical dualism, it is possible to formulate one easy and final Eurasian and Atlantis's geopolitical purpose in the Caucasian region. Eurasian's uppermost goal is target to strengthen centripetal tendencies, preservation of all this space under the strategic Moscow's control. Such position automatically continues Russia's imperial traditions, which always found opportunities to keep and strengthen its influence and strategic presence through the flexible monitoring system and multifactor methodology.

Now, when this chapter is coming to an end the first concluding task is to give a general answer regarding the "basic question" posed in this topic, which explicitly derives from the title's subject of this research paper: *How can we better understand the role of Caspian region: as a revival of power politics game between the two major political trends, or as a deeper social challenge that will lead the Caspian actorness to the highest political construction?*

In this regard, Atlantists pursue one cynical and logical purpose. Even a dilettante could grasp USA's geopolitical interests. They are to deduce all Moscow's zones under its influence, to break already formed system, to redraw Caucasian territory in such way that it would be possible to West to take its maximal strategic benefit. In keeping with Sir Halford Mackinder and Nicholas John Spykman's writings on the Heartland and the fragmented Rimland, the immediate task is to be convinced that the United States retains its decisive edge in Eurasia. "However, the promotion of a stable transcontinental balance should

not be viewed as an end in itself, only as a means toward shaping genuine strategic partnerships in the key regions of Eurasia". SUA is interested in gaining access to the oil resources of the Caspian basin. It is interested in promoting political stability and democratic reforms in all of these countries. In addition, it is interested in creating of a new regional balance of power, one in which no outside state will be able to dominate this region or use its influence there to the detriment of American interests. What is relevant to this fact and could be used for the purpose of this discussion is that the USA is presently at the disposal and willing to assume a unilateral world role that can bring more chaos and anarchy worldwide.

At various times over the last six years, the USA has focused now on one and now on another of these goals. Initially, Washington was concerned about what it saw as the likely geopolitical and cultural competition in the region between Turkey and Iran. Then, it became more concerned about the democratic and free market transformations in each of the countries. Moreover, most recently, it has devoted most of its attention to promoting the flow of oil. American plan has two key stages: destructive and constructive. The first assumes Caucasus destabilization, destruction strategic Moscow's driving belts control. In this context, all means are good, including the use of diversified factors, part from which are used pragmatically and have nothing common with those forces that will be priority supported at a following stage. This second stage consists in situation's stabilization, but already within "qualitatively new conditions when key positions in region will be concentrated directly in pro-American hands". Thus, USA pursues both economic and political interests. Economic interests are dictated by the necessity to diversify its resources of energy carriers, and to establish control over them. Political interests consist in inclusion Transcaucasian and Central Asian republics of the former U.S.S.R into the sphere of own influence. It is so clear, that crinkles in our heads are extended up to straightness of a bayonet. This explains why an important part of the foreign policies as well as of the policies of power is concerned with the access to the pipelines, terminals and future itineraries, partnerships, etc., and the geopolitics today is more and more dominated by the "strategy of resources", especially of the energy. The geopolitics, as Paul Claval mentions in one of his works, determines the subjects to take into consideration "the entire range of actors' preoccupations on the international stage" and is permanently "interested in calculations by one or another, in their objectives of co-operation and detente of relations, but also in the use of force or sly games".

Thus, penetration into the Caspian region and Central Asia allows USA to put geopolitical pressure in directions of Northern Caucasus, Urals Mountains, the West-Siberian part of Russia and the western part of China, and Northern Iran. In the way of Russia, there can be one unprecedented situation when under the threat there would be one of country's most developed in relations of production region - Urals Mountains, and the West-Siberian areas, as a whole are not ready to geopolitical peripetias. In case with Iran, the USA actions on the axe Caspian region - Central Asia enables to finish geopolitical blockade of Islamic republic.

Conceptual opposition in behalf of "Eurasianism - Atlantism" has not disappeared anywhere and after disintegration of the U.S.S.R, but with only one clause. Today this opposition carries the strongly pronounced geopolitical maintenance. In this regard, any researching of the Caucasian region within the frameworks of geopolitical coordinates assumes the final data of all multicomplex picture of a real alignment of forces in the global geopolitical dualism, leading to opposite geopolitical interests between USA and Russia.

To be more comprehensible Washington tries to involve such geopolitical line as East Europe - Black Sea - Southern Caucasus - the Caspian basin - the Central Asia which, possessing elements of system of antimissile defense and international network of mobile army divisions, will become a strong point for the future American expansion in Russia's direction (especially in the Siberian cut), China and Iran. This line, in Washington opinion, will be also a serious contribution to maintain EU's energy security, and will mechanically strengthen transatlantic interrelation. Bearing in mind this reality, it rather seems that the US strategy is to focus on a long-term presence in the area to bolster alliances with the surrounding countries and establish commercial and trade links with them, using an approach of "pipeline diplomacy".

A symmetric model, in this case, should guide Moscow: first, it is necessary to support in every possible way fragile, but balance, counteracting the first phase of Atlantis's plan. But as in a real situation, processes go in a destructive key, besides cleanly guarding strategy, Moscow should be arranged under already begun destructive processes, not passively, but, actively counteracting them, trying to destroy opponent operation, to spoil its game, to introduce a destructive element in that system and structures which start to be created by it. Besides, already estranged from Moscow Caucasus regions (they are totally three CIS countries and Chechen Republic) should become arena of active geopolitical activity directed to block At-

lantis's impulses, undermining pro-American groups of influence and their organizations. The struggle for Eurasian oil is a multi-dimensional security, geopolitical and economic game. At stake is the future of Russia - whether it will develop as an empire or a democratic state. If Russia pursues cooperative policy with the West in the Caucasus, it will strengthen its economic and political integration with the West. If it chooses to challenge the West, it is likely that Russia will become increasingly hostile toward the West in other areas as well.

Referințe bibliografice:

- ¹ Sébastien Godinot. *Le pétrole de la Caspienne sous tutelle américaine.* // Libération. 26 mai, 2005 <http://www.amisdela terre.org/Liberation-Le-petrole-de-la.html>
- ² Galstyan. *Les Intérêts géopolitiques russes dans la région Caspienne.* Ed. Paris, 2007, p. 438.
- ³ Mitchell John V. *The New Geopolitics of Energy.* Ed. London, 1996.
- ⁴ Mirfendereski G. *A Diplomatic History of the Caspian Sea.* Ed. N.Y., 2001
- ⁵ Stulberg Adam N. *Setting the Agenda in the Caspian Basin: the Political Economy of Russia's Energy leverage.* Ed. Pittsburg, 2002.
- ⁶ *The Caspian Basin Oil and its Impact on Eurasian Power Games.* Ed. by Manabu Shimiri. Tokyo; Inst. of Developing Economies, 1998.
- ⁷ Эжиев И.Б. *Геополитика Каспийского региона.* - М., 2007.
- ⁸ Чумалов М.Ю. *Каспийская нефть и межнациональные отношения.* М.: ИЭА РАН, 1999, с. 560.
- ⁹ Савицкий П.Н. *Континент Евразия.* - М.: Аграф, 1997.
- ¹⁰ Салыгин В.И., Сафарян А.В. *Современные международные экономические отношения в Каспийском регионе.* МГИМО.2005,с.344.
- ¹¹ Жизнин С.С., Зонн И.С., Ушков А.М. *Геополитика Каспийского региона.* - М.: Международные отношения, 2003.
- ¹² Жильцов С.С. *Большая игра-2: Стратегия США в Каспийском регионе.*-М.,2002.
- ¹³ Дугин А. *Основы геополитики. Геополитическое будущее России.* М., 2000.
- ¹⁴ Бжезинский З. *Великая шахматная доска.* - М., 1999.-С 256.
- ¹⁵ Бжезинский З. *Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство.*- М.: Изд. Международные Отношения, 2007.-С 288.
- ¹⁶ Бжезинский З. *Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы.* М.Изд.Международные Отношения 2007, -С.240.
- ¹⁷ Гаджиев К.С. *Геополитика Кавказа.* - М., 2001.
- ¹⁸ Гаджиев К.С. *Геополитические горизонты России (контуры нового миропорядка).* - М.: «Издательство «Экономика», 2007.
- ¹⁹ Бжезинский, З. *Китай — региональная, а не мировая держава.* // Pro et contra . 1998. Т. 3, № 1, с . 127—141.
- ²⁰ Бжезинский, З. *Как строить отношения с Россией* // Pro et contra. 2001.Т. 6, № 1/2 с. 137—152.
- ²¹ Бжезинский, З. *Путинский выбор* // The Washington Quarterly. — Spring 2008. — Т. 31, № 2, с. 95-116.

STATUTUL JURIDIC AL PERSONALULUI MEDICO-SANITAR ÎN CADRUL CONFLICTULUI MILITAR

Alexandru CAUIA
Magistru în drept, ULIM

THE LEGAL STATUTE OF MEDICAL AND SANITARY PERSONNEL IN TIME OF ARMED CONFLICT

A characteristic snapshot of the armed conflicts of all kinds and in any period of the humankind evolution, were and will be the wounded ill people together with the castaway ones who are suffering as a result of the lesions obtained within the military acts. The granting of the first aid and the performance of the necessary medical service are the duty of the medico-sanitary personnel both civil and military.

The investigation aim of this article aims formed by the rights, bonds and guarantees of medico-sanitary personnel during the international and noninternational armed conflicts. The purpose of this article is to point out the similitudes and differences between the civil medico-sanitary personnel and military one, the special juridical protection granted with the help of the standards of the International Humanitarian Law and their juridical statute as the notion of the fighter. The importance of the medical services during the armed conflicts are indisputable.

ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ МЕДИЦИНСКОГО ПЕРСОНАЛА ВО ВРЕМЯ ВООРУЖЕННОГО КОНФЛИКТА

Международное гуманитарное право обеспечивает уважение и покровительство медицинскому персоналу, работающему в зоне вооруженного конфликта. Это означает что, его следует щадить, не подвергать нападению, защищать, оказывать помощь и поддержку.

Право на уважение и покровительство действительно при любых обстоятельствах, а вытекающие из него обязанности возлагаются, прежде всего на военнослужащих, независимо от того, к какой стороне они принадлежат. В данной статье мы постараемся изучить юридический статус медицинского персонала во время вооруженного конфликта.

În societatea internațională actuală, datorită intereselor geopolitice distincte ale statelor de pe mapamond și a mutațiilor demografice generate de diverse deficiențe ale sistemului politico-economic global, conflictele armate constituie o realitate dureroasă, în pofida tuturor actelor juridice internaționale și regionale care au drept scop primordial scoaterea războiului în ilegalitate și excluderea acestuia din șirul de mijloace de soluționare a diferendelor, de realizare a obiectivelor de politică externă și a interesului național.

Este practic de neimaginat nivelul și intensitatea atrocităților în cadrul unui conflict armat în lipsa personalului medico-sanitar și a serviciilor calitative care urmează să fie prestate de acesta. Studiarea statutului juridic al personalului medico-sanitar este cu atât mai importantă cu cât acesta este compus nu doar din militari pregătiți în acest sens, ci și din persoane civile, iar ponderea procentuală a victimelor din rîndul persoanelor civile este în continuă creștere.

În spiritul celor anterior menționate, actele normative internaționale de drept umanitar stipulează un șir de garanții în favoarea personalului și unităților medi-

co-sanitare. Astfel, în cadrul conflictului armat, personalul medical, predestinat exclusiv pentru îndeplinirea funcțiilor medicale, trebuie să se bucure de respect și protecție indiferent de circumstanțe. Persoanele care se încadrează în acest segment sunt lipsite de dreptul la protecție în cazul cînd, săvîrșesc acțiuni dușmănoase îndreptate împotriva inamicului.¹

Această normă a fost prevăzută pentru prima dată în textul Convenției de la Geneva din 1864, fiind citată mai tîrziu și în cadrul Convențiilor de la Geneva din 1906 și 1929. La momentul actual aceasta este expres stipulată în Convențiile I, II și IV de la Geneva din 12 august 1949.

Prin intermediul articolului 15 al Protocolului Adițional I sfera acestei norme a fost lărgită substanțial, aceasta fiind aplicabilă, atât pentru personalul medico-sanitar civil, cât și pentru cel militar.

Această regulă este pe larg utilizată în practica statelor. Legislațiile naționale utilizează, de obicei, noțiunea de personal medico-sanitar, fără a face vreo diferență clară între personalul civil și cel militar, în sensul protecției incontestabile a acestuia în orice

împrejurări. Deasemenea această regulă este respectată și de statele care nu sunt sau nu au fost semnatare ale Protocolului Adițional I din 8 iulii 1977.

În conformitate cu prevederile Statutului Curții Penale Internaționale: „Atacul intenționat asupra... personalului care utilizează emblemele protectoare în conformitate cu prevederile Convențiilor de la Geneva”, se consideră infracțiune militară în cadrul conflictului armat internațional.²

Această infracțiune se referă și la personalul medico-sanitar deoarece acesta are dreptul de a utiliza emblemele identificatoare prevăzute în Convențiile de la Geneva. Încălcarea acestei norme constituie o componentă de infracțiune stipulată într-un număr impunător de legislații penale de pe mapamond. În conformitate cu legislația națională aceste acțiuni întrunesc elementele componente de infracțiune prevăzute în articolul “Încălcarea gravă a dreptului internațional umanitar în timpul conflictelor militare”, care stipulează: “Încălcarea gravă a dreptului internațional umanitar în timpul conflictelor militare internaționale sau interne, soldată cu urmări grave, se pedepsește cu închisoare de la 16 la 25 de ani sau cu detențiune pe viață.”³

Latura obiectivă a infracțiunii constă în acțiuni sau inacțiuni ce încalcă grav prevederile dreptului internațional umanitar al conflictelor armate.

Conform art.391 CP sunt calificate drept infracțiune orice alte acțiuni sau inacțiuni ce încalcă grav prevederile dreptului umanitar internațional umanitar în timpul conflictelor militare internaționale sau interne, altele decât cele prevăzute în cap.I al părții speciale a CP. Aceste acțiuni sau inacțiuni sunt diverse și pot fi clasificate în funcție de caracterul prevederilor dreptului internațional umanitar care au fost încălcate:... **încălcarea dreptului umanitar propriu-zis** (sau dreptul de la Geneva, deoarece majoritatea regulilor se conțin în cele patru CG din 12 august 1949 și în două Protocele adiționale la aceste convenții), care urmărește să salvgardeze militarii scoși din luptă (răniți, bolnavi, naufragiați, prizonieri) și persoanele care nu participă la ostilități și bunurile cu caracter civil.

Încălcarea gravă a dreptului internațional umanitar e considerată infracțiune prevăzută de art.391 CP atât în cazul comiterii ei în timpul conflictelor militare internaționale, cât și în timpul conflictelor militare interne, dacă s-a soldat cu urmări grave. Latura obiectivă se manifestă prin intenție directă, iar subiect al infracțiunii poate fi orice persoană care a atins vârsta de 14 ani: militar sau civil. În majoritatea cazurilor subiecți ai infracțiunii prevăzute de art.391 CP sunt persoanele din eșaloanele superioare ale comandamentului militar și cele din organele supreme

ale puterii de stat, care au dreptul de a emite ordine, în special cu caracter militar, etc.⁴

Aceeași regulă poate fi dedusă și din textul articolului 3 comun al celor patru Convenții de la Geneva, care prevede că părțile implicate în cadrul unui conflict armat noninternațional sunt obligate să caute, să ridice și să le asigure protecția necesară răniților și bolnavilor. Protecția personalului medico-sanitar este una complementară care survine din obligația părților la conflict de a asigura servicii medico-sanitare răniților și bolnavilor. Protecția personalului medico-sanitar este stipulată expres în articolul 9 (1) al Protocolului Adițional II, care prevede: „Personalul sanitar... va fi respectat și protejat. El va primi ajutorul posibil pentru îndeplinirea sarcinilor sale și nu va fi obligat să îndeplinească sarcini incompatibile cu misiunea sa umanitară...”

Obligația de a respecta și proteja personalul medico-sanitar este prevăzută într-un șir de regulamente militare și îndrumări metodologice cu caracter militar care s-au aplicat sau se aplică în cadrul conflictului armat noninternațional. Precedente cu privire la nerecunoașterea unei astfel de reguli nu au fost identificate nici în timpul conflictelor armate internaționale, nici în cadrul celor noninternaționale, ceea ce nu înseamnă că această normă este permanent și pretutindeni respectată. Deasemenea încălcarea acestei reguli este condamnată atât de Organizația Națiunilor Unite prin intermediul rezoluțiilor emise în vederea conflictelor din Burundi, Salvador, Cecenia și de alte organizații internaționale, iar Comitetul Internațional al Crucii Roșii, prin intermediul mijloacelor de care dispune, face apel la toate părțile în cadrul unui conflict de a respecta regula sus-menționată.

Definiția personalului medico-sanitar

Conform Protocolului Adițional I... „c) Prin expresia *personal sanitar* se înțelege persoanele afectate în exclusivitate de către o parte în conflict fie în scopurile sanitare enumerate la alin. e), fie în administrarea unităților sanitare, fie pentru asigurarea funcționării sau administrării mijloacelor de transport sanitar. Aceste afectări pot fi permanente sau temporare. Expresia acoperă:

I) personalul sanitar, militar sau civil, al unei părți în conflict, inclusiv cel care este menționat în Convențiile I și II, precum și cel afectat unor organisme de protecție civilă;

II) personalul sanitar al societăților naționale de Cruce Roșie și alte societăți naționale voluntare de asistență, recunoscute legal și autorizate de către o Parte la conflict;

III) personalul sanitar al unităților sau al mijloacelor de transport sanitar prevăzute la art. 9 paragraful 2.”⁵

În acest sens „Codul de comportament” al Canadei prevede: „Asemenea organizații nonguvernamentale precum „Medicii fără frontieră” pot utiliza altfel de semne de identificare. Aceste simboluri sau semne nu conferă protecție juridică deținătorilor, cu toate că activitatea lor ar trebui să fie respectată și protejată atât timp cât este îndreptată spre ameliorarea suferințelor răniților și bolnavilor.”

Astfel Convenția I de la Geneva stipulează: „Personalul sanitar angajat în mod exclusiv la căutarea, ridicarea, transportul sau tratamentul răniților și bolnavilor sau la prevenirea bolilor, precum și personalul antrenat exclusiv la administrația formațiilor și stabilimentelor sanitare va fi respectat și protejată în toate împrejurările.”⁶, astfel „Personalul arătat în articolele 24 și 26 al CG I nu va fi reținut, dacă va cădea sub puterea Părții adverse, decât în măsura în care starea sanitară, nevoile spirituale și numărul de prizonieri de război o vor cere.

Membrii personalului care vor fi astfel reținuți nu vor fi considerați ca fiind prizonieri de război. Totuși, ei vor beneficia cel puțin de toate dispozițiile Convenției de la Geneva din 12 august 1949 privitoare la tratamentul prizonierilor de război. Ei vor continua să exercite, în cadrul legilor și regulamentelor militare ale Puterii deținătoare, sub autoritatea serviciilor sale competente și în acord cu conștiința lor profesională, funcțiile lor medicale... în favoarea prizonierilor de război aparținând de forțele armate de care depind...”⁷

Astfel personalul medico-sanitar civil nu va avea statutul de combatant și nu va putea fi supus riscurilor și pericolelor generate de acest statut, iar în caz de reținere de către forțele armate adverse urmează să fie tratate ca persoane civile și nu vor avea dreptul la statutul de prizonier de război.

Statutul juridic al militarilor implicați în acordarea de servicii medicale este stabilit de art. 25 al Convenției de la Geneva care prevede: „Militarii instruiți în mod special pentru a fi, eventual, folosiți ca infirmieri sau brancardieri auxiliari pentru căutare sau ridicare, transportul sau tratamentul răniților și bolnavilor, vor fi de asemenea respectați sau protejați dacă îndeplinesc aceste funcții în momentul când vin în contact cu inamicul sau cad sub puterea acestuia.”, și de asemenea „Personalul prevăzut la art. 25 (militarii instruiți în scopuri medico-sanitare), căzut în mâinile inamicului, va fi considerat ca prizonier de război, dar va fi folosit în misiuni sanitare în măsura în care este nevoie.”⁸

Termenul „personal medical militar” identifică personalul medico-sanitar care face parte din forțele armate regulate ale unei părți la conflict, iar termenul „personal medical civil” definește personalul medico-sanitar constituit de părțile în conflict din persoane ci-

vile cu scopul exclusiv de a exercita funcții medicale. O astfel de definiție urma să fie introdusă în textul protocolului Adițional II, dar în scopul simplificării prevederilor aceasta a fost exclusă, de aceea termenul de „personal medico-sanitar” urmează să fie interpretat în sensul prevederilor Protocolului Adițional I. Conform definiției care urma să fie introdusă în textul Protocolului Adițional II și în spiritul discuțiilor din cadrul Conferinței diplomatice care a elaborat și adoptat textul acestuia, putem concluziona că termenul „personal medical” în sensul conflictului armat noninternațional include:

1) personalul medical al Părții în conflict, atât cel militar cât și cel civil, inclusiv personalul din cadrul detașamentelor de protecție civilă care au scopuri și obiective medico-sanitare;

2) personalul medical al Organizațiilor de Cruce Roșie și Semilună Roșie, recunoscute și abilitate de Parte în conflict;

3) personalul medical care aparține altor societăți de caritate, recunoscut și abilitat de o Parte în conflict și care se găsește pe teritoriul statului unde are loc conflictul.⁹

Dacă este să comparăm elementele componente ale personalului medico-sanitar din cadrul conflictului armat internațional, definite în textul Protocolului Adițional I cu părțile componente ale personalului medical în timpul conflictului armat noninternațional menționate anterior, urmează să evidențiem două deosebiri esențiale. În primul rând, termenul de „Organizații de Cruce Roșii” a fost utilizat cu scopul de a identifica nu doar grupurile Crucii Roșii care primesc ajutor de la Guvernul legal pentru a-și realiza obiectivele medico-sanitare, ci și grupurile acesteia susținute și ajutate de Parte la conflict care luptă contra guvernului și chiar grupurile temporare care există doar pe timpul conflictului, acționând în scopuri medico-sanitare. În același sens este utilizat acest termen și în textul articolului 18 al Protocolului Adițional II. În al doilea rând Comitetul de Redacție în cadrul Conferinței diplomatice a considerat necesar de a evidenția faptul că societățile de caritate, care nu fac parte din organizațiile de Cruce Roșie, urmează să aibă sediul pe teritoriul statului unde are loc conflictul pentru a evita situația când organizațiile private din afara teritoriului statului, autodefinindu-se societăți de caritate, care mai târziu ar putea fi recunoscute de către Partea care luptă contra Guvernului legal,¹⁰ ceea ce ar putea camufla o implicare a forțelor ce aparțin altor state și ar putea genera ascensiunea intensității conflictului și modificarea statutului juridic al acestuia.

Esența definiției constă în faptul că personalul medico-sanitar se bucură de o protecție specială doar cu condiția că va acționa exclusiv în scopul realizării

atribuțiilor sale medicale. Dacă angajarea membrilor personalului medico-sanitar are un caracter permanent atunci aceștia se bucură de o protecție continuă, iar dacă aceștia au fost angajați pentru o perioadă limitată de timp, atunci ei beneficiază de protecție doar pentru perioada în care își exercită atribuțiile medico-sanitare. De statutul protector se bucură doar persoanele care sunt angajate oficial de către una din părțile la conflict, pe când cei care prestează servicii medico-sanitare din proprie inițiativă dispun de protecția garantată persoanelor civile atît timp, cît nu sunt implicate direct în acțiuni militare. Aceste persoane nu fac parte din personalul medico-sanitar și nu au dreptul să utilizeze emblema protectoare.

Respectarea și protecția

În practica legislativă a statelor se concretizează însemnătatea termenilor de „respect și protecție” a personalului medical. În conformitate cu regulamentul militar al Marii Britanii și Statutul de Luptă al armatei Statelor Unite ale Americii, prin termenii de „respect și protecție” se înțelege faptul că personalul medical nu poate fi supus atacului sau calificat drept obiectiv sau țintă militară și nu trebuie să fie deranjat de la procesul de exercitare atribuțiilor sale, decît în situații de extremă necesitate. Regulamentul militar al Germaniei și Îndrumarul militar de bază al Elveției stipulează aceleași exigențe, Îndrumarul metodic spaniol asupra dreptului conflictului armat prevede că „protecția” constă și în obligația de a apăra, de a susține personalul medico-sanitar și de a-i acorda ajutor în caz de necesitate. Regulamentele militare ale Madagascarului, Nigeriei, Togo și Croației menționează că personalul medical nu poate constitui obiectul atacului și urmează să-i fie permis să-și exercite obligațiile atît timp, cît situația militară o permite.¹¹

Pierderea dreptului la protecție

În textul Regulamentelor militare și a exigențelor metodico-militare se stipulează de asemenea, eventualitatea pierderii dreptului la protecție specială a personalului medico-sanitar, în caz de efectuare a acțiunilor dușmănoase. Această excepție de la regula generală se află într-o legătură directă cu condiția că personalul medical să fie utilizat exclusiv pentru exercitarea și prestarea serviciilor medicale.

În conformitate cu regimul de protecție, care rezultă din obligația de a îngriji de răniți și bolnavi, protecția specială urmează să fie garantată acestora doar datorită faptului că îndeplinește o funcție atît de nobilă. Acest fapt este prevăzut și în Îndrumarul metodic pentru dreptul conflictului armat al Spaniei: „Protecția personalului medical nu constituie un privilegiu personal, ci rezultă din stima, respectul și protecția garantată răniților și bolnavilor, cu care, indiferent de circumstanțe și anturaj urmează să ne adresăm, res-

pectînd toate rigorile impuse de principiul umanismului... Persoanele care fac parte din contingentul medico-sanitar își pierd dreptul la protecție în cazul cînd săvîrșesc acțiuni dușmănoase la adresa inamicului. Aceste acțiuni, în unele cazuri, pot întruni elementele componente de infracțiune, adică utilizarea poziției privilegiate și a emblemei protectoare cu scopul de a comite acțiuni dușmănoase poate fi calificată drept perfidie.” În opinia autorilor autohtoni prin perfidie se înțelege: „acte care fac apel, cu intenția de înșelare, la bunăcredința unui adversar pentru al face să creadă că are dreptul să primească, sau obligația să acorde protecția prevăzută de regulile dreptului internațional aplicabil conflictelor armate.”¹²

Textul Convenției a I-a de la Geneva, stipulează că unitățile medico-sanitare sunt private de protecție dacă acestea nu sunt utilizate conform scopurilor sale umanitare și săvîrșesc acțiuni dușmănoase contra inamicului, iar conform Protocolul Adițional I prevede că acestea sunt lipsite de protecție în cazul cînd provoacă prejudiciu adversarului, pe cînd Protocolul Adițional II stipulează că lipsirea de protecție survine în cazul cînd acestea comit acțiuni dușmănoase, depășind funcțiile lor umanitare. În opinia autorilor comentariului la Protocolul Adițional II toate aceste prevederi trebuie să fie interpretate la fel și analogic urmează să fie răspîndite și asupra personalului medico-sanitar.¹³

Deci, participarea directă la operațiunile militare, făcînd abstracție de principiul neutralității și de funcțiile stric umanitare, constituie acțiuni dușmănoase și duce la pierderea dreptului la respect și protecție a personalului medico-sanitar. Acest fapt demonstrează că subunitățile formate din medici-militari nu se bucură de protecție în cazul cînd aceștia poartă arma și participă direct la operațiunile militare, ceea ce practic ne permite să concluzionăm că, în acest caz, medicii militari vor fi considerați veritabili combatanți și se vor bucura de garanțiile stipulate în textul Convenției a III-a atunci cînd vor cădea în prizonierat.

Însă, acordarea serviciilor medicale răniților și bolnavilor din armata inamicului, precum și purtarea formei și a emblemelor protectoare ale acestuia nu vor fi calificate drept acțiuni dușmănoase. De asemenea posesia armei ușoare pentru autoapărare și pentru apărarea răniților și bolnavilor și utilizarea acesteia conform regulamentelor militare și în scopurile sus-menționate nu privează personalul medical de protecția conferită. Mai mult ca atît, dacă e să facem o analogie între regimul juridic al unităților de transport medico-sanitar și personalul medical, putem menționa faptul că paza asigurată medicilor de către militari sau prezența armamentului și munițiilor ridicate de la pacienți și care nu au reușit încă să fie expediate serviciilor abilitate nu-i

privează pe aceștia de respectul și protecția garantată prin intermediul actelor internaționale citate anterior. Armele ușoare din dotare pot fi deasemenea utilizate și în scopul protejării pacienților de acțiuni violente din partea tâlharilor, huliganilor, etc.

Această regulă a fost prevăzută atât în Convenția de la Genava din 1906, cât și în textul celei din 1929, iar la momentul actual art. 22 (1) al Convenției I de la Genava prevede: „Nu vor fi considerate ca fiind de natură să ridice unei formațiuni sau stabiliment sanitar protecția asigurată de art. 19:

1. faptul că personalul formației sau stabilimentului este înarmat și că folosește armele sale pentru propria sa apărare sau a răniților și bolnavilor săi;

2. faptul că în lipsa de infirmieri înarmați, formația sau stabilimentul este păzit de un pichet de santinele sau de escortă;

3. faptul că în formație sau stabiliment se găsesc arme portative și muniții luate de la răniți și bolnavi și care nu au fost încă predate serviciului competent;

4. faptul că în formație sau stabiliment se găsesc personal și material al serviciului veterinar, fără a face parte din el;

5. faptul că activitatea umanitară a formațiilor și stabilimentelor sanitare sau personalul lor s-a extins asupra civililor rănoși și bolnavi.”¹⁴

Dacă un membru al personalului medico-sanitar utilizează această armă în lupta directă cu inamicul sau în procesul de luare în prizonierat, acesta este privat de protecția specială și este calificat drept combatant cu toate riscurile și garanțiile care rezultă din acest statut. Este incontestabil faptul că protecția personalului medico-sanitar pe timp de conflict armat noninternațional este la fel de importantă ca și protecția acestuia în timpul conflictului armat internațional. Această regulă, adoptată prin consens, urma să fie introdusă și în textul Protocolului Adițional II, dar a fost exclusă din rațiuni de simplificare a textului acestuia. În cadrul Conferinței Diplomatice care a adoptat Protocolul Adițional II, delegații URSS au menționat că introducerea acestei norme este inerent necesară, deoarece, într-o astfel de situație personalul medico-sanitar va fi obligat să arunce sau să se debaraseze printr-o altă metodă de armamentul ridicat de la pacienți pentru a-și păstra și asigura continuitatea protecției speciale de care dispune.

Norma cu privire la dreptul de a purta arme ușoare din dotare este prevăzută în regulamentele militare ale mai multor state. Regulamentul militar al Germaniei stipulează că noțiunea de „armă ușoară din dotare” cuprinde pistoalele și automatele, pe când Regulamentul militar al Olandei concretizează că în această noțiune nu se încadrează mitralierele și alte tipuri de armament pentru utilizarea cărora este nevoie de două sau

mai multe persoane sau armament destinat pentru a fi utilizat pentru distrugerea obiectelor ca: lansatoarele de rachete sau alte arme antitanc și grenadele sau armamentul similar acestora. În acest sens, delegații la Conferința Diplomatică din partea Statelor Unite ale Americii și-au manifestat acordul față de această regulă cu excepția situației din teritoriile acupate, unde forța ocupantă ar trebui să-și rezerve dreptul de a dezarma acest personal.

Deasemenea în timpul conflictului armat se interzice pedepsirea sau sancționarea personalului medico-sanitar pentru activitatea sa și impunerea acestora la activități care ar contravine eticii profesionale. Această exigență este prevăzută expres în textul actelor normative internaționale aplicabile în această situație.¹⁵

Pe parcursul Conferinței diplomatice state ca: Danemarca, Cuba, Olanda, Norvegia și Franța și-au manifestat dezacordul cu privire la posibilitatea de a obliga personalul medical, conform legislației naționale, de a anunța despre caracterul rănilor pacienților săi, care ar veni în contradicție cu etica profesională, dar această exigență nu a fost introdusă în textul actelor normative elaborate. Astfel, dacă pentru prestarea serviciilor medicale membrii personalului medical nu pot fi trași la răspundere, atunci pentru ascunderea informației pe care sunt obligați să o pună la dispoziție, aceștia pot fi absolut legal sancționați. Cu toate că unele state au recunoscut sistemul confidențialității absolute în ceea ce privește conținutul cărții medicale a pacientului și tipul rănilor primite, la nivel internațional nu există un act normativ care ar obliga statele semnatare să respecte exigențele confidențialității, chiar dacă ar fi vorba, spre exemplu, de bolile infecțioase de care suferă răniții și bolnavii.

În timpul conflictului armat este interzis atacul asupra personalului care utilizează, conform tuturor rigorilor, emblemele protectoare prevăzute de convențiile de la Geneva. Deci, emblemele protectoare se bucură de respect și conferă protecție doar în cazul când sunt utilizate în mod legal. În caz contrar aceste acțiuni pot fi calificate drept infracțiuni prevăzută de Statutul Curții Penale Internaționale.

În scopul asigurării implementării prevederilor Dreptului Internațional Umanitar la nivel național legislația penală autohtonă prevede: “Folosirea cu perfidie a emblemei Crucii Roșii, precum și a semnelor distinctive ca elemente protectoare în timpul conflictului armat, dacă aceasta a provocat:

a) o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății;

b) decesul unei persoane,

se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani.”¹⁶

Semnele Crucea Roșie pe fundalul alb, Semiluna Roșie pe fundalul alb sunt semnele convenționale ale

serviciului sanitar, de care se folosesc formațiunile și instituțiile respective, precum și persoanele din serviciul sanitar. Aceste semne și embleme pot fi purtate pe mâneca hainei personalului sanitar, pe bordurile sau acoperișurile transportului sanitar și ale altor mijloace ce se referă la serviciile sanitare, ele pot fi desenate cu culoare roșie pe drapele din pânză albă etc. Obiectele, instituțiile și personalul ce poartă asemenea semne nu pot fi supuse bombardamentelor, asupra lor nu se împușcă, nu pot fi desfășurate acțiuni de luptă. Latura obiectivă a acestei infracțiuni se exprimă prin acțiuni active, de folosire ilegală, cu perfidie a emblemei Crucii Roșii, precum și a semnelor distinctive ca elemente protectoare în timpul conflictului armat.

Se consideră ilegală purtarea semnelor și emblemelor Crucii Roșii și Semilunii Roșii de către persoanele care nu fac parte din personalul instituțiilor sanitare.

Semne distinctive ale infracțiunii mai sunt: fapta comisă în timp de război și în legătură cu operațiunile militare. Latura subiectivă se exprimă prin intenție directă, iar făptuitorul înțelege că folosește și poartă ilegal semnele și emblemele Crucii Roșii și Semilunii Roșii, neavând pentru aceasta baza respectivă, iar subiect al infracțiunii poate fi orice militar.¹⁷

Practica în acest sens arată că lipsa emblemei protectoare nu generează lipsa de protecție, aplicarea acestora având drept scop facilitarea respectării principiului distincției, iar utilizarea samovolnică a acestora nu conferă protecție. Astfel, personalul medico-sanitar se bucură de protecție specială datorită funcțiilor pe care la exercită și nu datorită emblemelor identificatoare.

Referințe bibliografice:

1. Codul Penal al Republicii Moldova adoptat 18.04.2002, în vigoare din 01.01.2003, // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129 (1013-1014).
2. Convenția I-IV de la Geneva din 12 august 1949//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999;
3. Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva din 8 iulie 1977//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999;
4. Protocolul Adițional II la Convențiile de la Geneva din 8 iulie 1977//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999;
5. Statutul Curții Penale Internaționale, semnat la 17 iulie 1998, în vigoare din 1 iulie 2002, <http://www.pict-pecti.org/courts/pdf/fr/html>;

6. Alexei Barbăneagră ș.a., Cod Penal – comentat și adnotat”, ed. Cartier juridic, Chișinău 2005,

7. Ив Сандо, Кристоф Свинарски, Бруно Циммерман, „Комментарий к Дополнительному Протоколу II” , МККК, Москва 1999г.;

8. Жан-Мари Хенкерст, Луиза Досвальд-Бек, Обычное Международное Гуманитарное Права, МККК, 2006г.

9. Vitalie Rusu, Oleg Balan, „Dicționar de Drept Internațional Umanitar”, ed.Pontos, Chișinău 2007.

(Endnotes)

¹ Жан-Мари Хенкерст, Луиза Досвальд-Бек, Обычное Международное Гуманитарное Права, МККК, 2006г., ст. 101

² Statutul Curții Penale Internaționale, semnat la 17 iulie 1998, în vigoare din 1 iulie 2002, art. 8 (2); <http://www.pict-pecti.org/courts/pdf/fr/html>

³ Codul Penal al Republicii Moldova adoptat 18.04.2002, în vigoare din 01.01.2003, // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129 (1013-1014), art. 391.

⁴ Alexei Barbăneagră ș.a., Cod Penal – comentat și adnotat”, ed. Cartier juridic, Chișinău 2005, p. 508

⁵ Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva din 8 iulie 1977//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, art. 8 (c) p.189;

⁶ Convenția I de la Geneva din 12 august 1949, art. 3 comun // Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p. 18

⁷ Convenția I de la Geneva din 12 august 1949, art. 3 comun // Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, art. 28, p. 20

⁸ Convenția I-IV de la Geneva din 12 august 1949, art. 3 comun //Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, art. 29, p. 19

⁹ Жан-Мари Хенкерст, Луиза Досвальд-Бек, Обычное Международное Гуманитарное Права, МККК, 2006г., ст. 107

¹⁰ Ив Сандо, Кристоф Свинарски, Бруно Циммерман, „Комментарий к Дополнительному Протоколу II” , МККК, Москва 1999г., ст. 152-153.

¹¹ Жан-Мари Хенкерст, Луиза Досвальд-Бек, Обычное Международное Гуманитарное Права, МККК, 2006г., ст. 105

¹² Vitalie Rusu, Oleg Balan, „Dicționar de Drept Internațional Umanitar”, ed.Pontos, Chișinău 2007, p. 222

¹³ Ив Сандо, Кристоф Свинарски, Бруно Циммерман, „Комментарий к Дополнительному Протоколу II” , МККК, Москва 1999г., ст. 154.

¹⁴ Convenția I de la Geneva din 12 august 1949//Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, art. 22, p. 17-18

¹⁵ În art. 16 al Protocolului Adițional I și art. 10 al Protocolului Adițional II// Victor Crețu, Alexei Barbăneagră, „Tratate Internaționale (Drept Umanitar)”, Chișinău 1999, p. 253-263;

¹⁶ Codul Penal al Republicii Moldova adoptat 18.04.2002, în vigoare din 01.01.2003, // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129 (1013-1014), art. 392.

¹⁷ Alexei Barbăneagră ș.a., Cod Penal – comentat și adnotat”, ed. Cartier juridic, Chișinău 2005, p.

ETAPELE ISTORICE DE APARIȚIE ȘI DEZVOLTARE A IDEII INTEGRĂRII EUROPENE

Aliona BEZVERHNII

Magistru în drept, IISD al AȘM

HYSTORICAL STAGES OF APPEARENCE AND DEVELOPMENT OF THE IDEA OF EUROPEAN INTEGERATION

The theme of European integration becomes more and more popular, especially the European integration of new territories from the geographical European space. That is why it is remarkable the fact that the idea of European reunion is a phenomenon with a separate history with a big amount of events.

There is information on the development of European integration dating from II millennium BC. Since then and up to the Fall of the Roman Empire took place some remarkable events which, by their development put the philosophical basis of the idea of European territories reunion and introduced the geographical notion of “Europe.”

The analysis of the origin of the notion of “Europe”, the attribution to this notion of a certain geographical territory, the development of events in the spirit of European integration make this article even more to emphasize the importance of events that take place nowadays in the sphere of international politics- the idea of European integration of the nations of the European territory.

ИСТОРИЧЕСКИЕ ЭТАПЫ ПОЯВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ИДЕИ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Тематика европейской интеграции становится все более и более популярной, в особенности это относится к европейской интеграции новых территорий в европейское географическое пространство. По этому, следует так же отметить, что идея европейской интеграции имеет отдельную историю, которая очень богата событиями.

Данные о развитии европейской интеграции датируют уже с II тысячелетия до н.э., с тех пор и до падения Римской Империи имели место ряд знаменательных событий, которые своим развитием способствовали становлению философской основы идеи об интеграции европейских территорий и ввели географическое понятие «Европа».

Анализ происхождения понятия «Европа», присвоение данному понятию определенной географической территории, развитие событий в духе европейской интеграции способствуют тому, что данная статья еще больше выделяет значимость событий, которые происходят на международной политической арене – идея европейской интеграции народов, проживающих на территории Европы.

Ideea integrării europene are o istorie bogată și foarte interesantă. Ea a apărut în perioada antică a continentului Europei. Respectiv, pot fi evidențiate date concrete despre dezvoltarea integrării europene încă în mileniul al II-lea î.e.n. De atunci și pînă la căderea Imperiului Roman au avut loc un șir de evenimente, care, prin dezvoltarea lor, au pus baza filosofică a ideii unirii teritoriilor Europei și au introdus noțiunea geografică de Europa.

Primele atestări documentare a Europei apar în perioada antică. Termenul “Europa” îl întâlnim pentru prima dată în poemul lui Hesiod “Teogonia” din sec. al V-lea î.e.n. În acea perioadă acest cuvînt atesta doar numele unei frumoase femei “Europa”, fiica lui Agenor, regele Feniciei și al Telephasiei. [5, p.7] Cu toate acestea, continentul Europei a luat această de-

numire mai tîrziu și semnificația lui venea de la un alt nume de femeie, de la fiica zeiței Tethys și a zeului Ocean, care purta numele de “Europa”.

Noțiunea de Europa este de origine grecească – Ευρώπη, care la rîndul său provine din semiticul “ereb” sau “irib” – apus. [5, p.7] În mitologia greacă se afirmă că Zeus, transformat într-un taur, a răpit-o pe “Europa” și a dus-o în insula Creta. De pe această insulă s-a răspîndit noțiunea de “Europa” asupra continentului European.

În evul mediu, ideea integrării europene s-a manifestat în sec. al V-XVII e.n. cînd s-au evidențiat anumite trăsături specifice, care au influențat situația politică și spirituală a continentului. Europa era împărțită în două părți: Europa de Vest – catolică și Europa de Est – ortodoxă. Elita politică folosea ter-

menul Europa nu doar ca o noțiune geografică, dar și ca un areal European politic, economic și strategic. [4, p.8] În 1389-1504 gândirea politică din Europa a pus problema unirii Europei cu Imperiul Otoman, cu alte forțe expansioniste (tătaro-mongole, popoarele nomade, migratoare). Mircea cel Bătrîn și Ștefan Cel Mare s-au adresat către țările Europei să se unească în lupta contra turcilor. Însă Europa de Vest n-a susținut această luptă songerosă. În perioada medievală are loc formarea marilor imperii, precum au fost Imperiul lui Carol Cel Mare, Otton I, Imperiul Habsburgilor, Imperiul Otoman, Imperiul Rus etc.

Necesitatea integrării europene s-a manifestat foarte insistent în timpul luptei cu Imperiul Otoman. Ștefan Cel Mare a încercat să organizeze o coaliție antiotomană. Adresându-se Papei de la Roma, Ștefan Cel Mare scria: „Suntem pururea gata a ne război cu toată rîvna și îndemnul inimii în folosul creștinătății”. [1, p.7] Donmitorul Moldovei s-a adresat după ajutor on Polonia, Ungaria, Veneția, la Roma, la Caffa și alte state. El a chemat țările creștine din Europa de a se uni într-o forță comună pentru a opri expansiunea Imperiului Otoman.

Însă Europa n-a răspuns la aceste chemări disperate ale lui Ștefan cel Mare. Biruințele sale asupra turcilor au stîrnit numai admirația și aprecierea multor contemporani și a istoricilor. Papa de la Roma l-a numit „Atlet al lui Hristos”. Istoricul polonez Jan Dlugosy l-a apreciat ca pe un „bărbat glorios și victorios”, a biruit „pe toți suveranii vecini”, l-a considerat unul dintre „eroii secolului” al XV-lea. [4, p.9] Însă toate aceste aprecieri nu puteau să salveze Europa de năvălirea hoardelor otomane. Era necesar a se promova o nouă politică prin care țările Europei s-ar fi unit și ar fi apărat popoarele din Balcani. N-a fost să fie așa. Ideile de apărare comună a Europei s-au realizat mai tîrziu, peste 400 de ani, în secolul XX-lea.

Pentru perioada medievală ideea europeană era exprimată prin activitatea Bisericii. În perioada secolilor V-XVII credința creștină a suferit transformări substanțiale. Dintr-o religie a „robilor, proscrisilor, oropsiților, prigoniților, asupriților”, creștinismul devine treptat o religie oficială de stat, conformîndu-se sistemului feudal și, în special, „ierarhiei feudale”. După cum subliniază savantul român Anton Dumitriu, „toată cultura Evului Mediu s-a dezvoltat la umbra bisericii, aceasta devenind o ecclesia docens”. [6, p.9] Putem afirma cu toată certitudinea că religia și biserica erau pilonul de bază al unirii țărilor europene.

Grigore Ureche scrie că s-au făcut multe încercări de a uni activitatea bisericii creștine. În 1432 la Florența a avut loc marele sobor, la care au participat însuși patriarhul Ioasaf din Constantinopol și cu împăratul Ioan Paleolog, cu mulți mitropoliți și epi-

scopi. Din partea bisericii catolice a participat papa Cristofor cu cardinalii și arhiepiscopii săi. Din partea Moldovei a participat Grigore Țamblac. Însă această întîlnire n-a dat rezultate pozitive. Grigore Ureche scria: că „această întîlnire nu s-a ales, cu nimic, pentru că în loc de împreunare, mai mare vrajbă și zarvă și dispărțire s-au făcut măcară că împăratul Paleolog, a dorit să facă voia papii numai să-i dea ajutoriu împotriva vrăjmașului său, ce-i și făgăduisă. [5, p.9] Însă n-a primit acest ajutor. Bisericele, cea catolică și cea ortodoxă, nu se vedeau cu bine și dragoste, reciproc se huleau și defăimau.” Această poziție a adus la cucerirea Constantinopolului de către turci, în 1453, după care Imperiul Bizantin a dispărut. Astfel, Biserica creștină ortodoxă a suferit o mare înfrîngere, ceea ce a influențat dezmembrarea Europei pe o perioadă de peste 400 ani.

Al doilea pilon de unificare a Europei a fost asimilarea filosofiei grecești, unificarea ideilor pe baza gândirii religioase și existența unei limbi unice în cultură, limba latină. Unificarea Europei prin limba latină a fost desăvîrșită și prin unificarea terminologiei în diferite domenii ale științei. [3, p.8] Anton Dumitriu subliniază că cultura medievală avea o caracteristică generală, precum exista „o anumită arie de probleme, un anumit mod de a le trata, un anumit vocabular terminologic și logic.”

Cu părere de rău, în Europa de Sud-Est biserica a folosit, în calitate de limbi „sfinte”, limba medio-greacă (bizantină), iar mai apoi și „slavona veche”. Moldova s-a aflat în ansamblul țărilor de cultură bizantino-ortodoxă.

Un rol primordial on consolidarea Țărilor Române l-a jucat și traducerea cărților religioase (Codicile Vornicean, Psaltirea Hurmuzachi, Psaltirea Șcheeană, „Cazania” lui Varlaam etc.) care au dus la dezvoltarea limbii literare, culturii, literaturii românești. [5, p.9] Societatea românească s-a ridicat la un nou nivel de dezvoltare. Limba slavonă începe să cedeze pozițiile sale în Moldova și în toate țările sud-est slave. Locul ei va fi ocupat de limbile naționale ale popoarelor sud-est europene.

Însă majoritatea autorilor din Moldova și Țara Românească pledau pentru îmbunătățirea relațiilor dintre statele Europei. Varlaam [4, p.10] considera că rădăcina tuturor răutăților și neînțelegerilor dintre state și popoare este „lăcomia de avuție”, care a adus la pierderea multor oameni, cetăți puternice, a risipit Pămîntul împărțit cu hotare și cu vămi statale.

Un demn continuator al ideii de pace și prietenie între poparele Europei a fost mitropolitul Dosoftei (1624-1693). Datorită cunoștințelor sale de a vorbi mai multe limbi (latina, greaca, slavona, ebraica, polona și rusa) acesta a tradus în limba română așa lu-

crări cum ar fi „Istoria” lui Herodot, „Cronograful” lui Matei Kigalas, „Învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon”, „Viețile și petrecerile sfinților” și altele. Petru prima dată în literatura română Dosoftei a scris „Psaltirea în versuri”, în care autorul socoate necesar de a-și ridica glasul pentru a proslăvi binefacerile păcii și a înțelegerii dintre popoare. El considera că „cine face zid de pace și turnuri de frăție” va duce o viață mai bună, pentru că e mai bună „dimpresună viața cea frățescă, decît armă ce destramă oaste vitejească”. [2, p.15]

În lupta pentru apropierea de Europa și europenizarea Țărilor Române un loc aparte îi revine lui Dimitrie Cantemir. Marele nostru cărturar fiind considerat ca o întruchipare desăvârșită a spiritului european. El a fost primul cărturar care a prezentat poporul nostru, Europei și lumii, prin opera documentală „Descrierea Moldovei” scrisă la sugestia academiei din Berlin.

Modul de convețuire a popoarelor a constituit un virtual precedent al federalismului imperial european. Mai apoi cultura Renașterii a absorbit acest element al civilizațiilor precedente, a devenit un model de europenizare a vieții spirituale. În Evul Mediu a existat o Europă a statelor mari, care promovau o politică de „înghițire” a popoarelor mici, astfel lărgindu-și propriile hotare și detonând viața altor popoare de pe continent. Totodată, în această perioadă apar și multe idei de unire a Europei. Preotul și profesorul de matematică Emeri Cruce a propus constituirea unei Adunări Permanente la Veneția, la care ar participa reprezentanții statelor din Vestul Europei. Aceste state ar trebui să se ocupe de rezolvarea problemelor păcii, reglementarea diferitor contradicții, neînțelegeri cu caracter economic, politic și statal. În 1693 englezul William Penn a propus să se constituie o Dietă (un Parlament), în care ar fi incluși reprezentanți ai tuturor statelor europene. În 1789 Jeremie Bentham a înaintat un alt proiect de unire a Europei. El propunea să se folosească presiunea opiniei publice ca formă de unire a Europei. Mai târziu, Emmanuel Kant a înaintat ideea formării unui Stat de Drept, care ar uni și ar forma o „Societate a Națiunilor”. Deseori Statele Mari duceau între ele tratative, împărțeau Europa în zone de influență, așa, spre exemplu, precum au făcut Napoleon și Alexandru I la Erfurt. În 1807 ei au împărțit Europa Centrală și de Sud-Est ca amici apoi să lupte între ei în 1812-1813. Tentativele de hegemonie a imperiilor europene s-au perindat din an în an, aducând la noi confruntări europene.

În perioada anilor ce au urmat din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și pînă în 1918, ideea europeană s-a dezvoltat mai intens. Iluminismul va aduce modificări esențiale în gîndirea politică, economică, filosofică, culturală a Europei. Foarte mulți savanți,

politicieni, clerici au înaintat anumite idei despre „Organizarea Europei”. Ideea europeană a fost propagată de Voltaire, Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau și alți iluminiști. [5, p.16] Nicolae Iorga scria: „Și totuși ei au fost cei care au biruit și ideea lor de atunci a schimbat lumea, stăpînind toate spiritele, a pus în mișcare toate voințele și a devenit fapta de astăzi”.

Europa a simțit asupra sa anumite transformări semnificative, care au marcat evoluția ei de la starea veche, feudală, la cea nouă, modernă. Noile fenomene care s-au manifestat în viața social-economică și politică în Europa modernă au produs, firește, schimbări și în mentalitatea elitei politice, în cultura și civilizația europeană. S-a schimbat atitudinea Europei față de Țările Române. De la sfîrșitul secolului al XVIII-lea Moldova și Muntenia au intrat de acum în aria intereselor economice, comerciale, culturale și politice ale marilor puteri europene. Anglia, Franța, Germania, Austria, Rusia și-au deschis misiuni consulare la Iași și București. În afară de activitatea lor directă de a-și proteja supușii, consulatele devin și un important factor politic, cultural, servind drept canale de legătură cu Moldova și Muntenia.

Pe de altă parte, călătorii străini tot mai des și mai des veneau în Europa de Sud-Est, inclusiv în Țările Române. Deseori domnitorii, marii feudali își invitau pentru educația copiilor profesori străini din Europa de Vest. [3, p.17] În 1774 profesor al fiilor domnitorului Grigore A. Ghica a fost savantul Jean Louis Karra, care a scris și o lucrare: „Istoria Moldovei și a Valahiei”.

La sfîrșitul sec. al XVIII-lea începutul sec al XIX-lea au activat foarte mulți intelectuali care au tradus și propagat în societatea românească literatura, arta, cultura, istoria Occidentului. Printre aceștia au fost: Constantin Vârnav, Constantin Stăncescu, Iordache Darie Dărmănescu, Arhimandritul Gerasim, Vartolomeu Măzăreanu, Amfilohie Hotiniul, Veniamin Costache, Gavriil Bănulescu-Bodoni, Sava Popovici, Matei Millo, Gheorghe Beldiman, Ioan Cantacuzino, Lazăr Asachi, etc.

Semnificația majoră a schimbărilor care au avut loc atunci în societatea românească a constat în mobilizarea forțelor intelectuale la elaborarea și dezvoltarea iluminismului și modernismul filosofic, teoretic ca bază în mișcarea de eliberare națională și ca o direcție culturală în dezvoltarea și integrarea europeană.

Iluminismul a fost o parte componentă a iluminismului european deopotrivă cu marii iluminiști europeni, precum Voltaire, Charle Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, Denis Diderot, filosofii germani Emmanuel Kant, Johan W.Gheothe, Fredrich Schiller. Dintre iluminiștii din Țările Române ar fi de evidențiat marele filosof, savant enciclopedist Dimitrie Can-

temir, considerat ca fiind unul dintre fondatorii iluminismului european. De asemenea putem menționa, contribuția la dezvoltarea iluminismului european a lui Nicolae Bălcescu, Petru Maior, Gheorhe Lazăr, Titu Maiorescu, Alexandru Ioan Cuza, Constantin Negruzzi, Bogdan Petriceicu-Hașdeu, Mihai Eminescu, Constantin Stamati și alții. Toți ei au luptat pentru eliberarea națională de sub jugul străin pentru unirea Țărilor Române și consolidarea statului național român, ideea unității de neam, de dezvoltare a poporului român ca parte componentă a popoarelor Europei, a trecut ca un fir roșu în operele tuturor oamenilor politici din această perioadă. În 1848 V.Alecsandri a elaborat și redactat un memoriu politic „Prestație în numele Moldovei, omenirii și a lui Dumnezeu”, în care cerea libertate, egalitate și fraternitate, unirea celor două Principate Românești. El considera că, dacă e vorba de Unirea Europei, apoi, mai întâi de toate trebuie, să se unească Țările Române. El a făcut un pas înainte de determinarea formei de guvernământ de la monarhia constituțională la republica democratică. Revoluția din 1848-1849 a fost un fenomen european. „Toate popoarele, scria N.Bălcescu, merg astăzi cu pașii către libertate. Această mișcare a lor va favoriza și mișcarea noastră”. N.Bălcescu considera că poporul român nu va fi singur în fața dușmanului, „ci toate popoarele Europei vor alerga într-ajutorul vostru și vor sta împreună cu voi, căci acum toate au simțit că au unul și același dușman și că împreună trebuie să lupte în contra lui”. [5, p.18]

Integrarea europeană a românilor a fost pusă de toată elita politică a României sec. al XIX-lea și Kogălniceanu scria că după Unirea din 1859 „România trebuie să-și dobândească locul ce i se cuvine în marea familie europeană”. „Europa nu-și dă simpatiile și sprijinul decât țărilor care, după cum scria M.Kogălniceanu, aspiră a-și potrivi instituțiile cu instituțiile lumii civilizate”. [6, p. 20] „A arăta Europei dorințele noastre de a ne europeaniza patria înseamnă a atrage simpatiile și sprijinul marilor puteri și a opiniei publice din străinătate”.

În această perioadă apar anumite idei de a uni Europa. În 1849 cunoscutul scriitor Victor Hugo, care a prezidat „Congresul prietenilor păcii”, a propus ca după modelul SUA să se formeze „Statele Unite ale Europei” în luptă pentru apărarea păcii. La Congresul de la Paris din 1856 s-au discutat și aprobat deciziile cu privire la rezultatele războiului din Crimeea, inclusiv problema unirii Țărilor Române. În conformitate cu deciziile Conferinței Marilor Puteri de la Paris în 1857 este constituită „Convenția Europeană pentru problemele Dunării”, care a elaborat condițiile de bază pentru asigurarea navigației pe Dunăre.

Aceasta a fost prima organizație europeană care s-a ocupat cu rezolvarea unor probleme concrete în folosul țărilor europene. Calea generală de dezvoltare a țărilor balcanice după 1878 era deschisă spre Europa. „Relațiile internaționale ale României – după cum subliniază cunoscutul teoretician american Keith Hitchens – continuau să fie modelate de procesul integrării în Europa. Într-un anumit sens, integrarea însemna dependență, iar toți membrii elitei politice recunoșteau că securitatea și prosperitatea țării puteau fi realizate doar în concordanță cu Marile Puteri, și niciodată izolându-se de ele”. [5, p. 19] Această politică este actuală și în perioada contemporană.

La sfârșitul sec. al XIX-lea începutul sec. al XX-lea s-au conturat trei forme, trei concepții de integrare și colaborare în Europa.

Prima concepție exprimă ideea de federalizare a Europei, unirea statelor europene, crearea unor organe suprastatale. Dezvoltarea relațiilor capitaliste presupunea integrarea mai rapidă a economiei statelor. În 1889 s-a format uniunea interparlamentară, alcătuită din deputații Parlamentelor din diferite state ale Europei, inclusiv ale Franței, Angliei, Germaniei, Italiei, Austriei. Această unire a creat în 1892 un Birou Internațional al Păcii cu sediul la Berna, înaintînd anumite cerințe, inclusiv limitarea goanei înarmărilor, soluționarea conflictelor dintre state.

A doua concepție de integrare europeană presupunea colaborarea țărilor de pe continent într-o formă mai modernă, care presupunea crearea garanțiilor concrete pentru securitatea europeană, dar fără lezarea securității statelor europene. Mișcarea de eliberare națională a dus la formarea statelor independente care doreau să-și păstreze suveranitatea lor. Anume aceste state (România, Serbia, Ungaria, Polonia, Grecia, etc.) nu se grăbeau să-și piardă independența obținută prin multe lupte sîngeroase.

A treia concepție cu privire la Statele Unite ale Europei a fost înaintată de V. Lenin și bolșevicii ruși. La începutul sec. al XX-lea această problemă a fost pe larg discutată de către toate forțele politice din Europa. Bolșevicii ruși au criticat lozincă despre „Statele Unite ale Europei”, considerînd că această uniune de state „în condițiile capitalismului ori este cu neputință, ori reacționară”. Ei făceau legătura utopică despre „biriunța revoluției socialiste în cîteva țări capitaliste”, care ar atrage de partea lor „clasele asuprite din celelalte țări”. În așa mod bolșevicii ruși tindeau spre promovarea unei politici expansioniste, coloniale de tip sovietic. În realitate ideea despre Statele Unite ale Europei trebuia să fie discutată în legătură cu răsturnarea monarhiilor rusă, germană, austriacă și turcească. Cele patru mari puteri ale Europei: Anglia, Rusia, Franța, Germania, cu o populație de 250-300 mln de

oameni cu o suprafață de aproape 7 mln km², stăpîneau în 1910-1914 colonii cu o populație aproape de o jumătate de miliard (494,5 mln.) cu o suprafață de 64,6 mln km², adică aproape o jumătate din suprafața globului pămîntesc (133 mln km² fără regiunea polară). [4, p.20] Deci, era necesar de depășit politica imperialistă, colonială. Statele Unite ale Europei, în condițiile capitalismului erau chemate să stopeze dezvoltarea politică, socială, economică a diferitor țări care ar face parte din această comunitate, să apere interesele democrației și păcii din Europa.

Pe de altă parte, în Europa activau două blocuri de state care duceau o politică militară agresivă, expansionistă. După 1871 și pînă în 1914 Germania a promovat o politică de luptă pentru reîmpărțirea lumii, fiind secundată de Austro-Ungaria și Italia. Aceste țări alcătuiau „Pactul Tripartit”. Totodată, Rusia, Anglia, Franța și-au unit eforturile și au format al doilea bloc militar – „Antanta”. Toate propunerile despre unificarea Europei, formarea Uniunii interparlamentare, lupta împotriva înarmărilor au suferit eșec. La începutul sec. al XX-lea Europa era mai mult apropiată de războiul mondial decît de entitatea, unitatea ei politică. Europa nu mai putea fi numită Statele Unite ale Europei, ea a rămas pînă în 1914 o Europă a Marilor Puteri care au declanșat Primul Război Mondial în lupta lor imperială pentru jefuirea nu doar a popoarelor europene, dar și a întregii lumi a sec. al XX-lea.

La data de 11 noiembrie 1918, cînd s-a sfîrșit primul război mondial, aproape întreaga Europă zăcea în ruine. Bilanțul a fost tragic și neiertător. Numărul persoanelor ucise se ridică la peste 10 mln. În timpul conflictului a avut loc „Revoluția din Octombrie” în Rusia. În scopul menținerii păcii, popoarele au fost împărțite. Tratatul de la Versailles a pus capăt luptelor, iar Statele Unite au jucat pentru prima oară un rol important în afacerile europene. „Liga Națiunilor” a fost înființată cu scopul rezolvării pe cale pașnică a eventualelor dispute.

După primul război mondial ideea unei federații europene a fost reluată (în 1922) de către contele Coudehove-Kalergi, în special în lucrarea „Pan-Europe”, în care prevedea, mai ales, constituirea unei federații europene fondată pe limitări de suveranitate consimțite de statele europene.

Pentru a-și pune în practică acest proiect și a acționa asupra opiniei publice, contele a creat – sub patronajul său – o mișcare numită „Uniunea Pan-Europeană”, urmare a unui congres ținut la Viena în 1926. Dintre condițiile de reușită a acestei reuniuni se evidențiază înțelegerea dintre Germania și Franța.

Danezul Heerfordt, în lucrarea sa „Europa comunis”, lansează cîteva idei pentru acea perioadă. Este vorba despre înfăptuirea unui stat european prin

alcătuirea unui sistem internațional (care se aseamănă cu cel existent azi): o adunare parlamentară, un directorat de șefi de state cu drept de veto, un minister federal răspunzător în fața adunării. [5, p.20]

În perioadă dintre cele două războaie au fost create și alte mișcări, precum Uniunea Economică și Vamală Europeană sau Federația pentru Înțelegerea Europeană.

Inițiativa care a ieșit cel mai mult în evidență la momentul respectiv avea a lui Aristide Briand (1862-1932), om politic francez (Ministru de Externe al Franței), remarcabil orator și partizan al reconcilierii cu Germania care, în calitate de Președinte al Consiliului, într-un discurs ținut în fața Adunării Societății Națiunilor în 1929, propune o legătură federală între popoarele europene.

Din prudențe politice, probabil, legătura federală de care vorbea Briand trebuia să nu aducă atingere drepturilor suverane ale națiunilor europene. A urmat memorandumul privind „organizarea unui regim de uniune federală europeană”, memorandum respins de Marea Britanie și primit cu prudență de alte state europene, existînd teama creării pe continent a unui raport de dominare mai nou și mai sofisticat. Eșecul acestei tentative a precedat evenimente care, începînd din anul 1933, urmau să antreneze distrugerea europeană. Perioada dintre anii 1931 și 1945 a marcat o declanșare a naționalismului.

Dacă în timpul celui de-al doilea război mondial s-au ridicat voci în favoarea unei Europe unite, ele au apărut mai mult ca o reacție pentru unitate în fața agresorului decît ca un adevărat proiect politic.

În general, se poate spune că doctrinele europene s-au lovit de o dificultate despre care autorii lor nu au avut întotdeauna o clară reprezentare, dificultatea constînd în contradicția dintre unitatea Europei și suveranitatea statelor.

Proiectele europene ar putea fi clasificate în două grupuri:

- cele care prin grija de a respecta și menține suveranitatea statelor, urmăreau să propună o cooperare a guvernelor europene în cadrul unor instituții permanente lipsite, însă de putere de constrîngere;
- cele ce s-ar putea numi de tip federal, întrucît nu ezitau să supună statele membre unei autorități supra-naționale.

Acesta a marcat prăbușirea a trei imperii, trei state care au determinat peste 300 de ani soarta popoarelor Europei. E vorba despre destrămarea Imperiului Austro-Ungar, Imperiului Rus și Imperiului Turcesc. După acest război s-au format noi state naționale în Europa, precum Cehoslovacia, Ungaria, Polonia, România, Regatul Serbilor, Croaților și Slovenilor (iar în aceste condiții din 1929-Iugoslavia), Albania, Bulgaria, etc.

Referințe bibliografice:

1. Dragoș D., C., „Uniunea Europeană: instituții, mecanisme”, Ed. C.H.Beck București - 2007, 151 p.
2. Eșanu, A., Eșanu, V., „Epoca lui Ștefan cel Mare”, Ed. All Beck, București - 1999, 45 p.
3. Fuerea A., „Manualul Uniunii Europene”, Ediția a 3-a rev. și ad., Ed. Universul Juridic, București -2006, 430 p.
4. Jinga I., „Uniunea Europeană, realități și perspective”, Ed. Lumina lex, București - 1999, 232 p.
5. Moraru, A., „Integrarea Europeană: retrospectivă istorică” Ed. Labirint, Chișinău -2007, 52 p.
6. Munteanu Ș., „Integrarea europeană. O perspectivă juridico-filosofică” Ed. C.H.Beck, București - 2006, 207 p.

СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ЧАСТНОГО ПРАВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Наталья ОСОЯНУ
лектор ассистент, ULIM
кафедра частного права

SPECIFIC PROBLEMS OF THE INTERNATIONAL PRIVATE LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

There are many specific problems in the international private law of Republic of Moldova, which appeared due to the fact that this sphere of legal doctrine and practice until not long ago used to be a complete "terra incognita" for the jurists from our country. The problem of the "conflict of laws" as it is may well be considered one of the most complicated among other problems of private law and comparative law, but alongside with this one there are many other difficult concepts – e.g., qualification, renvoi, application and interpretation of foreign law. Nevertheless, a problem of primary importance is the one connected with the insufficient level of legal techniques, which caused a lot of mistakes in the Fifth Book of the Civil Code. In some cases these mistakes lead to wrong interpretation of certain legal norms and, consequently, to their incorrect application.

PROBLEMELE SPECIFICE ALE DREPTULUI INTERNAȚIONAL PRIVAT ÎN REPUBLICA MOLDOVA

În dreptul internațional privat al Republicii Moldova sînt mai multe probleme specifice care au apărut datorită faptului că acest domeniu al doctrinei și activității practice pînă nu demult a fost o „terra incognita” pentru juriștii din țara noastră. Însăși „conflictul de legi” poate fi considerat ca fiind una din cele mai complicate probleme ale dreptului privat și dreptului comparativ, dar alături de acest concept există și probleme care țin de calificarea, retrimiteră, aplicarea și interpretarea dreptului străin. Totodată una din problemele primare este problema nivelului nesatisfăcător al tehnicii juridice, datorită căreia în textul Cărții V a Codului Civil al RM au apărut mai multe greșeli. În unele situații aceste greșeli duc la interpretarea eronată a normelor juridice și respectiv la aplicarea lor incorectă.

В международном частном праве существует ряд проблем, по которым в доктрине отсутствует единое мнение. В первую очередь, к числу таких дискуссионных вопросов относится сама природа МЧП как отрасли права: хотя в настоящее время большинство авторов и придерживаются мнения, что оно представляет собой самостоятельную отрасль национальной правовой системы, есть также и сторонники иных теорий (международно-правовой природы МЧП или, наоборот, его чрезвычайно узкого, цивилистического понимания)¹. В настоящей статье, однако, пойдет речь о проблемах, свойственных именно молдавскому международному частному праву как отрасли, причём особое внимание будет уделяться положениям Книги V молдавского ГК, поскольку именно она является основным национально-правовым источником коллизионных норм.

Само по себе появление в молдавском законодательстве довольно обширного массива коллизионных норм, часть которых ранее не была включена ни в один нормативно-правовой акт, является

положительной тенденцией в развитии международного частного права РМ. Однако нельзя не отметить, что Книга V ГК РМ содержит множество ошибок и неточностей технического характера, возникших, по всей вероятности, в силу новизны для молдавских правоведов международного частного права в целом и коллизионного права в частности. Эту новизну, тем не менее, нельзя считать единственной причиной большого количества ошибок, поскольку проблемы не устранены до настоящего времени, хотя после вступления в силу Гражданского кодекса РМ прошло уже больше пяти лет.

Классифицируя ошибки, содержащиеся в Книге V ГК РМ, можно разделить их на две группы, в зависимости от причины возникновения: **техничко-юридические проблемы**, связанные с недостаточно ясным и чётким пониманием смысла отдельных терминов из области международного частного права (что влечёт за собой неверное употребление этих терминов) и **проблемы, связанные с фактическим двуязычием молдавского**

законодательства. Обе эти группы будут рассмотрены в настоящей статье, однако начать следует с тех, которые связаны с неправильным употреблением юридических терминов², поскольку проблема неправильного перевода обладает рядом специфических черт и в определенном смысле является умозрительной (хотя нельзя оспаривать и её негативное влияние на практическую сторону правовой действительности).

В первую очередь необходимо отметить статью 1578 ГК РМ, в части (2) которой содержится следующее положение: «С целью установления содержания норм иностранного права судебная инстанция может потребовать их толкования компетентными органами Республики Молдова или компетентными иностранными органами либо обратиться за заключением к экспертам в соответствующей области». В связи с данной нормой возникает следующая сложность: **как определить, какие «компетентные органы Республики Молдова» подразумеваются законодателем?** Аналогичный вопрос можно задать и относительно «компетентных иностранных органов», причём в обоих случаях дать ответ, опираясь исключительно на нормы ГК РМ невозможно, так как в них нет никакой дополнительной информации. Чтобы попытаться ответить на возникший вопрос, необходимо применить сравнительно-правовой метод исследования.

Представляется вполне вероятным, что часть (2) статьи 1578 ГК РМ была создана по образцу нормы, содержащейся в части (2) статьи 1191 ГК РФ (хотя норма российского кодекса и претерпела в данном случае значительные изменения, которые с точки зрения содержания не пошли ей на пользу). Сходство этих положений заметно:

<p>ч. (2) ст. 1578 ГК РМ</p> <p>«С целью установления содержания норм иностранного права судебная инстанция может потребовать их толкования компетентными органами Республики Молдова или компетентными иностранными органами либо обратиться за заключением к экспертам в соответствующей области»</p>	<p>ч. (2) ст. 1191 ГК РФ</p> <p>«В целях установления содержания норм иностранного права суд может обратиться в установленном порядке за содействием и разъяснением в Министерство Юстиции Российской Федерации и иные компетентные органы или организации в Российской Федерации и за границей либо привлечь экспертов»</p>
---	--

В обеих нормах идёт речь об одном и том же действии судебной инстанции – об установлении содержания норм иностранного права. В случае ГК РФ, однако, правовая норма чётко указывает как минимум один компетентный орган, который может оказать суду «содействие и разъяснение» - Министерство Юстиции РФ. Норма российского кодекса содержит и другое немаловажное уточне-

ние: в соответствии с ней суд может обратиться не только к российскому или иностранному компетентному органу, но и к «организации за границей», то есть к международной организации, осуществляющей исследования в области сравнительного права в мировом или региональном масштабе. Следует отметить, что норма молдавского ГК, в принципе, не запрещает суду сделать то же самое, поскольку понятие «эксперт в соответствующей области» не содержит в себе ограничения с точки зрения принадлежности к тому или иному государству. **Но если норма российского ГК служит для судьи путеводным ориентиром, указывая направление движения к цели – установлению содержания иностранного права, - то норма молдавского ГК с этой задачей не справляется и её применение требует дополнительных усилий** (к примеру, обращение в Министерство Юстиции РМ необходимо обосновать не только указанием, содержащимся в ч. (2) ст.1578 ГК РМ, но и положениями других нормативных актов).

Далее обратимся к **статье 1592 ГК РМ** («Опека и попечительство»), где комбинируются нормы из румынского закона №105 и российского ГК. Их соседство влечёт за собой негативные последствия, поскольку обе регулируют один и тот же вопрос, но при этом называют разное применимое право:

1) В части (1) предусмотрено, что отношения между опекуном или попечителем и подопечным регулируются национальным законом подопечного (аналогичная норма содержится в ст.37 румынского закона №105).

2) В части (3) предусмотрено, что отношения между опекуном или попечителем и подопечным определяются по закону государства, учрежде-

ние которого назначило опекуна или попечителя (аналогичная норма содержится в ч.(3) ст.1199 ГК РФ).

Формулировка обеих норм достаточно ясна и не допускает каких-либо вариаций в толковании: речь идёт, без сомнения, об одном и том же правоотношении (точнее, о совокупности правоотношений), участниками которого являются опекун/

попечитель и подопечный. Эти правила не могут сосуществовать, поэтому от одного из них необходимо отказаться или, по меньшей мере, определить более конкретно, в каких случаях должно применяться то или иное право.

Следующая серьёзная ошибка молдавского законодателя, о которой следует упомянуть, содержится в статье 1599 ГК РМ. Эта статья включает две нормы, одна из которых сформулирована так, что её **не просто нельзя применить, но даже невозможно понять**: «К деятельности такой организации [не являющейся юридическим лицом по иностранному праву] применяются положения настоящего кодекса, которые регулируют деятельность юридических лиц, и других нормативных актов или существо правоотношений, если законом не предусмотрено иное». Грамматическое толкование не позволяет «расшифровать» это положение, поскольку его вторая часть, следующая за словами «регулируют деятельность юридических лиц», полностью лишает смысла норму как таковую. Что имел в виду законодатель – применение положений, регулирующих существо правоотношений и содержащихся как в ГК РМ, так и в других нормативных актах? Ответить на этот вопрос ни одна судебная инстанция как правоприменительный орган не может и, в принципе, не должна, поскольку ошибка законодателя является очевидной.

Нельзя исключать, что данная статья молдавского кодекса, как и рассмотренная ранее статья 1578, создана по образцу, содержащемуся в российском ГК, и, как и в предыдущем случае, этот образец подвергся искажению. Сравним положения статей 1599 ГК РМ и 1203 ГК РФ:

Ст.1599 ГК РМ	Ст. 1203 ГК РФ
<p>«Национальным законом иностранной организации, не являющейся юридическим лицом по иностранному праву, считается закон государства, где эта организация учреждена. К деятельности такой организации применяются положения настоящего кодекса, которые регулируют деятельность юридических лиц, и других нормативных актов или существо правоотношений, если законом не предусмотрено иное».</p>	<p>Личным законом иностранной организации, не являющейся юридическим лицом по иностранному праву, считается право страны, где эта организация учреждена. К деятельности такой организации, если применимым является российское право, соответственно применяются правила настоящего Кодекса, которые регулируют деятельность юридических лиц, если иное не вытекает из закона, иных правовых актов или существа отношения.</p>

Представляется, что наиболее рациональным выходом из ситуации было бы исправление текста второго предложения статьи 1599 ГК РМ по образцу второго абзаца статьи 1203 ГК РФ, поскольку это в определённом смысле позволит восстановить дефектную норму молдавского ГК в её изначальном виде.

Возвращаясь к дальнейшему изучению положений ГК РМ, обратим внимание не на ошибку, а на **неточность**, содержащуюся в разделе, посвящённом имущественным и личным неимущественным правам: **в статьях 1602, 1603 и 1605 ГК РМ употребляются три разных термина, обозначающих одно и то же правовое понятие – «приобретение», «установление» и «возникновение» права собственности**³. Следует особо отметить, что в своём наиболее специфическом понимании эти термины всё-таки различаются, поскольку смысл слова «приобретение» подразумевает необходимость направленных на достижение цели усилий некоего субъекта, а для «возникновения» таковые усилия не являются обязательными – права, как известно, могут возникать и в силу юридических событий, а не только в силу юридических действий. Тем не менее, **в данном случае** все три термина равнозначны, поскольку в названных статьях молдавского ГК подразумевается одно и то же явление. Употребление трёх различных наименований вместо одного можно отчасти объяснить сопоставлением статей 1602, 1603 и 1605 ГК РМ со статьёй 1206 ГК РФ, статьёй 55 румынского закона №105 и статьёй 38 Минской конвенции 1993 г. о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам – то есть, у этих трёх статей молдавского ГК были разные «прообразы». **Тем не менее, такое стилистическое многообразие, хоть и не влекущее за собой проблем в правоприменительной деятельности, в правовом акте является недопустимым.** Из трёх использованных терминов «возникновение» является наиболее широким по

значению и наиболее адекватным; следовательно, именно этот термин может заменить два других в процессе редактирования статей 1602, 1603 и 1605 ГК РМ.

Ещё две ошибки, о которых обязательно необходимо упомянуть, серьёзно искажают смысл статьи 1607 ГК РМ. Прежде всего, ошибочным яв-

ляется само наименование этой статьи: «Личные неимущественные права». Как известно, к данной группе прав относятся право на жизнь и достоинство личности; на свободу и личную неприкосновенность; на неприкосновенность частной жизни, жилища; свободу передвижения и выбора места жительства; свободу совести; свободу выбора национальности и языка общения и другие. Однако в статье 1607 ГК РМ идёт речь исключительно об интеллектуальной собственности! Она, в свою очередь, также не является исключительно «неимущественным правом», а включает два аспекта, один из которых – имущественный. В молдавском законодательстве данная особенность закреплена, например, в законе РМ «Об авторском праве и смежных правах», часть (3) статьи 4 которого гласит, что «...авторское право состоит из прав имущественного (экономического) и неимущественного (личного, морального) характера». **Таким образом, название статьи 1607 ГК РМ дважды ошибочно.**

В этой же статье, тем не менее, есть и более серьёзная ошибка, которая заключается в **употреблении понятия «интеллектуальная собственность» вместо понятия «промышленная собственность»**. Что характерно, дело вовсе не в неверном переводе, поскольку в тексте ГК на государственном языке обнаруживается та же самая ошибка: там употребляется выражение «dreptul de proprietate **intelectuală**», тогда как правильный вариант - «dreptul de proprietate **industrială**»⁴. Если не считать это ошибкой, то можно прийти к абсурдному выводу: получается, что в соответствии с ч.(3) ст.1607 ГК РМ приобретение, содержание и прекращение авторского права (ведь оно является составной частью интеллектуальной собственности) должно регламентироваться законом государства, на территории которого это право зарегистрировано. Такая регистрация возможна, но она не является критерием, определяющим существование авторского права, поскольку в противном случае неопубликованные произведения остались бы без правовой защиты – а это категорически противоречит положениям ряда международных конвенций, участницей которых является Республика Молдова. Кроме того, в законе РМ об авторском праве и смежных правах прямо предусмотрено, что автор пользуется исключительным авторским правом на свое произведение, **вытекающим из самого факта его создания**, а для возникновения и осуществления авторского права не требуется регистрации, иного специального оформления или соблюдения каких-либо других формальностей. Если принять во внимание тот

факт, что данная статья молдавского ГК по своему содержанию примерно соответствует статьям 60–63 румынского закона №105 о международном частном праве, но при этом в румынском законе термины употребляются правильно, факт ошибки станет неоспоримым. **Статья 1607 ГК РМ нуждается в редакции, поскольку в настоящее время часть её положений бессмысленна.**

Таким образом, полученные в рамках данного небольшого исследования результаты показывают, что молдавский Гражданский кодекс, являющийся основным источником коллизионных норм, требует тщательной доработки, корректировки и редактирования ряда положений, которые содержат ошибки и неточности. Нет никакой возможности определить, что именно послужило причиной возникновения этих недочётов, хотя в некоторых случаях ощущается недостаток простой редакционной правки, так называемой «вычитки текста» (речь идёт, в частности, о статье 1599 ГК РМ). Также одной из причин могла стать **специфика процесса гармонизации права**: когда правовые нормы и положения законодательных актов заимствуются каким-либо государством у различных правовых систем, соседствующих с ним, возникновение противоречий и нестыковок между этими «разноплеменными» нормами неизбежно. Разумеется, идеальным является вариант, когда подготовительная работа по составлению законопроекта проводится тщательно и без поспешно принятых решений; однако в случае, когда ошибки обнаружены в уже вступившем в силу нормативно-правовом акте, каковым является ГК РМ, все силы следует бросить на его усовершенствование. Следует заметить, что в большинстве случаев необходимо лишь вернуться к тем актам, чьи нормы послужили образцами для подражания, и отредактировать положения ГК РМ согласно этим нормам, устранив ошибки, вкравшиеся в текст статей.

Что касается гармонизации права как таковой, то она играет важную роль в развитии правовой системы Республики Молдова, равно как и правовых систем остальных стран-участниц СНГ. Положение Молдовы в определённом смысле можно назвать типичным, поскольку на неё распространяются те же условия, что и на другие государства СНГ. С одной стороны, их правовые системы «...имели общее прошлое на протяжении почти всего XX столетия, которое нашло отражение в общем правовом наследии, доставшемся от СССР, в общей философии права, в общей системе юридического образования, в значительной степени схожей структуре законодательных органов и т.п.»⁵. С другой стороны, в настоящее время страны СНГ

развиваются самостоятельно, формируя собственные экономические и правовые системы, выстраивая отношения с другими государствами путём заключения международных договоров и зачастую реформируя своё внутреннее законодательство по зарубежному образцу. В итоге, как отмечают в своей статье Н.Ю.Ерпылёва и У.Е.Батлер, «[с]о времени распада Советского Союза Содружество Независимых государств превратилось в настоящую лабораторию сравнительного права»⁶. По отношению к международному частному праву РМ это утверждение также справедливо.

Обратимся теперь к проблемам переводческого характера, которые вовсе не так «оторваны от реальности», как кажется на первый взгляд. Согласно части (1) статьи 13 Конституции РМ «...государственным языком Республики Молдова является молдавский язык», однако в части (2) этой же статьи уточняется, что «...государство признает и охраняет право на сохранение, развитие и функционирование русского языка и других языков, используемых на территории страны». Данную норму уместно дополнить положениями Закона РМ №3465 от 01.09.1989 г. «О функционировании языков на территории Молдавской ССР»⁷, в статье 3 которого установлено, что «русский язык... используется на территории республики наряду с молдавским языком как язык межнационального общения, что обеспечивает осуществление реального национально-русского и русско-национального двуязычия».

С практико-юридической точки зрения «реальное двуязычие» выражается в том, что **все нормативно-правовые акты в РМ принимаются на государственном языке, но официально публикуются одновременно в двух вариантах: на государственном языке и в переводе на русский язык**. Законодательно это установлено нормой, содержащейся в статье 1 Закона РМ №173 от 06.07.1994 «О порядке опубликования и вступления в силу официальных актов»⁸: «Законы... публикуются в «Официальном мониторе» Республики Молдова, издаваемом Национальным агентством печати «Молдпрес», на государственном языке с переводом на русский и другие языки в соответствии с законодательством» (часть (1), статья 1).

Таким образом, правовой статус у русских текстов законов РМ весьма неоднозначен: с одной стороны, русский язык не является государственным; с другой стороны, из положений Закона РМ «О порядке опубликования и вступления в силу официальных актов» можно сделать вывод, что молдавский и русский выпуски «Официального

монитора» совершенно **равнозначны**, поскольку нигде в законе не говорится об ином⁹. Эти выпуски выходят в один и тот же день, у них одинаковая нумерация, поэтому если в каком-либо документе, официальном акте, периодическом издании и т.д. встречается ссылка к такому-то номеру «Официального монитора» от такого-то числа, **по одной лишь этой ссылке невозможно определить, имеется ли в «Официальный монитор» на государственном языке или на русском языке**. Кроме того, в части (3) статьи 1 Закона РМ «О порядке опубликования и вступления в силу официальных актов» установлено, что «официальные акты могут быть опубликованы в других периодических изданиях только со ссылкой на «Официальный монитор...» - и при этом не указано, что в качестве первоисточника должен быть обязательно указан «Официальный монитор» на государственном языке. Логично предположить, что издание, выходящее на русском языке, будет цитировать именно русский вариант текста законодательного акта.

Исходя из того факта, что молдавский (румынский) и русский варианты «Официального монитора» идентичны в смысловом плане и в том, что касается юридической силы, можно сделать вывод, что молдавское законодательство является *de facto* двуязычным, поэтому нельзя опираться в исследовании международного частного права РМ только на молдавский (румынский) или только на русский тексты ГК – приходится принимать во внимание оба варианта, хотя при этом и возникают дополнительные проблемы, поскольку **между разноязычными текстами одного и того же нормативного акта неизбежно возникают расхождения**. В некоторых случаях они заметны лишь тому, кто исследует тексты законов с научной точки зрения, и серьезной опасности для правоприменительной деятельности не представляют (хотя, безусловно, свидетельствуют о низком уровне юридической техники). Однако зачастую встречаются и переводческие ошибки, которые могут повлиять на применение нормы или даже сделать её вовсе неприменимой.

К первой группе случаев следует отнести **постоянно меняющийся перевод термина „lege“**: в дословном понимании это «закон», однако в ГК РМ встречаются два варианта перевода этого слова – «закон» и «право»¹⁰. Например, в молдавском тексте статей 1576 и 1577 ГК РМ употребляется одинаковый термин – „lege aplicabilă“, в русском варианте этот термин в статье 1576 переведен как «закон, подлежащий применению», а в статье 1577 – как «применимое право». В других статьях ГК РМ такие расхождения также встречаются –

так, в статье 1578 мы видим оба варианта сразу: она озаглавлена на русском языке «Установление содержания норм иностранного **права**», в частях (1), (3) и (4) говорится о применении иностранного **права**, а в части (2) – о применении иностранного **закона**. В молдавском тексте статьи во всех случаях употребляется термин „lege”. Такой подбор синонимов в нормативно-правовом акте следует признать неуместным.

Однако если употребление термина «закон» вместо термина «право» не влечет за собой серьезных правовых последствий, поскольку их с определенной долей условности можно признать взаимозаменяемыми, то далее в ГК РМ встречаются грубые переводческие ошибки. Так, в части (1) статьи 1577 – «Квалификация юридических понятий» - термин „calificare” («квалификация») переведен как «толкование». Результат этой ошибки таков: **если следовать только русскому тексту ГК РМ, то можно сделать вывод, что в частях (1) и (2) речь идет о разных правовых институтах, «толковании» и «квалификации» соответственно.** На самом деле это не так, поскольку статья 1577 целиком посвящена именно квалификации, а вовсе не толкованию.

Далее, в статье 1581 ГК РМ неверно переведен термин „ordine publică” – «**публичный порядок**». Статья озаглавлена «Оговорка о правопорядке», тогда как название должно было бы звучать «Оговорка о публичном порядке». Само по себе употребление в тексте статьи термина «основы правопорядка» вместо термина «публичный порядок» не является ошибкой – ведь, к примеру, в российском ГК присутствуют оба термина (в статье 1193), - но перевод нормативно-правового акта обязан быть точным, в нем недопустимо даже слабое изменение смыслового оттенка какого-либо слова, понятия: в данном случае, к примеру, неправильно переведенное на русский язык название статьи пе-

ет недоумение, поскольку лишена смысла (в части (1) этой статьи установлено, что «любая форма рекламы имущества определяется по закону, применяемому в момент и в месте её осуществления», а в части (2) – что в результате использования определенных форм рекламы «устанавливаются права в отношении недвижимого имущества»). Это связано с тем, что термин „publicitate”, традиционно переводимый на русский язык именно как «**реклама**», по сути своей многозначен и может переводиться и как «**публичность**», а в данном контексте – «опубликование», «оглашение». Здесь проявляется второй подтекст ошибочного употребления термина: данная статья была позаимствована составителями проекта ГК РМ из текста румынского закона №105 «О международном частном праве», однако они не учли тот факт, что в праве РМ отсутствует институт оглашения в том виде, в каком он существует в румынском праве¹¹. Поэтому применение этой статьи, даже если она будет переведена правильно, всё равно существенно осложняется.

Следующая ошибка перевода содержится в статье 1615 ГК РМ: в русском варианте она называется «**Неправомерная сделка**», тогда как на самом деле речь в статье идет о **деликте**. Проблема в том, что произошла подмена понятий, которые на молдавском языке звучат, в определенном смысле, похоже:

1. „act juridic” – «сделка»,
2. „act” – «действие», «правовой акт»
3. „act ilicit” – деликт (дословно «противоправное действие») или, как поясняется в части (1) статьи 1615 ГК РМ, действие, причиняющее вред.

Следует заметить, что это по-настоящему серьезная ошибка, потому что **в русском тексте ГК РМ норма, содержащаяся в части (1) статьи 1615 ГК РМ, полностью поменяла смысл.** Для сравнения:

Русский вариант части (1) статьи 1615 ГК РМ	Правильный перевод части (1) статьи 1615 ГК РМ
Неправомерная сделка квалифицируется как причинившая вред в соответствии с законом государства, где она совершена.	Противоправное действие квалифицируется как действие, причинившее вред, согласно праву государства, на территории которого оно совершено.

рестало соответствовать её содержанию, поскольку «правопорядок» как таковой вовсе не равнозначен «публичному порядку». Следует заметить, что аналогичная ошибка перевода присутствует в статье 1586 ГК РМ.

Статья 1608 ГК РМ ошибочна сразу по двум параметрам: во-первых, при прочтении она вызыва-

ет недоумение, поскольку лишена смысла (в части (2) этой статьи также есть ошибка: в пункте а) говорится о **гражданской правоспособности**, тогда как на самом деле речь идет о **деликтной правоспособности**; в пунктах б) и с) употребляется термин «**гражданская ответственность**» вместо термина «**деликтная ответственность**»). Очевидно, что при переводе части (1) у

переводчика была неверная «установка», которая повлияла и на перевод части (2).

Итак, как уже упоминалось ранее, русский текст Книги пятой ГК РМ нельзя не принимать во внимание только на том основании, что русский язык не является в Республике Молдова государственным языком. Однако фактическое двуязычие законодательства привело к тому, что правоприменительная деятельность существенно осложняется из-за многочисленных ошибок и неточностей перевода. В связи с этим можно сделать лишь один вывод: необходимо тщательно отредактировать русский текст Книги пятой ГК РМ (а в некоторых случаях – и молдавский), а в дальнейшем, возможно, обратиться к опыту стран, в которых существуют два и более государственных языка, с целью заимствования путей решения проблем, связанных с двуязычным законодательством.

В данный момент опубликовано совсем немного работ, посвященных этой теме. В одной из них – статье Р.А.Шепенко – проблемы двуязычного законодательства рассматриваются на примере специфического правового регулирования, действующего в Гонконге. Анализируя положения Ордонанса «Об интерпретации и общей оговорке», который подлежит применению ко всем законам и подзаконным актам Гонконга, автор выделяет три главных правила, с помощью которых осуществляется так называемая статутная интерпретация:

1. правило устранения зла (“*mischief rule*”), подразумевающее, что суд имеет право обратиться к праву, действовавшему до принятия закона, чтобы определить, какую проблему хотел по-новому урегулировать законодатель;

2. правило буквального толкования (“*literal rule*”), подразумевающее, что судьи должны придавать словам и терминам, используемым в тексте статута, их обыкновенное, общеупотребительное и буквальное значение;

3. золотое правило (“*golden rule*”)¹², согласно которому суду надлежит выбрать из множества вариантов понимания смысла слов и выражений, использованных в законе, тот, который будет правильным.

С одной стороны, применение этих правил для толкования молдавского *de facto* двуязычного законодательства представляется сложным, поскольку их возникновение тесно связано с особенностями функционирования английского “*common law*” как такового и английской судебной системы в частности. С другой стороны, все три правила достаточно логичны и, в принципе, давая неофициальное толкование проблемных положений молдавского Гражданского кодекса, мы используем

аналогичные методы и способы: к примеру, установление точного смысла статьи 1608 ГК РМ возможно только с помощью «золотого правила», так как именно оно подразумевает выбор подходящего значения термина из имеющегося количества вариантов; в данном конкретном случае выбранное законодателем значение термина «*publicitate*» – «реклама» является неправильным, и его следует заменить значением «оглашение», поскольку в противном случае статья теряет всякий смысл¹³.

Однако подобная замена, вполне доступная автору статьи или, в общем, любому юристу, находится далеко за рамками компетенции молдавских судебных инстанций, которые обязаны строго подчиняться тексту закона и не могут своими решениями создавать новые правила – прецеденты, как это происходит в случае английских судов. Следовательно, как «золотое правило», так и остальные приемы, перечисленные ранее, доступны только для использования в рамках доктрины молдавского МЧП, тогда как проблему в области законодательства с их помощью решить невозможно – они не закреплены ни в одном нормативно-правовом акте.

Принимая во внимание многие факторы как политического, так и социально-экономического характера, представляется весьма сомнительным, что молдавский законодатель в обозримом будущем откажется от русско-молдавского двуязычия и лишит тексты нормативно-правовых актов на русском языке их нынешнего статуса. Следовательно, проблему несоответствия русских и молдавских текстов необходимо решить одним из двух доступных способов: либо законодательно установить процедуру толкования и уточнения положений нормативно-правовых актов, в текстах которых имеются разногласия, связанные с переводом, либо – что более вероятно! – создать **действенный** механизм контроля и наблюдения за уровнем юридической техники актов, принимаемых молдавским Парламентом. Последний вариант не только более вероятен, но и более полезен, поскольку технико-юридические проблемы молдавского законодательства связаны не только с переводом и существуют не только в области международного частного права, но и в других областях.

Библиография:

1. Бирюков П., Понедельченко Н. Ещё раз о международном частном праве. // Международное публичное и частное право, 2005. - №3(24). – С.31-35
2. Ерпылёва Н.Ю., Батлер У.Е. Коллизионные нормы в международном частном праве России и Украины. // «Государство и право», 2007/ №7. – С.84-90.

3. Международное частное право: иностранное законодательство / предисл. А.Л.Маковского, сост. и научн. Ред. А.Н.Жильцов, А.И.Муранов. – М.: Статут, 2000.

4. Осояну Н. «Защита интеллектуальной собственности в международном частном праве РМ: ст.1607 ГК» // «Закон и жизнь», №12/2003. Стр. 48-51.;

5. Осояну Н. «Участие РМ в процессах унификации и гармонизации в области интеллектуальной собственности» // сборник „Lecturi AGEPI”, выпуск IX/2006. Стр. 238-242.

6. Храбсков В. Международное частное право в правовой системе. // Государство и право, 2006. - №2. – С.45-51.

7. Шепенко Р.А. Понятие «двуязычное законодательство»: Юридическое толкование в Гонконге. // Современное право. – 2001. - №10. – С.46-47.

8. www.justice.md – Правовая база данных по законодательству РМ.

(Endnotes)

¹ Подробнее об этой проблеме см., например: *Бирюков П., Понедельченко Н.* Ещё раз о международном частном праве. // Международное публичное и частное право, 2005. - №3(24). – С.31-35; *Храбсков В.* Международное частное право в правовой системе. // Государство и право, 2006. - №2. – С.45-51. – и др.

² Строго говоря, от случаев неверного употребления юридических терминов следует отличать те положения молдавского законодательства, которые можно назвать спорными или даже чужеродными для правовой системы РМ (как, например, заимствованная из румынского закона №105 «О международном частном праве» статья 1608 ГК РМ, или же ряд норм Книги V, имеющих скорее публично-правовой, а не частноправовой характер). В более конкретном смысле ошибочными являются лишь те статьи и нормы молдавского ГК, в которых содержатся очевидные погрешности и неточности, препятствующие их нормальному применению или свидетельствующие о недостаточной подготовительной работе и редакции ГК РМ.

³ В статье 1602 разные термины употребляются в одном и том же предложении: «**Приобретение** и прекращение права собственности и других вещных прав на имущество определяются по закону государства, на территории которого это имущество находилось или было расположено в момент, когда имело место действие или иное обстоятельство, послужившее основанием для **возникновения** либо прекращения права собственности или других вещных прав, если законодательством Республики Молдова не предусмотрено иное» (часть (1) статьи 1602 ГК РМ).

⁴ Об этой ошибке автор данной статьи не раз упоминала в других своих публикациях – например, см. статьи «Защита интеллектуальной собственности в международном частном праве РМ: ст.1607 ГК» // «Закон и жизнь», №12/2003. Стр. 48-51.; «Участие РМ в процессах унификации и гармонизации

в области интеллектуальной собственности» // сборник „Lecturi AGEPI”, выпуск IX/2006. Стр. 238-242. и др.

⁵ *Ерпылёва Н.Ю., Батлер У.Е.* Коллизионные нормы в международном частном праве России и Украины. // «Государство и право», 2007/ №7. – С.84.

⁶ Там же.

⁷ Опубликован 01.10.1989 в В.Оf. Nr. 009 (www.justice.md)

⁸ Опубликован 12.08.1994 в Monitorul Oficial Nr. 001 (www.justice.md)

⁹ В тексте Закона ничего не говорится также и о том, как именно документы предоставляются для публикации в Национальное агентство печати, однако определенные правила закреплены в другом законе – «О порядке опубликования, повторного опубликования нормативных актов и внесения поправок в них» №92 от 01.04.2004. Этот закон регулирует опубликование нормативных актов Правительства и других органов центрального публичного управления. В статье 8 установлено, что «...нормативные акты Правительства... подготавливаются в двух экземплярах и передаются, в том числе через систему электронного документооборота, Агентству «Молдпресс» и Центру правовой информации». То есть, нормативные акты передаются для публикации в двух вариантах – на государственном и на русском языках.

¹⁰ Строго говоря, термин «право» на молдавский язык должен переводиться как „drept”.

¹¹ **Статья 64.** Формы оглашения, осуществляемого любыми способами в отношении имущества, регулируются законом, применяемым в месте и на дату совершения оглашения.

Статья 65. Формы, упомянутые в статье 64, равно как и те, которые порождают правоустанавливающие последствия для права на недвижимое имущество, подчиняются праву того государства, где это имущество находится, даже если правовое основание возникновения, передачи, ограничения или прекращения вещного права либо обесценивающего вещного права возникло в силу применения иного права. (Международное частное право: иностранное законодательство / предисл. А.Л.Маковского, сост. и научн. Ред. А.Н.Жильцов, А.И.Муранов. – М.: Статут, 2000. – С.503)

¹² *Шепенко Р.А.* Понятие «двуязычное законодательство»: Юридическое толкование в Гонконге / Р.А.Шепенко. // Современное право. – 2001. - №10. – С.46-47.

¹³ Р.А.Шепенко цитирует лорда Уинслисейла, который отмечал, что «...грамматическому и общепринятому пониманию слов закона надо следовать до тех пор, пока это не приводит к абсурду или к противоположному смыслу, или к явному несоответствию с остальной частью документа. Если это происходит, грамматическое и общепринятое употребление слов закона может быть подвергнуто некоторой модификации с тем, чтобы избежать абсурда, противоположного смысла или несоответствия закону в целом, но не более того». – См. *Шепенко Р.А.* Понятие «двуязычное законодательство»: Юридическое толкование в Гонконге / Р.А.Шепенко. // Современное право. – 2001. - №10. – С.46-47.

ПРИНЦИПЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ГУМАНИТАРНОГО ПРАВА РЕГУЛИРУЮЩИЕ КОНФЛИКТЫ НЕМЕЖДУНАРОДНОГО ХАРАКТЕРА

Корина ДОДИ,
мастер права

PRINCIPIILE DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR ÎN REGLEMENTAREA CONFLICTELOR ARMATE CU CARACTER NEINTERNAȚIONAL

Evoluția principiilor de drept internațional umanitar reprezintă un proces complex și de lungă durată. Admitem, că și în viitor, atâta timp cât nu va fi soluționată problema războiului, perfectarea acestor principii va continua. Important este ca procesul de codificare a principiilor de drept internațional umanitar să cuprindă nu doar pe cele ce reglementează conflictele armate internaționale, ci și cele neinternaționale.

THE PRINCIPLES OF THE HUMANITARIAN INTERNATIONAL LAW IN THE RESOLUTION OF THE NON INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS

The appearance and development of the principles of international humanitarian law is a very complex and long-time process. We may consider that in the future – right until comes the time when the wars are over – the process of these principles perfection will continue. The codification should be effectuated not only in relation to international conflicts, but internal conflicts as well.

Становление и развитие принципов международного гуманитарного права представляет собою сложный и длительный процесс. Есть все основания считать, что и в будущем, до тех пор, пока не будет покончено с войнами окончательно, т.е., пока они не перестанут быть фактором международной жизни, совершенствование принципов будет продолжаться. Сейчас представляется необходимым кодифицировать существующие принципы международного гуманитарного права, что в конечном итоге явилось бы значительным вкладом в его прогрессивное развитие, способствовало бы демократизации и гуманизации международных отношений.¹ Кодификация таких принципов должна осуществляться не только для международных конфликтов, но и для немеждународных.

Международные конвенции содержат множество правил, в которых очень четко сформулированы обязательства государств. За этими правилами стоит ряд принципов, на которых базируются такие документы. Иногда мы находим их целиком в тексте конвенций, некоторые достаточно ясно видны между строк, некоторые взяты из обычного права. Принципы ни в коем случае не вытесняют правила, сформулированные в конвенциях. Именно к этим правилам должны обращаться юристы, если встает вопрос о применении конвенций.²

Общеизвестно, что принципами международного гуманитарного права являются основопо-

лагающие правила поведения воюющих сторон, сформулированные и закрепленные в определенных источниках. Они носят всеобщий характер, рассчитаны на применение во всех сферах вооруженной борьбы и служат правовой основой, на которой базируются конкретные нормы.³

Прежде чем раскрыть сущность принципов международного гуманитарного права, регулирующих внутренние конфликты, необходимо отметить некоторые правовые положения, которые имеют огромное значение в рассмотрении данного вопроса.

Речь идет о положении, сформулированном Ф. Мартенсом в 1899 г. и вошедшем в Конвенцию ООН о конкретных видах обычного оружия 1980 г. и Протоколы к ней. Вышеупомянутое положение предусматривает, что в случаях, не предусмотренных конвенциями, гражданское население и комбатанты остаются под защитой и действием принципов международного гуманитарного права, проистекающих из установившихся обычаев, из принципов гуманности и из требований общественного сознания.

Следует обратить внимание и на положение ст. 3, общей для Женевских конвенций 1949 г., которое гласит что «применение гуманитарного права не затрагивает правового статуса сторон, находящихся в конфликте». Эта статья стала своего рода предохранительным клапаном для устра-

нения опасений политического характера, так как убедила людей, занимающих официальное положение, что подчинение нормам гуманитарного права не означает признание государством за своим противником статуса воюющей державы, а противник лишается возможности извратить смысл ст. 3 и использовать ее в целях, далеких от гуманности.⁴

По вопросу, касающемуся минимальных принципов, применяемых к любому немеждународному вооруженному конфликту, Генеральная Ассамблея ООН приняла резолюцию 2444 (XXIII) 1968 г., которая гласит что «признавая необходимость применения основополагающих гуманитарных принципов во всех вооруженных конфликтах ... Генеральная Ассамблея

1. присоединяется к резолюции 28, принятой в 1965 г. в Вене XX Международной Конференцией Красного Креста, провозгласившей, в частности, следующие принципы, которые должны соблюдать все органы власти, правительственные и иные, ответственные за ведение военных действий в период вооруженных конфликтов, а именно:

а) право сторон в вооруженном конфликте выбирать средства причинения ущерба неприятелю не является неограниченным;

б) запрещены нападения на гражданское население как таковое;

с) следует в любое время проводить различие между лицами, принимающими участие в военных действиях, и гражданскими лицами, чтобы насколько возможно оградить последних от причинения ущерба...»⁵

Эти элементарные принципы, бесспорно, являются для Гаагского права тем, чем ст.3, общая для Женевских конвенций 1949 г., стала для Женевского права, касающегося немеждународных вооруженных конфликтов.

Резолюция 2675 (XXV) от 1970 г. утверждает принципы, аналогичные тем, которые были сформулированы Конференцией Красного Креста в 1965 г., и провозглашает их действие на период вооруженных конфликтов, не проводя различия между международными и немеждународными вооруженными конфликтами. А резолюция 2677 (XXV), принятая в тот же день, еще более конкретно «требует, чтобы все стороны в любом вооруженном конфликте соблюдали нормы, сформулированные в Гаагских конвенциях 1899 и 1907 гг., Женевском протоколе 1925 г., Женевских конвенциях 1949 г...»⁶

В подтверждение обязательности данных резолюций Генеральная Ассамблея ООН в 1971 г. без колебаний осудила Португалию⁷ за «бомбарди-

ровки неизбирательного характера, которым подвергается гражданское население, массированное и безжалостное уничтожение деревень и имущества», а также «применение химических средств в колониальной войне против народов Анголы, Мозамбика и Гвинеи-Бисау», хотя в то время национально-освободительные войны еще не получили статуса международного вооруженного конфликта.

В 1986 г. генеральный прокурор нации в Колумбии заявил в палате депутатов, что штурм колумбийскими войсками Дворца правосудия в Боготе, занятого мятежниками, был нарушением международного и международного гуманитарного права, а в 1988 г. Великобритания в связи с использованием боевых отравляющих веществ эфиопскими войсками против мятежников и иракскими силами против курдов осудила «применение химического оружия повсеместно», а также любое нарушение Протокола 1925 г.

Приводя факты применения химического оружия в Халабадже (Курдистан), МККК высказался более конкретно, напомнив, что «применение химического оружия, как против военнослужащих, так и гражданских лиц должно быть осуждено во все времена, поскольку оно абсолютно запрещено международным правом».⁸

В юридической литературе не существует единого мнения относительно принципов, применяемых к внутренним вооруженным конфликтам.

Некоторые авторы⁹ высказывают мнение, что к немеждународным вооруженным конфликтам применяются общие принципы ведения военных действий, из них можно выделить следующие:

- принцип проведения различия;
- принцип военной необходимости;
- принцип соразмерности;
- право на гуманитарную помощь.

По мнению С.А. Егорова¹⁰, основные принципы права вооруженных конфликтов (включенные в Дополнительный протокол II 1977 г.) формулируются в следующих положениях:

1. Лица, вышедшие из строя, а также лица, которые непосредственно не принимают участие в военных действиях, особенно гражданское население, имеют право на сохранение их жизни, а также физическую и психическую неприкосновенность. При всех обстоятельствах они должны пользоваться защитой и гуманным обращением без какого-либо различия неблагоприятного характера.

2. Запрещается убивать или наносить увечья противнику, который сдается в плен или прекратил принимать участие в военных действиях.

3. Раненых и больных следует подбирать, и им должна быть оказана помощь. Медицинский персонал, медицинские учреждения, транспортные средства и материалы находятся под защитой. Эмблема Красного Креста является знаком такой защиты и должна уважаться.

4. Взятые в плен участники боевых действий и гражданские лица, находящиеся во власти противника, имеют право на сохранение их жизни, на уважение их достоинства, личных прав и убеждений.

5. Каждое лицо имеет право на соблюдение в отношении его основных судебных гарантий. Никто не может подвергаться физическим или психическим пыткам, телесным наказаниям, жестокому или унижительному обращению.

6. Стороны в конфликте должны всегда проводить различие между гражданским населением и комбатантами с тем, чтобы щадить гражданское население и гражданские объекты.

Анализируя положения конвенций, касающихся вооруженных конфликтов, а также практику международных организаций и самих государств, можно выделить следующие принципы, которые применяются к немеждународным вооруженным конфликтам:

• **Принцип уважения прав и свобод человека.**

К настоящему времени этот принцип, будучи сложившимся в современном международном праве, означает обязанность создания государствами на своей территории демократического режима осуществления положений международных договоров и соглашений в области прав и свобод человека.¹¹

Общая ст.3 для четырех Женевских конвенций 1949 г. налагает на участников обязательство применять как минимум определенные гуманитарные правила во время вооруженного конфликта немеждународного характера. Таким образом, она регламентирует отношения между государством и его собственными гражданами и, следовательно, затрагивает область, которая традиционно считалась областью прав человека.¹² Нормы, предусмотренные в общей ст.3, были определены Международным судом как «элементарные соображения гуманности», а в доктрине они рассматриваются в качестве норм с абсолютной ценностью, идентичной нормам *jus cogens*.¹³

На Международной конференции по правам человека, созванной ООН в 1968 г. в Тегеране, связь между правами человека и международным гуманитарным правом получила официальное признание. В своей Резолюции XXIII «Уважение прав человека во время вооруженных конфлик-

тов», Конференция призвала к более строгому применению существующих конвенций во время вооруженных конфликтов и к заключению новых соглашений.¹⁴ Другая Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН¹⁵ предусматривала, что «основные права человека, утвержденные в международном праве и зафиксированные в международно-правовых документах, полностью применяются в ситуациях вооруженных конфликтов».¹⁶

Важно также отметить, что осуществление некоторых прав¹⁷ ни в коем случае не может быть приостановлено или ограничено. Такими правами являются: право на жизнь¹⁸ (в том числе абсолютный запрет бессудных казней)¹⁹, запрещение рабства и принудительного труда, запрещение пыток, наказание исключительно на основании закона, право на семью, право на имя, право на гражданство и т.д.

• **Принцип гуманности.**

Принцип гуманности – один из старейших принципов права вооруженных конфликтов, и как таковой он закреплен в его основных источниках. Рациональным является мнение о том, что все право вооруженных конфликтов является выражением компромисса между принципом гуманности и принципом военной необходимости.

Все другие принципы права вооруженных конфликтов, имея самостоятельное значение, помогают глубже уяснить сущность принципа гуманизма. Его значение в отношении ведения военных действий – защита прав человека, присущих ему в период вооруженной борьбы. Но в научной литературе такой подход часто отрицался. В этом смысле английский фельдмаршал Монтгомери писал: «Мы должны выбросить из головы раз и навсегда мысль о том, что есть или может быть что-то гуманное на войне».²⁰

Из текстов международно-правовых актов следует, что содержанием этого принципа является запрещение воюющим применять военное насилие, которое не оправдывается военной необходимостью.

Принцип гуманного обращения со всеми лицами, не принимающими непосредственного участия или прекратившими принимать участие в военных действиях, детализирован применительно к раненым, больным, к гражданскому населению, к лицам, свобода которых ограничена посредством интернирования или задержания.²¹

Данный принцип присутствует и в ст.3, общей для четырех Женевских конвенций, где зафиксировано положение о том, что «лица, которые непосредственно не принимают участия в военных

действиях, включая тех лиц из состава вооруженных сил, которые сложили оружие, а также тех, которые перестали принимать участие в военных действиях вследствие болезни, ранения, задержания или по любой другой причине, должны при всех обстоятельствах пользоваться гуманным обращением...».

• **Принцип уважения суверенитета государств, на территории которых происходит немеждународный вооруженный конфликт.**

Этот принцип рассматривается во II Дополнительном протоколе 1977 г., куда включен пункт, гарантирующий уважение суверенитета государств, что является результатом компромисса между требованиями гуманности и требованиями государственной безопасности (ст.3 (1) II Протокола).

В ходе дебатов на Дипломатической конференции 1974-1977 гг. в рамках рассмотрения проекта II Дополнительного протокола представитель МККК²² отметил, что ст.4 (в финальной редакции ст.3) подтверждает принцип суверенитета государств. Госпожа Бижуар напомнила, что право заключения международного соглашения является атрибутом суверенитета государства, и что, заключая договор, государство не приносит в жертву свой суверенитет, но наоборот, осуществляет его. Когда договор ратифицирован, он становится неотъемлемой частью государственного законодательства и не может ущемлять суверенитет государства.

• **Принцип невмешательства во внутренние дела государства.**

Данный принцип содержится в п.2 ст.3 II Дополнительного протокола и гласит: «ничто в настоящем Протоколе не должно истолковываться как оправдание прямого или косвенного вмешательства по какой бы то ни было причине в вооруженный конфликт или во внутренние или внешние дела Высокой Договаривающейся Стороны, на территории которой происходит конфликт».

В Декларации о принципах международного права 1970 г. говорится, что «каждое государство обязано воздерживаться от организации, подстрекательства, оказания помощи или участия в актах гражданской войны... в другом государстве или от проведения организованной деятельности в пределах собственной территории, направленной на совершение таких актов».

В Декларации о недопустимости вмешательства во внутренние дела государств, об ограждении их независимости и суверенитета от 1965 г. отмечается, что «никакое государство не имеет права вмешиваться прямо или косвенно, по какой бы то ни было причине, во внутренние дела друго-

го государства». Вследствие этого осуждаются не только вооруженное вмешательство, но и другие формы вмешательства, и всякие угрозы, направленные против правосубъектности государства или против его политических, экономических или культурных элементов²³.

При использовании военных мер далеко не просто провести черту между прямым и косвенным вмешательством. При всех условиях запрещены организация, помощь, поощрение, финансирование или допущение вооруженной или террористической деятельности, направленной на изменение строя другого государства путем насилия, а также вмешательство во внутреннюю борьбу в другом государстве²⁴.

В качестве примера, иллюстрирующего косвенное вмешательство в дела суверенного государства, можно назвать решение Международного суда ООН по делу «Никарагуа против США», где было определено, что поддержка США военной и полувоенной деятельности «контрас» в Никарагуа путем финансирования, подготовки, обучения, снабжения оружием и разведанными, материальной поддержки представляет явное нарушение принципа невмешательства²⁵.

К числу других важных принципов можно отнести и принцип индивидуальной уголовной ответственности участников вооруженных конфликтов, принцип законности и универсальной юрисдикции, принцип добросовестного выполнения взятых на себя сторонами обязательств в ситуации вооруженных конфликтов немеждународного характера.

Как известно, принципы Гаагского права не распространяют свое полное действие на немеждународные вооруженные конфликты, но специалисты по праву вооруженных конфликтов высказались за применение к таким конфликтам следующих норм Гаагского права:

1) проведение различия между комбатантами и гражданскими лицами, запрещение нападений неизбирательного характера, направленных против гражданского населения;

2) запрещение нападений на объекты, необходимые для выживания гражданского населения;

3) запрещение нападений на медицинский и духовный персонал;

4) запрещение вероломства;

5) запрещение применять оружие, причиняющее излишние страдания;

6) запрещение использовать яды;

7) запрещение мин, мин-ловушек и зажигательного оружия в общих условиях, предусмотренных Конвенцией 1980 г.

Международный уголовный трибунал по бывшей Югославии подтвердил, что большинство этих норм применяется и к немеждународным вооруженным конфликтам. В деле Тадича Апелляционная палата сделала заключение, что "нормы обычного права получили развитие, чтобы регулировать внутренние конфликты. Эти правила действуют в таких областях, как защита гражданских лиц, гражданских объектов, защита всех тех, кто не принимает или прекратил принимать активное участие в военных действиях, а также запрет прибегать к средствам ведения боя, которые не разрешается использовать во время международных вооруженных конфликтов, и запрет на применение отдельных методов ведения боевых действий".²⁶

Подводя итог вышесказанному необходимо отметить, что система международно-правового регулирования вооруженных конфликтов немеждународного характера, которая существует в настоящее время, не является достаточной и полноценной. Но принципы международного гуманитарного права, применимые к внутренним вооруженным конфликтам, служат ориентиром дальнейшего развития норм, регулирующих степень и характер вооруженного насилия в территориальных пределах отдельных государств.

Referințe bibliografice:

¹ Котляров И.И. Международное гуманитарное право. – М., 2003. – С. 15.

² Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права. – М., 2001. – С. 71.

³ Смирнов М.Г. Защита жертв вооруженных конфликтов немеждународного характера: международно-правовое регулирование. – М., 2006. – С. 46.

⁴ Пикте Ж. Указ. соч. – С. 72.

⁵ Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. – М., 2000. – С. 306.

⁶ Там же. – С. 307.

⁷ Там же. – С. 308.

⁸ Там же. – С. 309.

⁹ Сассоли М., Бувье А. Правовая защита во время войны. – Том 1. - М., 2008. – С. 305.

¹⁰ Егоров С. А. Актуальные проблемы права вооруженных конфликтов. – М., 2000. – С. 123.

¹¹ Блищенко И.П. Немеждународный вооруженный конфликт и международное право. // Советское государство и право. – 1973, №11. – С. 133.

¹² Шиндлер Д. Международный Комитет Красного Креста и права человека. – МККК, 1998. – С. 7.

¹³ Diaconu I. Tratat de drept internațional public. - Vol. 2. – București, 2003. – P. 520.

¹⁴ Шиндлер Д. Указ. соч. – С. 7.

¹⁵ Резолюция ГА ООН № 2675 «Основные принципы защиты гражданского населения в условиях вооруженных конфликтов».

¹⁶ Блищенко И.П. Указ. соч. – С. 134.

¹⁷ Ст. 4 Международного пакта о гражданских и политических правах, ст. 15 Европейской Конвенции по правам человека и ст. 27 Американской Конвенции по правам человека.

¹⁸ Европейская Конвенция по правам человека предусматривает, что данное право не может нарушаться, за исключением лишения жизни в результате правомерных военных действий.

¹⁹ Орлов О.П. Нарушение прав человека во время военных действий в Чеченской Республике. // Ганнушкина С.А. Проблемы жертв военных действий в Чеченской Республике. Механизм реализации решений судов и мер прокурорского реагирования. – М., 2000. – С. 9.

²⁰ Арцибасов И.Н., Егоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. – М., 1989. – С. 75.

²¹ Смирнов М. Г. Указ. соч. – С. 48-49.

²² CDDH/I/ SR.24. Акты дипломатической конференции по вопросу о подтверждении и развитии международного права, применяемого в период вооруженных конфликтов. – Женева, 1974-1977 г.г. – Т. VIII.

²³ Смирнов М. Г. Указ. соч. – С. 54.

²⁴ Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. – М., 2001. – С. 289.

²⁵ Смирнов М. Г. Указ. соч. – С. 55.

²⁶ Давид Э. Указ. соч. – С. 309-310.

APPLICABILITÉ DES TRAITÉS EN MATIÈRE DES DROITS DE L'HOMME DANS L'ORDRE JURIDIQUE INTERNE DES ETATS

Olga BENEȘ,
Magistru în drept, ULIM

APLICABILITATEA TRATATELOR ÎN MATERIA DREPTURILOR OMULUI ÎN ORDINEA JURIDICĂ INTERNA A STATELOR

Cercetarea aplicabilității tratatelor cu privire la drepturile omului în dreptul intern ne impune să atragem o atenție deosebită asupra specificității în cadrul raporturilor între dreptul internațional și dreptul intern. Astfel, specificul tratatelor cu privire la drepturile omului aduce la o permeabilitate între dreptul internațional și dreptul intern și pune problema aplicabilității acestor tratate în dreptul intern. Aplicabilitatea unui tratat cu privire la drepturile omului cuprinde, în sens larg, totalitatea efectelor sau consecințelor juridice pe care acest tratat le poate avea asupra deciziilor unui judecător intern, efecte juridice pot fi începând cu crearea unui drept până la modificarea minimă a efectelor unei reguli de drept intern.

THE APPLICATION OF TREATIES IN THE FIELD OF HUMAN RIGHTS IN THE LEGAL INTERNAL ORDER OF THE STATES

The research applicability of treaties on Human Rights into domestic law requires us to draw special attention to the specificity in the relationship between international law and domestic law. Thus, the specific bills on human rights brings a permeability between international law and domestic law and the question the applicability of these treaties into domestic law. So we could say that the applicability of a treaty of human rights include, in the broad sense, all legal effects and consequences that this treaty may have on the decision of a Domestic law judge, the legal effects may be starting with the creation of a right and ending with the minimum modification of the effects of a Domestic law.

ПРИМЕНЕНИЕ ДОГОВОРОВ В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА ВО ВНУТРЕННЕМ ПРАВОВОМ ПОРЯДКЕ ГОСУДАРСТВ

Исследование о применимости договоров по правам человека внутренним законодательством, заставляет нас обратить особое внимание на специфику взаимоотношений выстраиваемую между международным правом и национальным законодательством. Таким образом, особенность договоров по правам человека приводит к договоренности между международным правом и внутренним законодательством, и ставит вопрос о применимости этих договоров во внутреннем законодательстве.

Применимость того или иного договора относительно прав человека включает, в широком смысле, все правовые последствия и последствия, которые это соглашение может иметь на решение судьи во внутригосударственном праве, правовые последствия могут начинаться с создания права и заканчиваться минимальной модификацией эффектов внутригосударственного права.

L'étude de l'applicabilité des traités relatifs aux droits de l'homme en droit interne conduit à se concentrer sur la spécificité dans le cadre des rapports entre le droit international et le droit interne. En principe, qu'un Etat soit moniste ou dualiste, ce rapport s'analyse comme celui existant entre deux entités distinctes qui n'ont de lien que si les Etats le souhaitent et encore, selon les modalités qu'ils choisissent. Par contre, comme les traités relatifs aux droits de l'homme visent à protéger les individus, ils doivent un impact en droit interne, ce dernier ayant pour objet de gérer

les rapports entre particuliers et l'Etat. H. Triepel disait du droit international qu'il «régit les rapports entre les Etats et seulement entre des Etats égaux».¹ Or, cette définition ne convient pas au droit international des droits de l'homme, celui-ci régissant plutôt les rapports entre Etats et individus entre eux, avec pour objectif de protéger les droits fondamentaux de toutes les personnes humaines. La doctrine souligne à quel point les droits de l'homme font tomber les hiérarchies qui existent entre le droit international et le droit interne, certains parlant «d'écran transpercé»² ou de

négaration de la dualité des sphères entre le droit international et le droit interne»³. D'autres encouragent à faire abstraction de la «compartmentalisation» entre le droit international et le droit interne en matière des droits de l'homme, au profit d'une interprétation entre le droit international et le droit interne⁴.

D. Alland explique au sujet du droit international en général, que «la ligne de partage entre l'interne et international s'est déplacée, l'application désormais quotidienne des traités par les tribunaux nationaux est une des manifestations de ce phénomène»⁵. Comme il a été remarqué par B. Boutros-Ghali, «(...) par leur nature, les droits de l'homme abolissent la distinction traditionnelle entre l'ordre interne et l'ordre international. Ils sont créateurs d'une perméabilité juridique nouvelle»⁶.

La spécificité des traités relatifs aux droits de l'homme entraînant une perméabilité entre le droit international et le droit interne soulève la question de l'applicabilité de ces traités en droit interne, ce qui requiert de cerner au préalable la notion d'applicabilité des traités relatifs aux droits de l'homme.

Les traités, en tant qu'instruments juridiques au service de l'idéologie de la protection des droits de l'homme, ont pour but une meilleure protection de ces droits. La véritable garantie des droits de l'homme requiert donc l'efficacité des normes qui sont prévues pour les mettre en œuvre, notamment l'efficacité des traités relatifs aux droits de l'homme. Or, si leur nature internationale participe de leur efficacité en ce qu'elle offre une origine de la norme et un contrôle de la protection de cette norme présentant un caractère externe et donc indépendant de l'Etat, il est essentiel de souligner que leur véritable efficacité dépend de leur applicabilité en droit interne. C'est le constat qu'a fait le groupe d'évaluation chargé d'étudier les moyens possibles de garantir l'efficacité de la Cour Européenne des Droits de l'Homme. Le Groupe d'évaluation souligne dans son rapport que «la mission fondamentale de protection de droits et libertés fondamentales incombe aux juridictions et aux autorités nationales, et c'est à ce niveau que la protection peut être garantie de la manière la plus efficace»⁷. Ce constat, largement partagé par la doctrine ne se limite pas à la CEDH, mais vise l'ensemble des traités relatifs aux droits de l'homme.

Il convient d'explicitier la notion d'applicabilité des traités relatifs aux droits de l'homme en droit interne avant d'aborder l'étude de son efficacité. Une applicabilité en droit interne suppose une applicabilité juridique. Il est possible d'envisager une applicabilité non juridique du traité, par exemple en organisant une éducation aux droits de l'homme ou en favorisant la sensibilisation du public à l'importance

de ces droits; cependant, – cette applicabilité n'est pas une applicabilité «en droit interne» ou dans «l'ordre juridique interne» d'un Etat, cette dernière visant l'application juridique du traité, c'est à dire par les juridictions nationales et, accessoirement, par les autorités administratives chargées d'appliquer le droit. L'applicabilité en droit interne doit donc s'entendre comme l'applicabilité par le juge interne. Elle présente deux facettes: la première consiste à examiner comment le juge national, saisi d'un litige dans lequel un traité relatif aux droits de l'homme est invoqué, donne concrètement effet à celui-ci, ce que l'on peut appeler la «justiciabilité du traité relatif aux droits de l'homme en droit interne»; l'autre facette, plus directement liée aux individus, consiste à déterminer s'ils peuvent se prévaloir d'une disposition d'un traité de droits de l'homme devant un juge national⁸, facette que l'on peut appeler «l'invocabilité» du traité relatif aux droits de l'homme en droit interne. Toutefois, l'applicabilité d'une norme conventionnelle à un particulier peut se faire sans qu'il l'ait lui-même invoquée, soit parce que la partie adverse au litige l'a fait, soit parce que le juge l'applique d'office. Dans ce cas, il est préférable d'indiquer que les individus sont «affectés» par un traité relatif aux droits de l'homme⁹.

Appliquer une norme c'est l'appliquer pour une destination particulière et concrète, en l'occurrence, le règlement d'un litige ou d'une situation juridique par le juge. Lorsqu'on applique un traité de droits de l'homme, on passe d'une règle abstraite- le traité- à une situation concrète- les faits. Il s'agit en quelque sorte pour le juge de concrétiser la norme en lui donnant des effets juridiques dans l'affaire qui lui est soumise. Lors de cette opération, le juge passe également du général – le traité – au particulier – le litige –, adaptant le premier aux conditions du second. Au sens strict, l'applicabilité se comprend comme la possibilité pour une norme de «constituer le fondement d'une décision concrète, plus précisément d'une décision judiciaire», seule la norme qui fonde la solution du litige étant alors considérée comme appliquée et, donc, applicable. Donc, on pourrait dire que l'applicabilité d'un traité de droits de l'homme, au sens large recouvre l'ensemble des effets ou impacts juridiques que peut avoir ce traité sur les décisions d'un juge interne sans nécessairement avoir été l'élément déterminant de la décision. En effet, selon l'acception large, toute norme conventionnelle intervenant dans la résolution du litige devant le juge, sans pour autant constituer la base de la décision, peut être considérée comme appliquée. Cette règle s'impose en quelque sorte à l'attention du juge et elle influe sur la décision finale tant que facteur à prendre en compte, éventuelle-

ment, au même titre que d'autres facteurs. Une norme applicable en droit interne est une norme susceptible de produire des effets juridiques devant le juge, quels qu'ils soient. Ces effets juridiques peuvent aller de la création d'un droit à la modification minimale des effets d'une règle de droit interne, en passant par le simple fait de renforcer l'existence d'un droit ou d'écarter l'application d'une norme interne. L'applicabilité entendue au sens large peut être directe ou indirecte. On peut déjà indiquer qu'une norme conventionnelle est directement applicable par le juge interne lorsqu'il peut l'appliquer sans qu'aucune mesure préalable d'exécution ne soit nécessaire. Quant à l'applicabilité indirecte, un traité peut être considéré comme indirectement applicable soit parce qu'il a été transformé en droit interne, c'est-à-dire qu'il ne s'applique pas en tant que tel mais que sa substance ou son contenu a été repris dans une norme de droit interne, soit parce que son contenu ne peut être appliqué directement par le juge, le traité étant alors appliqué indirectement, au travers d'une norme d'exécution qui précisera ou complètera son contenu. Le terme «applicabilité» implique pour une norme de remplir les conditions nécessaires pour être appliquée en droit interne¹⁰. La principale condition est son introduction en droit interne, qui l'intègre parmi les normes que le juge est en droit, même tenu d'appliquer. La question d'introduction d'un traité en droit interne est résolue de façon très différente selon que l'Etat est moniste ou dualiste ; cependant, quel que soit le système de rapport entre le droit interne et le droit international, l'introduction reste normalement une étape préalable indispensable pour invoquer ou appliquer une norme conventionnelle devant le juge interne. Une autre condition de l'applicabilité est liée au rang hiérarchique attribué au traité au moment de son introduction en droit interne. En effet, plus le rang choisi sera élevé, plus le traité aura de chances d'être appliqué, les risques de voir son application bloquée par une norme interne contraire de rang supérieur, se trouvant aussi réduit. Concernant les traités relatifs aux droits de l'homme, leur caractère idéologique et leur spécificité justifient en général que leur rang en droit interne soit au moins supra législatif¹¹. Il importe en effet de savoir à quel niveau de la hiérarchie des lois, s'effectue l'introduction des règles conventionnelles : leur portée dépend de ce niveau. En pratique, la notion d'applicabilité des traités internationaux en droit interne implique une autre condition étrangère à celles relatives à leur introduction en droit interne. En effet, on voit apparaître l'idée selon laquelle un traité est applicable en droit interne à la condition que ses normes portent sur les droits de l'homme. Si cette seule condition est remplie, les traités seront pris en compte par les tribunaux internes pour résoudre leurs

litiges, même s'ils ne sont pas passés par la phase de l'introduction ou s'ils ne remplissent pas toutes les conditions de l'introduction des traités en droit interne. Dans de telles circonstances, les droits de l'homme créent une perméabilité ou une interpénétration du droit international et du droit interne qui profite à ces traités. Ce phénomène d'applicabilité a tendance à se développer et entre dans la problématique de la spécificité des traités relatifs aux droits de l'homme, fondée sur l'idéologie qu'ils véhiculent.

Dans le cadre de l'interprétation de ce principe, il convient de démontrer que l'introduction des traités relatifs aux droits de l'homme en droit interne est obligation à laquelle s'engagent les Etats lorsqu'ils ratifient ces traités. Ce principe d'introduction des traités en droit interne ne vaut pas uniquement pour les traités relatifs aux droits de l'homme ; cependant il est fondamental en la matière car l'effet utile des traités relatifs aux droits de l'homme dépend de leur application en droit interne, de leur introduction préalable dans l'ordre juridique des Etats contractants. A cet égard, il est important de préciser ce que l'on entend par «introduction du traité en droit interne». L'obligation d'introduction est généralement présentée comme une obligation de résultat et non pas de moyens, qui s'accompagne d'une liberté pour les Etats quant au choix des moyens permettant de la remplir. Ainsi, M. Virally parle de la «liberté laissée aux Etats quant à la détermination des modes d'application du droit international dans l'ordre interne». Selon lui, «c'est cette règle qui a permis la diversité des solutions de la pratique» et «les Etats, sur ce point, ont une obligation de résultat (assurer l'application effective en droit international) mais non pas une obligation de moyen (les contraignant d'adopter un moyen déterminé pour parvenir à ce résultat)»¹². La coexistence d'une obligation de résultat et d'une liberté de choix des moyens crée de sérieuses difficultés quant à la délimitation entre ce qui constitue le cœur de l'obligation et ce qui reste facultatif. C'est pourquoi il faut attirer une attention particulière à la question de la marge d'appréciation laissée aux Etats pour mettre en œuvre cette obligation. En effet, les Etats interprètent trop souvent la liberté qui leur est laissée en la matière comme une liberté totale, même si en effet elle est conditionnée par l'obligation de résultat, ce qui interdit aux Etats de refuser d'introduire un traité ou de donner l'illusion que certaines des mesures adoptées sont des mesures d'introduction, alors qu'en pratique ce n'est pas le cas. Donc, il faut d'une part envisager le principe de l'obligation de résultat d'introduire les traités relatifs aux droits de l'homme en droit interne, de l'autre part examiner celui de la liberté des choix et des moyens permettant d'atteindre cet objectif.

L'obligation, pour les Etats, d'exécuter les traités internationaux semble évidente. Cependant, les traités relatifs aux droits de l'homme sont encore souvent perçus comme des déclarations d'intention ayant uniquement une valeur morale. Donc, il faudra rappeler l'existence d'une obligation pour les Etats parties d'exécuter les traités relatifs aux droits de l'homme pour ensuite voir comment s'inscrit dans ce cadre l'obligation plus particulière d'introduire ces traités en droit interne.

Quel que soit par son contenu, «par définition», le traité international pose une règle de conduite obligatoire pour les parties signataires¹³. Le préambule du Pacte de la Société des Nations posait déjà comme un principe général le respect scrupuleux par les Etats des obligations conventionnelles et la Charte des Nations Unies rappelle la résolution des Etats membres de créer «les conditions nécessaires au maintien (...) du respect des obligations nées des traités (...)»¹⁴. La règle *pacta sunt servanda*, qualifiée de règle fondatrice du droit international est reprise dans l'article 26 de la Convention de Vienne sur le droit des traités de 1969: «Tout traité en vigueur lie les parties et doit être exécuté par elles de bonne foi»¹⁵. Ainsi, «tout traité» a pour but de produire un effet de droit entre les Etats parties, le plus souvent de créer des obligations et des droits dans leurs rapports mutuels ou de poser une règle de conduite que les Etats s'engagent à suivre. Ce principe général vaut naturellement pour les traités relatifs aux droits de l'homme. Ainsi, un Etat n'est tenu d'exécuter un traité de droits de l'homme que s'il y consent au départ, consacrant cet engagement par un acte solennel de ratification. Par conséquent il ne peut légitimement pas s'opposer aux revendications d'exécution portant sur un traité auquel il a librement consenti. Cependant, l'Etat est juridiquement libre de ratifier ou non le traité. L'Etat ne pourra pas trouver de justification pour refuser d'exécuter un traité auquel il a souscrit, sauf en cas de force majeure. Autrement, il sera forcément de mauvaise foi et, donc, en contradiction avec les principes les plus élémentaires du droit international public.

Les traités relatifs aux droits de l'homme font partie du droit international obligatoire et doivent être distingués des nombreux instruments internationaux de droits de l'homme qui ne présentent qu'un aspect déclaratoire et ne font l'objet d'aucune obligation d'exécution. Or, en matière des droits de l'homme, on constate souvent l'existence d'un amalgame dans l'esprit de juges nationaux entre les traités, actes obligatoires et les déclarations ou les ensembles de règles. Certes, certains instruments non obligatoires à l'origine comme la DUDH, ont pu obtenir un caractère obligatoire en se transformant en règle coutumière internationale ou en principes généraux du droit inter-

national. La lecture de certaines décisions judiciaires nationales peut donner l'impression que les traités de droits de l'homme ne sont pas de réels traités mais des instruments internationaux n'ayant qu'un caractère purement symbolique. Ainsi, en 1987, la Cour d'Appel de Bordeaux a qualifié la CEDH de «déclaration d'intention à l'égard des Etats signataires»¹⁶. En Italie la CEDH a été également perçue dans un premier temps par la jurisprudence comme une simple déclaration d'intention, ayant un caractère purement programmatore et ne posant qu'une règle de conduite pour le seul législateur national, sans prévoir de réelle sanction de nullité. On pourrait multiplier les exemples dans lesquels les juges nationaux ont refusé de considérer les traités de droits de l'homme de véritables «traités». Il est donc inutile de tenter sans cesse de déclasser les traités de droits de l'homme en des actes non juridiquement contraignants dont les Etats parties devraient tout au plus s'inspirer. Le caractère contraignant des traités de droits de l'homme ne pouvant pas être remise en cause, il convient de déterminer le type d'obligations qu'ils imposent aux Etats parties et, plus particulièrement, s'il existe une obligation d'introduire les traités de droits de l'homme en droit interne. La mise en œuvre de ces traités présente plusieurs aspects à voir la mise en œuvre internationale et la mise en œuvre interne. La mise en œuvre internationale d'un traité relatif aux droits de l'homme se partage généralement en deux volets dont l'un correspond à la coopération entre les Etats parties et l'autre au mécanisme de contrôle international instauré par le traité. Dans la première situation, l'effectivité des traités de droits de l'homme dépend en partie de la coopération et de la coordination entre les différentes parties aux traités. Ainsi, un Etat partie peut avoir des difficultés à protéger certains droits parce qu'il ne dispose pas de ressources suffisantes. Afin de résoudre ces difficultés, il doit pouvoir faire appel à la solidarité des autres Etats parties.

Un autre volet, la mise en place de mécanismes de contrôle de l'application des traités de droits de l'homme par les Etats parties joue un rôle fondamental dans l'applicabilité des traités de droits de l'homme en droit interne, mais ce rôle est indirect ou subsidiaire. Néanmoins, il est important de souligner leur existence pour donner une vue d'ensemble de la mise en œuvre des traités de droits de l'homme. On peut distinguer entre les deux grands mécanismes de contrôle du respect de leurs obligations par les Etats parties, le système juridictionnel et le système non juridictionnel. Les organes juridictionnels sont ceux qui rendent des décisions en droit, dotées d'une force juridiquement obligatoire, la CEDH faisant bien sur partie de cette catégorie. Certains traités des droits

de l'homme, CEDH par exemple, accordent la possibilité à un Etat partie d'intenter un recours contre une autre partie pour violation des droits de l'homme. Cependant, il faut admettre que les Etats parties sont très rarement prêts à jouer leur rôle de gardiens du respect des obligations par les autres Etats parties. Mais, toutefois il faut mentionner que la véritable raison d'être des traités des droits de l'homme réside dans leur mise en œuvre interne. En effet, leur objectif est de garantir les droits et libertés des personnes se trouvant sous la juridiction de l'Etat parties. Or, une telle garantie dépend forcément d'une protection au sein des Etats. La mise en œuvre interne présente deux volets. Le premier volet consiste en une mise en œuvre non juridique primordiale mais hors du champ de cette étude, contrairement à la mise en œuvre juridique qui consiste en l'introduction des traités de droits de l'homme en droit interne.

Le respect des droits de l'homme ne passe pas seulement par la voie juridique, le changement des mentalités et des usages étant également nécessaire pour permettre une véritable protection de ces droits¹⁷. Il n'est pas faux de dire que les droits de l'homme ne sont réellement protégés que par la prévention, c'est-à-dire le fait de ne pas les violer au départ. Cela explique que les conventions sur le droits de l'homme prévoient généralement l'obligation pour les Etats parties de faire la promotion des droits de l'homme, d'informer et de sensibiliser la population et les autorités nationales à leur contenu, de favoriser la création des organisations non gouvernementales dans ce domaine et d'adopter de nombreuses mesures fondamentales pour le respect des droits de l'homme.

Si les mesures de type non juridique sont fondamentales pour assurer une meilleure protection des droits de l'homme en droit interne, cela ne doit pas nous faire oublier qu'il existe une véritable obligation d'introduction en substance des traités relatifs aux droits de l'homme en droit interne. Les mécanismes internationaux de contrôle n'auraient pas de sens si cette obligation n'existait pas. Ainsi, plusieurs dispositions dans le traité reflètent l'existence d'une telle obligation. L'introduction en droit interne ne vaut pas seulement pour les traités relatifs aux droits de l'homme mais force est de constater qu'elle constitue la raison d'être de ces traités. L'obligation d'introduire en substance les traités relatifs aux droits de l'homme signifie que les droits et libertés reconnus dans ces traités doivent pénétrer dans l'ordre juridique interne des Etats parties, quel que soit le procédé employé, de façon à ce qu'ils puissent être appliqués par les autorités internes judiciaires ou administratives et invoqués par les individus devant les autorités. Par exemple, l'article 3 de la CEDH sur l'interdiction de la torture¹⁸

doit être introduit en substance dans l'ordre juridique interne des Etats contractants, ce qui revient d'exiger de tous les organes étatiques qu'ils respectent cette interdiction de la torture, à la fois en n'y pas portant atteinte et en protégeant les individus contre la torture infligée par des tiers. Dans le cas où l'interdiction de la torture n'aurait pas été respectée, l'Etat doit accorder à la victime la possibilité d'obtenir réparation devant une autorité étatique.

Le choix de l'expression «obligation d'introduire en substance s'inspire de la jurisprudence de la CEDH, selon laquelle les Etats contractants doivent, au terme de l'article premier de la CEDH et sous une forme ou une autre, «assurer (dans leur système juridique national) à quiconque relève de leur juridiction la substance des droits et libertés reconnus»¹⁹. L'Etat partie à un traité relatif aux droits de l'homme est tenu de donner la possibilité aux personnes se trouvant sous sa juridiction d'invoquer les droits reconnus dans le traité devant les autorités judiciaires internes. De façon générale, l'Etat est tenu d'adopter la Constitution et les lois permettant d'assurer l'exécution des traités et cela quelque soit sa structure interne et la situation respective des organes compétents. Enfin, l'expression d'introduction en substance vise également à souligner que l'exigence ne porte que sur le fond, c'est-à-dire sur les droits qui doivent être introduits dans l'ordre juridique interne, et non sur la forme, c'est-à-dire sur la manière de les introduire en droit interne. Cette distinction est clairement exprimée dans la jurisprudence de la CEDH puisque celle-ci déclare que, «bien que non tenus d'incorporer la Convention européenne des droits de l'homme à leur système juridique national, les Etats contractants n'en doivent pas moins, aux termes de l'article premier et sous une forme ou une autre, y assurer à quiconque qui relève de leur juridiction la substance des droits et des libertés reconnus»²⁰.

On trouve d'habitude des indications de l'obligation d'introduire en substance les traités relatifs aux droits de l'homme dans le texte même de ce traité. De l'article premier de la CEDH on pourrait déduire que la seule existence des clauses imposant aux Etats de reconnaître les droits fait découler l'obligation pour eux de les rendre applicables par les juridictions nationales. Cela conforte l'idée selon laquelle l'obligation d'introduire en substance correspond à la raison d'être des traités de droits de l'homme.

En outre, pour donner effet aux droits reconnus par les traités, les Etats sont tenus de prendre de mesures législatives ou autres. Les mesures visées sont des mesures juridiques telles que l'adoption d'une loi, ce qui revient à dire que les Etats doivent faire en sorte que leur ordre juridique interne donne effet aux droits

reconnus par les traités et que les juridictions nationales doivent être en mesure d'appliquer ces droits. En effet, il en va de soi que, lorsqu'un traité oblige les Etats parties à prendre des mesures législatives, l'obligation comprend celle d'appliquer ces lois, sans quoi le traité n'aurait aucun effet utile. Toutes les conventions principales de droits de l'homme prévoient l'obligation de prendre des mesures législatives ou autres avec l'exception importante de la CEDH. Cependant, le silence de cette Convention s'explique par le fait que ses auteurs ont trouvé superflu de préciser que les Etats devaient prendre de telles mesures, cette obligation étant une conséquence évidente de l'article premier de la Convention, tel que souligné par la Cour EDH dans sa jurisprudence constante sur les obligations positives des Etats. Ceux-ci ne doivent pas se contenter d'éviter de porter atteinte aux droits reconnus, ils doivent également s'assurer que les droits sont respectés par autrui en créant, par exemple, des incriminations et des sanctions à cette fin. L'exemple de la CEDH permet de conclure que la disposition imposant aux Etats parties de prendre de mesures juridiques n'est pas absolument nécessaire car elle ne fait que rappeler aux Etats les implications «matérielles» que peut avoir l'engagement prévu dans la convention, de garantir et de respecter les droits reconnus.

Tout comme l'obligation de prendre des mesures législatives ou autres en droit interne, l'obligation pour les Etats parties d'accorder aux personnes sous leur juridiction un recours effectif devant une autorité nationale pour garantir les droits reconnus dans le traité suppose nécessairement l'introduction en droit interne de ces droits. Certains traités de droits de l'homme posent expressément l'obligation pour les Etats parties d'accorder aux personnes sous leur juridiction et qui auraient été victimes de violation d'un des droits que leur reconnaissent ces traités, un recours effectif devant une instance nationale, généralement judiciaire. Les Etats doivent non seulement éviter que les droits des personnes soient violés mais aussi faire en sorte, lorsqu'ils ne sont pas parvenus à éviter la violation, de réparer celle-ci devant une instance nationale. On voit mal comment un Etat pourrait s'acquitter d'une telle obligation si les autorités nationales devant lesquelles le recours doit pouvoir s'effectuer n'ont pas la possibilité d'appliquer les droits prévus dans le traité en question. Les instances nationales visées par les traités de droits de l'homme en matière de recours effectifs sont des instances «judiciaires» ou «juridictionnelles». Le statut de ces autorités n'est pas toujours précisé mais il ne fait pas de doute que le recours visé doit être fondé en droit et avoir une valeur juridique pour pouvoir être considéré comme effectif. L'obligation d'accorder un

recours effectif pour la protection des droits garantis dans une convention fait donc partie des nombreux indices de l'obligation d'introduire les droits reconnus en droit interne. Au termes de l'article 13 de la CEDH, «toute personne dont les droits et libertés reconnus dans la présente Convention ont été violés a droit à l'octroi d'un recours effectif devant une instance nationale, alors même que la violation aurait été commise par des personnes s'agissant de leurs fonctions officielles»²¹. Ainsi, on s'est demandé si le recours prévu à l'article 13 ne serait (...) pas privé de toute substance si les règles reconnaissant ces droits ou libertés ne faisaient pas partie du droit objectif que l'instance nationale doit appliquer²². Par comparaison, l'article 13 de la CEDH se distingue de façon conséquente de l'article 8 de la DUDH qui prévoit également que les Etats accordent un recours effectif à l'individu mais uniquement en cas de violation des «droits fondamentaux qui lui sont reconnus par la Constitution ou par la loi»²³. Dans ce dernier cas, il n'est pas question d'introduire en droit interne les droits reconnus par la DUDH, mais uniquement de demander à l'Etat d'appliquer les droits fondamentaux qui font déjà l'objet d'une reconnaissance dans le droit interne et de les garantir au moyen d'un recours effectif. Le fait que l'article 13 de la CEDH n'a pas été rédigé sur le modèle de l'article 8 de la DUDH – qui a pourtant servi de modèle dans la rédaction de la CEDH – indique que ces deux dispositions n'ont pas le même objectif. Cela confirme qu'elles n'ont pas la même portée et que la volonté des rédacteurs de la CEDH était d'imposer aux Etats contractants l'obligation d'introduire en droit interne les droits respectivement reconnus par cette Convention.

A côté des dispositions prévoyant l'obligation d'accorder le recours effectif aux particuliers, les dispositions portant sur le mécanisme de contrôle international indiquent clairement qu'il existe une obligation d'introduire en substance. La mise en œuvre internationale des traités de droits de l'homme est essentiellement subsidiaire par rapport à leur introduction en droit interne et ses principaux aspects mettent en évidence l'existence d'une obligation d'introduire en substance les traités de droits de l'homme en droit interne.

En premier lieu, pour la plupart des traités relatifs aux droits de l'homme, les Etats doivent informer les organes internationaux de contrôle sur les mesures qu'ils ont prises en droit interne afin de **donner effet aux droits reconnus dans les traités**. Cette obligation n'est que le corollaire de l'obligation principale d'adopter des mesures en droit interne.

En second lieu, lorsque le traité prévoit la possibilité pour les particuliers d'agir devant un organe inter-

national de contrôle, cette voie de recours est toujours conditionnée par l'épuisement préalable des voies de recours internes. Cette obligation est donc subsidiaire de celle pour les Etats parties d'accorder aux particuliers la possibilité d'invoquer en droit interne la substance des droits reconnus par les traités en question.

Une grande partie des conventions de droits de l'homme, en plus d'exiger des Etats parties qu'ils prennent des mesures législatives ou autres pour donner effet aux droits reconnus par elles, leur impose l'obligation de communiquer, le plus souvent sous forme de rapports périodiques, des informations concernant ces mesures, dans le but évident de contrôler si elles suffisent à donner effet aux droits consacrés dans les traités. L'article 32 de la CEDH stipule que «Toute Haute Partie Contractante fournira sur demande du Secrétaire Général du Conseil de l'Europe les explications requises sur la manière dont son droit interne assure l'application effective de toutes les dispositions de cette Convention»²⁴.

Par conséquent, le contrôle international du respect des traités de droits de l'homme porte sur les efforts entrepris par les Etats parties pour donner effet aux droits qui y sont reconnus, c'est-à-dire sur l'introduction de ces droits, et sur la manière de les appliquer en droit interne.

Dans certains cas, si l'application est considérée comme insuffisante par les titulaires de ces droits, ceux-ci peuvent saisir l'organe international de contrôle pour qu'il se prononce sur l'existence de la violation de la convention, à condition d'avoir épuisé au préalable les voies de recours internes.

Referințe bibliografice:

¹ Heinrich Triepel, Le rapport entre le droit interne et le droit international », RCADI, 1923, p.77-118.

² Michel Virally, Cours général de droit international public, RCADI, 1983, p.13.

³ Ibidem, p.327

⁴ Frédéric Sudre, Droit international et européen des droits de l'homme, 5ème ed. P.U.F., Paris, 2001, p.43

⁵ Denis Alland, Droit international public, coll. Droit fondamental, droit international et droit communautaire, P.U.F., Paris, 2000, p.28

⁶ B.Boutros-Ghali, Discours d'ouverture du Secrétariat Général des Nations Unies, Conférence mondiale sur els droits de l'homme, Vienne 1993, <http://unesdoc.unesco.org/ulis/cgi-bin/ulis.pl?catno=95890&gp=1&mode=e&lin=1>.

⁷ Groupe d'évaluation, Rapport au Comité des Ministres sur la Cour Européenne des Droits de l'homme, Document du Conseil de l'Europe, EG Court (2001), 1,27 septembre 2001, §44

⁸ François Dumon, La notion de disposition directement applicable en droit européen », CDE, 1968, p.369.

⁹ Dominique Garreau, Droit international, coll. Etudes Internationales, Pédone, 5ème édition, Paris, 1997, p.469(664)

¹⁰ Denis Alland, Droit international public, coll. Droit fondamental, droit international et droit communautaire, P.U.F., Paris, 2000, p.351. (807p.)

¹¹ Antonio Augusto Cançado Trindade, «The future of the International Protection of Human Rights», in Paix, Développement, Démocratie, v.II, Bruyant, Bruxelles, 1998, p.986. (1635 p.)

¹² Michel Virally, Cours général de droit international public, RCADI, 1983, p.382.

¹³ Charles Rousseau, Droit international public, introduction et sources, t.I, Sirey, Paris, 1970, p.134. (464 p)

¹⁴ Ibidem, p.134.

¹⁵ Traité de Vienne de 1969 sur le droit de traités, art.26, [www//coe.int](http://coe.int)

¹⁶ Louis Edmond Petitti, Emmanuel Décaux, Pierre Henri Imbert, La Convention Européenne des droits de l'Homme. Commentaire article par article, 2ème ed. Economica, Paris, 1999, p.24. (1230)

¹⁷ René David, Camille Jauffret- Spinosi, Les grands systèmes de droit contemporains, Dalloz, Paris, 1992, p.51. (522)

¹⁸ Article 3 de la CEDH: Nul ne peut être soumis à la torture ou à des peines ou traitement inhumains ou dégradants

¹⁹ Cour EDH, 21 février 1986, *James et autres v. Royaume Uni*, Recueils, CE, Série A n° 98, § 84, p.32

²⁰ Ibidem

²¹ Convention européenne des droits de l'homme, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1995, p.13.

²² Jacques Velu et Rusen Ergec, La Convention européenne des droits de l'homme, ed. Bruyant, Bruxelles, 1990, p.94. (1185)

²³ Claudia Sciotti Lam, L'applicabilité des traités relatifs aux droits de l'homme en droit interne, ed. Bruyant, Bruxelles, 2004, p. 59.

²⁴ Convention européenne des droits de l'homme, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1995, p.13.

TENDINȚE ACTUALE ÎN EVOLUȚIA PIETEI DE CAPITAL

Svetlana BÎRLEA,
Doctorand, AAP

ACTUAL TRENDS OF EVOLUTION OF THE CAPITAL MARKET

One of the main components of market economy is the capital market. The formation and development of the capital market represents the essential component of the reconstruction process of the economic system.

АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ЭВОЛЮЦИИ РЫНКА КАПИТАЛА

Один из основных элементов рыночной экономики является фондовый рынок. Формирование и развитие рынка ценных бумаг является важным компонентом в процессе перестройки экономической системы в нашей стране.

Piața valorilor mobiliare din Republica Moldova este o piață relativ tânără. Chiar din momentul emiterii primelor valori mobiliare ea a fost puternic influențată de experiența tristă a împrumuturilor de stat ale fostei URSS, în urma căreia o mulțime de investitori și-au pierdut mijloacele bănești.

Formarea și dezvoltarea pieței de capital în Republica Moldova și dezvoltarea bursei de valori reprezintă componentele esențiale ale procesului de restructurare a sistemului economic în țara noastră și crearea mecanismului și instituțiilor specifice unei economii de piață.

Destinația și scopul principal al pieței valorilor mobiliare naționale fiind asigurarea funcționării tuturor ramurilor economiei prin finanțarea activității lor economice cu capital.

Orice societate în tranziție își propune ca obiectiv crearea și dezvoltarea unei piețe a valorilor mobiliare eficiente, care să permită intermedierea transferului de fonduri de la investitori către emitenți. În acest context scopul principal al creării și dezvoltării pieței valorilor mobiliare din Republica Moldova este considerat ca fiind acumularea fondurilor necesare finanțării activității economice și totodată, dirijarea fluxului de fonduri acumulate spre ramurile economice cele mai rentabile.

Locul pieței valorilor mobiliare în cadrul economiei contemporane este unul de prim rang, întrucât la nivelul acesteia se realizează finanțarea economiei prin transferul și mobilizarea resurselor bănești temporar disponibile și realocarea acelor insuficient valorificate. Putem să afirmăm în acest sens că existența unei piețe de capital funcționale se constituie într-un fundament real pentru asigurarea unei creșteri durabile a economiei naționale.

Funcțiile pieței de capital sunt în aceeași măsură importante pentru toate economiile indiferent de

gradul lor de dezvoltare, fapt care a condus la conținutul unor tendințe comune de evoluție: instituționalizarea investitorilor, generalizarea informatizării și integrarea piețelor de capital naționale respectiv globalizarea.

Instituționalizarea investitorilor se manifestă dominant începând cu anii '80 odată cu dezvoltarea unor noi forme de investiții colective. Investitorii instituționali sunt intermediari financiari care au drept obiect de activitate mobilizarea capitalurilor existente, prin vânzarea de titluri financiare și efectuarea de plasamente de aceeași natură.

Un pas important în dezvoltarea piețelor de capital l-a constituit *informatizarea burselor de valori*. Bursele de azi nu se mai aseamă – în majoritatea cazurilor – cu cele de la începutul secolului trecut. Dezvoltarea informaticii și a telematicii a produs schimbări majore în domeniul bursier încă din anii '50. Bursa informatizată se caracterizează prin substituirea completă a sistemului de licitație pe bază de strigare, cu un sistem informatic. Negocierile se desfășoară pe o rețea de terminale (calculatoare) legate la un calculator principal central (server).

Electronizarea bursei reprezintă o realitate a zilelor noastre. Dezvoltarea tehnologică a dus în fapt la apariția unui nou tip de piață bursieră. Folosirea sistemelor computerizate pe piața bursieră a permis nu numai reducerea costurilor de negociere, dar și creșterea vitezei de execuție a ordinelor și mărirea orarului de funcționare și negociere, apropiindu-se spre piața continuă.

Facilitățile aduse de folosirea tehnicii electronice în domeniul desfășurării tranzacțiilor au fost transferate și în zona supravegherii pieței, a monitorizării legalității tranzacțiilor bursiere.

Putem spune că utilizarea informaticii marchează profund dezvoltarea mediului bursier contemporan.

Comunicațiile și accesul instantaneu la informații au reprezentat un factor cheie în dezvoltarea și integrarea piețelor financiare.

Direcția de evoluție cea mai clară o constituie însă globalizarea generată de liberalizare a piețelor bursiere naționale, deschiderea piețelor naționale investitorilor străini.

Globalizarea reprezintă în fapt integrarea piețelor de capital naționale într-o piață internațională și în mod natural accentuarea interdependențelor dintre piețele naționale. Tendința de globalizare este în fapt o continuare firească a proceselor de regionalizare.

În prezent, piețele de capital din țările dezvoltate sunt mai integrate și mai interdependente ca în urmă cu 10-20 de ani.

Majoritatea țărilor au luat diverse măsuri în scopul dezvoltării și creșterii eficienței sistemelor financiare, ce au contribuit și la creșterea internaționalizării piețelor de capital. În acest sens, se pot enumera măsuri cum ar fi:

- deschiderea piețelor de capital naționale investitorilor străini;
- încurajarea concurenței și liberalizarea piețelor bursiere naționale;

Acest proces a fost desăvârșit și prin dezvoltarea investitorilor instituționali și implicarea lor pe scară tot mai largă în investiții de portofoliu în străinătate în dorința diversificării plasamentelor.

Revoluția tehnologică, noile tehnologii informatice și progresele în domeniul telecomunicațiilor au dus la o mondializare accelerată a piețelor financiare.

Pentru Republica Moldova cu o piață a valorilor mobiliare relativ nedezvoltată, problemele ajustării la standardele europene și mondiale sunt deosebit de actuale și țin de tendințele obiective ale globalizării.

În condițiile globalizării pentru Republica Moldova, trebuie promovată politica de atragere masivă a capitalului străin sub formă de investiții directe în scopul redresării economiei naționale și crearea mediului atractiv adecvat.

Politica de stat direcționată spre dezvoltarea pieței valorilor mobiliare, care presupune crearea climatului investițional favorabil pentru atragerea investițiilor, asigurarea protejării intereselor investitorilor, precum și stimularea fiscală a participanților la piața valorilor mobiliare ar contribui esențial la modificarea tendințelor de dezvoltare a pieței de capital naționale și, ca rezultat la creșterea economiei țării.

Atragerea investițiilor străine pe piața națională de capital, după cum ne arată practica internațională cât și cea națională, poate avea și efecte negative asupra economiei, fapt demonstrat de situația actuală pe piața de capital internațională.

Fiind principala putere economică mondială, SUA influențează evoluțiile din economiile altor state. Criza financiară internațională a afectat în special bursele și economiile americane, europene și din Asia de Sud-Est, iar țările Europei de Est nefiind foarte dependente de economia americană au un viitor mai optimist.

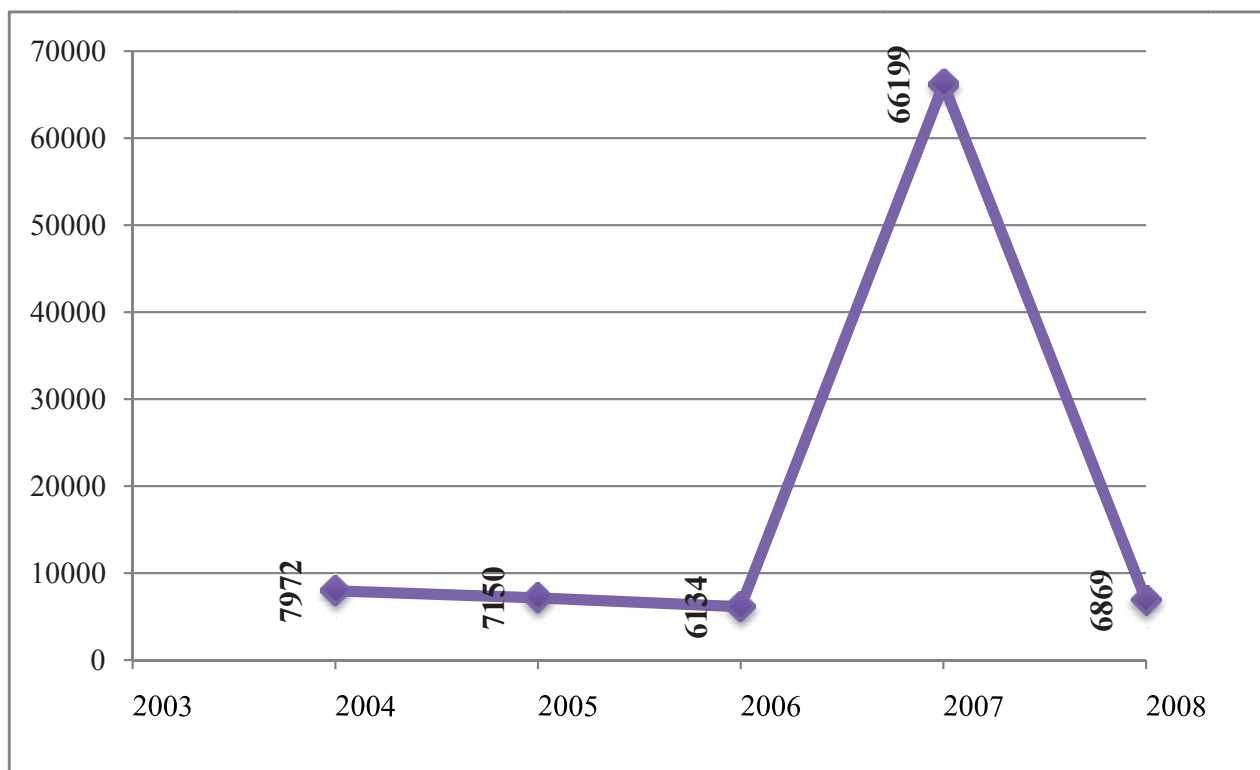
Referitor la Republica Moldova, ea nu dispune de o piață dezvoltată a valorilor mobiliare, care ar fi dependentă de schimbările ce au loc pe piețele financiare internaționale, și sunt puțini investitori străini, acțiunile cărora se cotează la bursele financiare internaționale. Cât privește companiile autohtone, doar două sunt cotate la bursele unor state din UE. Deși se declară că piața de capital nu va fi afectată de criza financiară mondială în direct, dat fiind faptul că este puțin conectată la piețele financiare internaționale, valoarea tranzacțiilor la Bursa de Valori a Moldovei s-a redus (graficul nr. 1), iar experții în piața de capital presupun că investițiile efectuate de străini în companiile din Moldova ar putea să scadă semnificativ. Mult va depinde de gestionarea situației și anticiparea eventualului impact.

În final, rămîne ca *Istoria* să ne arate unde se va încadra perioada actuală în cadrul evoluției sale. Suntem de părere că criza actuală poate fi depășită, este necesar doar un „doctor” bun care să schimbe situația dată în bine.

Rolul principal în garantarea unei piețe eficiente îi aparține Statului și în discuție se ia nu faptul că trebuie sau nu Statul să conducă o politică activă în dezvoltarea stabilă a pieței de capital, ci modalitatea promovării acesteia, ce măsuri primordiale ar trebui să întreprindă, care este limita intervenției directe a Statului în reglementarea relațiilor pe piață.

În Republica Moldova, la etapa actuală, autoritatea care reglementează, supraveghează și controlează respectarea legislației pe piața valorilor mobiliare și activitatea participanților la ea este Comisia Națională a Pieței Financiare (*CNPF*).

Una din sarcinile esențiale ale Organelor de Stat este protejarea pieței valorilor mobiliare și a participanților la ea de fraudă și înșelaciune. Credibilitatea acționarilor și a potențialilor investitori în piața valorilor mobiliare a scăzut datorită faptului că o mare parte din cetățeni și-au pierdut toate economiile în urma inflației din anii '90. Criza economică a durat 10 ani (din 1990 pînă în 1999 inclusiv). Începînd cu anul 2000 pînă în anul 2005 economia a înregistrat o oarecare stabilitate, ca urmare și rata sărăciei s-a redus. Însă în anul 2006, dezvoltarea economică a țării a fost influențată de o serie de factori externi, care au avut un impact negativ asupra nivelului de trai al populației. Un impact negativ asupra activității economice din anul 2006 l-au avut șocurile externe, anume dublarea

Dinamica numărului tranzacțiilor înregistrate pe piața secundară, aprilie-iunie, 2003-2008

prețurilor la gazele naturale și interdicțiile impuse de Federația Rusă la importurile producției agricole și a vinurilor din Republica Moldova.

Sărăcia populației în Republica Moldova a devenit un fenomen care a fost examinat și de către organele de stat interne și de organismele internaționale. La nivel guvernamental s-a constatat că cea mai mare parte a populației Republicii Moldova este săracă, acest indice fiind în creștere.

De aceea, este evident, că în condițiile sărăciei masive a populației nu se poate vorbi despre economiile considerabile ale acesteia, în special, despre economiile ce pot fi direcționate spre investire în diverse instrumente financiare, cum sunt acțiunile, obligațiunile și alte tipuri de valori mobiliare.

În același timp, în Republica Moldova există persoane, ale căror venituri personale depășesc cheltuielile de consum și care sunt cointeresate să investească în diverse instrumente financiare.

În acest caz drept instrument investițional cel mai des se alege valuta străină, dar în sectorul real, prin intermediul valorilor mobiliare, aceste economii nu se varsă.

Deci, prima condiție care trebuie realizată pentru redresarea situației pe piața valorilor mobiliare constă în asigurarea stabilității macroeconomice durabile și a doua ar fi majorarea volumului economiilor populației și direcționarea acestora spre piața valorilor mobiliare.

În această ordine de idei, una dintre sarcinile esențiale ale statului este asigurarea încrederii populației, a potențialilor investitori, inclusiv a celor străini, în piața valorilor mobiliare naționale.

Numai promovând insistent acest principiu, vom putea miza pe faptul că reglementarea pieței valorilor mobiliare de către stat va păstra starea actuală a pieței și va crea condiții favorabile pentru creșterea în continuare a rolului investițiilor pe piața de capital, ca unul dintre cei mai importanți factori ai dezvoltării economiei și promovării reformelor economice.

Pentru crearea unui mediu favorabil dezvoltării pieței valorilor mobiliare naționale și pentru asigurarea creșterii economice durabile, trebuie realizate următoarele obiective prioritare:

- sporirea imaginii pieței valorilor mobiliare și promovarea produselor investiționale ale pieței valorilor mobiliare;
- transformarea pieței valorilor mobiliare într-un mecanism eficient de atragere a investițiilor în sectorul real al economiei;
- creșterea atractivității investiționale a țării noastre;
- diminuarea riscurilor pe piața valorilor mobiliare;
- ridicarea gradului de stabilitate și siguranță a pieței valorilor mobiliare naționale;
- ridicarea nivelului de responsabilitate a participanților la piața valorilor mobiliare;

- înăsprirea măsurilor de sancționare pentru încălcarea de către participanții la piața valorilor mobiliare a regulilor stabilite.

Republica Moldova trebuie să-și dezvolte piața valorilor mobiliare națională în conformitate cu regulile și standardele existente în țările cu economia de piață dezvoltată. Pentru evoluția pieței valorilor mobiliare naționale trebuie să se țină cont de practica internațională în acest domeniu. Dar în același timp, această practică nu trebuie doar copiată ci trebuie să fie și adaptată la particularitățile naționale. Trebuie creată o piață cu o eficacitate maximă, care să utilizeze standardele internaționale în scopul deciderii problemelor dezvoltării naționale.

Sporirea compatibilității în raport cu standardele europene, ca obiectiv indispensabil creșterii integrării financiare presupune atât îmbunătățirea infrastructurii tehnice, cât și susținerea dezvoltării operatorilor de piață, care să ofere servicii financiare de calitate la standarde internaționale.

Referințe bibliografice:

1. Buletinele informative ale Comisiei Valorilor Mobiliare pentru anii 2005-2008.
2. Абалкин Л. И., *Роль государства в становлении и регулировании рыночной экономики*, Вопросы экономики, № 6, 1997, с. 7.
3. Domenico Netti, *Globalizarea și monopolizarea: o fază obligatorie pentru țara care vrea să facă parte dintr-o economie de piață liberă*//Economica nr. 4(52), pag. 118-122.
4. Stiglitz E. Joseph, *Globalizarea. Speranțe și deziluzii*, Ed. Economică, București, 2003.
5. Stoica O., *Problemele specifice piețelor bursiere în formare, în volumul Mecanisme și instituțiile economiei de piață*, Ed. Universității „Al. Ioan Cuza”, Iași, 1997.
6. Postelnicu C., Postelnicu G., *Globalizarea economiei*, Ed. Economică, București, 2000.
7. Anghelache G., *Bursa și piața extrabursieră*, Ed. Economică, București, 2000.
8. Anghelache G., *Bursa și piața extrabursieră*, Ed. Economică, București, 2003
9. www.cnpf.md
10. <http://capital.market.md>

КРЫМСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ¹ И ДИСКУССИИ О ЕЁ ИСТОРИЧЕСКОМ ЗНАЧЕНИИ

Сергей НАЗАРИЯ,

Доктор хабилитат политических наук

Ялтинская конференция характеризовалась поиском взаимоприемлемых компромиссов, на продолжение сотрудничества между тремя великими союзниками. Её дух был пронизан стремлением к сотрудничеству. Хотя, каждый её участник стремился в максимальной степени к достижению своих целей, но лишь с учётом позиции партнёров. Именно это и позволило столь эффективно решать ключевые вопросы стоящие тогда перед человечеством. Крымская конференция – это стремление к взаимоприемлемым решениям, к укреплению сложившегося за годы войны сотрудничества.

THE CRIMEAN CONFERENCE AND THE DISCUSSION CONCERN ITS HISTORICAL SIGNIFICANCE

The Yalta conference it was characterized by the search of the mutual compromises, in continuation of the coalitions between the big powers. Its wit was roved by the tendencies to the collaboration. However each leader tended to attend its goals at the highest level, but only taking into account others position. In particular this stage allows solving the key questions facing at that time the mankind. The Crimean conference – it is the tendency to mutual solving, to the strengthening of the situation formed during the years of war collaboration.

CONFERINȚA DIN CRIMEEA ȘI DISCUȚIILE PRIVIND ÎNSEMNĂTATEA EI ISTORICĂ

Conferința din Ialta a fost caracterizată prin căutarea unor compromisuri mutuale, în timpul colaborării între marile puteri. Spiritul a fost străpuns de tendințele colaborării. Cu toate că, fiecare participant tindea spre realizarea maximală a scopurilor proprii, luînd în considerație poziția partenerilor. Anume această situație a permis rezolvarea imperativelor umanității. Conferința din Crimeea reprezintă aspirația soluțiilor reciproce, consolidarea colaborării stabilite pe parcursul perioadei deliberante.

В начале 1945 г. весь периметр германских границ был блокирован союзниками. Как на Западе, так и на Востоке они обладали подавляющим превосходством над вооруженными силами Германии, что делало поражение Гитлера абсолютно неизбежным и скорым. Однако не всех на Западе это лишь радовало. Сокрушительные удары, которые Красная Армия наносила гитлеровскому вермахту, стремительно продвигаясь на Запад и освобождая

страны Восточной Европы, сильно всполошило те круги, которые усматривали в укреплении роли СССР угрозу своему влиянию. Они считали, что настало время занять по отношению к Москве «жёсткую позицию».

Именно в таком духе составил свои рекомендации Рузвельту будущий идеолог «холодной войны» Дж. Кеннан накануне Ялтинской конференции: «Я вполне осознаю реальности этой войны, а так-

Таблица 1. Соотношение сил на Восточном фронте накануне советского наступления 12 января 1945 г.

Силы и средства	Красная Армия	Вермахт	Соотношение
Личный состав (тыс. чел.)	6000	3100	1,9:1
Орудия и миномёты	91400	28500	3,25:1
Танки	11000	4000	2,75:1
Боевые самолёты	14500	2000	7,25:1

Таблица 2. Соотношение сил на Западном фронте к началу февраля 1945 г.

Силы и средства	Союзные войска	Вермахт	Соотношение
Личный состав (тыс. чел.)	4859	1820	2,7:1
Орудия и миномёты	37000	30000	1,2:1
Танки	11300	2000	5,7:1
Боевые самолёты	11700	1000	11,7:1

же тот факт, что мы слишком слабы, чтобы выиграть её без сотрудничества России... Но наряду с этим я не вижу необходимости связывать нас с политической программой, столь враждебной интересам атлантического сообщества в целом, столь опасной для всего, что мы хотим сохранить в Европе». Далее Кеннан выдвигал следующую программу: 1. Планы учреждения ООН следует «похоронить как можно скорее», поскольку единственным практическим результатом её создания будет обязательство США защищать «раздутую и нездоровую русскую сферу влияния»... 3. Соединённым Штатам придётся «списать» Восточную и Юго-Восточную Европу, если они не будут обладать волей «идти до конца» и сопротивляться всеми физическими и дипломатическими ресурсами установлению русского влияния в этом районе. 4. США должны принять как свершившийся факт полный раздел Германии и начать консультации с англичанами и французами о создании западно-европейской федерации, включающей западные районы Германии².

Реально это была программа раскола мира на два враждебных лагеря. Президент Рузвельт и его ближайшее окружение проигнорировали предложения Кеннана и продолжили курс на сотрудничество с СССР. Однако прошло всего лишь несколько месяцев и данная программа оказалась востребованной. Правда не следует думать, что линия Рузвельта в отношении СССР определялась лишь личными соображениями президента. Этот человек был великим реалистом, прекрасно понимавшим действительно складывающееся соотношение сил в послевоенном мире. И его поддерживали многие влиятельные круги Америки и, в первую очередь, военные. Так начальники штабов писали своему главнокомандующему:

«После разгрома Японии Соединённые Штаты и Советский Союз будут военными державами первой величины. Это является неизбежным следствием их географического положения и размеров территории, а также широких возможностей по обеспечению своих армий. Хотя Соединённые Штаты и смогут направить свои вооружённые

силы в различные заморские районы, относительная сила и географическое положение этих двух держав несомненно помешают военному разгрому одной из этих держав другой, даже если эта держава и будет в союзе с Британской Империей»³.

В этих условиях между 4 и 11 февраля 1945 г. в Крыму проходила конференция руководителей США, Англии и СССР – «Большой тройки» – Рузвельта, Черчилля и Сталина. Президент и премьер-министр прибыли в Ялту в субботу 3 февраля. Прямо на аэродроме, вспоминал Стеттиниус, «русские установили три большие палатки, где стояли столы со стаканами горячего сладкого чая с лимоном, бутылками водки, коньяка, шампанского, тарелками с икрой, копчёной осетриной и семгой, сыром, варёнными яйцами, чёрным и белым хлебом. Мы надолго запомнили оказанный нам русскими в то раннее утро на аэродроме тёплый приём»⁴.

«Советская штаб-квартира в Ялте, – вспоминал Черчилль, – была расположена в Юсуповском дворце. Из этого центра Сталин, Молотов и их генералы управляли Россией и руководили своим колоссальным фронтом, на котором происходили в это время самые ожесточённые бои. Президенту Рузвельту был предоставлен ещё более роскошный, Ливадийский дворец, находящийся поблизости, и именно здесь, чтобы избавить его от физических неудобств, происходили все пленарные заседания. Это были единственные неразрушенные здания в Ялте. Мне и ведущим членам английской делегации была предоставлена большая вила, примерно на расстоянии пяти миль отсюда, построенная в начале XIX столетия английским архитектором для русского графа Воронцова, бывшего некогда послом императора при английском дворе...

Наши хозяева сделали всё возможное, чтобы создать нам комфорт, и любезно принимали к сведению любое, даже случайное замечание. Однажды Портал пришёл в восторг, увидев большой стеклянный аквариум, в котором росли растения, но заметил, что там нет ни одной рыбки. Два дня спустя сюда была доставлена целая партия золотых рыбок. В другой раз кто-то случайно сказал, что

в коктейле нет лимонных корочек. На следующий день в холле выросло лимонное дерево, отягощённое плодами»⁵.

От Ялты до Севастополя был проложен телеграфный кабель, соединённый с судном американского ВМС «Кэтоктин», поддерживавшим прямую связь с Вашингтоном (привести корабль в Ялту не решились из-за опасности столкновения с блуждающими немецкими минами). Сталин со своей группой прибыл в воскресенье рано утром, и в тот же день, в 4 часа посетил Рузвельта. Президент сообщил ему, что генеральное наступление союзных войск на Западном фронте начнётся в середине марта. Сталин остался доволен этими новостями и выразил надежду, что союзники вскоре захватят Рур и Саар.

Рузвельт спросил Сталина, как у него шли дела с генералом де Голлем, посетившим Москву в декабре 1944 г. Сталин ответил, что он считает де Голля человеком неглубоким и не способным трезво оценить вклад Франции в дело победы. Президент сообщил, что между ним и англичанами были разногласия по вопросу общей политики в отношении Франции, а также по вопросу распределения зон оккупации в Германии. Сталин спросил, считает ли президент, что Франция должна получить зону оккупации, и если да, то на каком основании. Рузвельт дал несколько уклончивый ответ, поэтому Сталин предложил обсудить этот вопрос в Ялте. Он дал понять, что не особенно одобряет эту идею⁶.

Первое пленарное заседание состоялось вечером в 16⁰⁰ 4 февраля. Один из очевидцев совещания «большой тройки», кинооператор Кричевский следующим образом описывает прелюдию заседаний: «Ровно без пяти минут четыре сперва показывалась огромная сигара, а уже за ней Уинстон Черчилль, сопровождаемый адъютантом и дочерью Сарой...» Затем в зал заседаний медленно входил Сталин. «Последними раскрывались створки дверей из апартаментов президента США и выезжало кресло-каталка, подталкиваемое лакеем-негром. Улыбающийся Рузвельт пожимал руки Сталину и Черчиллю, и они скрывались в зале заседаний»⁷.

Кроме чисто военных вопросов, таких как вступление СССР в войну против Японии через 2-3 месяца после капитуляции Германии⁸, на конференции рассматривались вопросы послевоенного устройства мира и германский вопрос⁹. Было решено, что для обеспечения невозможности начала новой войны с немецкой земли, Германия будет разделена на четыре зоны оккупации между СССР, США, Англией и Францией. Эти государства должны были осуществить демилитаризацию,

денацификацию и демократизацию Германии. Только после этого им следовало вывести свои войска с её территории, передав власть обще-германскому правительству, избранному демократически и всенародно.

В решениях конференции отмечалось, что непреклонной целью трёх держав «является уничтожение германского империализма и нацизма и создание гарантии в том, что Германия никогда больше не будет в состоянии угрожать миру всего мира». Предусматривалось разоружить и распустить все германские вооружённые силы, уничтожить всё германское военное оборудование, ликвидировать или взять под контроль немецкую военную промышленность. Союзники провозгласили намерение «стереть с лица земли нацистскую партию, нацистские законы, организации и учреждения». «Только тогда, когда нацизм и милитаризм будут вырваны с корнем, будет надежда на достойное существование для германского народа и место для него в сообществе наций»¹⁰.

Правда в ходе обсуждения германской проблемы ставился и вопрос о расчленении Германии¹¹. «Сталин спрашивал, – вспоминает Черчилль, – как нужно будет расчленить Германию... Я сказал, что мы все договорились о том, что Германия должна быть расчленена, но практическое осуществление её раздела – слишком сложное дело, чтобы о нём можно было договориться за пять или шесть дней... Рузвельт предложил попросить наших министров иностранных дел разработать за сутки план изучения этого вопроса, а через месяц представить конкретный план расчленения. На этом вопрос был на время остановлен»¹².

Подвергся обсуждению на конференции и репарационный вопрос¹³, хотя окончательного решения по нему принято не было. Решили учредить в Москве репарационную комиссию. Что касается определения общей суммы репараций, советская и американская делегации согласились о следующем: «Московская Комиссия по репарациям в первоначальной стадии своей работы примет в качестве базы для обсуждения предложение Советского Правительства о том, что общая сумма репараций... должна составлять 20 миллиардов долларов и что 50% этой суммы идёт Советскому Союзу». Британская делегация считала, что впредь до рассмотрения данного вопроса Московской Комиссией по репарациям не могут быть названы никакие цифры репараций¹⁴. «Таким образом, – отмечает Шервуд, – решение о репарациях было отложено»¹⁵.

Однако в ходе конференции Сталин настойчиво добивался принятия советских предложений.

Дискутируя с Черчиллем, он поставил вопрос довольно категорично: «Может быть, конференция желает, чтобы русские совсем не получили репараций?»¹⁶ Стеттиниус впоследствии писал: «Сталин говорил по вопросу о репарациях с Германией в большом возбуждении, что было в резком контрасте с его обычной сдержанностью. Он несколько раз вставал, становился позади своего стула и говорил оттуда, жестами подчёркивая главное. Ужасные разрушения, причинённые в России немцами, по-видимому, его глубоко тронули. Хотя он не ораторствовал и даже не повысил голоса, он говорил с особой силой»¹⁷.

Советские представители доказывали, что Германия в состоянии выплатить указанную сумму репараций, так как в предвоенные годы она тратила до 6 млрд. долл. в год на вооружения. Даже британский премьер признал: «Да, это очень важное соображение!»¹⁸.

В принципе был решен и польский вопрос, «обсуждавшийся не менее чем на семи или восьми пленарных заседаниях Ялтинской конференции... Я неоднократно заявлял... о своей решимости поддержать притязания СССР на линию Керзона в толковании Советского правительства, – отмечал Черчилль. – Это означало присоединение Львова к СССР. Я всегда считал, что это требование России основывается не на силе, а на праве»¹⁹.

Сталин отметил, что польский вопрос – это вопрос безопасности СССР. «На протяжении всей истории Польша служила коридором, через который проходили враги России для нападения на неё... Россия хочет видеть Польшу сильной и могущественной, с тем, чтобы она сама своими силами могла запереть этот коридор... Это вопрос жизни и смерти для Советского государства»²⁰. «Для Красной Армии, – добавил он, – жизненно важно иметь безопасный тыл, и, как человек военный, [он] поддержит только такое правительство, которое сможет гарантировать эту безопасность»²¹. На основе просоветского Варшавского правительства следовало создать национальное правительство из представителей польских антифашистских сил внутри и вне страны. Восточной границей Польши признавалась «линия Керзона», а западной – Одер и Нейсе²².

Правда по вопросу о западной польской границе разгорелся острый спор, по какой Нейсе – Восточной или Западной – она пройдёт. Черчилль настаивал на Восточной Нейсе, утверждая, что жизненного пространства для немецкого народа будет крайне недостаточно, а поляки окажутся просто неспособны освоить всю новую территорию: «Было бы очень прискорбно, если бы мы

обкормили польского гуся немецкой пищей, что он умер бы от несварения желудка». Британского премьера поддержал президент Рузвельт. Сталин заметил, что в этих районах нет немцев, т.к. они все убежали. Кроме того, немцам хватит места в Германии, ведь шесть или семь миллионов из них убиты, и ещё более миллиона немцев будут до конца войны убиты²³.

Он также попытался убедить своих партнёров в чрезвычайно высокой степени популярности варшавского правительства среди польского народа. Позиция англо-американцев в вопросе о будущем польском правительстве состояла в том, что «после реорганизации люблинское правительство будет обязано как можно скорее провести свободные выборы, и мы затем признаем любое правительство, которое будет создано в результате выборов»²⁴.

Принятые в Крыму решения по Польше были, конечно же, в значительной степени компромиссны. Но в ещё большей мере они представляли собой дипломатическую победу СССР и объективно отвечали интересам польского народа. С точки зрения безопасности Польша получала идеальные границы, а в обмен на отсталые в экономическом отношении сельскохозяйственные восточные районы, ей предоставляли развитые промышленные области на западе и прекрасные порты на балтийском побережье.

Историческое значение Крымской конференции состоит в том, что она определила программу строительства послевоенного мира и опрокинула расчеты немецко-фашистского руководства на развал антигитлеровской коалиции. Рузвельт выразил уверенность, что эта конференция положила путь к такому миру, о котором он «мечтал и говорил и который планировал»²⁵. Он был убеждён и неоднократно повторял, что прочный и длительный мир может быть построен только в сотрудничестве с СССР.

Это же подтверждает и Гопкинс. Говоря о Ялтинской конференции он заявил: «В глубине души мы действительно верили, что это был канун того дня, о наступлении которого мы мечтали и говорили в течение многих лет. Мы были абсолютно уверены в том, что одержали первую великую победу мира, и под словом „мы“ я разумею *всех* нас, всё цивилизованное человечество. Русские показали, что они могут поступать разумно и проникательно, и ни у президента, ни у кого-либо из нас не оставалось никакого сомнения в том, что мы сможем ужиться с ними и работать мирно так долго, как это только можно себе представить»²⁶. Шервуд пишет, что «настроение американских делегатов,

в том числе Рузвельта и Гопкинса, когда они покидали Ялту, было исключительно приподнятым. Они были уверены, что их английские коллеги согласны с ними в том, что эта конференция была самой многообещающей из всех»²⁷.

Но вместе с тем, как считают многие историки, фактический раздел Европы «на сферы влияния»²⁸ между СССР и западными союзниками, заложил основу послевоенного раскола континента: Западная Европа была сателлизирована США, а в восточноевропейских странах – установлены тоталитарные просоветские режимы. По этой причине, после войны, политические противники Рузвельта и некоторые «ревизионистские» историки обвинили его в «секретном сговоре» со Сталиным и «капитуляции» перед ним²⁹. Прежде всего, напомним, что Ялтинские соглашения не были секретными, за исключением обязательства Советского Союза о вступлении в войну против Японии³⁰.

Об этих обвинениях пишет и Шервуд: «Всё больше укреплялось мнение, что Рузвельт пошёл на различные „уступки“ русским в Ялте, и наиболее умеренные критики приписывают это тому, что он был уже смертельно болен. Подробные протоколы конференции... не подтверждают этого мнения. Рузвельт полностью сохранил все свои умственные силы»³¹. Бывший в то время государственным секретарём Эдвард Стеттиниус после войны так же отмечал, что «вопреки этим утверждениям, достигнутые в Ялте соглашения свидетельствуют о том, что Советский Союз сделал больше уступок Соединённым Штатам и Великобритании, чем эти державы – Советскому Союзу»³². Биограф Рузвельта Дж. Бернс пишет, что «русские не запрашивали в Ялте такого, чего их собственная мощь в Азии не позволила бы им получить собственными усилиями»³³.

С нашей точки зрения, Рузвельт проводил несравненно более реалистичную политику, чем его преемники. В своём послании Конгрессу 6 января 1945 г. он отметил, что по мере приближения победы в войне «мы неизбежно больше осознаём разногласия между победителями»³⁴. Вместе с тем, как здравомыслящий политик, он признавал, что сотрудничество с СССР соответствует интересам США и поэтому следует не обострять с ним разногласия, а идти на взаимные компромиссы: «США и Советский Союз, – говорил президент, – разделяет идеологическая бездна, но объединяет мост государственных интересов»³⁵. В Ялте президент очень умело и гибко, но одновременно энергично отстаивал интересы своей страны.

Также, в принципе, был решен и вопрос об образовании ООН (Организации Объединенных На-

ций) и её функционировании (в частности о способе голосования в Совете Безопасности)³⁶. Союзники пришли к единому мнению, что санкции против страны-нарушителя «могут быть применены лишь в случае единогласия постоянных членов Совета, и если один из этих членов Совета сам причастен к конфликту, тогда он может принять участие и в обсуждении, и в голосовании... Никакие санкции не могут быть применены, если между постоянными членами Совета Безопасности не будет единогласия... Было бы глупо ставить в международной организации те или иные вопросы, если они могут нарушить единство великих держав»³⁷. Таким образом, важнейшим достижением победителей во Второй мировой войне считалось сохранение их единства и в послевоенном мире.

Однако, после войны право вето постоянных членов Совета Безопасности подвергалось в США сильным атакам. Утверждали, что Рузвельт действовал в Крыму в угоду СССР, игнорируя интересы США³⁸. В действительности ещё задолго до Ялты американцы отстаивали это право при решении вопроса о санкциях. Стеттиниус свидетельствовал, что военные США категорически возражали против присоединения к международной организации, предусматривающей возможность использования вооружённых сил страны без сохранения за Соединёнными Штатами права вето³⁹.

Хэлл утверждает, что право вето сильно поддерживали перед Ялтинской конференцией американцы и англичане. «Мы, – пишет он, – были не менее решительными, чем русские, в приверженности к этому принципу»⁴⁰. «Принцип вето, – пишет Шервуд, – был предусмотрен правительством Соединённых Штатов и английским правительством... ещё до конференции в Думбартон-Оксе. Во время этой последней конференции и в течение последовавших пяти месяцев до конференции в Ялте существовало полное согласие о том, что в вопросах, которые будут затрагивать всеобщий мир, вето может быть применено каждой из ... пяти великих держав. Разногласия с русскими... касались не принципа вето, а вопроса о том, следует ли ту или иную данную державу лишать права вето при разборе спора, участником которого она являлась... Фактически англичане были горячими сторонниками права вето как средства предотвращения всякого посягательства на их имперские интересы»⁴¹. Даже Дж. Ф. Даллес в период Крымской конференции активно одобрял этот принцип, хотя позже во время своего руководства госдепартаментом и выступал против него. Наконец, право вето одобрили члены конгресса США⁴².

Возникли споры и по вопросу о предоставлении Украине, Белоруссии и Литве членства в ООН. Рузвельт первоначально возражал против этого, но Черчилль, руководствуясь интересами Британской империи, решительно выступил за приём Украины и Белоруссии в эту организацию. Рузвельт предложил «перестраховочную статью», которой можно было бы воспользоваться в случае, если в Конгрессе выступят против предоставления СССР двух дополнительных голосов в Ассамблее ООН. Она заключалась в том, что Советский Союз поддержит требование о предоставлении двух дополнительных голосов Соединённым Штатам, если таковое будет выдвинуто. Сталин согласился с этим без всяких возражений⁴³.

В послевоенное время подверглось ожесточённой критике в США и ялтинское решение по Дальнему Востоку. Однако при этом «забывается», что Каирская конференция, происходившая на 15 месяцев ранее и без участия Советского Союза, приняла решение о лишении Японии всех захваченных ею когда-либо территорий. Данное решение было принято независимо от того, будет ли участвовать СССР в войне на Дальнем Востоке или нет. Кроме того, по свидетельству некоторых членов американской делегации, стало известно «о сильном давлении, которое оказывали американские военные руководители на президента Рузвельта, добиваясь вступления России в войну на Дальнем Востоке»⁴⁴. В этой связи Стимсон отмечал: «Уступки... в целом сводятся к тому, чего Россия в состоянии добиться сама, опираясь на свою военную мощь, независимо от действий США, за исключением обращения к войне»⁴⁵.

По свидетельству Шервуда, Сталин вначале упорно не соглашался на участие Франции в контроле над Германией, и на многих заседаниях Рузвельт был склонен соглашаться с ним. Однако Черчилль, Иден и Гопкинс «дрались как тигры за Францию»⁴⁶. В результате Сталин снял своё возражение против предоставления Франции зоны оккупации при условии, что она будет выделена из состава американской и английской зон⁴⁷. Руководители трёх держав также пришли к единому мнению о необходимости участия Франции в Контрольной комиссии по Германии⁴⁸.

Таким образом, подводя итоги работы Ялтинской конференции, следует отметить, что то основное, чем она характеризовалась, был курс на поиск взаимоприемлемых компромиссов, на продолжение сотрудничества между тремя великими союзниками. «Весь дух заседания, – писал в своём отчёте Стеттиниус, – был пронизан стремлением к сотрудничеству»⁴⁹. Естественно, каждый

её участник стремился в максимальной степени к достижению своих целей, но лишь с учётом позиции партнёров. Именно это и позволило столь эффективно решать ключевые вопросы стоящие тогда перед человечеством. Крымская конференция – это стремление к взаимоприемлемым решениям, к укреплению сложившегося за годы войны сотрудничества. Она осталась в истории как одна из важнейших дипломатических конференций XX века, как антипод конфронтации⁵⁰.

Следует подчеркнуть, что до самого последнего момента Рузвельт придерживался данной линии. Так, 11 апреля, т.е. за день до смерти, президент собственноручно написал Черчиллю послание, в котором отмечал, что проблемы во взаимоотношениях с Советским Союзом обычно удавалось урегулировать и что их не следовало преувеличивать⁵¹. Он отмечал, что «никогда в истории не было ещё случая, чтобы главные союзники были столь едины не только в целях войны, но и во взглядах на мир»⁵². Размышляя о советско-американском сотрудничестве министр финансов Моргантау поделился с президентом: «Есть два типа людей. Одни подобно Идену верят в то, что мы должны сотрудничать с русскими и что мы должны доверять России ради мира на земле. Позицию других иллюстрирует замечание мистера Черчилля, который сказал: „Что мы собираемся иметь между белыми снегами России и белыми скалами Дувра?“» Рузвельт отозвался так: «Очень хорошо обрисованы позиции. Я принадлежу к той школе, что и Иден»⁵³.

Библиография:

¹ См.: Эрман Дж. Большая стратегия. Октябрь 1944 – август 1945. М., 1958, С. 103-117; Рузвельт Э. Его глазами. М., 1947, С. 230-242; Petrencu A. Istorie universală. Epoca contemporană. 1939-1995. Ediția a II-a. Chișinău, 1995, P. 46-48; Loghin L. Al doilea război mondial. Acțiuni militare, politice și diplomatice. Cronologie. București, 1984, P. 480-481; Loghin L. Mari conferințe internaționale (1939 – 1945). Buc., 1989, P. 404-403; Miron L. Cum l-a trădat Stalin pe Roosevelt tocmai până la Ialta. // Istoria. Revistă de istorie. 2005, Nr. 7.

² См.: Бережков В.М. Страницы дипломатической истории. М., 1987, С. 503-504; Бережков В.М. Путь к Потсдаму. М., 1979, С. 135-136.

³ Мэтлофф М. От Касабланки до «Оверлорда». М., 1964, С. 562; Яковлев Н.Н. Франклин Рузвельт – человек и политик. М., 2003, С. 384-385.

⁴ Стеттиниус Э. «Аргонавт». // От «Барбароссы» до «Терминала». Взгляд с Запада. М., 1988, С. 361.

⁵ Черчилль У. Вторая мировая война, кн. III. М., 1991, С. 511-512.

⁶ Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца, т. II. М., 1958, С. 567-568.

⁷ Литературная газета, 1968, 24 января.

⁸ Крымская конференция трёх союзных держав – СССР, США и Великобритании (4 – 11 февраля 1945 г.). М., 1979, С. 273; Советско – американские отношения во время Великой

Отечественной войны 1941 – 1945. Документы и материалы, т. II. М., 1984, С. 299; Советско – английские отношения во время Великой Отечественной войны 1941 – 1945. Документы и материалы, т. II. М., 1983, С. 283; Черчилль У. Вторая мировая война, кн. III, С. 537; Бережков В.М. Страницы дипломатической истории, С. 525-528.

⁹ Крымская конференция трёх союзных держав, С.45-59, 64, 72, 75, 87, 101, 121, 122, 133, 146-148, 150, 160, 171, 186, 206, 211, 213, 227-228, 235, 248, 257, 258, 268, 276, 277, 282; Советско – американские отношения, т. II, С. 291, 294-296, 305-306; Советско – английские отношения, т. II, С. 278-280, 295-297.

¹⁰ Крымская конференция трёх союзных держав, С. 225.

¹¹ Miron L. Cum l-a trădat Stalin pe Roosevelt tocmai până la Ialta. // Istoria. Revistă de istorie. 2005, Nr. 7, P. 19.

¹² Черчилль У. Вторая мировая война, кн. III, С. 514, 515.

¹³ Miron L. Cum l-a trădat Stalin pe Roosevelt tocmai până la Ialta. // Istoria. Revistă de istorie. 2005, Nr. 7, P. 19.

¹⁴ Крымская конференция трёх союзных держав, С. 278-279; Советско – американские отношения, т. II, С. 296; Советско – английские отношения, т. II, С. 279; Бережков В.М. Страницы дипломатической истории, С. 510-511.

¹⁵ Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца, т. II, С. 579.

¹⁶ Крымская конференция трёх союзных держав, С. 215.

¹⁷ Цитировано по: Сиполс В.Я., Челышев И.А. Крымская конференция. 1945 год. М., 1984, С. 36.

¹⁸ Крымская конференция трёх союзных держав, С. 81.

¹⁹ Крымская конференция трёх союзных держав, С. 523, 524; см. также: Бережков В.М. Страницы дипломатической истории, С. 520-524.

²⁰ Черчилль У. Вторая мировая война. Кн. III, С. 525.

²¹ Ibid., С. 527.

²² Крымская конференция трёх союзных держав, С. 97, 98, 100, 101, 116, 125-126, 130, 150, 152, 158-159, 161, 180, 212, 213, 219, 220, 230, 251, 270, 280; Советско – американские отношения, т. II, С. 296-297, 309-310; Советско – английские отношения, т. II, С. 270-272, 280-281, 299-300.

²³ Черчилль У. Вторая мировая война, кн. III, С. 529, 530, 532.

²⁴ Ibid., С. 532, 533.

²⁵ Лан В.И. США в военные и послевоенные годы. М., 1978, С. 112.

²⁶ Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца, т. II, С. 599.

²⁷ Ibid., С. 588.

²⁸ Румынский историк Фл. Константиу считает идею о разделе Европы на сферы влияния на Ялтинской конференции мифом. // См. Constantiniu Fl. Acordul de procentaj și Ialta. (O lămurire pentru dl. Gabriel Andreescu). // Dosarele istoriei. 2004, Nr. 9, P. 2.

²⁹ См. Сосинский С. Акция «Аргонавт». М., 1970, С. 3-24.

Киссинджер пишет: «Ялта стала символом позора с точки зрения формирования облика послевоенного мира». // Киссинджер Г. Дипломатия. М., 1997, С. 369.

³⁰ В этой связи молдавский историк И. Цуркану отмечает: «Единственный вопрос, по которому Союзники пришли [на Ялтинской конференции] к общему знаменателю было то, что СССР присоединится к антияпонскому фронту через три месяца после капитуляции Германии». Нашему автору совершенно невдомёк, что в Ялте между союзниками было достигнуто полное единство почти по всем обсуждаемым вопросам. Однако далее он спешит опровергнуть даже самого себя: «Участие советов в наступлении против Японии означало бы значительные территориальные претензии последних на

Дальнем Востоке, что подтверждают и дискуссии на Ялтинской конференции, а этого американцы не могли допустить». К сожалению г-н Цуркану не раскрывает нам своих источников. Возможно он тайно подслушивал под столом переговоров... // Țurcanu I. Istoria relațiilor internaționale. Chișinău, 2005, P. 167, 171; см. также Miron L. Cum l-a trădat Stalin pe Roosevelt tocmai până la Ialta. // Istoria. Revistă de istorie. 2005, Nr. 7, P. 20.

³¹ Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца, т. II, С. 570.

³² Стеттиниус Э. «Аргонавт». // От «Барбароссы» до «Терминала». Взгляд с Запада, С. 358; см. также Верт А. Россия в войне 1941-1945. М., 1967, С.708.

³³ Цитировано по: Уткин А.И. Дипломатия Франклина Рузвельта. Свердловск, 1990, С. 504.

³⁴ Лан В.И. США в военные и послевоенные годы, С. 105.

³⁵ Ibid., С. 112.

³⁶ Крымская конференция трёх союзных держав, С. 88-96, 104-107, 108, 169-170, 201, 225, 226, 234, 247, 267, 275; Советско – американские отношения, т. II, С. 291-292, 307, 311; Советско – английские отношения, т. II, С. 275-276, 297, 301; Черчилль У. Вторая мировая война, кн. III, С. 516-518; Lixandru N. Cum s-au născut Națiunile Unite. // Istoria. Revistă de istorie. 2005, Nr. 7, P. 28.

³⁷ Черчилль У. Вторая мировая война, кн. III, С. 517-518.

³⁸ Miron L. Cum l-a trădat Stalin pe Roosevelt tocmai până la Ialta. // Istoria. Revistă de istorie. 2005, Nr. 7, P. 20.

³⁹ Лан В.И. США в военные и послевоенные годы, С. 109-110.

⁴⁰ Ibid., С. 110.

⁴¹ Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца, т. II, С. 571, 572.

⁴² Лан В.И. США в военные и послевоенные годы, С. 110.

⁴³ Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца, т. II, С. 574-575.

⁴⁴ Стеттиниус Э. «Аргонавт». // От «Барбароссы» до «Терминала». Взгляд с Запада, С. 362.

⁴⁵ Алпровиц Г. Атомная дипломатия: Хиросима и Потсдам. М., 1968, С. 100.

⁴⁶ Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца, т. II, С. 576.

⁴⁷ Крымская конференция трёх союзных держав, С. 52, 53, 64, 70-75, 110, 114-115, 117, 118, 127, 220, 224-225, 233, 240, 243, 249, 254-255, 266, 277-278; Советско – американские отношения, т. II, С. 295; Советско – английские отношения, т. II, С. 278.

⁴⁸ Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца, т. II, С. 577.

⁴⁹ Стеттиниус Э. «Аргонавт». // От «Барбароссы» до «Терминала». Взгляд с Запада, С. 369.

⁵⁰ Рузвельт Э. Его глазами, С. 237.

⁵¹ Борисов А.Ю. СССР и США: союзники в годы войны. 1941 – 1945. М., 1983, С. 218.

⁵² Яковлев Н.Н. Франклин Рузвельт, С. 387.

⁵³ Уткин А.И. Дипломатия Франклина Рузвельта, С. 431.

RESEARCH AND INNOVATION IN A CONTEMPORARY CONTEXT

Maria MOUSMOUTI,

LLM, Director of International Projects,
Centre for European Constitutional Law

CERCETĂRILE ȘI INOVAȚIILE ÎNTR-UN CONTEXT CONTEMPORAN

Cercetările și inovațiile au obținut o importanță majoră în ultimele decenii. Termenii convenționali ai cercetărilor științifice și dezvoltării tehnologice au fost uniți datorită evoluției intense în domeniul cercetărilor și dezvoltării în cadrul instituțiilor economiei de piață. Inovația constituie un imperativ recent care reorientează misiunea cercetărilor într-un context modern.

Activitățile pentru cercetări sunt, de regulă, realizate cu ajutorul unităților sau centrelor specializate care aparțin universităților, companiilor și agențiilor de stat. Cercetarea și elaborarea se referă, de obicei, la activitățile programate pentru viitor; cele pe termen lung în domeniul științei sau tehnologiei, fără anumite scopuri predeterminate și cu predicții extinse în ceea ce privește aplicarea și impactul.

ИССЛЕДОВАНИЯ И ИННОВАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ КОНТЕКСТЕ

Научные исследования и инновации получили высокую значимость в последние десятилетия. Условные термины научных исследований и развитие технологий были объединены, благодаря стремительной эволюции в области исследований и разработок в рамках институтов рыночной экономики. Инновация представляет собой недавний выработанный императив, который реориентирует исследовательскую деятельность в рамках современности.

Научно-исследовательская деятельность, как правило, проводится специализированными подразделениями или центрами, принадлежащими университетам, компаниям и государственным учреждениям. Научное исследование и разработка, как правило, относится к мероприятиям, долгосрочного характера в рамках науки и технологий, запланированным на будущее, без заранее определенных целей и прогнозов того, что касается внедрения и влияния.

Research and innovation has acquired a major importance over the last decades. The conventional terms of scientific research and technological development have been coupled by intense evolutions in research and development within institutions of the market economy. Innovation is a recent imperative which re-orientates the mission of research in a contemporary context.

Research activities are usually conducted by specialized units or centers belonging to universities, companies and state agencies. Research and development usually refers to future-oriented, long-term activities in science or technology, without predetermined outcomes and with broad forecasts in terms of application and impact.

Research and innovation constitute nowadays an integral and significant part of the agenda of the European Union. In specific, in March 2000, the Heads of the European member states set during the Lisbon European Council the ambitious objective to “make Europe the most competitive and dynamic knowledge-base economy by 2010”. This decision was followed

by a number of measures known as the Lisbon process but also placed an important emphasis on actively promoting research and innovation throughout Europe and in cooperation with Europe’s partner countries. Accordingly, the Barcelona European Council launched in March 2002 a call for action to increase investment in research and technological development and close the gap with Europe’s main competitors.

The above-mentioned Communication comprises four main sets of actions:

- A first set of actions aims at ensuring consistency and co-ordination with and between Member States and acceding countries and the creation of a number of “European technology platforms”
- The second set of actions aims at improving public support to research and technological innovation. Namely, enterprises need to find excellent teams of researchers, public research needs to be articulated with industry, and effective public financial support should be ensured
- A third set of actions addresses the increase in the levels of public funding for research.

- Lastly, a fourth set of actions aims at improving the environment of research and technological innovation in Europe: intellectual property protection, regulation of product markets and related standards, competition rules, financial markets, the fiscal environment, and the treatment of research in companies' management and reporting practices.

It is therefore evident, that in the context of the "European Research area", research is in the process of transformation from its traditional form to a dynamic tool for promoting at the same time public policies and the operation of the market. In this broader and demanding context, institutions conducting research are called to adapt their structures and ways of operation to this new environment, in order to prove responsiveness to this "new" role. Especially institutions conducting research in the field of social sciences, which par excellence deals with developments in governance and societal change, are expected to enrich their research methods and tools in the following dimensions:

- Comparative and international dimension; namely, research institutions and methods need to look into national and topical issues through the spectrum of a broader pool of "European" knowledge and need to address them as part of the "european institutional culture"

- Multidisciplinarity; the multidisciplinary character of research is strengthened in order to address complex issues which overcome the traditional boundaries between different scientific fields. Multidisciplinarity tends to develop in the most appropriate tool for analysing, addressing and assessing different aspects of a problem and its impact on society.

- Networking; transnational and multidisciplinary networks, human and/or institutional, with thematical, topical and geographical dimensions tend to develop in an increasingly necessary organisational tool

- Visibility; the imperatives of the new environment no longer allow for research results to be "elitistic" and to be kept hidden. The knowledge produced through research, in other words the outcomes of research, needs to be intensively communicated to three main actors: a) public institutions which will use them for evidence-based policy making b) the broader public and c) market institutions. A further step consists in transforming the outcomes of research to targeted and carefully planned educational and vocational training programmes and to transfer this knowledge to all interested groups.

Taking into account the above, one can conclude that rather than just adapting to a new environment, research institutions need to develop into **points of production of knowledge and points of transfer of knowledge.**

These rudimentary thoughts are in essence the main reason for which we greatly appreciated the opportunity to work together with our colleagues from the Institute of History, State and the Law of the Academy of Sciences of the Republic of Moldova in the context of the project "*Establishment of the Institute "State and Law" within the Academy of Sciences of Moldova*", which was implemented jointly by the Centre for European Constitutional Law and the Academy of Sciences of Moldova with the financial support of Hellenic Aid.

The project idea was to work closely with our colleagues from the Republic of Moldova and to transfer know-how and exchange experiences for the creation of a modern research institute that would find itself equipped to undertake a significant role in promoting research and contributing to the training and dissemination of European law. The project provided for working missions of experts in Moldova and Athens, the elaboration of the main directions of the strategy and action plan of the newly established Institute, the identification of main directions for development of curricula, training of the staff of the institute, provision of basic equipment, the organization of an international scientific conference and a workshop in Moldova as well as a study tour and workshop in Athens.

The project implementation was smooth and timely and the cooperation with our colleagues from Moldova was fruitful, friendly and unbiased. It was a challenging and useful task to share the experience from 11 years of operation of the Centre for European Constitutional Law with the Director and the staff of the Institute of History, State and Law.

The Centre for European Constitutional Law - *Themistocles and Dimitris Tsatsos Foundation* is a non-governmental organization (public benefit institution), operating under the supervision of the Greek Ministries of Foreign Affairs, Economy, Justice, National Education and Culture. It was founded in 1995 by Professor Dr. Dr. h.c. Dimitris T. Tsatsos of the Panteion University (Athens), the University of Hagen, Honorary Professor of the Aristotle University of Thessaloniki, Member of the European Parliament and Representative of the European Parliament in the Intergovernmental Conference of 2000 is the Founder and President of the Centre.

The Centre's objective is to perform theoretical and applied scientific research in the field of Greek, European and Comparative Public Law and in relative branches of the legal science. Enhancing public awareness and promoting scientific debate over institutional developments in the European Union and the member states are within the Centre's priorities. It also within the Centre's objectives to provide tech-

nical know-how and scientific support to the institutional reform in transition countries.

For the accomplishment of the above-mentioned goals, the Centre implements a wide range of activities such as scientific comparative research programmes and projects, consultation and evaluation, conferences and meetings. In the 11 years of operation of the CECL, we have implemented over 70 projects in Greece, other member states of the European Union, the countries of South Easter Europe, the Commonwealth of Independent States, the Middle East dealing mainly with the independence and efficiency of the judiciary, public administration and local government reform, social protection, human resources development and approximation of legal orders to the *acquis communautaire*.

Parallel to the above activities, the CECL also contributes to the production of knowledge through the publication of series of legal books, in association with A. N. Sakkoulas Legal Publishers. It also houses a law library and has access to online information networks and computer based documentation systems.

Taking into account the need for a comparative approach to research, multidisciplinary and the use of

networking as a research tool, we hope that the excellent working relationship we established with the Directors and the staff of the Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova was only the first step for a close and coordinated cooperation in the future. We also hope that the Institute will develop into a model institution which will not only actively promote research but which will also have a positive and catalytic effect in triggering the integration of the Republic of Moldova to the European legal order.

This volume is the outcome of the scientific international conference held in Chisinau on November 26th 2006 through the financial supported provided by means of the above mentioned project. It contains the papers of distinguished scholars from Greece and the Republic of Moldova with years of experience in conducting research in the fields of social sciences. We hope that it will prove to be not only an interesting reading but also a useful source of knowledge for topics of mutual interest as well as for the further work of the Institute of History, State and Law.

CERINȚELE PRIVIND PUBLICAȚIILE

Stimați colegi!

Vă reamintim cerințele privind manuscrisele prezentate spre publicare:

1. Articolul sau studiul se prezintă sub formă de manuscris (în două exemplare) și în format electronic (WinWord). Pe manuscris se indică data prezentării (revizuirii) articolului. Manuscrisul este semnat de către autor.

2. Textul: Word, Times New Roman; Font size 12; Space 1,5. Paginile urmează a fi numerotate.

3. Referințele: Notele bibliografice se prezintă la sfârșitul textului în formă originală: numele autorului, denumirea lucrării, anul și locul ediției, pagina. În format electronic: Word, Times New Roman; Font size 10; Space 1.

4. Volumul: textului articolului sau studiului științific să nu depășească o l.c.a., aproximativ 20 de pagini, comunicărilor științifice -10-12 pagini; al recenziilor maximum 5 pagini.

5. Rezumat. Articolele trebuie să fie însoțite în mod obligatoriu de rezumate traduse în limbi de circulație internațională (engleză, rusă) în volum până la 200 de cuvinte. În format electronic: Word, Times New Roman; Font size 11; Space 1. (Comunicările mici și recenziile nu conțin asemenea rezumate).

6. Extras din procesul verbal al ședinței catedrei (secțiilor, sectoarelor instituțiilor academice) cu recomandarea spre publicare.

7. Recenzia articolului cu recomandarea spre publicare prezentată de 1-2 specialiști cu grad științific de doctor/doctor habilitat în domeniul respectiv (pentru doctoranzi și competitori).

8. Materialul ilustrativ se prezintă în format A4, în formă grafică clară, cu numerotarea poziției fiecărui obiect, însoțit de o legendă. Fotografii și desenele trebuie să fie numerotate și însoțite de explicații.

9. Date despre autor:

a. Numele, prenumele;

b. Data, luna, anul nașterii;

c. Gradul și titlul științific;

d. Locul de muncă cu indicarea funcției;

e. Datele CPAS (codul asigurării sociale);

f. Adresele de la serviciu și domiciliu, cu indicarea: telefon, fax, e-mail;

g. Datele buletinului de identitate;

h. Codul personal de identificare.

i. Numele, prenumele și titlul articolului în limbile română, engleză și rusă.

10. Manuscrisele și varianta în format electronic pot fi prezentate direct la Colegiul de redacție al Revistei (IISD al AȘM, 31 August str., 82, MD-2012, Chișinău, MD 2012) sau trimise prin e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com .Telefon: (37322) 23-33-10.

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ РУКОПИСЕЙ

Уважаемые авторы!

Напоминаем требования к оформлению рукописей, представляемых для опубликования:

1. Рукопись представляется **в двух экземплярах вместе с ее электронной копией** (программный редактор WinWord).
2. Текст должен быть отпечатан через 1.5 компьютерных интервала 14 шрифтом, сноски - 10 шрифтом. Страницы должны быть пронумерованы.
3. Нумерация сносок **постраничная, сквозная**.
4. Автором текст статьи (цитаты, цифры, сноски) должен быть вычитан и сверен.
5. Объем статьи и информация о научных конференциях не должен превышать **20-22** машинописных страниц, научного сообщения – **10-12**, а рецензии - **5** страниц.
6. К рукописи должны прилагаться:
 - 1) **справка об авторах (соавторах)** с указанием:
 - а) фамилии, имени, отчества;
 - б) числа, месяца, года рождения;
 - в) ученой степени, ученого звания;
 - г) основного места работы, должности;
 - д) номера страхового свидетельства Пенсионного фонда (СPAS);
 - е) домашнего и служебного адресов и телефонов;
 - ж) паспортных данных (серия, номер, кем и когда выдан);
 - з) персонального идентификационного номера.
 - 2) транслитерация фамилии и инициалов автора и перевод заглавия рукописи на английский язык.
 - 3) резюме статьи на английском, русском и молдавском языках (до 200 слов).
 - 4) Рецензия и выписка из протокола заседания кафедры о рекомендации к печати (для аспирантов, докторантов и соискателей).
7. Автором должен быть подписан **первый** экземпляр рукописи.
8. Рукописи, направленные автором на доработку, подлежат возврату в редакцию в рекомендованный срок с производственными изменениями и исправлениями в тексте (**в отпечатанном виде**) и с **электронной копией**.
9. Рецензии присылаются вместе с рецензируемыми книгами. В противном случае рецензии опубликованы не будут.
10. Статьи направляются **по почте** (не заказной) на адрес редакции: МД 2012, Республика Молдова, Кишинев, ул. 31 августа 1989 года, № 82 или по электронной почте: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com ; buriana@km.ru . Телефон: (+37322) 23-33-10; Fax: (+37322) 23-41-45.

REQUIREMENTS REGARDING SCIENTIFIC PUBLICATINOS

Dear colleagues!

We want to remind you the requirements regarding manuscripts presented for publication:

1. The article or the study presented in written (two copies) and electronic formats (WinWord). On the written version to be indicated: date of presentation (revision) of the article. The written version is signed by the author.

2. The text: Word, Times New Roman; Font size 12; Space 1,5. Pages shall be numbered.

3. References: bibliographical notes to be presented at the end of the text in the original form: author's name, work's title, year and place of publication, page. In electronic format: Word, Times New Roman; Font size 10; Space 1.

4. Length: article of study text shall not exceed 20-22 pages; for scientific presentations -10-12 pages; for reviews – maximum 5 pages.

5. Summary. Articles shall be obligatorily accompanied by a summary translated into an international language (English and Russian), comprising not more than 200 words. In electronic format: Word, Times New Roman; Font size 11; Space 1. (Short presentations and reviews do not contain such summaries).

6. Extract from minute of the chair's meeting (sections, sectors of the academic institutions).

7. Review to the article with the recommendation for publication, presented by 1-2 professionals holding the scientific degree of Doctor in Law/Doctor Habilitat in the corresponding field (for doctoral students and competitors).

8. Illustrative material to be presented in A4 format, in a clear graphic form, the position of each object numbered, accompanied by a legend. Photographs and pictures shall be numbered and accompanied by explanations.

9. Data about the author:

j. Name, surname;

k. Date, month, year of birth;

l. Degree or scientific title;

m. Working place with the indication of function;

n. CPAS data (code of the social insurance);

o. Working and home addresses, with the indication of the telephone, fax, e-mail;

p. Data from the Identity Card;

q. Personal Identification Code;

r. Title of the article in Romanian, English and Russian languages;

11. Written and electronic versions can be presented directly to the Editorial Board (I.H.S.L. of the ASM, 82, 31 August Str., MD-2012, Chisinau, Republic of Moldova) or sent by e-mail: aburian@mail.md; alexandruruburian@mail.ru; alexandruruburian@yahoo.com . Telephone: (37322) 23-33-10.

DATE DESPRE AUTORI

BENEȘ, Olga. Magistru în drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

BEREGOI, Natalia. Magistru în relații internaționale, doctorand, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

BEZVERHNII, Aliona. Magistru în drept, competitor, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

BICHERSCHI, Tatiana. Magistru în relații internaționale, competitor, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

BÎRLEA, Svetlana. Doctorand, Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova

BURIAN, Alexandru. Doctor habilitat în drept, profesor universitar, director al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CARA, Aliona. Magistru în drept, doctorand, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CAUIA, Alexandru. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CHINDIBALIUC, Oleana. Magistru în relații internaționale, doctorand, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

COBZARIU, Maricela. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CUCOȘ, Diana. Doctor în drept, cercetător științific superior, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

DODI, Corina. Magistru în drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

GAMURARI, Vitalie. Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

GROSU, Ruslana. Magistru în drept, competitor, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

FILIP, Cristina. Magistru în drept, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

KAPUSTIN, Anatolii. Doctor habilitat în drept, profesor universitar, șef catedră Drept internațional, Universitatea Rusă a Prieteniei Popoarelor

KOVALEVA, Natalia. Doctor în pedagogie, lector superior, Universitatea de Stat din Orenburg

MOUSMOUTI, Maria. Magistru în drept, director de Proiecte Internaționale, Centrul European de Drept Constituțional, Atena, Grecia

NAZARIA, Serghei. Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova

NICHIFOR, Rodica . Magistru în relații internaționale, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

OSOIANU, Natalia. Magistru în drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

PASSAS, Argyris G. Doctor în drept, Profesor universitar, Universitatea din Atena, Grecia

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**Publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică
fondată de Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova
și Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova**

ISSN 1857-1999

Apare de 4 ori pe an

Nr. 4, 2008